

Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť

Analýza spracovaná v rámci národného projektu
Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti
Kód projektu ITMS2014+: 314 011 V576

Európska únia
Európsky sociálny fond

Editorky: doc. PhDr. Alžbeta Brozmanová Gregorová, PhD.
doc. Ing. Mária Murray Svidroňová, PhD.

Autori a autorky: doc. PhDr. Alžbeta Brozmanová Gregorová, PhD.
doc. Ing. Mária Murray Svidroňová, PhD.
RNDr. Gabriela Nedelová PhD.
Ing. Alena Kaščáková, PhD.
Mgr. Jana Šolcová, PhD.
Ing. Nikoleta Muthová, PhD.
PhDr. Marek Stachoň, PhD.
Doc. Ing. Katarína Vitálišová, PhD.
Mgr. Daniela Ivanová
PhDr. Katarína Kurčíková, PhD.
Ing. Nikola Štefanišinová
Mgr. Anna Kniezová
Mgr. Zuzana Heinzová, PhD.
Mgr. Jana Vrťová

Recenzentky: doc. Ing. Gabriela Vaceková, PhD.
prof. Ing. Helena Kuviková, PhD.

Konzultanti a konzultantky:
PhDr. Boris Strečanský
PhDr. Zora Bútorová, CSc.
doc. PhDr. Michal Vašečka, PhD.
PhDr. Grigorij Mesežnikov

Obsah

Úvod	9
1. Výskumná vzorka a proces zberu a analýzy dát	11
1.1. Základný výskumný súbor	11
1.2. Charakteristika výskumnej vzorky	14
1.3. Zber dát	17
2. Veľkosť a štruktúra neziskového sektora	23
2.1. Typológia podľa právnych foriem a typológia nadácií a neinvestičných fondov	24
2.2. Štruktúra neziskového sektora z hľadiska oblasti pôsobenia organizácií	25
2.2.1. Oblasti pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií podľa medzinárodnej klasifikácie neziskových organizácií ICNPO.....	26
2.2.2. Oblasti pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií.....	34
2.3. Cieľové skupiny neziskových organizácií.....	43
2.3.1. Cieľové skupiny neziskových organizácií z hľadiska veku.....	44
2.3.2. Cieľové skupiny neziskových organizácií z hľadiska špecifik cieľových skupín.....	46
2.3.3. Veľkosť cieľových skupín neziskových organizácií.....	49
2.3.4. Tendencia vývoja početnosti cieľovej skupiny.....	53
2.4. Rozloženie neziskových organizácií z hľadiska sídla	55
2.5. Geografická pôsobnosť neziskových organizácií	57
2.6. Štruktúra neziskových organizácií z hľadiska počtu rokov existencie	62
3. Funkcie a rola neziskového sektora	67
3.1. Typy aktivít vykonávané neziskovými organizáciami.....	67
3.1.1. Aktivita vykonávané v neziskových organizáciách a právna forma.....	71
3.1.2. Aktivita vykonávané v neziskových organizáciách a oblasť pôsobenia organizácií podľa zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií.....	73
3.1.3. Zmena charakteru aktivít a činností organizácií od ich vzniku.....	80
3.1.4. Vyhodnocovanie vplyvu aktivít.....	82
Diskusia	82
3.2. Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti.....	84
3.2.1. Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska prospešnosti a právna forma.....	86
3.2.2. Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska prospešnosti a oblasť pôsobenia organizácií.....	87
3.2.3. Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska prospešnosti a pôsobnosť.....	88

Diskusia.....	89
3.3. Funkcie neziskových organizácií.....	90
3.3.1. Servisná verzus expresívna funkcia neziskového sektora.....	94
3.3.2. Typológia organizácií na základe záujmu a funkcie.....	95
3.3.3. Funkcie neziskových organizácií podľa prínosov pre spoločnosť.....	96
Diskusia.....	104
3.4. Dôvody vzniku a existencie neziskových organizácií v Slovenskej republike.....	109
3.4.1. Motívy vzniku neziskových organizácií a oblasť pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií.....	118
3.4.2. Motívy vzniku neziskových organizácií a zmeny v charaktere aktivít.....	125
3.4.3. Motívy vzniku neziskových organizácií a pôsobnosť organizácie.....	128
3.4.4. Motívy vzniku neziskových organizácií a sídlo organizácií.....	129
3.4.5. Motívy vzniku neziskových organizácií a vek organizácie.....	131
3.4.6. Motívy vzniku neziskových organizácií a vyhodnocovanie prínosu aktivít.....	132
3.4.7. Motívy vzniku neziskových organizácií a zameranie z hľadiska prospešnosti.....	134
3.4.8. Motívy vzniku neziskových organizácií a spolupracujúce subjekty.....	134
Diskusia.....	136
4. Spolupráca neziskových organizácií	141
4.1. Subjekty spolupráce neziskového sektora.....	141
4.2. Formy spolupráce neziskových organizácií v rámci medzi sektorovej spolupráce	143
4.3. Formy spolupráce neziskových organizácií v rámci vnútro sektorovej spolupráce	148
4.4. Formy spolupráce neziskových organizácií s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami a medzinárodnými inštitúciami	150
4.5. Spolupráca neziskových organizácií a právna forma	152
4.6. Spolupráca neziskových organizácií a oblasť pôsobenia.....	155
4.7. Spolupráca neziskových organizácií a pôsobnosť organizácie	158
Diskusia.....	159
5. Prekážky neziskových organizácií v dosahovaní cieľov	163
5.1. Prekážky organizácií v dosahovaní cieľov a právna forma.....	169
5.2. Prekážky organizácií v dosahovaní cieľov a oblasť pôsobenia	169
Diskusia.....	172
6. Riadenie neziskových organizácií	175
6.1. Miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii.....	176
6.1.1. Miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii a právna forma organizácie.....	177

6.1.2.	Miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii a oblasť pôsobenia organizácie.....	178
6.1.3.	Miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii a veľkosť cieľovej skupiny.....	180
6.2.	Vybrané charakteristiky lídrov a líderiek neziskových organizácií.....	181
6.3.	Prítomnosť prvkov manažmentu platených pracovníkov a pracovníčok v neziskových organizáciách.....	184
6.3.1.	Prítomnosť prvkov manažmentu platených pracovníkov v neziskových organizáciách a oblasť pôsobenia.....	186
6.3.2.	Prítomnosť prvkov manažmentu platených pracovníkov v neziskových organizáciách a zapojenie osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie.....	188
	Diskusia.....	188
7.	Personálne kapacity neziskového sektora.....	190
7.1.	Ľudia pracujúci v neziskových organizáciách v rámci pracovno-právnych vzťahov.....	191
7.1.1.	Štruktúra zamestnancov pracujúcich v neziskových organizáciách z hľadiska rodu, vzdelania a veku.....	195
7.1.2.	Štruktúra znevýhodnených a zraniteľných ľudí ako zamestnancov pracujúcich v neziskových organizáciách.....	197
7.2.	Ľudia pracujúci v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu.....	198
7.3.	Neplatení pracovníci a pracovníčky v neziskových organizáciách.....	200
7.3.1.	Približná ekonomická hodnota odvedenej práce v sledovaných organizáciách.....	203
7.4.	Personálne zdroje neziskových organizácií a oblasť pôsobenia	204
	Diskusia.....	208
8.	Práca s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v neziskových organizáciách.....	211
8.1.	Špecifické kategórie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zapojených do činnosti neziskových organizácií.....	211
8.2.	Hodnotenie dostatočnosti počtu dobrovoľníkov	212
8.3.	Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami	213
8.4.	Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie	219
8.5.	Problémové oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.....	224
	Diskusia.....	227
9.	Sociálne podnikanie z pohľadu neziskových organizácií	231
9.1.	Plány neziskových organizácií v oblasti registrovania sociálnych podnikov	233
9.2.	Dôvody nezájmu neziskových organizácií o registráciu sociálnych podnikov.....	233
9.3.	Dĺžka pôsobenia organizácií a plány zakladať sociálne podniky	235
9.4.	Cieľové skupiny organizácií a plány zakladať sociálne podniky	235
9.5.	Oblasť pôsobenia organizácií a plány zakladať sociálne podniky	236

9.6.	Zameranie organizácií a plány zakladať sociálne podniky	236
9.7.	Ciele organizácií a plány zakladať sociálne podniky	237
9.8.	Poskytované služby a plány zakladať sociálne podniky	237
9.9.	Motívy vzniku a plány zakladať sociálne podniky	238
9.10.	Vykonávanie hospodárskej činnosti a plány zakladať sociálne podniky	238
	Diskusia.....	239
10.	Priestorové zabezpečenie aktivít neziskových organizácií.....	242
10.1.	Priestorové zabezpečenie neziskových organizácií a právna forma	243
10.2.	Priestorové zabezpečenie neziskových organizácií a oblasť pôsobenia	243
10.3.	Priestorové zabezpečenie neziskových organizácií a sídlo organizácie	244
	Diskusia.....	245
11.	Webové a on-line prezentácie využívané neziskovými organizáciami	246
11.1.	Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a cieľové skupiny organizácií ..	248
11.2.	Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a pôsobnosť organizácie.....	248
11.3.	Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a sídlo organizácie	248
11.4.	Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a dĺžka pôsobenia organizácií.	249
	Diskusia.....	249
12.	Reprezentanti občianskej spoločnosti z pohľadu neziskových organizácií.....	250
13.	Ekonomická hodnota neziskového sektora	253
13.1.	Príjmy neziskových organizácií - ich výška a štruktúra.....	253
13.2.	Výdavky neziskových organizácií - ich výška a štruktúra.....	268
13.3.	Príjmy a výdavky neziskových organizácií – relačné vzťahy	273
13.3.1.	Príjmy, výdavky a cieľová skupina.....	277
13.3.2.	Príjmy, výdavky a pôsobnosť organizácie.....	277
13.3.2.	Príjmy, výdavky a dĺžka pôsobenia organizácie.....	277
13.3.3.	Príjmy, výdavky a aktivity realizované pracovníkmi.....	278
13.3.4.	Príjmy, výdavky a dôvod vzniku organizácie.....	278
13.3.5.	Príjmy, výdavky a líder.....	279
13.3.6.	Príjmy, výdavky a prínos dobrovoľníkov.....	279
13.3.7.	Príjmy, výdavky a samofinancovanie.....	280
	Cieľová skupina.....	280
	Aktivity realizované pracovníkmi.....	280
	Líder.....	281
13.4.	Rozdiel medzi výnosmi a nákladmi neziskových organizácií.....	281
13.4.1.	Oblasť pôsobenia sledovaných neziskových organizácií a výsledok hospodárenia.....	284

13.4.2.	Veková štruktúra cieľovej skupiny, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie a výsledok hospodárenia.....	284
13.4.3.	Štruktúra špecifik cieľovej skupiny, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie a výsledok hospodárenia.....	285
13.4.4.	Aktivity realizované pracovníkmi organizácie a výsledok hospodárenia.....	285
13.4.5.	Dôvod vzniku sledovaných neziskových organizácií a výsledok hospodárenia.....	286
13.5.	Majetok neziskových organizácií a jeho štruktúra	286
13.6.	Skúsenosti neziskových organizácií so získavaním finančných zdrojov	289
13.6.1.	Právna forma organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov.....	294
13.6.2.	Oblasť pôsobenia organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov.....	295
13.6.3.	Cieľové skupiny organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov.....	296
13.6.4.	Aktivity organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov.....	297
13.7.	Neziskové organizácie a vykonávanie auditu	299
13.7.1.	Právna forma organizácií a vykonávanie auditu.....	300
13.7.2.	Oblasť pôsobenia organizácií a vykonávanie auditu.....	300
13.7.3.	Sídlo organizácií a vykonávanie auditu.....	300
13.7.4.	Cieľové skupiny organizácií a vykonávanie auditu.....	301
13.7.5.	Špecifiká cieľových skupín organizácií a vykonávanie auditu.....	301
13.7.6.	Dĺžka pôsobenia organizácií a vykonávanie auditu.....	301
13.7.7.	Poskytované služby a vykonávanie auditu.....	302
13.7.8.	Dôvod vzniku a vykonávanie auditu.....	302
Diskusia.....		302

Úvod

Slobodné voľby samy osebe nie sú schopné zaručiť uchovanie demokracie. Vitalita a odolnosť demokracií závisí od nepretržitého dialógu medzi jednotlivcami a vládou, medzi občanmi štátu a ich zástupcami v parlamente. Silná občianska spoločnosť zabezpečuje aj po voľbách priestor pre ďalšiu participáciu. Činnosť občianskej spoločnosti konštituuje silný neziskový sektor, ktorý napomáha vytváraniu sociálnej stability a pluralizmu, rastu občianskej zodpovednosti a rešpektovania vlády zákonov. Trvalým výsledkom sú silnejšie a zdravšie demokracie. (Sprievodca tretím sektorom pre ľudí, ktorí rozhodujú, 1997) Neziskový sektor má na Slovensku bohatú históriu. Jeho utváranie a vývoj odrážali výrazné sociálne, ekonomické a politické zmeny, ktorými spoločnosť prešla najmä počas posledného storočia.

Výskum neziskového sektora predstavuje mechanizmus získavania relevantných údajov pre potreby lepšieho porozumenia neziskového sektora samému sebe, efektívnejšej komunikácie s verejnou správou, kde neziskový sektor poskytuje dôležité služby (napr. zdravotnícke a sociálne, služby v oblasti športu a vzdelávania) alebo figuruje ako aktér verejných politík, ale aj komunikácie so širokou verejnosťou.

Hlbšie a lepšie poznanie neziskového sektora je základným predpokladom pre tvorbu kvalitných verejných politík, ktoré s ním súvisia. Mapovanie a výskum umožňujú pri tvorbe a implementácii verejných politík informovanejšiu spoluprácu a racionálnejšiu argumentáciu založenú na faktoch. Výstupy mapovania a výskumu neziskového sektora pomôžu vytvoriť celostnejší obraz o stave a kapacitách neziskového sektora, čím prispejú k jeho transparentnosti, zvýšeniu kredibility ako sociálneho aktéra a zlepšia jeho vnímanie verejnosťou. V neposlednom rade prispejú k budovaniu partnerstva medzi neziskovým, verejným a podnikateľským sektorom.

Predložená analýza bola spracovaná ako výstup národného projektu Kvalitnejšie verejnú politiku prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti (Kód projektu ITMS2014+: 314 011 V576). Zber dát v rámci národného projektu Kvalitnejšie verejnú politiku prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti sa dotýkal dvoch oblastí z rôznych pohľadov, ktoré ale navzájom úzko súvisia:

- a) zber dát v oblasti socioekonomického prínosu neziskového sektora a
- b) zber dát v oblasti stavu a trendov vývoja v občianskej spoločnosti.

Predložená analýza sa týka prvej oblasti, t. j. socioekonomického prínosu neziskového sektora¹, ale pri analýze empirických dát boli využité aj dáta z oblasti stavu a trendov vývoja občianskej spoločnosti.

Analýza je rozdelená do niekoľkých častí. V prvej časti je popísaný proces a metódy zberu dát a ich analýzy. Druhu časť tvorí analýza údajov o neziskovom sektore, ktoré sú spracované na základe metodiky pre zber dát o občianskej spoločnosti a neziskovom sektore.

¹ V analýze používame na označenie neziskového sektora pojmy tretí sektor, mimovládne organizácie, neziskové organizácie a mimovládne neziskové organizácie ako synonymá, pričom máme na mysli nižšie uvedenú definíciu mimovládnych neziskových organizácií tretieho sektora podľa Salamona a Anheiera (1999).

Naším cieľom bolo komplexne **zmapovať neziskový sektor na Slovensku, popísať a vysvetliť kľúčové aspekty jeho fungovania v kontexte súčasného stavu a vývojových trendov občianskej spoločnosti a identifikovať jeho sociálny a ekonomický prínos pre spoločnosť.**

1. Výskumná vzorka a proces zberu a analýzy dát

1.1. Základný výskumný súbor

Ako objekt výskumu o neziskovom sektore boli určené **formálne/inštitucionalizované organizácie**. Napriek tomu, že existuje sféra neformálneho združovania a neziskových aktivít, vzhľadom k dostupným štatistickým dátam a výkazníctvu sa výskum neziskového sektora v rámci národného projektu zameriava na tie ekonomické subjekty, ktoré sú štatisticky zachytiteľné. Neziskový sektor je rozsiahla časť národného hospodárstva, ktorá v sebe zahŕňa veľký počet inštitúcií. Neziskové inštitúcie slúžiace domácnostiam, ako ich definuje Štatistický úrad Slovenskej republiky (Štatistická ročenka SR, 2011), sú právnické osoby slúžiace finančným a nefinančným korporáciám, štátnej správe a domácnostiam, ako napr. rozpočtové organizácie, príspevkové organizácie, ktorých tržby z činnosti nepresahujú 50 % vykazovaných nákladov, občianske združenia, spolky a kluby, politické strany, cirkvi a iné. Systém ESNÚ95 (Európsky systém národných a regionálnych účtov ESA 1995) sleduje neziskové inštitúcie v členení na rozpočtové organizácie, príspevkové organizácie a ostatné neziskové inštitúcie. Tretia skupina ešte stále ponecháva veľký priestor, v ktorom napriek dominancii neziskových inštitúcií slúžiacich domácnostiam, nie sú organizácie konzistentné z hľadiska vyhodnocovania výskumov a vyvodzovania záverov.

Z odbornej literatúry zaoberajúcej sa neziskovými organizáciami je možné uviesť príklady definícií podľa jednotlivých autorov a autoriek:

- Neziskové organizácie sú organizácie, ktoré neboli založené či zriadené za účelom podnikania. Sú to organizácie, o ktorých činnosti je iný záujem, či už zo strany štátu, spoločnosti alebo určitej skupiny ľudí. Tieto organizácie pôsobia v rámci neziskového sektora, a to ako verejného, tak aj súkromného (Demeš, Bútorá, 1998).
- Často používaný pojem nezisková organizácia je v právnom poriadku Slovenskej republiky úplne neznámym pojmom. Označuje organizáciu, ktorá vznikla za účelom vykonávania verejne prospešnej činnosti, nie za účelom dosahovania zisku (Meričková, Šebo, 2006).
- Termín nezisková organizácia označuje právnické osoby alebo organizácie, ktoré sa primárne zaoberajú získavaním a prerozdeľovaním finančných prostriedkov na účely charitatívne, na rozvoj náboženstva, kultúry, vzdelania, na sociálne účely alebo pre realizáciu iných "dobrých skutkov" (Special Recommendation VIII: Non-profit organisation, 2016).
- Neziskové organizácie sú právnické či sociálne subjekty vytvorené za účelom produkcie tovaru a/alebo služby, ktorých stav nedovoľuje, aby boli zdrojom príjmov, zisku alebo iným finančným výnosom pre tých, ktorí ju založili, kontrolujú alebo financujú (United Nations, 2003).
- Neziskové organizácie sú inštitucionálne oddelené od vlády (ale môžu mať rôznu úroveň spolupráce so štátom), sú samosprávne (sami sa riadia) a majú určitý stupeň zapojenia dobrovoľníctva (www.thirdsectorimpact.eu, 2016).

V slovenských právnych predpisoch definuje neziskové organizácie zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmu v znení neskorších úprav. Tento predpis definuje neziskové organizácie podľa úplne zrejmého kritéria "ziskovosť", pretože ide o zákon o daniach z príjmov, ktorého cieľom je zdať "zárobky", zisk. Použitie označenia "nezisková organizácia" v tomto

kontexte je teda úplne korektné. Konkrétne podľa §12 ods. 3 tohto zákona, v ktorom sú vymenovaní daňovníci, ktorí nie sú zriadení na podnikanie, môžeme vymedziť nasledovné typy organizácií (tabuľka 1), pričom každý z uvedených druhov neziskových organizácií je zriadený a usmerňovaný zákonom, vyhláškou, prípadne nariadením vlády, kde je stanovený vznik, zánik, spôsoby riadenia a orgány organizácií a spôsoby ich hospodárenia.

Tabuľka 1.1 Prehľad právnych noriem upravujúcich druhy neziskových organizácií

Druh neziskovej organizácie	Právna norma
záujmové združenia právnických osôb	§ 20f a nasledujúce Občianskeho zákonníka (zákon č. 40/1954 v znení neskorších predpisov)
občianske združenia vrátane odborových organizácií	zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov
politické strany a politické hnutia	zákon č. 424/1991 Zb. o združovaní v politických stranách a politických hnutiach v znení neskorších predpisov
účelové zriadenia cirkvi, registrované cirkvi a náboženské spoločnosti	zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov
nadácie	zákon č. 34/2002 Z.z. o nadáciách v znení neskorších predpisov
neinvestičné fondy	zákon č. 147/1997 Z.z. o neinvestičných fondoch v znení neskorších predpisov
neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby	zákon č. 213/1997 Z.z. v znení neskorších predpisov
verejné vysoké školy	zákon č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách v znení neskorších predpisov
školy a školské právnické osoby podľa zvláštneho právneho predpisu	zákon č. 245/2008 Z.z., o výchove a vzdelávaní (školský zákon) v znení neskorších predpisov
obce	zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov
kraje	zákon č. 302/2001 Z.z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch) v znení neskorších predpisov
rozpočtové organizácie a príspevkové organizácie	zákon č. 523/2004 Z.z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy v znení neskorších predpisov
štátne a verejné fondy	každý štátny aj verejný fond je zriadený osobitným zákonom
organizácie s medzinárodným prvkom	zákon č. 116/1985 Zb. o podmienkach činnosti organizácií s medzinárodným prvkom v znení neskorších predpisov
spoločenstvá vlastníkov bytov a nebytových priestorov	zákon č. 182/1993 Z.z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov v znení neskorších predpisov
Slovenský červený kríž	zákon č. 84/1994 Z.z. o Slovenskom Červenom kríži a o ochrane znaku a názvu Červeného kríža v znení neskorších predpisov

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Kuvíková a kol., 2014

Pod neziskovými organizáciami v analýze rozumieme mimovládne neziskové organizácie (ďalej aj MNO), ktoré charakterizuje päť základných znakov, ktoré sformulovali Lester M. Salamon a Helmut K. Anheier (1999) pre potreby medzinárodného výskumného projektu, v ktorom sa zaoberajú medzinárodnou komparáciou tretieho sektora (MNO tvoria tretí sektor, po prvom sektore – verejnom a druhom sektore – súkromnom ziskovom):

1. **formálna štruktúra, inštitucionalizovanosť** - sú formalizované, majú právnu subjektivitu, absolvovali registračný proces;
2. **súkromný, neštátny charakter** - sú inštitucionálne oddelené od štátu;
3. **neziskovosť** - rešpektujú neziskové rozdelenie finančných prostriedkov, ich cieľom nie je vytvárať zisk s cieľom súkromného obohatenia;
4. **samosprávnosť** - fungujú na samosprávnom princípe, vytvárajú vlastné kontrolné mechanizmy určené organizačnou štruktúrou;
5. **dobrovoľnícky charakter** - členstvo alebo participácia v nich nie je vyžadovaná zákonom alebo povinná a získavajú do určitej miery dobrovoľnícku podporu vo forme dobrovoľníckej práce alebo financií.

Novšia definícia autorov Salamon a Sokolowski (2016) za MNO tretieho sektora označuje organizácie ako formálne, tak aj neformálne, ktoré spĺňajú tieto charakteristiky:

- súkromné,
- samosprávne,
- nepovinné,
- úplne alebo čiastočne obmedzené rozdeľovanie zisku investorom, členom či iným zapojeným účastníkom (stakeholderom).

Každá z týchto charakteristík musí byť potom zvažovaná operatívne podľa konkrétneho typu organizácie.

Z pôvodnej definície z roku 1999 vychádzalo donedávna väčšina štúdií na Slovensku aj z medzinárodných výskumov, preto sa budeme opierať hlavne o túto definíciu. Pre účely výskumu o neziskovom sektore na Slovensku používame **užšie vymedzenie neziskového sektora** podľa definície z roku 1999 a do sledovania sme zaradili len tieto druhy organizácií:

Tabuľka 1.2 Právne subjekty zaradené do výskumu o neziskovom sektore

občianske združenia vrátane odborových organizácií	zákon č. 83/1990 Z.z. o združovaní občanov
nadácie	zákon č. 34/2002 Z.z. o nadáciách
neinvestičné fondy	zákon č.147/1997 Z.z. o neinvestičných fondoch
neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby	zákon č. 213/1997 Z.z. v znení zákona č. 35/2002 Z.z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby
organizácie s medzinárodným prvkom	zákon č. 116/1985 Zb. o podmienkach činnosti organizácií s medzinárodným prvkom

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Napriek skutočnosti, že v medzinárodnom porovnaní môžu údaje o širšom spektre neziskových organizácií absentovať, výskum neziskového sektora a jeho socio-ekonomického prínosu na Slovensku by mal slúžiť najmä pre národnú analýzu. Reálne fungovanie, financovanie, ale aj samotný účel ostatných neziskových organizácií (ako napríklad politických strán a hnutí, cirkví, záujmových združení právnických osôb) má vo

väčšine prípadov úplne odlišný charakter ako je to v prípade nami vymedzeného, tzv. jadra neziskového sektora. Nami určený výber organizácií je tiež v súlade so Zákonom č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Podkladom pre určenie základného a výberového súboru neziskových organizácií v uvedených právnych formách bola databáza dodaná Ministerstvom vnútra SR k 28.8.2019. Táto databáza obsahovala záznamy o 57 705 subjektoch. V prvom kroku sa databáza očistila o duplicitné záznamy, organizácie v likvidácii, organizácie, ktoré ešte nevznikli. t. j. v čase výberu vzorky boli v procese registrácie (nemali pridelené IČO). Očistená databáza subjektov bola tvorená 55 511 subjektmi. Prehľad oboch databáz podľa právnej formy poskytuje tabuľka 1.3.

Tabuľka 1.3 Charakteristika základného výskumného súboru

Právne formy	Prvotná databáza subjektov		Očistená databáza subjektov	
	N	%	N	%
občianske združenia	54937	95,20%	52743	95,01%
nadácie	470	0,81%	470	0,85%
neinvestičné fondy	509	0,88%	509	0,92%
neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby	1673	2,90%	1673	3,01%
organizácie s medzinárodným prvkom	116	0,20%	116	0,21%
Spolu	57705	100,00%	55511	100,00%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

1.2. Charakteristika výskumnej vzorky

Pôvodný počet subjektov, ktoré vyplnili dotazník, bol 828 organizácií. Táto vzorka bola získaná v troch fázach zberu dát (1. náhodný výber; 2. náhodný výber z prijímateľov asiginovanej dane, 3. samovýber), ktoré sú podrobne popísané nižšie.

Prvým krokom pri analýze dát bolo overenie reprezentatívnosti výberu na základe právnej formy (overenie na základe iného znaku v podstate nie je možné). Zároveň sme testovali, či medzi tromi etapami zberu dát existujú štatistické rozdiely v troch vybraných otázkach: právna forma, oblasť pôsobenia podľa medzinárodnej klasifikácie so zahrnutím podkategórií a oblasť pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií. Pri výberovom súbore 828 organizácií nebola celá vzorka reprezentatívna. Vzorka získaná v rámci prvého aj druhého zberu bola reprezentatívna, v rámci tretieho zberu ale nebola. Rovnako medzi tromi etapami zberu dát boli významné rozdiely ($p \geq 0,000$) v odpovediach na nami vybrané otázky.

Z uvedených dôvodov sme preto pristúpili k náhodnému vyradovaniu subjektov, aby sme dosiahli reprezentatívnosť celej vzorky. Výskumnú vzorku tvorilo po tomto náhodnom vyradovaní spolu 773 subjektov. Údaje k overeniu reprezentatívnosti celého výskumného súboru sú uvedené v tabuľkách 1.4 a 1.5.

Tabuľka 1.4 Overenie reprezentatívnosti výberového súboru

Právna forma	Reálna početnosť	Očakávaná početnosť	Residual
Občianske združenie (zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov)	732	734,4	-2,4
Nadácia (zákon č. 34/2002 Z.z. o nadáciách v znení neskorších predpisov)	10	6,6	3,4
Neinvestičný fond (zákon č.147/1997 Z.z. o neinvestičných fondoch v znení neskorších predpisov)	2	7,1	-5,1
Nezisková organizácia poskytujúca všeobecne prospešné služby (zákon č. 213/1997 Z.z. v znení neskorších predpisov)	26	23,3	2,7
Organizácia s medzinárodným prvkom (zákon č. 116/1985 Zb. o podmienkach činnosti organizácií s medzinárodným prvkom v znení neskorších predpisov)	3	1,6	1,4
Spolu	773		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Tabuľka 1.5 Výsledky štatistických testov overovania reprezentatívnosti výberového súboru

Chi-Square			6,961
Df			4
Asymp. Sig.			0,138
Monte Carlo Sig.	Sig.		0,128
	99% Confidence Interval	Lower Bound	0,120
		Upper Bound	0,137

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V priebehu zberu dát bolo v jednotlivých etapách oslovených spolu 6 812 subjektov. Napriek vysvetleniu výskumného zámeru, zdôrazneniu potreby poznania súčasného stavu pre ďalší rozvoj sektora aj motivácii účastníkov výskumu možnosťou vyhrať finančnú cenu, bolo 1 845 subjektov ochotných zapojiť sa do výskumu (27,1 percent z oslovených). Nakoniec však prieskum aspoň čiastočne vyplnilo iba 828 respondentov, čo predstavuje 12,1% z počtu 6 812 organizácií a 44,8% (response rate) z rozoslaných odkazov na samotný prieskum.

V metodike výskumu sme odhadovali, že z počtu náhodne vybraných 6 000 subjektov sa podarí získať údaje od 20 percent organizácií. Z počtu organizácií, na ktoré sa v jednotlivých etapách zberu podarilo získať kontaktné údaje v podobe emailu alebo telefonického kontaktu (6 812 subjektov), však nakoniec dotazník vyplnilo iba 828 subjektov. Počas výskumu sa ale v jednotlivých etapách pracovalo celkovo s výberovým súborom 19 257 subjektov (1. etapa 9 500 subjektov, 2. etapa 8 313 subjektov, 3. etapa 1 444 subjektov).

Z toho výberového súboru predstavuje počet organizácií, ktoré vyplnili dotazník (828 subjektov) len 4,29 percent.

Samotný proces zberu údajov priniesol veľmi významné informácie o neziskovom sektore, ktoré jednak dokumentujú súčasný stav sektora, ale môžu byť aj dobrým zdrojom informácií pre tvorbu verejných politík a realizáciu ďalšieho výskumu v tejto oblasti. Rozdiel medzi plánovaným a reálnym počtom vyplnených dotazníkov v rámci výskumu socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť mohla byť podľa nášho názoru viacerými skutočnosťami:

- Celková veľkosť neziskového sektora (počet organizácií) je výrazne nižšia ako sa pôvodne očakávalo. Aktuálne vedené registre mimovládnych neziskových organizácií obsahujú subjekty, ktoré nevyvíjajú žiadnu činnosť. Proces likvidácie je komplikovaný a preto mnohé neziskové organizácie síce formálne existujú t.j. figurujú v registri, ale nie sú aktívne.
- Nie je k dispozícii centrálna databáza subjektov. Rovnako dohľadateľnosť informácií (aj tých základných - kontaktných) je pomerne komplikovaná. Tieto skutočnosti limitujú rozsah a kvalitu analýz.
- Ochota neziskových organizácií zapájať sa do aktivít organizovaných oficiálnymi inštitúciami nie je ideálna. Až 4 967 oslovených subjektov sa napriek vysvetleniu výskumného zámeru, zdôrazneniu potreby poznania súčasného stavu pre ďalší rozvoj neziskového sektora ako aj motivácii účastníkov výskumu nezúčastnilo. Nie výnimočne sme sa stretli aj s nedôverou a spochybňovaním prieskumného projektu.
- Nie všetky subjekty, ktoré spadajú do tohto sektora, sú aktívne a angažované v rozvoji občianskej spoločnosti. Ich primárne účely zriadenia neziskových organizácií môžu byť iné ako je podstata a funkcia existencie tretieho sektora.

Nižší počet vyplnených dotazníkov nemá vplyv na kvalitu analýzy, ktorá bude z dát získaných výskumom realizovaná a z ktorej majú byť využité výstupy v rámci ďalších podaktivít projektu. Zámerom výskumu bolo získať výberový súbor, ktorý bude tvorený cca 2 percentami zo základného súboru jednotiek. Na základe zberu dát však odhadujeme, že počet organizácií vedených v registri, od ktorých by bolo možné získať relevantné údaje, je cca 17 200 až 23 000 subjektov (nie oficiálne evidovaných cca 60 000). Výberový súbor (773 jednotiek) predstavuje 3,4 až 4,5 percenta z tohto reálneho základného súboru, čo je oveľa viac ako bolo zámerom.

1.3. Zber dát

Pre účely zberu dát bola v prvej fáze realizáciu projektu vytvorená **prvá verzia metodiky zberu dát**, ktorá obsahovala len časť týkajúcu sa výskumných otázok a metodiky zberu výskumných údajov. Túto verziu metodiky v prvej fáze realizácie národného projektu členovia a členky sektorových rád a odbornej projektovej rady pripomienkovali a presnejšie definovali a navrhovali požadovaný súbor zbieraných údajov. Súčasne na základe Memoranda o spolupráci zapojené rezorty a organizácie (MF SR, MPSVaR SR, MH SR a NASES) spripomienkovali tieto návrhy tak, aby reflektovali aj ich potreby pri tvorbe verejných politík. Následne po prvej fáze bol navrhnutý dotazník pre zber údajov o socio-ekonomickom prínose neziskového sektora na realizáciu predvýskumu.

Predvýskum bol realizovaný formou face-to-face štruktúrovaných rozhovorov na základe otázok v zostavenom dotazníku. Do predvýskumu bolo zapojených 51 neziskových

organizácií, z toho 39 občianskych združení, 7 neziskových organizácií poskytujúcich všeobecne prospešné služby, 3 nadácie, 1 neinvestičný fond. V rámci územnej pôsobnosti boli zapojené organizácie zo západu, stredú i východu Slovenska. Predvýskum realizovalo 9 výskumníkov a výskumníček z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, ktorí boli dopredu zaškolení. Výsledky predvýskumu boli prediskutované na stretnutí projektového tímu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a z čiastkových reportov z predvýskumu bola vytvorená správa.

Na základe výsledkov predvýskumu a ďalších odporúčaní sektorových rád a odbornej projektovej rady bola metodika zberu dát, výskumné otázky a samotný dotazník zaktualizované a bol pripravený finálny výstup v podobe Metodiky pre zber dát o občianskej spoločnosti a neziskovom sektore, ktorá tvorí merateľný ukazovateľ projektu a ktorá bola podkladom pre zber dát.

Zber dát zabezpečovala **firma Crystal Call, a.s.**, so sídlom Háľkova 1/A, 831 03 Bratislava, www.crystalcall.eu. Technické vybavenie firmy:

- Dva nezávislé a plne funkčné Call centrové systémy – on-line zálohované.
- Redundantné napojenie na DataCentrum1 a DataCentrum2 pre hlasové a dátové služby.
- V prípade poruchy na jednej z trás sú hovory presmerované na ďalšiu vetvu a tak je zabezpečená plná funkcionálna Call centra.
- DataCentrum1 a DataCentrum2 spĺňa prísne parametre podľa štandardov TIER III (podľa „The Uptime Institute“).
- Každý zamestnanec má jedinečné prístupové meno a heslo na vstup do systémov, všetky hovory sú nahrávané a archivované.
- Všetky priestory a pracovné činnosti sú monitorované kamerovým systémom.
- Crystal Call je pravidelne podrobovaný bezpečnostným auditom.
- 10% všetkých hovorov je kontrolovaných supervízorom, ktorý počúva priebeh rozhovoru a zároveň vidí obrazovku anketára, aby vedel skontrolovať správnosť zaznamenávaných odpovedí.
- Crystal Call, a.s. disponovala plne zaškolenými telefonickými anketármi na prieskum trhu.

Samotný zber dát prebiehal kombináciou telefonického (CATI – Computer Aided Telephone Interviewing), osobného (F2F – Face to Face) a online zberu (CAWI – Computer Assisted Web Interviewing) dát na základe štruktúrovaného dotazníka. Nižšie sú opísané jednotlivé etapy zberu dát. V prvých dvoch etapách boli všetky organizácie, na ktoré boli dohľadane kontaktné údaje, oslovené najprv telefonicky, až následne po ich súhlase im bol zaslaný dotazník. Dotazník bol pripravený Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici v spolupráci s odbornými projektovými radami a následne upravený a naprogramovaný spoločnosťou Crystal Call, a.s. Na on-line zber bol využitý Limesurvey. Tento systém umožňuje vytvorenie dotazníka, kontrolu logických skokov, resp. rozsahu zadávaných hodnôt. Systém je plne automatizovaný, umožňuje automatické rozosielanie pozvánok do prieskumu. Umožňuje prístup iba pozvaným respondentom na základe vygenerovaného tokenu.

Zber dát prebiehal v 3 etapách od 23. 09. 2019 do 19. 01. 2020

ETAPA 1 – NÁHODNÝ VÝBER Z DATABÁZ

Podkladom pre oslovovanie cieľovej skupiny boli databázy organizácií neziskového sektora dodané zadávateľom prieskumu, teda Úradom splnomocnenca vlády SR a Univerzitou Mateja Bela. Všetky databázy spolu obsahovali 57 705 subjektov, pričom 95,2% z nich tvorili občianske združenia. V prvom kroku sa databáza očistila o duplicitné záznamy a organizácie v likvidácii. Výsledkom bol súbor o rozsahu 55 511 organizácií.

Následne sa z očistených databáz v postupných krokoch **náhodným výberom** vybralo spolu 9 500 organizácií. Pre tieto subjekty sa následne z verejne dostupných zdrojov a zakúpených databáz spoločnosťou Crystal Call, a.s. **dohľadávali kontaktné údaje** – telefónne čísla, mailové adresy a kontaktné osoby. Spolu boli dohľadané kontaktné údaje pre 2 832 subjektov, čo predstavuje 35% z náhodne vybraných organizácií.

V ďalšom kroku boli telefonicky oslovené všetky subjekty, kde boli dohľadané telefónne čísla. Podľa odsúhlaseného call scriptu bol zástupcom organizácií neziskového sektora predstavený hlavný zámer výskumu a boli požiadaní o účasť v prieskume. V prípade záujmu sa vypýtali a zaznamenali e-mailové adresy, na ktoré bol následne zaslaný odkaz so samotným prieskumom. Ako motivácia k účasti okrem zdôraznenia prínosu získaných údajov bola aj možnosť zapojiť sa do zisťovania o finančné ceny.

Online prieskum bol zaslaný na 735 e-mailových adres (záujemcovia o prieskum, ktorí udali e-mailovú adresu + priamo dohľadané e-mailové kontakty). Každý odkaz na prieskum bol jedinečný, čo vylúčilo možnosť vyplniť dotazník viackrát jednou organizáciou. Súčasťou e-mailu bol aj sprievodný list a verejný prísľub Crystal Call, a.s. týkajúci sa prác s poskytnutými dátami.

V prípade, že prieskum respondent nevyplnil do 5 dní, bola mu zaslaná pripomienka, v ktorom bol opätovne požiadaný o vyplnenie dotazníka.

Celkovo bolo v Etape 1 vyplnených 238 dotazníkov, z toho 150 čiastočne a 88 úplne vyplnených.

Tabuľka 1.6 ETAPA 1 – Zhrnutie priebehu zberu dát

	počet subjektov	%
Databáza údajov MV SR	57 705	-
Očistená databáza (bez duplícít a subjektov v likvidácii)	55 511	-
Náhodný výber z očistenej databázy	9 500	100
Dohľadané kontakty	2 832	29,8
Záujem zúčastniť sa prieskumu (=odoslaný e-mail/odkaz	735	7,7
Vyplnený prieskum	238	2,5

Zdroj: Technická správa o realizácii zberu dát od spoločnosti Crystall call, a.s., 2020

Z údajov v tabuľke 1.6 môžeme konštatovať, že len necelé 1% z náhodne vybraných kontaktov z dodanej databázy kompletne vyplnilo dotazník. Len pri 30% subjektoch sa podarilo dohľadať kontaktné informácie. Z nich len o niečo viac ako štvrtina oslovených

(735 subjektov, teda 25,9%) bola ochotná zapojiť sa do prieskumu. Celková návratnosť (teda podiel vyplnených dotazníkov z počtu oslovených subjektov) dosiahla 32,4%, pri kompletne vyplnených dotazníkoch iba 12%.

ETAPA 2 – PRIJÍMATELIA ASIGNOVANEJ DANE

Vzhľadom na zistenia z prvej etapy, a to pomerne veľký podiel nedohľadaných kontaktov a tým aj celkovo nízka úspešnosť zapojenia sa organizácií do výskumu, sme dospeli k záveru, resp. hypotéze, že pomerne významná časť subjektov z dodaných databáz nie je aktívna, prípadne minimálne angažovaná v tomto sektore.

Preto sme sa s Úradom splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti ako koordinátorom projektu dohodli, že upustíme od metodického zámeru náhodného výberu a ďalej sme pracovali s databázou neziskových organizácií, ktorí boli v roku 2019 prijímateľmi assignovanej dane. To nám dávalo predpoklady na ľahšie dohľadanie kontaktov (keďže musí ísť o aktívne subjekty), a tým aj dosiahnutie vyššej úspešnosti oslovovania organizácií a ich zapojenia sa do výskumu.

Priebeh zberu a práca s databázou bola rovnaká ako v Etape 1. V prvom kroku došlo k dohľadaniu kontaktných údajov, nasledovalo obvolávanie subjektov, oboznámenie so zámerom výskumu, požiadanie o účasť a v prípade záujmu získanie e-mailovej adresy.

Záujemcom zo zoznamu oslovených prijímateľov assignovanej dane bol poslaný mail a v prípade, že prieskum nevyplnili do 5 dní, aj pripomienka s opätovným požiadanim o účasť vo výskume.

Tabuľka 1.7 ETAPA 2 – Zhrnutie priebehu zberu dát

	počet subjektov	%
Databáza prijímateľov assignovanej dane	15 590	-
Náhodný výber z databázy	8 313	100
Dohľadané kontakty	2 536	30,5
Záujem zúčastniť sa prieskumu (=odoslaný mail)	588	7,1
Vyplnený prieskum	224	2,7

Zdroj: Technická správa o realizácii zberu dát od spoločnosti Crystall call, a.s., 2020

Ani zmenený prístup a výber databázy v druhej etape nepriniesli relevantné zvýšenie úspešnosti. Výsledky ostali takmer na rovnakej úrovni. Porovnateľný bol aj dosiahnutý response rate, a to 38% aspoň čiastočne vyplnenie dotazníkov, resp. 12,6% kompletne vyplnených dotazníkov z celkového počtu oslovených kontaktov.

ETAPA 3 – SAMOVÝBER A DOSTUPNÝ VÝBER

Na základe zistení z prvých dvoch etáp zberu dát sme dospeli k ďalšej hypotéze, a to že zainteresovanosť neziskových organizácií je pomerne nízka. Dôvody môžu byť rôzne a rozhodne sú predmetom samostatných prieskumov a analýz. Každopádne bolo potrebné opäť upraviť spôsob zberu dát. Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti a Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici postupne oslovovali „živé“ kontakty,

teda organizácie, s ktorými sú v pracovnom kontakte. Crystal Call, a.s. pripravil krátky online regrutačný dotazník, ktorý bol jednotný pre všetkých a ten bol rozosielaný zástupcami Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti ako aj Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Pre každého respondenta, ktorý vyplnil krátky regrutačný dotazník, bol na uvedenú e-mailovú adresu zaslaný jedinečný odkaz s hlavným online prieskumom (rovnako ako v prvých etapách).

Tabuľka 1.8 ETAPA 3 – Zhrnutie priebehu zberu dát

	počet subjektov	%
Počet kontaktov Úradu splnomocnenca vlády a UMB	1 444	100
Vyplnený regrutačný dotazník (=odoslaný e-mail)	519	36,1
Vyplnený prieskum	366	25,3

Zdroj: Technická správa o realizácii zberu dát od spoločnosti Crystall call, a.s., 2020

V poslednej etape sa dosiahla síce najvyššia úspešnosť vyplnenia dotazníkov, resp. zapojených organizácií, za výsledkom však treba hľadať veľkú snahu, ochotu a čas zainteresovaných ľudí z výskumného tímu objednávateľa aj realizátora prieskumu.

Celkovo sa v priebehu všetkých etáp pracovalo s 19 257 organizáciami. Pre tieto subjekty sa buď z verejne dostupných zdrojov a zakúpených databáz spoločnosťou Crystal Call, a.s. dohľadávali kontaktné údaje – telefónne čísla, e-mailové adresy a kontaktné osoby alebo boli tieto údaje poskytnuté zadávateľom prieskumu (Etapa 3). Spolu bolo dohľadaných a dodaných kontaktov pre 6 812 subjektov, čo predstavuje 35% z celkového počtu organizácií, s ktorými sa pracovalo. Čo sa týka dohľadávania, celkovo bolo doplnených telefonických a/alebo e-mailových kontaktov pre 5 368 organizácií.

Počas všetkých troch etáp bolo ochotných sa do prieskumu zapojiť 1 842 organizácií (záujemcovia o prieskum, ktorí udali e-mailovú adresu + priamo dohľadané e-mailové kontakty + e-mailové adresy z Etapy 3). Na participantmi zadané e-mailových adresy bol zaslaný mail so sprievodným listom, verejným prísľubom a online odkazom na prieskum.

Z celkového počtu 6 812 organizácií bolo teda ochotných sa zapojiť do prieskumu 27% (1 842 subjektov). Nakoniec však prieskum aspoň čiastočne vyplnilo 828 respondentov, čo predstavuje 12% z výberového výskumného súboru a 45% (response rate) z rozoslaných odkazov na samotný prieskum.

Pre analýzu empirických údajov bol využitý štatistický program SPSS verzia 18. Využitie programu umožnilo základné, ale aj zložitejšie štatistické analýzy a výpočty. Konkrétne použité metódy uvádzame v rámci jednotlivých analýz.

V analýze pri testovaní súvislostí a rozdielov uvádzame len súvislosti, ktoré vyšli ako štatisticky významné. Ak bola hladina významnosti – p hodnota (Sig.) použitých testov väčšia ako 0,05, tak na základe našich údajov prijímame nulovú hypotézu, ktorá tvrdí, že dané dve otázky spolu nesúvisia. Ak bola p hodnota (Sig.) menšia ako 0,05, potom sme zamietli nulovú hypotézu, a teda dané dve otázky spolu súvisia. Ak p hodnota bola s

presnosťou na tri desatinné miesta uvedená vo výstupe z SPSS v tvare $p = 0,000$, potom v súlade s tradičnou konvenciou píšeme tvar $p < 0,001$.

Na veľkosť odchýlky medzi skutočnými a očakávanými početnosťami, ako aj na smer odchýlky poukazuje Adjusted Residual (uvádzame skratku AR). Za signifikantný rozdiel sme považovali, ak bola hodnota Adjusted Residual väčšia ako 2 alebo menšia ako -2.

2. Veľkosť a štruktúra neziskového sektora

Výskum preukázal, že veľkosť neziskového sektora na Slovensku nie je možné vyjadriť jednoducho počtom organizácií, ktoré sú vedené v registroch. Počet organizácií vedených v registroch na Slovensku nie je údaj, ktorý by spoľahlivo vypovedal o veľkosti neziskového sektora. Aktuálne registre vedené Ministerstvom vnútra SR obsahujú subjekty registrované od roku 1990, v prípade organizácií s medzinárodným prvkom ešte dlhšie. Nakoľko v prípade občianskych združení, ktoré tvoria cca 95 percent základného súboru, neexistuje povinnosť aktualizovať údaje v registri a mnohé z nich nemajú povinnosť podávať účtovné závierky, v registri sú vedené aj tzv. „spiace“ a „mŕtve“ t.j. momentálne neaktívne alebo už prakticky neexistujúce subjekty.

Registre vedené Ministerstvom vnútra SR obsahovali k 29. 08. 2019 záznamy o 57 705 neziskových organizácií v rámci nami sledovaných právnych foriem.

Pri náhodnom výbere 9 500 subjektov z očistenej databázy 55 511 subjektov sa podarilo kontaktné údaje (telefón, e-mail alebo kontaktnú osobu) získať rôznymi spôsobmi len od 2 832 subjektov, čo predstavuje 29,8 percent subjektov. Tento model sa pritom opakoval pri každých ďalších náhodne vybraných 1 000 subjektoch. Je teda možné predpokladať, že z organizácií vedených v registroch je aktívnych (v zmysle je na ne možné dohľadať aktívny e-mailový alebo telefonický kontakt alebo osobu) cca **30 percent subjektov**.

Na základe týchto údajov môžeme odhadnúť veľkosť neziskového sektora. Pre odhad pracujeme s databázou registrovaných subjektov (nie s očistenou databázou). Započítavame teda aj organizácie v likvidácii a v registrácii, ale nie duplicitné záznamy. Táto databáza predstavovala k 29. 08. 2019 spolu 57 705 subjektov. Z nich 29,8% je 17 196 subjektov. Toto číslo sa približuje aj počtu organizácií, ktorí sú vedení ako prijímatelia asignovanej dane – cca 15 500 subjektov. Na základe odborného odhadu vieme, že v sektore pôsobia aj malé organizácie (najmä občianske združenia), ktoré majú výlučne vzájomne prospešný charakter, nie sú prijímateľmi asignovanej dane a nemusia mať dohľadateľné kontaktné údaje a preto zvyšujeme tento počet o ďalších 10% z počtu 57 705, tzn. o 5 771 organizácií. Veľkosť neziskového sektora za nami sledované právne formy sa pohybuje od 17 200 do 23 000 ($17\,200 + 5\,771 = 22\,967$) subjektov.

S cieľom bližšie spoznať štruktúru neziskového sektora sme si kládli tieto výskumné otázky:

- **Aká je typológia organizácií podľa právnej formy?**
- **Aká je typológia nadácií a neinvestičných fondov?**
- **Aká je štruktúra neziskového sektora z hľadiska oblasti pôsobenia organizácií?**
- **Pre aké cieľové skupiny neziskové organizácie poskytujú služby/realizujú aktivity?**
- **Aké je rozloženie organizácií z hľadiska ich sídla?**
- **Aká je geografická pôsobnosť neziskových organizácií?**
- **Aká je štruktúra subjektov z hľadiska dĺžky ich existencie?**

V analýze prinášame odpovede na tieto otázky v samostatných podkapitolách.

2.1. Typológia podľa právnych foriem a typológia nadácií a neinvestičných fondov

Vo výskume sme pracovali s 5 právnymi formami neziskových organizácií. Prehľad zloženia základnej databázy a našej výskumnej vzorky poskytuje tabuľka 2.1.

Tabuľka 2.1 Právne formy neziskových organizácií

Právne formy	Prvotná databáza subjektov		Výskumná vzorka	
	N	%	N	%
občianske združenia	54937	95,2	732	94,7
nadácie	470	0,8	10	1,3
neinvestičné fondy	509	0,8	2	0,3
neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby	1673	2,9	26	3,4
organizácie s medzinárodným prvkom	116	0,2	3	0,4
Spolu	57705	100,0	773	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Podľa tabuľky medzi najčastejšiu právnu formu neziskových organizácií jednoznačne patria občianske združenia, ktoré tvoria až 95% subjektov neziskového sektora. Následne sú to neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby. Za nimi nasledujú ostatné právne formy.

Nadácie a neinvestičné fondy predstavujú neziskové organizácie, ktoré združujú finančné alebo nefinančné zdroje pre podporu špecifických účelov, ktoré sú vymedzené zákonom. Podľa Centra pre filantropiu sa na Slovensku nadácie môžeme podľa zriaďovateľa rozdeliť na nadácie založené:

- nezávislou inštitúciou, nezávislé nadácie, ktoré pracujú samostatne a nezávisle od iných inštitúcií;
- podnikateľským subjektom, t.j. sú zriadené firmou (s.r.o alebo a.s.), takýmto nadáciám hovoríme firemné nadácie;
- zdravotníckymi zariadeniami, t.j. zdravotné nadácie pridružené k nemocniciam, ich jednotlivým oddeleniam, sociálnym zariadeniam, rehabilitačným a ozdravným centráram;
- základnou, strednou, alebo vysokou školou, t.j. školské nadácie, zriadené pri školách a školských zariadeniach;
- štátnou správou, t.j. vládne nadácie v ktorých je jedným zo zriaďovateľov inštitúcia štátnej správy (mesto, obec);
- cirkvou a náboženskými organizáciami, t.j. cirkevné nadácie zriadené na opravu cirkevných pamiatok a šírenie náboženskej viery;
- jednotlivcom alebo jednotlivcami, tzv. súkromné alebo rodinné nadácie;

Osobitnú kategóriu tvoria komunitné nadácie. Komunitná nadácia je nezávislá, apolitická, nezisková, verejne podporovaná, nereligiózna filantropická inštitúcia. Dlhodobým cieľom komunitnej nadácie je budovanie nadačného imania a spravovanie zdrojov získaných od viacerých darcov pre dobro a úžitok obyvateľov v rámci geograficky ohraničenej komunity.

Podľa napĺňanie poslania nadácie rozdeľujeme na:

- grantujúce nadácie, ktoré napĺňajú svoju verejnoprospešnú misiu prerozdeľovaním finančných prostriedkov tretím osobám;
- operačné nadácie, napĺňajú svoju verejnoprospešnú misiu cez vlastné aktivity a programy;
- neaktívne nadácie, nadácia bola založená, ale nevykonáva žiadnu aktivitu. (dostupné z: <http://www.cpf.sk/sk/typy-nadacii/>).

Zistenia o typológii nadácií smerujú k vytvoreniu presnejšieho obrazu o tejto právnej forme neziskových organizácií.

Nášho výskumu sa zúčastnilo spolu 10 nadácií, čo predstavovalo z celkového počtu subjektov 1,3%. Prehľad nadácií podľa typu zriaďovateľa analyzujeme v texte.

Prevažujúcim typom nadácií z hľadiska zriaďovateľa boli nadácie, ktoré pracujú samostatne a nie sú spojené s nejakým iným subjektom (firmou, školou, zdravotníckym zariadením a pod.). V našom súbore tvorili 60%. V našej vzorke bola potom jedna firemná nadácia, jedna školská nadácia a 2 komunitné nadácie.

Z hľadiska poslania nadácií výrazne prevažovali nadácie, ktoré kombinujú grantovú činnosť, t.j. prerozdeľovanie finančných prostriedkov s operačnými programami, t.j. s realizáciou vlastných aktivít a programov. Takýchto nadácií bolo 70% z celkového počtu nadácií, iba jedna nadácia uviedla, že realizuje len grantovú činnosť a jedna len operačnú činnosť. Jedna nadácia sa k tejto otázke nevyjadřila.

V celej výskumnej vzorke sme mali 2 neinvestičné fondy. Z tohto počtu je jeden zriadený ako individuálny, t.j. zhromaždené prostriedky sú určené na pomoc konkrétnemu jednotlivcovi a jeden je humanitárny, t.j. zhromaždené prostriedky sú určené pre skupinu osôb, resp. vymedzenú geografickú oblasť krajiny.

2.2. Štruktúra neziskového sektora z hľadiska oblasti pôsobenia organizácií

Štruktúru neziskového sektora podľa zamerania činností je z registrov ťažké definovať. Občianske združenia sú väčšinou na Štatistickom úrade SR evidované ako 701 - Združenie (zväz, spolok, spoločnosť, klub a i.), pričom nie je rozlíšené, či ide o kultúru, mládež, šport, ochranu životného prostredia, resp. inú oblasť, v ktorej združenie činnosť vykonáva. Pre niektoré právne formy, ako napr. neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby sa dajú získať údaje o početnosti podľa oblastí, v ktorých pôsobia, z Registrových úradov na okresných úradoch (centrálny register vedie Ministerstvo vnútra).

Pri typológii organizácií z hľadiska zamerania ich činnosti sme použili dve klasifikácie, a to medzinárodnú klasifikáciu neziskových organizácií (ICNPO) a klasifikáciu podľa registra mimovládnych neziskových organizácií, ktorý bol vytvorený Zákonom č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Nakoľko neziskové organizácie často pôsobia vo viacerých oblastiach, použili sme pri každej klasifikácii dva kroky členenia. V prvom kroku zástupca organizácie vybral len jednu oblasť, ktorú považuje za hlavnú oblasť, pričom určujúce bolo to, akej oblasti sa organizácia aktívne venuje posledné tri roky. V druhom kroku vyberal aj ďalšie oblasti, v ktorých organizácií

pôsobí, pričom vyjadroval percentuálny podiel aktivít za jednotlivé oblasti. Celkový súčet mal tvoriť 100.

2.2.1. Oblasti pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií podľa medzinárodnej klasifikácie neziskových organizácií ICNPO

Medzinárodná klasifikácia neziskových organizácií (ICNPO) uvádza 12 hlavných kategórií, ktoré sú ďalej rozdelené do podkategórií. Uvedená typológia umožní komparáciu s výskumnými zisteniami v iných krajinách. Túto typológiu sme prispôbili na účely zisťovania v Slovenskej republike a to tak, že sme z niektorých podkategórií vybrali samostatné kategórie (napríklad detské a mládežnícke organizácie, ktoré sú v členení zaradené pod sociálne služby). Tento spôsob umožnil získať na jednej strane lepší prehľad o oblasti pôsobenia organizácie zodpovedajúcej našim podmienkam a na druhej strane môžeme údaje z nami definovaných kategórií zlúčiť a vyhodnotiť na základe klasifikácie ICNPO. Typológia zamerania činnosti organizácií je takáto:

1. **Kultúra a rekreácia** zahŕňa tieto skupiny organizácií
 - a. *Umenie a kultúra* zahŕňa organizácie špecializujúce sa na umenie a kultúru vo všeobecnosti, ako aj organizácie v oblasti médií a komunikácie, vizuálneho umenia, architektúry, keramického umenia, divadlá, historické, literárne a humanistické spoločnosti, múzeá, galérie, zoo, akváriá, spevácke, tanečné, hudobné súbory.)
 - b. *Šport* zahŕňa organizácie v oblasti športu, kluby, zväzy, voľnočasové kluby v oblasti športu
 - c. *Rekreácia a realizácia záujmov* zahŕňa tradičné záujmové organizácie: poľovníci, rybári, záhradkári, pestovatelia, včelári, chovatelia a pod., iné rekreačné a záujmové organizácie, spolky a kluby, ženské zväzy, filatelisti, zberatelia, turistické kluby atď.)
2. **Vzdelávanie a výskum** zahŕňa organizácie realizujúce a podporujúce vzdelávanie a výskum, akými sú napríklad základné školy, stredné školy, vysoké školy, univerzity, akadémie, univerzity tretieho veku, jazykové školy, výskumné centrá, akadémie vied, ale aj združenia rodičov a priateľov školy, školské rady a pod.
3. **Zdravie** zahŕňa organizácie pôsobiace v oblasti priamej zdravotnej starostlivosti, ale aj organizácie podporujúce zdravie, napríklad nemocnice, rehabilitačné centrá, liečebne, psychiatrické centrá, služby urgentnej zdravotníckej starostlivosti, hospice a pod.
4. **Sociálne služby**
 - a. *Sociálne služby*: detské domovy, krízové centrá, resocializačné centrá, organizácie v oblasti náhradnej starostlivosti, poradne pre deti, mládež a rodiny, materské centrá, centrá pre rodiny, domovy sociálnych služieb, domovy dôchodcov, zariadenia pre seniorov, denné centrá, kluby dôchodcov, zväzy ľudí so zdravotným postihnutím, služby pre bezdomovcov, užívateľov drog, drogov závislých, nezamestnaných, svojpomocné skupiny pre tieto cieľové skupiny, potravinové banky
 - b. **Detské a mládežnícke organizácie** (skauti, Erko, Domka, saleziáni, Rada mládeže Slovenska, YMCA, iné...)
 - c. *Prevencia a pomoc v prípade humanitárnych a prírodných katastrof*, napríklad aj dobrovoľné hasičské zbory

5. **Životné prostredie** (ochrana a rozvoj životného prostredia, ochrana a starostlivosť o zvieratá)
6. **Rozvoj komunity a bývania** (organizácie realizujúce programy a poskytujúce služby s cieľom komunitného rozvoja a ekonomického a sociálneho rozvoja spoločnosti)
7. **Právo, obhajoba záujmov a politika**
 - a. Organizácie zamerané na obhajobu práv a záujmov občanov, žien, spotrebiteľov, ľudských práv, práv menšín, organizácie poskytujúce právne služby
 - b. Politické strany, hnutia, združenia
8. **Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva** (nadácie, dobrovoľnícke centrá, organizácie podporujúce darcovstvo, charitu, neinvestičné fondy, komunitné nadácie)
9. **Medzinárodné organizácie** (organizácie zamerané na šírenie kultúrneho porozumenia medzi krajinami, humanitárne rozvojové organizácie pracujúce v zahraničí, medzinárodné organizácie pôsobiace v prípade humanitárnych a prírodných katastrof)
10. **Náboženské organizácie** (cirkvi, cirkevné spoločenstvá, kostoly, farnosti)
11. **Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory**
12. **Iné**

Prehľad organizácií podľa primárnej oblasti pôsobenia uvádza tabuľka 2.2.

Tabuľka 2.2 Oblasti pôsobenia organizácií podľa ICNPO - primárna oblasť

Oblasti pôsobenia podľa ICNPO	N	%	Valid percent
Kultúra a rekreácia	314	40,6	49,2
<i>v tom umenie a kultúra</i>	85	11,0	13,3
<i>v tom šport</i>	195	25,2	30,6
<i>v tom rekreácia a realizácia záujmových aktivít</i>	34	4,4	5,3
Sociálne služby	144	18,6	22,6
<i>v tom sociálne služby pre deti, mládež, rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny</i>	88	11,4	13,8
<i>v tom detské a mládežnícke organizácie, organizácie pracujúce s mládežou</i>	48	6,2	7,5
<i>v tom prevencia a pomoc v prípade humanitárnych katastrof</i>	8	1,0	1,3
Vzdelávanie a výskum	58	7,5	9,1
Životné prostredie	27	3,5	4,2
Právo, obhajoba záujmov a politika	22	2,9	3,4
<i>v tom advokácia/obhajoba záujmov</i>	20	2,6	3,1
<i>v tom politika</i>	2	0,3	0,3
Zdravie	21	2,7	3,3
Rozvoj komunity a bývania	16	2,1	2,5
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	14	1,8	2,2
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	9	1,2	1,4
Náboženské organizácie	8	1,0	1,3
Medzinárodné organizácie	2	0,3	0,3
Iné	2	0,3	0,3
Spolu odpovedali	637	82,3	100,0
Neuviedli	136	17,7	
Spolu	773	100,0	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z hľadiska primárneho pôsobenia organizácií podľa medzinárodnej klasifikácie sú najviac na Slovensku zastúpené organizácie pôsobiace v oblasti **kultúry a rekreácie**. Túto oblasť považuje za primárnu oblasť svojho pôsobenia 49,2% organizácií. Nasledujú organizácie pôsobiace v oblasti **sociálnych služieb** (22,6%) a v oblasti **vzdelávania a výskumu** (9,1%). Ak sa pozrieme na podkategórie medzinárodnej klasifikácie, tak oblasť *športu* je najvýraznejšie zastúpenou primárnou oblasťou pôsobenia organizácií (30,6%), za ňou nasledujú organizácie pôsobiace v oblasti *sociálnych služieb pre rôzne cieľové skupiny* (13,8%) a v oblasti *umenia a kultúry* (13,3%). Najmenej zastúpenými oblasťami podľa primárnej oblasti pôsobenia je oblasť podpory dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva, profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory, náboženstvo a cirkevné aktivity a medzinárodné organizácie.

Bližší pohľad na oblasti pôsobenia organizácií prináša ďalšia analýza, v ktorej organizácie uvádzali rozloženie svojich aktivít do jednotlivých oblastí podľa percent. V tabuľke 3 uvádzame prehľad organizácií podľa oblasti pôsobenia so započítaním ostatných oblastí, pričom prvé dva stĺpce uvádzajú počet a percentuálny podiel organizácií v prípade, že uviedli, že pôsobia v danej oblasti aspoň 1 percentom. Druhé dva stĺpce predstavujú počet a percentuálny podiel organizácií v prípade, že organizácia pôsobí v danej oblasti aspoň 50 a viac percentami svojich aktivít. V tomto prípade je percentuálny súčet väčší ako 100 percent, nakoľko organizácie mohli uvádzať neobmedzený počet oblastí, v ktorých pôsobia.

V prípade, že organizácie mali uvádzať nielen primárnu oblasť, ale mohli oblasti svojho pôsobenia rozdeliť percentuálne medzi viaceré oblasti, využilo túto možnosť 57,7% organizácií, inak povedané 57,7% organizácií pôsobí vo viac ako jednej oblasti. Len v jednej oblasti uviedlo pôsobenie 164 organizácií, čo je 21,2% z celkového počtu 773 organizácií. 163 organizácií na túto otázku neodpovedalo. V tomto prípade uvádzame podkategórie a nie kategórie podľa ICNPO, nakoľko dopočty na celé kategórie sú skresľujúce.

Tabuľka 2.3 Oblasti pôsobenia organizácií podľa ICNPO so započítaním ostatných oblastí pôsobenia

Oblasti pôsobenia podľa ICNPO	N so započítaním ostatných oblastí	% so započítaním ostatných oblastí (N=611)	N so započítaním ostatných oblastí pri viac ako 50% podiele aktivít	% so započítaním ostatných oblastí pri viac ako 50% podiele aktivít (N=611)
Kultúra a rekreácia				
<i>Umenie a kultúra</i>	184	30,1	85	13,9
<i>Šport</i>	251	41,1	184	30,1
<i>Rekreácia a realizácia záujmových aktivít</i>	181	29,6	27	4,4
Sociálne služby				
<i>Sociálne služby pre deti, mládež, rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny</i>	150	24,5	74	12,1
<i>Detské a mládežnícke organizácie, organizácie pracujúce s mládežou</i>	166	27,2	34	5,6
<i>Prevenčia a pomoc v prípade humanitárnych katastrof</i>	16	2,6	5	0,8
Vzdelávanie a výskum	228	37,3	56	9,2
Podpora dobročinnosti, darčovstva a dobrovoľníctva	199	19,5	15	2,5
Zdravie	104	17,0	19	3,1
Životné prostredie	90	14,7	20	3,3
Právo, obhajoba záujmov a politika				
<i>Advokácia/obhajoba záujmov</i>	55	9,0	11	1,8
<i>Politika</i>	25	4,1	1	0,2
Rozvoj komunity a bývania	51	8,3	5	0,8
Medzinárodné organizácie	28	4,6	0	0
Náboženské organizácie	23	3,8	5	0,7
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	21	3,4	4	0,8
Iné	5	0,8	1	0,2

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka 2.3, najprevládajúcejšou oblasťou pôsobenia organizácií podľa medzinárodnej klasifikácie je aj v tomto prípade oblasť **kultúry a rekreácie**. Keď sa bližšie pozrieme na podkategórie oblastí pôsobenia, tak najzastúpenejšou je oblasť *športu*. 41,1% organizácií uviedlo pôsobenie v tejto oblasti, ak započítame len organizácie s viac ako 50 percentným podielom aktivít v tejto oblasti, je to 30,1%. Za ňou nasledujú v tejto oblasti podkategórie *umenia a kultúry* (30,1%), *rekreácie a realizácie záujmov* (29,6%).

Druhou najväčšou oblasťou pôsobenia organizácia po započítaní všetkých oblastí je oblasť **sociálnych služieb**. V nej podkategórie tvoria tri skupiny. V oblasti *sociálnych služieb pre rôzne cieľové skupiny* uviedlo pôsobenie 24,5% organizácií, v rámci detských a mládežníckych organizácií 27,2%, v oblasti *prevencie a pomoci v prípade humanitárnych katastrof* 2,6%.

Ak započítame všetky oblasti pôsobenia, ktoré organizácie uviedli, nasleduje oblasť **vzdelávania a výskumu** (37,3%), **podpory dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva** (19,5%), **zdravia** (17,0%) a **životného prostredia** (14,7%). Všetky tieto oblasti sú zastúpené viac ako 10 percentami. V tomto prípade však môžeme vidieť rozdiely medzi tým, ak započítame len organizácie, ktoré tieto oblasti uviedli ako ďalšiu oblasť bez ohľadu na percentuálny podiel a medzi tými, ktoré ju uviedli vo viac ako 50 percentách.

Medzi najmenej zastúpené oblasti v prípade uvádzania percentuálnych podielov aktivít patria medzinárodné organizácie, náboženské organizácie a profesijné organizácie, komory, zväzy.

Nakoľko organizácie uvádzali zastúpenie v oblastiach percentami, obraz o štruktúre neziskového sektora prináša aj analýza opisných charakteristík súboru v tabuľke 2.4.

Tabuľka 2.4 Oblasti pôsobenia organizácií podľa ICNPO so započítaním všetkých oblastí pôsobenia, opisné charakteristiky

Oblasti pôsobenia podľa ICNPO	Priemer	Štandardná odchýlka	minimum	maximum
Kultúra a rekreácia			0	100
<i>v tom umenie a kultúra</i>	13,15	27,73	0	100
<i>v tom šport</i>	25,96	38,38	0	100
<i>v tom rekreácia a realizácia záujmových aktivít</i>	7,05	15,55	0	100
Vzdelávanie a výskum	10,72	20,48	0	100
Sociálne služby			0	100
<i>v tom sociálne služby pre deti, mládež , rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny</i>	11,1	25,59	0	100
<i>v tom detské a mládežnícke organizácie, organizácie pracujúce s mládežou</i>	7,35	17,80	0	100
<i>v tom prevencia a pomoc v prípade humanitárnych katastrof</i>	0,71	5,40	0	60
Zdravie	4,13	13,34	0	100
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	3,98	12,85	0	100
Životné prostredie	3,85	13,91	0	100
Právo, obhajoba záujmov a politika			0	100
<i>v tom advokácia/obhajoba záujmov</i>	2,64	10,97	0	100
<i>v tom politika</i>	0,71	4,21	0	50
Rozvoj komunity a bývania	1,68	7,72	0	90
Náboženské organizácie	0,95	7,31	0	100
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	0,9	6,33	0	80
Medzinárodné organizácie	0,48	2,55	0	30
Iné	0,28	3,62	0	70

N = 638

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Priemerné ukazovatele percentuálneho zastúpenia jednotlivých oblastí uvádzaných organizáciami ukazujú vo väčšine oblastí na veľmi vysokú variabilitu odpovedí. Čím je priemerné percentuálne zastúpenie v oblasti väčšie, tým je väčšie aj rozptýlenie dát (väčšia štandardná odchýlka). Priemer percentuálneho zastúpenia v jednotlivých oblastiach však poukazuje na to, že najviac organizácií aj z tohto pohľadu pôsobí v oblasti kultúry a rekreácie, nasleduje oblasť vzdelávania a výskumu a oblasť sociálnych služieb. Ak sa pozrieme na podkategórie, tak vedie oblasť športu, nasleduje oblasť umenia a kultúry, oblasť sociálnych služieb pre rôzne cieľové skupiny a oblasť vzdelávania a výskumu. Medzi

najmenej zastúpené oblasti patria v tomto prípade náboženské organizácie, profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory a medzinárodné organizácie.

Vzájomné porovnanie vyššie uvedených analýz poskytuje tabuľka 2.5

Tabuľka 2.5 Oblasti pôsobenia organizácií podľa ICNPO, porovnanie údajov

Oblasti pôsobenia podľa ICNPO	% primárna oblasť	% so započítaním ostatných oblastí	% so započítaním viac ako 50 percentného podielu	Priemer uvedeného percentuálneho podielu oblasti pôsobenia
Kultúra a rekreácia	49,2			
<i>v tom umenie a kultúra</i>	13,3	30,1	13,9	13,15
<i>v tom šport</i>	30,6	41,1	30,1	25,96
<i>v tom rekreácia a realizácia záujmových aktivít</i>	5,3	29,6	4,4	7,05
Sociálne služby	22,6			
<i>v tom sociálne služby pre deti, mládež , rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny</i>	13,8	24,5	12,1	11,1
<i>v tom detské a mládežnícke organizácie, organizácie pracujúce s mládežou</i>	7,5	27,2	5,6	7,35
<i>v tom prevencia a pomoc v prípade humanitárnych katastrof</i>	1,3	2,6	0,8	0,71
Vzdelávanie a výskum	9,1	37,3	9,2	10,72
Životné prostredie	4,2	14,7	3,3	3,85
Právo, obhajoba záujmov a politika	3,4			
<i>v tom advokácia/obhajoba záujmov</i>	3,1	9,0	1,8	2,64
<i>v tom politika</i>	0,3	4,1	0,2	0,71
Zdravie	3,3	17,0	3,1	4,13
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	2,2	19,5	2,5	3,98
Rozvoj komunity a bývania	2,5	8,3	0,8	1,68
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	1,4	3,4	0,8	0,90
Náboženské organizácie	1,3	3,8	0,7	0,95
Medzinárodné organizácie	0,3	4,6	0	0,48
Iné	0,3	0,8	0,2	0,28

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z hľadiska medzinárodnej klasifikácie organizácií najviac zastúpenými oblasťami pôsobenia neziskových organizácií na Slovensku sú oblasť kultúry a rekreácie, oblasť sociálnych služieb a oblasť vzdelávania a výskumu. Tieto tri oblasti vykazujú najvyššie zastúpenie vo všetkých ukazovateľoch – pri primárnej oblasti pôsobenia, so započítaním všetkých oblastí aj so započítaním organizácií s viac ako 50 percentným podielom pôsobenia v danej oblasti. Ďalej nasledujú organizácie pôsobiace v oblastiach životného prostredia, zdravia, podpore dobročinnosti, dobrovoľníctva a darcovstva a organizácie venujúce sa právu, obhajobe záujmov a politike.

Z hľadiska jednotlivých ukazovateľov je za spoľahlivý údaj možné považovať primárnu oblasť pôsobenia a oblasť pôsobenia s viac ako 50 percentným podielom. Tieto dva ukazovatele vykazujú nižšie rozdiely. Pri započítaní všetkých oblastí pôsobenia je variabilita odpovedí veľmi vysoká, na čo poukazuje v niektorých prípadoch nízky priemer oproti vysokému percentuálnemu podielu organizácií, ak započítame všetky oblasti pôsobenia. Napríklad v prípade vzdelávania a výskumu ako primárnu oblasť svojho pôsobenia uviedlo túto oblasť 9,1% organizácií a 9,2% organizácií uviedlo túto oblasť s viac ako 50 percentným zastúpením. Ak by sme započítali všetky organizácie, ktoré uviedli vzdelávanie a výskum ako oblasť svojho pôsobenia, je to až 37,3% organizácií. Podobne je to napríklad pri oblasti podpora dobročinnosti, dobrovoľníctva a darcovstva. Organizácie si mohli niektoré oblasti napriek inštrukcii spájať s aktivitami – ak napríklad robia vzdelávacie aktivity, mohli uviesť, že sa venujú aj oblasti vzdelávania a výskumu, podobne ak pracujú s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, považovali sa za organizácie pôsobiace v oblasti dobrovoľníctva.

Dôležité informácie pre slovenské prostredie prináša aj bližšia klasifikácia organizácií v podkategóriách. Podľa podkategórií je najväčšou oblasťou pôsobenia neziskových organizácií oblasť športu. Túto oblasť považuje za primárnu oblasť svojho pôsobenia 30,6% organizácií. Ak započítame organizácie, ktoré túto oblasť uviedli medzi ďalšími oblasťami svojho pôsobenia, je to 41,1%. V tejto oblasti uviedlo viac ako 50 percent aktivít 30,1% organizácií. Ďalej nasleduje oblasť sociálnych služieb pre rôzne cieľové skupiny a oblasť umenia a kultúry.

2.2.2. Oblasti pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií

Druhou typológiou pôsobenia organizácií použitou vo výskume je typológia podľa Zákona č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Táto typológia by mala lepšie zodpovedať slovenským podmienkam. Podľa §3 odsek 5 do registra sa okrem údajov uvádzaných v predchádzajúcich odsekoch zapisuje aj všeobecne prospešný účel, ak je cieľom alebo predmetom činnosti zapisovanej právnickej osoby tvorba, podpora, ochrana alebo rozvoj:

- kultúrnych a duchovných hodnôt,
- životného prostredia,
- ľudských práv,
- zdravia,
- sociálnych služieb a sociálnej pomoci,
- vzdelávania,
- vedy, výskumu a vývoja,

- telovýchovy,
- dobrovoľníctva,
- rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci.

Toto členenie mimovládnych neziskových organizácií je ďalšou časťou analýzy.

Tabuľka 2.6 Oblasti pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií - primárna oblasť

Oblasť pôsobenia	N	%	Valid %
Šport	200	25,8	33,0
Kultúra a duchovné hodnoty	112	14,5	18,5
Vzdelávanie	79	10,2	13,0
Sociálne služby	77	9,9	12,7
Dobrovoľníctvo	32	4,1	5,3
Ľudské práva a advokačné aktivity	26	3,4	4,3
Životné prostredie	24	3,1	4,0
Zdravie	22	2,8	3,6
Veda, výskum a vývoj	6	0,8	1,0
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	6	0,8	1,0
Iné	22	2,8	3,6
Neuviedli	168	21,7	100,0
Spolu	773	100,0	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z hľadiska primárnej oblasti pôsobenia je najviac organizácií pôsobiacich v oblasti športu. Túto oblasť ako primárnu uviedla tretina organizácií. Ďalej nasleduje oblasť kultúry a duchovných hodnôt (18,5%), vzdelávania (13,0%) a sociálnych služieb (12,7%). Ostatné oblasti z hľadiska primárneho pôsobenia vykazujú nižšie zastúpenie. Oblasť iné uviedlo 22 organizácií (3,6%) pričom väčšina z týchto organizácií ako oblasť svojho pôsobenia uvádza oblasť regionálneho rozvoja alebo rozvoja komunit.

Tabuľka 2.7 Oblasti pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií so započítaním ostatných oblastí pôsobenia

Oblasť pôsobenia	N so započítaním ostatných oblastí	% so započítaním ostatných oblastí (N=608)	N so započítaním ostatných oblastí pri viac ako 50% podiele aktivít	% so započítaním ostatných oblastí pri viac ako 50% podiele aktivít (N=608)
Vzdelávanie	286	47,0	73	12,0
Šport	265	43,5	186	30,9
Kultúra a duchovné hodnoty	203	33,4	98	16,1
Dobrovoľníctvo	195	32,1	23	3,8
Sociálne služby	133	21,9	66	10,9
Zdravie	117	19,4	23	3,8
Životné prostredie	104	17,1	22	3,6
Ľudské práva a advokačné aktivity	76	12,5	21	3,4
Veda, výskum a vývoj	66	10,9	7	1,2
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	26	4,3	6	0,9
Iné	39	6,4	14	2,3

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V prípade, že organizácie mohli uvádzať aj ďalšie oblasti pôsobenia, využilo túto možnosť 53,1% organizácií, t.j. 53,1% organizácií nepôsobí len v jednej oblasti. Len jednu oblasť pôsobenia pritom uviedlo 25,2% organizácií, zvyšok organizácií na túto otázku neodpovedal.

V prípade, že započítame všetky oblasti pôsobenia, ktoré organizácie uviedli, tak najviac zastúpenou oblasťou je oblasť vzdelávania. V tejto oblasti uviedlo pôsobenie 47,0% organizácií. Nasledujú oblasť športu (43,5%) a oblasť kultúry a duchovných hodnôt (33,4%) Tieto tri oblasti pôsobenia zostanú najviac zastúpenými aj v prípade, že započítame len organizácie, ktoré uviedli v danej oblasti viac ako 50 percentné zastúpenie. Mení sa však ich poradie. V tomto prípade je na prvom mieste oblasť športu, nasleduje oblasť kultúry a duchovných hodnôt a oblasť vzdelávania.

Pri započítaní všetkých oblastí pôsobenia vyššie zastúpenie vykazuje oblasť dobrovoľníctva, v ktorej pôsobenie uviedlo 32,1% organizácií, oblasť sociálnych služieb (21,9%), oblasť zdravia (19,4%) a životného prostredia (17,1%). Aj tu vidíme rozdiel v prípade, že započítame len organizácie, ktoré uviedli v danej oblasti viac ako 50 percentné zastúpenie. V tomto prípade vedú sociálne služby a až za nimi nasleduje oblasť dobrovoľníctva, zdravia a životného prostredia s výrazne menším zastúpením vo všetkých prípadoch.

Najmenej zastúpenými v prípade započítania všetkých oblastí pôsobenia aj oblasti pôsobenia nad 50 percent sú organizácie pôsobiace v oblastiach: ľudské práva a advokačné aktivity, veda, výskum a vývoj a rozvojová pomoc a humanitárna pomoc.

Ďalších obraz o súbore prinášajú opisné charakteristiky súboru v prípade, že organizácie uvádzali aj inú ako primárnu oblasť svojho pôsobenia.

Tabuľka 2.8 Oblasti pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií - opisné charakteristiky

Oblasť pôsobenia	Priemer	Štandardná odchýlka	minimim	maximim
Šport	29,48	41,16	0	100
Kultúra a duchovné hodnoty	16,45	30,50	0	100
Vzdelávanie	14,82	23,67	0	100
Sociálne služby	10,54	25,44	0	100
Dobrovoľníctvo	6,94	14,62	0	100
Zdravie	5,09	15,02	0	100
Životné prostredie	4,48	14,33	0	100
Ľudské práva a advokačné aktivity	3,75	13,43	0	100
Veda, výskum a vývoj	2,33	9,52	0	100
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	1,12	6,82	0	100
Iné	2,7	12,62	0	100

N=607

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z hľadiska opisných charakteristík súboru v prípade oblasti pôsobenia organizácie je možné konštatovať vysokú variabilitu odpovedí. Tá sa zvyšuje s výškou priemeru. Opisné charakteristiky pritom dokumentujú, že aj v tomto prípade medzi najviac zastúpené oblasti patria oblasti športu, kultúry a duchovných hodnôt, vzdelávania a sociálnych služieb.

Porovnanie jednotlivých ukazovateľov oblasti pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií poskytuje tabuľka 2.9.

Tabuľka 2.9 Oblasti pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií - porovnanie údajov

Oblasť pôsobenia	% primárna oblasť	% so započítaním ostatných oblastí	% so započítaním ostatných oblastí pri viac ako 50% podiele aktivít	Priemer uvedeného percentuálneho podielu oblasti pôsobenia
Šport	33,0	43,5	30,9	29,48
Kultúra a duchovné hodnoty	18,5	33,4	16,1	16,45
Vzdelávanie	13,0	47,0	12,0	14,82
Sociálne služby	12,7	21,9	10,9	10,54
Dobrovoľníctvo	5,3	32,1	3,8	6,94
Ľudské práva a advokačné aktivity	4,3	12,5	3,4	3,75
Životné prostredie	4,0	17,1	3,6	4,48
Zdravie	3,6	19,4	3,8	5,09
Veda, výskum a vývoj	1,0	10,9	1,2	2,33
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	1,0	4,3	0,9	1,12
Iné	3,6	6,4	2,3	2,7

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V prípade porovnania sledovaných údajov môžeme konštatovať, že primárna oblasť pôsobenia a oblasť pôsobenia, v ktorej organizácie dokladovali viac ako 50 percentné zastúpenie poskytujú spoľahlivé údaje o oblasti pôsobenia organizácií. Medzi týmito dvoma údajmi sú menšie odlišnosti.

Pri porovnaní jednotlivých údajov môžeme uviesť, že na Slovensku je podľa typológie registra mimovládnych neziskových organizácií najviac zastúpenou oblasť **športu**. Túto oblasť považuje za primárnu oblasť svojho pôsobenia 33,0% organizácií, 30,9% organizácií uviedlo v tejto oblasti viac ako 50 percentné zastúpenie a 43,5% organizácií uvádza pôsobenie v tejto oblasti aspoň nejakým percentom aktivít.

Nasleduje oblasti **kultúry a duchovných hodnôt**. Ako primárnu oblasť svojho pôsobenia ju uviedlo 18,5% organizácií, viac ako 50 percentné zastúpenie mala u 16,1% organizácií. Za ňou nasledujú oblasť **vzdelávania** a oblasť **sociálnych služieb**. Ostatné oblasti vykazujú menej ako 5 percentné zastúpenie v prípade primárnej oblasti a v prípade započítania organizácií, ktoré v danej oblasti uviedli viac ako 50 percent.

Najvýraznejší rozdiel medzi sledovanými ukazovateľmi je v oblasti vzdelávanie a v oblasti dobrovoľníctvo. Oblasť vzdelávanie uviedlo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia 13,0% organizácií a 12,0% v nej malo viac ako 50 percentné pôsobenie. Ak však započítame všetky oblasti pôsobenia, tak v nej pôsobí 47,0% organizácií. Podobne je to s oblasťou dobrovoľníctva. Primárne sa tejto oblasti venuje 5,3% organizácií a viac ako 50 percentné zastúpenie v tejto oblasti uviedlo 3,8% organizácií. Pri započítaní všetkých oblastí

pôsobenia však táto oblasť zahŕňa až 32,1% organizácií. Rozdiely sú podľa nášho názoru spôsobené tým, že veľká časť organizácií sa vo svojich aktivitách venuje vzdelávaniu a práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, a teda tieto aktivity považujú aj za oblasti svojho pôsobenia, aj keď im nevenujú primárnu pozornosť.

Za dôležité zistenie považujeme aj to, že oblasť iné uviedol v každom ukazovateli pomerne vysoký počet organizácií. Pri primárnej oblasti pôsobenia to bolo 22 organizácií (2,8%). Väčšina z týchto organizácií ako oblasť svojho pôsobenia uvádza oblasť regionálneho rozvoja alebo rozvoja komunít. Táto oblasť v registri chýba (v medzinárodnej klasifikácii je uvedená), z hľadiska odporúčaní by bolo vhodné jej doplnenie.

V tabuľke 2.10 a 2.11 prinášame na záver porovnanie oblastí pôsobenia organizácií podľa medzinárodnej a slovenskej klasifikácie

Tabuľka 2.10 Porovnanie oblastí pôsobenia organizácií podľa medzinárodnej a slovenskej klasifikácie

Medzinárodná klasifikácia organizácií podľa ICNPO		Klasifikácia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií na Slovensku	
Kultúra a rekreácia	49,2	Kultúra a rekreácia	
Šport	30,6	Šport	33,0
Umenie a kultúra	13,3	Kultúra a duchovné hodnoty	18,5
Rekreácia a realizácia záujmových aktivít	5,3		Nie je sledované
Sociálne služby	22,6		
<i>v tom sociálne služby pre deti, mládež, rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny</i>	13,8	Sociálne služby	12,7
<i>v tom detské a mládežnícke organizácie, organizácie pracujúce s mládežou</i>	7,5	Nie je sledované	
<i>v tom prevencia a pomoc v prípade humanitárnych katastrof</i>	1,3	Rozvojová a humanitárna pomoc	1,0
Vzdelávanie a výskum	9,1	Vzdelávanie	13,0
		Veda, výskum a vývoj	1,0
Životné prostredie	4,2	Životné prostredie	4,0
Zdravie	3,4	Zdravie	3,6
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	2,2	Dobrovoľníctvo	5,3
Právo, obhajoba záujmov a politika	3,4	Nie je možné dopočítať	
<i>v tom advokácia/obhajoba záujmov</i>	3,1	Ľudské práva a advokačné aktivity	4,3
<i>v tom politika</i>	0,3	Iné	3,6
Rozvoj komunity a bývania	2,2		
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	1,4		
Náboženské organizácie	1,3		
Medzinárodné organizácie	0,3		
Iné	0,3		
	100,0		100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Tabuľka 2.11 Kontingenčná tabuľka porovnania oblasti pôsobenia organizácií podľa medzinárodnej klasifikácie s podkategóriami a podľa registra mimovládnych neziskových organizácií na Slovensku

	Ľudské práva a advokačné aktivity	Kultúra a duchovné hodnoty	Životné prostredie	Vzdelávanie	Veda, výskum a vývoj	Šport	Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Sociálne služby	Dobrovoľníctvo	Zdravie	Iné	
Umenie a kultúra	0	79	0	1	0	2	0	0	0	0	0	82
Šport	0	0	0	0	0	187	0	1	0	0	0	188
Rekreácia a realizácia záujmov	0	10	1	2	0	8	0	3	2	0	4	30
Vzdelávanie a výskum	3	4	0	45	5	1	0	0	0	0	0	58
Zdravie	0	0	0	1	0	0	1	1	1	16	0	20
Sociálne služby pre deti, mládež , rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny	1	1	0	3	0	0	1	66	1	6	1	80
Detské a mládežnícke organizácie	2	3	0	20	0	2	0	3	12	0	4	46
Prevenca a pomoc v prípade humanitárnych katastrof	0	1	0	1	0	0	2	0	2	0	1	7
Životné prostredie	0	1	22	1	0	0	0	1	2	0	0	27
Rozvoj komunity a bývania	1	3	1	2	0	0	0	1	1	0	6	15
Obhajoba záujmov/advokácia	15	1	0	1	0	0	0	0	1	0	0	18
Politika	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	0	1	0	1	0	0	1	0	9	0	2	14
Medzinárodné organizácie	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Náboženstvo a cirkevné aktivity	1	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	2	1	0	1	1	0	0	1	1	0	1	8
Iné	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
Total	26	112	24	79	6	200	6	77	32	22	21	605

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Porovnanie oblastí podľa medzinárodnej klasifikácie mimovládnych organizácií a podľa registra mimovládnych neziskových organizácií dokumentuje, že niektoré z oblastí pôsobenia organizácií, ktoré sú sledované v oboch klasifikáciách, sa výrazne prekrývajú, ale najmä vďaka tomu, že v medzinárodnej klasifikácii sme použili aj podkategórie členenia. Väčšie rozdiely vidíme v prípade detských a mládežníckych organizácií, ktoré sa v prípade klasifikácie na základe registra začlenili najmä do oblasti vzdelávanie a dobrovoľníctvo. Ak by sme použili teda len klasifikáciu, v ktorej by boli sociálne služby ako hlavná kategória, nezačlenili by sa do tejto oblasti.

Medzinárodná klasifikácia slúži pre medzinárodné porovnanie, ale bez sledovania podkategórií, ktoré sme vytvorili, neposkytuje dostatočné informácie o neziskovom sektore v našich podmienkach. Pre ďalšie sledovanie štruktúry neziskových organizácií by bolo vhodné využiť klasifikáciu, ktorá bude vhodným spôsobom kombinovať obe členenia a bude ju možné využiť pre medzinárodné porovnanie aj slovenské podmienky.

Pre porovnanie z hľadiska vývoja neziskových organizácií v jednotlivých oblastiach uvádzame porovnanie na základe údajov získaných z výberových zisťovaní Štatistického úradu SR, ktoré sú uvedené v publikácii Majchrák, Strečanský, Bútor: Keď ľahostajnosť nie je odpoveď z roku 2004. V tomto prípade boli do výskumu zahrnuté aj iné právne formy organizácií ako v našom výskume (cirkevné organizácie, stavovské organizácie, záujmové združenia právnických osôb a príspevkové organizácie), preto je porovnanie skôr ilustračné.

Tabuľka 2.12 Oblasti pôsobenia organizácií podľa ICNPO v %

Oblasti pôsobenia podľa ICNPO	1996	2002	2019
Kultúra a rekreácia	30,4	28,2	49,2
Sociálne služby	1,1	2,0	22,6
Vzdelávanie a výskum	2,5	2,7	9,1
Životné prostredie	14,5	10,1	4,2
Právo, obhajoba záujmov a politika	2,9	3,1	3,4
Zdravie	0,9	1,2	3,3
Rozvoj komunity a bývania	2,9	21,8	2,5
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	11,1	6,2	2,2
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	8,0	12,6	1,4
Náboženské organizácie	16,8	11,5	1,3
Medzinárodné organizácie	0,9	0,3	0,3
Iné	4,6	1,4	0,3

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Napriek tomu, že do výskumu v rokoch 1996 a 2002, ak uvádzame vyššie, boli zaradené aj iné právne formy, môžeme konštatovať niekoľko tendencií vo vývoji oblastí pôsobenia mimovládnych organizácií na Slovensku. Primárnou oblasťou pôsobenia neziskových organizácií na Slovensku je dlhodobo oblasť kultúry a rekreácie, pričom táto oblasť v porovnaní s predchádzajúcim obdobím ešte viac narástla. Predpokladáme, že tento nárast je spôsobený najmä zvyšujúcim sa počtom organizácií v oblasti športu a v oblasti

kultúry. Výrazný rozvoj oproti rokmi 1996 a 2002 zaznamenala oblasť sociálnych služieb. Kým v tejto oblasti pôsobilo v roku 1996 len 1% a roku 2002 len 2% organizácií, v roku 2019 to bolo až 22,6% organizácií. Oblasť sociálnych služieb prešla v posledných rokoch významnými zmenami a jednou z nich je aj nárast neverejných poskytovateľov sociálnych služieb. Okrem toho do tejto oblasti podľa medzinárodnej klasifikácie patria aj detské a mládežnícke organizácie, ktoré tiež od roku 2002 zaznamenali rozvoj. Vyšší v porovnaní s rokmi 1996 a 2002 je aj počet organizácií venujúcich sa vzdelávaniu a výskumu. Naopak v porovnaní s predchádzajúcim obdobím klesol počet organizácií venujúcich sa životnému prostrediu, v porovnaní s rokom 1996 je to až o 10% a počet organizácií venujúcich sa podpore dobročinnosti a dobrovoľníctva. Pokles počtu organizácií v oblasti životného prostredia môže byť spôsobený reálnym poklesom organizácií v tejto oblasti, ale tiež môže odrážať iné skutočnosti, napríklad rôzne spôsoby výberu, na organizácie v oblasti životného prostredia sú menej dohľadateľné údaje, nakoľko pracujú skôr v teréne, a je tiež možné že jednotlivci sa angažujú viac pod hlavičkou väčších organizácií a teda nemajú potrebu zakladať vlastné neziskové organizácie. Pokles počtu organizácií venujúcich podpore dobročinnosti a dobrovoľníctva môže byť podľa nášho názoru spôsobený aj poklesom počtu nadácií pod vplyvom legislatívnych zmien v tejto oblasti (napríklad kým v roku 1996 bolo registrovaných 1950 nadácií, v roku 2002 to bolo len 530 a v roku 2019 to bolo podľa databázy MV SR 470 subjektov). Mierny vzostup organizácií pôsobiach v oblasti zdravia je podľa nášho názoru spôsobený legislatívnymi zmenami v tejto oblasti, viacerí poskytovatelia zdravotnej starostlivosti sú registrovaní ako neziskové organizácie poskytujúce sociálne služby (transformačný zákon). Nižšie zastúpenie neziskových organizácií v oblasti náboženské organizácie je podľa nášho názoru zapríčinené skutočnosťou, že do nášho výskumu neboli zaradené cirkevné organizácie (tie v roku 1996 tvorili 16,6% a v roku 2002 10,3% organizácií). Oblasť s výraznejším poklesom oproti predchádzajúcemu obdobiu je aj oblasť profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory. V tomto prípade môže byť nižšie zastúpenie kombináciou dvoch faktorov. Jednak do nášho výskumu neboli zaradené stavovské organizácie a záujmové združenia právnických osôb, ktoré veľmi často reprezentujú práve túto oblasť pôsobenia, ale môže to byť spôsobené aj reálnym poklesom aktivít neziskových organizácií v tejto oblasti.

2.3. Cieľové skupiny neziskových organizácií

Poznanie cieľových skupín neziskových organizácií poskytuje pohľad na to, kto sú odberatelia alebo prijímatelia služieb neziskových organizácií. Pre tento indikátor sme vytvorili v spolupráci so sektorovými radami typológiu cieľových skupín, ktorú sme v predvýskume otestovali. Za cieľovú skupinu neziskových organizácií sme považovali vo výskume primárnu cieľovú skupinu, t.j. skupinu, ku ktorej priamo smerujú aktivity alebo služby organizácie. Cieľová skupina zahŕňa ľudí, zvieratá alebo organizácie, ktoré využívajú služby neziskových organizácií priamo na základe zmluvných vzťahov aj bez zmluvných vzťahov a ľudí, ktorí priamo využívajú voľne dostupné alebo platené služby, produkty či aktivity organizácie. Nakoľko sme predpokladali, že mnohé organizácie poskytujú služby pre viaceré cieľové skupiny, pri špecifikácii bolo možné vyberať ľubovoľne z dopredu definovaného zoznamu. Typológiu cieľových skupín sme vytvorili na základe dvoch kritérií. Prvé kritérium predstavoval vek a druhé špecifikum cieľovej skupiny, ktorým je táto skupina definovaná. Okrem typu cieľovej skupiny vo výskume sledujeme aj jej veľkosť (vyjadrenú

počtom príslušníkov cieľovej skupiny) a tendenciu jej vývoja za posledné tri roky (2016 – 2018).

2.3.1. Cieľové skupiny neziskových organizácií z hľadiska veku

Prehľad primárnych cieľových skupín neziskových organizácií v posledných troch rokoch (2016-2018) z hľadiska veku poskytuje tabuľka 2.13. Súčet je vyšší ako počet neziskových organizácií zapojených do výskumu, nakoľko organizácie mohli voliť viaceré možnosti.

Tabuľka 2.13 Štruktúra cieľových skupín neziskových organizácií z hľadiska veku

Cieľové skupiny	Počet	%
Deti (0 – 6 rokov)	147	33,27
Deti (7 – 15 rokov)	339	59,37
Mládež (16 – 30 rokov)	425	74,43
Dospelí (31 - 50 rokov)	401	70,23
Seniori (viac ako 50 rokov)	250	43,78

N = 571

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z pomedzi cieľových skupín neziskové organizácie najviac pozornosti venujú cieľovej skupine mládeže od 16 do 30 rokov – tejto cieľovej skupine sa venuje 74,43% organizácií a cieľovej skupine dospelých od 31 do 60 rokov – tejto cieľovej skupine sa venuje 70,23% organizácií. Za nimi nasledujú deti vo veku 7 až 15 rokov a dospelí vo veku viac ako 50 rokov. Deti od 0 do 6 rokov sú primárnou cieľovou skupinou pre 33,27% neziskových organizácií.

Rozdiely v cieľových skupinách z hľadiska veku sme sledovali z hľadiska oblasti pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií.

V kontingenčnej tabuľke 2.14 môžeme sledovať cieľové skupiny neziskových organizácií podľa veku z hľadiska oblasti pôsobenia organizácie podľa registra mimovládnych neziskových organizácií. V tabuľke uvádzame štatistickú významnosť rozdielov (výsledok Fisherovho testu) a AR v prípade, že bol väčší ako 2,0 alebo menší ako -2,0.

Tabuľka 2.14 Cieľové skupiny neziskových organizácií podľa veku a oblasť pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií

Oblasť pôsobenia organizácie		Deti (0 – 6 rokov)	Deti (7 – 15 rokov)	MLádež (16 – 30 rokov)	Dospelí (31 - 50 rokov)	Seniori (viac ako 50 rokov)
<i>Štatistická významnosť rozdielov – hodnota p</i>		0,003	0,000		0,000	0,000
Ľudské práva a advokačné aktivity	N	4	8	16	21	11
	%	16,7%	33,3%	66,7%	87,5%	45,8%
	AR		-2,4			
Kultúra a duchovné hodnoty	N	27	62	88	93	69
	%	25,0%	57,4%	81,5%	86,1%	63,9%
	AR				3,8	4,6
Životné prostredie	N	4	9	18	21	12
	%	16,7%	37,5%	75,0%	87,5%	50,0%
	AR		-2,2			
Vzdelávanie	N	27	44	50	43	23
	%	36,0%	58,7%	66,7%	57,3%	30,7%
	AR	2,4			-2,5	-2,2
Veda, výskum a vývoj	N	0	2	4	6	3
	%	0,0%	33,3%	66,7%	100,0%	50,0%
	AR					
Šport	N	38	149	153	123	53
	%	19,5%	76,4%	78,5%	63,1%	27,2%
	AR	-2,8	5,5			-6,2
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	N	4	5	4	4	2
	%	80,0%	100,0%	80,0%	80,0%	40,0%
	AR	2,7				
Sociálne služby	N	19	25	43	43	36
	%	30,6%	40,3%	69,4%	69,4%	58,1%
	AR		-2,8			2,5
Dobrovoľníctvo	N	11	18	26	17	17
	%	35,5%	58,1%	83,9%	54,8%	54,8%
	AR					
Zdravie	N	9	9	12	13	15
	%	42,9%	42,9%	57,1%	61,9%	71,4%
	AR					2,5
Iné	N	4	8	11	17	9
	%	20,0%	40,0%	55,0%	85,0%	45,0%
	AR					

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V cieľových skupinách organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel pri cieľovej skupine deti 0 – 6 rokov ($p = 0,003$), deti 7 – 15 rokov ($p < 0,001$), dospelí 31 – 50 rokov ($p < 0,001$) a dospelí 51 a viac rokov ($p < 0,001$).

Cieľovej skupine detí do 0 do 6 rokov najväčšiu pozornosť venujú organizácie pôsobiace v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci, pričom v tomto prípade je rozdiel významný ($AR = 2,7$). Až 80% z tejto skupiny organizácií sa venuje tejto cieľovej skupine. Vôbec tejto cieľovej skupine nevenujú pozornosť organizácie pôsobiace v oblasti vedy a výskumu. Nižšie zastúpenie má aj u organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti životného prostredia. Významne menej venujú tejto cieľovej skupine pozornosť organizácie pôsobiace v oblasti športu ($AR = -2,8$).

Cieľová skupina detí od 7 do 15 rokov je primárnou cieľovou skupinou pre organizácie pôsobiace vo všetkých oblastiach. Najvýraznejšie zastúpenie má u organizácií pôsobiacich v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci (všetky organizácie pôsobiace primárne v tejto oblasti ju označili za svoju cieľovú skupinu) a v organizáciách pôsobiacich v oblasti športu (76,4% organizácií v tejto oblasti ju považuje za svoju primárnu cieľovú skupinu). Významne menej je táto cieľová skupina v porovnaní v organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach zastúpená v organizáciách v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít, v oblasti životného prostredia a v oblasti sociálnych služieb.

Pri cieľovej skupine mládeže do 16 do 30 rokov nenachádzame z hľadiska oblasti pôsobenia organizácií významné rozdiely. Tejto cieľovej skupine venuje pozornosť v každej oblasti viac ako polovica organizácií, pričom najvyššie je jej zastúpenie v porovnaní v ostatnými oblasťami v oblastiach dobrovoľníctvo, rozvojová a humanitárna pomoc a kultúra a duchovné hodnoty.

Cieľová skupina dospelých ľudí od 31 do 50 rokov je tiež zastúpená u viac ako polovice organizácií v každej oblasti, pričom medzi oblasťami existuje štatisticky významný rozdiel. Viac ako 80% organizácií pôsobiacich v oblastiach vedy a výskumu, ľudských práv a advokačných aktivít, kultúry a duchovných hodnôt, životného prostredia a v oblasti ine uvádza, že ich primárnou cieľovou skupinou sú dospelí ľudia vo veku od 31 do 50 rokov. Významne menej sa tejto cieľovej skupine venujú organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania.

Cieľová skupina ľudí nad 51 rokov má medzi organizáciami pôsobiacimi v jednotlivých oblastiach rôznorodé zastúpenie a opäť medzi oblasťami existujú štatisticky významné rozdiely. Významne viac sa tejto cieľovej skupine venujú organizácie pôsobiace v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, ale aj v oblastiach sociálnych služieb a zdravia. Na druhej strane významne menej jej venujú pozornosť organizácie v oblastiach športu a vzdelávania.

2.3.2. Cieľové skupiny neziskových organizácií z hľadiska špecifik cieľových skupín

Štruktúra cieľových skupín neziskových organizácií z hľadiska špecifik cieľových skupín je v celej výskumnej vzorke zobrazená v tabuľke 2.15.

Tabuľka 2.15 Štruktúra cieľových skupín neziskových organizácií podľa špecifik cieľovej skupiny

Cieľová skupina	Počet	%
Pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím	112	19,6
Ľudia bez domova	30	5,3
Užívatelia drog a drogovu závislé osoby	21	3,7
Etnické minority	59	10,4
Ľudia so sociálnym znevýhodnením	114	20,0
Ohrozené rodiny	52	9,1
Cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl	16	2,8
Týrané osoby	22	3,9
Deti a mládež v a/alebo z náhradnej starostlivosti	80	14,0
Nezamestnaní	59	10,4
Verejnosť bez špecifického znevýhodnenia	292	51,2
Rôzne organizácie	114	20,0
Zvieratá	16	2,8
Iné, prosím, doplňte:	119	20,9

N = 570

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka 2.15, pre viac ako polovicu organizácií je cieľovou skupinou verejnosť bez špecifického znevýhodnenia. Medzi výraznejšie zastúpené cieľové skupiny patria aj iné organizácie, ľudia so sociálnych znevýhodnením a pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím. Menej organizácií uvádza medzi svojimi cieľovými skupinami ostatné skupiny s vymedzeným špecifikom.

20,9% organizácií uviedlo možnosť odpovede iné. Medzi týmito odpoveďami boli najčastejšie deti a mládež a potom špecifické skupiny ako napríklad aktívni športovci, ženy, LGBT a pod.

Rozdiely v cieľových skupinách z hľadiska ich špecifik sme sledovali z hľadiska oblasti pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií.

V kontingenčnej tabuľke 2.16 môžeme sledovať cieľové skupiny neziskových organizácií podľa špecifik z hľadiska oblasti pôsobenia organizácie podľa registra mimovládnych neziskových organizácií. V tabuľke uvádzame štatistickú významnosť rozdielov (výsledok Fisherovho testu) a AR v prípade, že bol väčší ako 2,0 alebo menší ako -2,0.

Tabuľka 2.16 Cieľové skupiny neziskových organizácií podľa špecifik a oblast pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií

		Pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením	Ľudia bez domova	Užívateli a drog a drogovu závislé osoby	Etnické minority	Ľudia so sociálnym znevýhodnením	Ohrozené rodiny	Cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl	Týrané osoby	Deti a mládež v a/alebo z náhradnej starostlivosti	Nezamestnaní	Verejnosť bez špecifického znevýhodnenia	Rôzne organizácie	Zvieratá	Iné
Štatistická významnosť rozdielov		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,03	0,000	0,02	0,000	0,000	0,000	0,003	0,04
Ľudské práva a advokačné aktivity	N	3	2	1	10	11	6	3	5	1	5	16	7	0	5
	%	12,5%	8,3%	4,2%	41,7%	45,8%	25,0%	12,5%	20,8%	4,2%	20,8%	66,7%	29,2%	0,0%	20,8%
	AR				5,3	3,5	2,9	3,0	4,5						
Kultúra a duchovné hodnoty	N	6	4	2	16	8	6	3	3	8	7	78	26	0	24
	%	5,6%	3,7%	1,9%	14,8%	7,4%	5,6%	2,8%	2,8%	7,4%	6,5%	72,2%	24,1%	0,0%	22,2%
	AR	-4,1				-3,7				-2,3		4,6		-2,0	
Životné prostredie	N	1	0	0	0	2	1	0	0	1	3	13	8	4	5
	%	4,2%	0,0%	0,0%	0,0%	8,3%	4,2%	0,0%	0,0%	4,2%	12,5%	54,2%	33,3%	16,7%	20,8%
	AR													4,3	
Vzdelávanie	N	17	4	3	12	27	10	2	3	17	20	36	24	0	18
	%	22,7%	5,3%	4,0%	16,0%	36,0%	13,3%	2,7%	4,0%	22,7%	26,7%	48,0%	32,0%	0,0%	24,0%
	AR					3,9				2,4	5,1		2,8		
Veda, výskum a vývoj	N	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	1	0	2
	%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	83,3%	16,7%	0,0%	33,3%
	AR														
Šport	N	9	2	2	7	17	2	4	1	35	4	103	21	9	48
	%	4,6%	1,0%	1,0%	3,6%	8,8%	1,0%	2,1%	0,5%	18,0%	2,1%	53,1%	10,8%	4,6%	24,7%
	AR	-6,7	-3,4	-2,5	-4,0	-5,1	-5,0		-3,1		-4,9		-4,2		
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	N	1	2	0	1	3	2	2	2	0	1	2	2	0	1
	%	20,0%	40,0%	0,0%	20,0%	60,0%	40,0%	40,0%	40,0%	0,0%	20,0%	40,0%	40,0%	0,0%	20,0%
	AR		3,4			2,2	2,3	4,9	4,1						
Sociálne služby	N	47	15	11	9	30	21	2	8	10	13	8	4	0	4
	%	75,8%	24,2%	17,7%	14,5%	48,4%	33,9%	3,2%	12,9%	16,1%	21,0%	12,9%	6,5%	0,0%	6,5%
	AR	11,7	7,3	6,4		6,3	7,5		4,2		3,2	-5,8	-2,6		
Dobrovoľníctvo	N	6	0	0	2	7	2	0	0	5	3	15	10	2	7
	%	19,4%	0,0%	0,0%	6,5%	22,6%	6,5%	0,0%	0,0%	16,1%	9,7%	48,4%	32,3%	6,5%	22,6%
	AR												2,0		
Zdravie	N	19	1	2	1	4	1	0	0	0	1	3	3	0	0
	%	90,5%	4,8%	9,5%	4,8%	19,0%	4,8%	0,0%	0,0%	0,0%	4,8%	14,3%	14,3%	0,0%	0,0%
	AR	8,2										-3,6			
Iné	N	3	0	0	1	5	1	0	0	3	2	13	8	1	5
	%	15,0%	0,0%	0,0%	5,0%	25,0%	5,0%	0,0%	0,0%	15,0%	10,0%	65,0%	40,0%	5,0%	25,0%
	AR														

Pri každej z cieľových skupín podľa špecifik nachádzame významné odlišnosti vzhľadom na oblasť pôsobenia organizácie. Ak sa pozrieme na cieľové skupiny z aspektu oblasti pôsobenia organizácií, tak môžeme vidieť logické zameranie organizácií na špecifické cieľové skupiny. Z opačného pohľadu, jednotlivým cieľovým skupinám sa venujú organizácie pôsobiace v špecifických oblastiach. Tabuľka 2.16 dokumentuje podrobne všetky odlišnosti. Môžeme uviesť, že cieľové skupiny s určitým špecifikom daným zväčša ich znevýhodnením sú primárnymi skupinami najmä pre organizácie pôsobiace v oblastiach zdravie, sociálne služby, advokačné aktivít a rozvojová a humanitárna pomoc. Na druhej strane tieto cieľové skupiny sú významne menej zastúpené medzi primárnymi skupinami organizácií pôsobiacich v oblasti športu a v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. Iné organizácie sú primárnou cieľovou skupinou najmä pre organizácie pôsobiace v oblastiach dobrovoľníctvo a vzdelávanie. Zvieratá sú primárnou cieľovou skupinou významne viac pre organizácie pôsobiace v oblasti životného prostredia.

2.3.3. Veľkosť cieľových skupín neziskových organizácií

Vo vzťahu k primárnej cieľovej skupine nás zaujímala jej veľkosť. Organizácií sme sa pýtali, pre aký počet ľudí, resp. zvierat/organizácií vykonávajú činnosť/poskytujú služby, pričom mali započítať ľudí, organizácie, zvieratá, ktoré využívajú ich služby priamo na základe zmluvných vzťahov aj bez zmluvných vzťahov a ľudí, ktorí priamo využívajú voľne dostupné služby alebo aktivity organizácie za rok 2018. Na túto otázku odpovedalo spolu 560 organizácií. Zistené ukazovatele zobrazuje tabuľka 2.17.

Tabuľka 2.17 Ukazovatele veľkosti cieľovej skupiny neziskových organizácií

Ukazovateľ	Hodnota
Priemer	20580,48
Medián	100,00
Modus	100
Štandardná odchýlka	233348,803
Minimum	0
Maximum	5000000
Spolu počet	11525070
Percentil 10	20,00
Percentil 20	30,00
Percentil 25	43,50
Percentil 30	50,00
Percentil 40	80,00
Percentil 50	100,00
Percentil 60	200,00
Percentil 70	500,00
Percentil 75	800,00
Percentil 80	1000,00
Percentil 90	4500,00

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Priemerná veľkosť cieľovej skupiny je 20 580 subjektov. Priemerná hodnota však v tomto prípade neposkytuje spoľahlivý údaj, nakoľko v našom súbore bol veľmi veľký rozptyl údajov, na čo poukazuje aj veľký rozdiel medzi minimálnou a maximálnou hodnotou a vysoká štandardná odchýlka. Medián aj modus je však na hodnote 100. Toto číslo môže v našom prípade označovať približnú veľkosť cieľovej skupiny neziskových organizácií. Pre lepšiu prehľadnosť a následné analýzy sme pri tejto otázke vytvorili aj kategórie. Ich prehľad zobrazuje tabuľka 2.18. Aj v nej vidíme, že 100 je hodnota, ktorá rozdeľuje súbor na polovice, t.j. do 100 členov má primárna cieľová skupina u 50% organizácií a nad 100 členov u 50% organizácií. 61,4% organizácií poskytuje služby alebo realizuje aktivity pre cieľové skupiny s počtom členov do 200.

Tabuľka 2.18 Kategórie veľkosti cieľovej skupiny

Kategórie	Počet	Percent	Valid percent	Cumulative percent
0	13	1,7	2,3	2,3
1 - 50	164	21,2	29,3	31,6
51 - 100	104	13,4	18,6	50,2
101 - 200	63	8,1	11,3	61,4
201 - 500	67	8,7	12,0	73,4
501 - 1000	41	5,3	7,3	80,7
1001 - 5000	64	8,3	11,4	92,1
5001 a viac	44	5,7	7,9	100,0
Odpovedali	560	72,4	100,0	
Neodpovedali	213	27,6		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z hľadiska veľkostných kategórií počtu členov tvoria najväčšiu skupinu organizácie, ktorých primárna cieľová skupina má veľkosť od jedného do 50 subjektov a následne od 51 do 100 subjektov. Potom nasledujú organizácie s vyšším počtom ľudí/zvierat/organizácií v primárnej cieľovej skupine. Tá má v niektorých prípadoch aj viac ako 5000 členov – v tejto skupine sú pritom organizácie, ktoré sa zameriavajú v podstate na celú populáciu Slovenska bez obmedzenia.

Vo veľkosti cieľovej skupiny vzhľadom na oblasť pôsobenia organizácie podľa registra mimovládnych neziskových organizácií nachádzame významné odlišnosti ($p < 0,001$). Zistenia dokumentuje tabuľka 2.19.

Tabuľka 2.19 Veľkosť cieľovej skupiny (kategórie) a oblasť pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií

		Veľkosť cieľovej skupiny - kategórie								
		0	1 - 50	51 - 100	101 - 200	201 - 500	501 - 1000	1001 - 5000	5001 a viac	
Ľudské práva a advokačné aktivity	Count	1	4	3	2	4	2	1	5	22
	%	4,5%	18,2%	13,6%	9,1%	18,2%	9,1%	4,5%	22,7%	100,0%
	AR	0,7	-1,2	-0,6	-0,3	0,9	0,3	-1,0	2,6	
Kultúra a duchovné hodnoty	Count	2	14	17	11	15	15	21	10	105
	%	1,9%	13,3%	16,2%	10,5%	14,3%	14,3%	20,0%	9,5%	100,0%
	AR	-0,3	-4,0	-0,7	-0,3	0,8	3,0	3,1	0,7	
Životné prostredie	Count	1	3	5	2	2	2	7	1	23
	%	4,3%	13,0%	21,7%	8,7%	8,7%	8,7%	30,4%	4,3%	100,0%
	AR	0,7	-1,7	0,4	-0,4	-0,5	0,3	2,9	-0,6	
Vzdelávanie	Count	1	13	13	10	13	6	9	9	74
	%	1,4%	17,6%	17,6%	13,5%	17,6%	8,1%	12,2%	12,2%	100,0%
	AR	-0,6	-2,4	-0,2	0,7	1,6	0,3	0,2	1,5	
Veda, výskum a vývoj	Count	0	2	0	0	2	0	0	2	6
	%	0,0%	33,3%	0,0%	0,0%	33,3%	0,0%	0,0%	33,3%	100,0%
	AR	-0,4	0,2	-1,2	-0,9	1,6	-0,7	-0,9	2,3	
Šport	Count	6	87	42	27	14	4	9	2	191
	%	3,1%	45,5%	22,0%	14,1%	7,3%	2,1%	4,7%	1,0%	100,0%
	AR	0,9	6,1	1,5	1,6	-2,4	-3,4	-3,6	-4,3	
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Count	0	1	0	0	2	1	0	1	5
	%	0,0%	20,0%	0,0%	0,0%	40,0%	20,0%	0,0%	20,0%	100,0%
	AR	-0,3	-0,5	-1,1	-0,8	1,9	1,1	-0,8	1,0	
Sociálne služby	Count	0	23	14	8	7	3	7	0	62
	%	0,0%	37,1%	22,6%	12,9%	11,3%	4,8%	11,3%	0,0%	100,0%
	AR	-1,3	1,4	0,9	0,4	-0,2	-0,8	0,0	-2,4	
Dobrovoľníctvo	Count	2	6	5	0	0	7	6	5	31
	%	6,5%	19,4%	16,1%	0,0%	0,0%	22,6%	19,4%	16,1%	100,0%
	AR	1,6	-1,3	-0,4	-2,0	-2,1	3,4	1,4	1,8	
Zdravie	Count	0	7	1	3	4	0	3	3	21
	%	0,0%	33,3%	4,8%	14,3%	19,0%	0,0%	14,3%	14,3%	100,0%
	AR	-0,7	0,4	-1,7	0,4	1,0	-1,3	0,4	1,1	
Iné	Count	0	4	4	0	4	1	1	6	20
	%	0,0%	20,0%	20,0%	0,0%	5,0%	5,0%	5,0%	30,0%	100,0%
	AR	-0,7	-0,9	0,2	-1,6	1,1	-0,4	-0,9	3,7	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako zhŕňa tabuľka 2.19, organizácie s menšími cieľovými skupinami (do 50 subjektov) nachádzame v oblastiach sociálne služby, zdravie a šport. Významný rozdiel je v tomto prípade pri organizáciách pôsobiach v oblasti športu, 45,5% organizácií pôsobiach v tejto oblasti uvádza cieľovú skupinu do 50 ľudí. Naopak významne menej nachádzame organizácie s malými cieľovými skupinami v oblasti vzdelávania (táto skutočnosť je podľa nášho názoru spôsobená vysokým počtom detských a mládežníckych organizácií, ktoré sa zaradili do oblasti vzdelávania) a v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. Na druhej strane medzi organizácie, ktoré sa zameriavajú na najväčšie cieľové skupiny (t.j. s viac ako 5 000 subjektmi) patria organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a oblasti vedy, výskumu a vývoja. Organizácie s veľkosťou cieľovej skupiny medzi 500 až 5 000 subjektov nachádzame významne viac medzi organizáciami v oblasti kultúry a duchovných hodnôt a v oblasti dobrovoľníctva a na druhej strane významne menej medzi organizáciami v oblasti športu.

Pri analýze vzájomných súvislostí medzi špecifikami cieľových skupín a veľkostnými kategóriami cieľových skupín sme zistili štatisticky významné súvislosti pri viacerých cieľových skupinách, konkrétne: ľudia bez domova ($p = 0,004$), etnické minority ($p < 0,001$), ohrozené rodiny ($p < 0,001$), týrané osoby ($p = 0,031$), nezamestnaní ($p = 0,021$), široká verejnosť ($p < 0,001$) a iné organizácie ($p < 0,001$). Organizácie, ktoré pracujú s etnickými minoritami a ohrozenými rodinami významne menej uvádzajú veľkosť cieľovej skupiny 1 až 50 členov a skôr pracujú s väčšími cieľovými skupinami nad 200 členov a viac. Organizácie pracujúce s týranými osobami a nezamestnanými významne menej uvádzajú veľkosť cieľovej skupiny 50 až 100 ľudí a skôr pracujú s menšími skupinami do 50 ľudí alebo naopak s väčšími skupinami viac ako 200 ľudí, v prípade nezamestnaných významne viac organizácií uvádza cieľovú skupinu s počtom 1 001 až 5 000 ľudí. Organizácie, pre ktoré sú primárnou cieľovou skupinou ľudia bez domova významne viac pracujú s touto skupinou o veľkosti 101 až 200 ľudí. Organizácie, ktorých primárnou cieľovou skupinou je široká verejnosť bez obmedzenia pracujú významne menej s cieľovými skupinami do 100 členov a významne viac s cieľovými skupinami nad 500 ľudí. Organizácie, ktoré sa orientujú a poskytovanie služieb pre iné organizácie pracujú s cieľovou skupinou od 501 do 1 000 organizácií významne viac ako s inými veľkostnými kategóriami skupín.

2.3.4. Tendencia vývoja početnosti cieľovej skupiny

Tendenciu vývoja cieľovej skupiny za posledné tri roky (2016-2018) zobrazuje tabuľka 2.20.

Tabuľka 2.20 Tendencia vývoja cieľovej skupiny

Tendencia vývoja cieľovej skupiny	Počet	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie rastie	307	39,7	55,8	55,8
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií sa v cieľovej skupine za dané obdobie zmenšuje	34	4,4	6,2	62,0
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií sa v cieľovej skupine za dané obdobie nemení	96	12,4	17,5	79,5
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie kolíše	113	14,6	20,5	100,0
Odpovedali	550	71,2	100,0	
Neodpovedali	223	28,8		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najväčšiu skupinu z hľadiska tendencie vývoja cieľovej skupiny tvoria organizácie, ktorých cieľová skupina v posledných troch rokoch (2016 – 2018) rastie. Z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu je to 37,9% a z celkového počtu tých, ktoré na otázku odpovedali je to 55,8%. Ďalej nasleduje skupina organizácií, ktorých veľkosť cieľovej skupiny za dané obdobie kolíše, je to 14,6% zo všetkých zapojených organizácií a skupina organizácií, ktorej cieľová skupina z hľadiska jej veľkosti nemení (12,4% z celkového počtu). Iba 4,4% z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu uvádza, že ich cieľová skupina sa zmenšuje. Je možné predpokladať, že s rastúcim počtom subjektov v cieľových skupinách mimovládnych organizácií sa zväčšuje aj ich prínos pre spoločnosť.

Tendencia vývoja primárnej cieľovej skupiny v posledných 3 rokoch súvisí s oblasťou pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych organizácií ($p < 0,001$). Ako dokumentuje tabuľka 2.21, tento rozdiel je spôsobený najmä tým, že významne viac organizácií pôsobiach v oblasti ľudské práva a advokačné aktivity uvádza nárast cieľovej skupiny z posledné obdobie – v tejto oblasti je to až 85,7% organizácií. Na druhej strane nárast subjektov v cieľovej skupine pociťujú významne menej organizácie pôsobiace v oblasti iné. Túto skupinu pritom do veľkej miery tvoria organizácie, ktoré uviedli ako oblasť pôsobenia komunitný rozvoj. Ďalej významne viac organizácií, ktorých primárne cieľová skupina nezaznamenala zmenu v poslednom období je medzi organizáciami v oblasti výskumu a vývoja (66,7% organizácií v tejto oblasti) a v oblasti iné (35,0% organizácií, ktoré uviedli inú oblasť pôsobenia) a na druhej strane významne menej v oblasti vzdelávania (8,3%).

Tabuľka 2.21 Tendencia vývoja cieľovej skupiny a oblasť pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií

		Počet subjektov v cieľovej skupine za dané obdobie rastie	Počet subjektov sa v cieľovej skupine za dané obdobie znižuje	Počet subjektov sa v cieľovej skupine za dané obdobie nemení	Počet subjektov v cieľovej skupine za dané obdobie kolíše
Ľudské práva a advokačné aktivity	Count	18	0	1	2
	%	85,7	0,0	4,8	9,5
	AR	2,8	-1,2	-1,6	-1,3
Kultúra a duchovné hodnoty	Count	58	2	17	23
	%	58,0	2,0	17,0	23,0
	AR	0,5	-1,9	-0,1	0,7
Životné prostredie	Count	14	2	5	2
	%	65,2	8,7	21,7	8,7
	AR	0,5	0,5	0,6	-1,4
Vzdelávanie	Count	47	3	6	16
	%	65,3	4,2	8,3	22,2
	AR	1,7	-0,8	-2,2	0,4
Veda, výskum a vývoj	Count	2	0	4	0
	%	33,3	0	66,7	0
	AR	-1,1	-0,6	3,2	-1,3
Šport	Count	108	13	30	38
	%	57,1	6,9	15,9	20,1
	AR	0,5	0,5	-0,7	-0,2
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Count	2	1	0	2
	%	40,0	20,0	0	40,0
	AR	-0,7	1,3	-1,0	1,1
Sociálne služby	Count	30	5	16	11
	%	48,4	8,1	25,8	17,7
	AR	-1,3	0,7	1,8	-0,6
Dobrovoľníctvo	Count	16	4	4	7
	%	51,6	12,9	12,9	22,6
	AR	-0,5	1,6	-0,7	0,3
Zdravie	Count	8	0	6	7
	%	38,1	0	28,6	33,3
	AR	-1,7	-1,2	1,4	1,5
Iné	Count	4	4	7	5
	%	20,0	20,0	35,0	25,0
	AR	-3,3	2,6	2,1	0,5

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

2.4. Rozloženie neziskových organizácií z hľadiska sídla

Odpoveď na túto otázku, aké je rozloženie neziskových organizácií z hľadiska ich sídla sme zisťovali prostredníctvom poštového smerovacieho čísla sídla organizácie. Následne sme podľa toho priradili okres, kraj a podľa veľkosti obce či ide o organizáciu sídliacu v meste alebo na vidieku. Podľa niektorých PSČ nebolo možné určiť, či ide o sídlo v meste alebo na vidieku, takže sme vytvorili kategóriu neurčené. Zistenia dokumentujú nasledujúce tabuľky.

Tabuľka 2.22 Kraj sídla organizácie

Kraj sídla	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Bratislavský	138	17,9	25,0	25,0
Trnavský	51	6,6	9,2	34,2
Trenčiansky	38	4,9	6,9	41,0
Nitriansky	60	7,8	10,8	51,9
Žilinský	50	6,5	9,0	60,9
Banskobystrický	92	11,9	16,6	77,6
Prešovský	61	7,9	11,0	88,6
Košický	63	8,2	11,4	100,0
Odpovedali	553	71,5	100,0	
Neodpovedali	220	28,5		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako uvádza tabuľka 2.22, najviac neziskových organizácií má sídlo v Bratislavskom kraji. V našej vzorke to bolo 17,9% organizácií a štvrtina organizácií, ktoré na otázku odpovedali. Nasleduje Banskobystrický kraj a Košický kraj. Najnižší počet organizácií malo sídlo v Trenčianskom kraji. Rozloženie podľa okresov hovorí o kumulácii sídla organizácií v rámci väčších, zväčša krajských miest. V krajských mestách malo sídlo 254 organizácií, čo je 32,9% z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu a 45,9% z počtu organizácií, ktoré na otázku odpovedali.

Pri sledovaní vzťahu medzi krajom sídla organizácie a oblasťou pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií sme nezaznamenali štatisticky významné rozdiely.

Lokalita sídla organizácie z hľadiska mestského/vidieckeho prostredia je zobrazená v tabuľke 2.23.

Tabuľka 2.23 Lokalita sídla organizácie (mesto/vidiek)

Lokalita sídla	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Mesto	304	39,3	54,8	54,8
Vidiek	147	19,0	26,5	81,3
Neurčené	104	13,5	18,7	100,0
Odpovedali	555	71,8	100,0	
Neodpovedali	218	28,2		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Takmer 40% z celkového počtu organizácií a viac ako polovica z počtu organizácií, ktoré na otázku odpovedali, má sídlo v meste. Menej ako 20% a viac ako štvrtina uvádza sídlo na vidieku. U 104 subjektov sa nám sídlo z hľadiska mestského/vidieckeho prostredia nepodarilo spoľahlivo určiť.

Sídlo organizácie v tomto prípade súvisí s oblasťou pôsobenia organizácie podľa registra mimovládnych neziskových organizácií ($p < 0,001$). Rozdiely uvádzame v tabuľke 2.24. Ak sa pozrieme na percentuálne hodnoty, tak organizácie vo všetkých oblastiach pôsobenia uvádzajú vo všetkých prípadoch častejšie sídlo v meste ako na vidieku. Tieto rozdiely sú však významné len v niektorých oblastiach. Sídlo v meste uvádza významne viac organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít, v oblasti vzdelávania, v oblasti vedy, výskumu a vývoja a v oblasti zdravia. Na druhej strane mestské sídlo má významne menej organizácií v oblasti športu. Na vidieku má sídlo významne viac organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a v oblasti športu, naopak významne menej organizácií v oblasti vzdelávania a v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít.

Tabuľka 2.24 Lokalita sídla (mesto/vidiek) a oblasť pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií

		Mesto	Vidiak	Neurčené	Spolu
Ľudské práva a advokačné aktivity	Count	17	1	4	22
	%	77,3	4,5	18,2	100
	AR	2,2	-2,4	-0,1	
Kultúra a duchovné hodnoty	Count	49	38	16	103
	%	47,6	36,9	15,5	100
	AR	-1,6	2,7	-0,9	
Životné prostredie	Count	10	7	6	23
	%	43,5	30,4	26,1	100
	AR	-1,1	0,4	0,9	
Vzdelávanie	Count	54	9	11	74
	%	73,0	12,2	14,9	100
	AR	3,4	-3,0	-0,9	
Veda, výskum a vývoj	Count	6	0	0	6
	%	100	0,0	0,0	100
	AR	2,2	-1,5	-1,2	
Šport	Count	83	63	43	189
	%	43,9	33,3	22,8	100
	AR	-3,7	2,6	1,7	
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Count	4	0	1	5
	%	80,0	0,0	20,0	100
	AR	1,1	-1,3	0,1	
Sociálne služby	Count	32	18	12	62
	%	51,6	29,0	19,4	100
	AR	-0,5	0,5	0,1	
Dobrovoľníctvo	Count	21	6	4	31
	%	67,7	19,4	12,9	100
	AR	1,5	-0,9	-0,9	
Zdravie	Count	16	2	3	21
	%	76,2	9,5	14,3	100
	AR	2,0	-1,8	-0,5	
Iné	Count	12	3	4	19
	%	63,2	15,8	21,1	100
	AR	0,7	-1,1	0,3	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V ďalšej analýze uvádzame súvislosti medzi sídlom a geografickou pôsobnosťou organizácií.

2.5. Geografická pôsobnosť neziskových organizácií

Geografická pôsobnosť organizácií poskytuje odpoveď na otázku, či sa organizácie zameriavajú v prevažnej miere na poskytovanie služieb na lokálnej úrovni alebo na vyšších úrovniach. Zistenia dokumentujú tabuľky a následná analýza s ďalšími premennými.

Tabuľka 2.25 Pôsobnosť organizácií za posledné tri roky (2016 – 2018)

Pôsobnosť organizácie	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Komunitná (vybraná časť obce)	28	3,6	5,0	5,0
Miestna (obec, resp. okres)	171	22,1	30,8	35,9
Regionálna (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov, resp. kraj)	117	15,1	21,1	56,9
V rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región)	55	7,1	9,9	66,8
Celoslovenská (štátna)	139	18,0	25,0	91,9
Európska	28	3,6	5,0	96,9
Globálna	17	2,2	3,1	100,0
Odpovedali	555	71,8	100,0	
Neodpovedali	218	28,2		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najviac neziskových organizácií uvádza pôsobenie na miestnej úrovni v rámci obce alebo okresu. Z celkového počtu organizácií je to 22,1% a z počtu organizácií, ktoré na otázku odpovedali, je to viac ako 30%. Štvrtina organizácií, ktoré na otázku odpovedali, uvádza pôsobenie na celoslovenskej úrovni. Nasleduje skupina organizácií, ktoré majú regionálnu pôsobnosť (21,1% z počtu, ktoré odpovedali). Pôsobenie v rámci viacerých regiónov uviedlo 9,9%. Najmenej organizácií – 3,1% uvádza pôsobenie na globálnej úrovni.

Organizácií, ktoré pôsobili na regionálnej úrovni alebo v rámci viacerých regiónov, sme sa zároveň pýtali na to, v rámci akého kraja alebo krajov pôsobia. Na túto otázku odpovedalo spolu 172 organizácií, pričom mohli uviesť aj viac možností.

Zastúpenie regiónov organizáciami, ktoré majú regionálnu pôsobnosť, je pomerne vyrovnané. Výnimku tvorí Žilinský kraj, v rámci ktorého pôsobnosť uvádza 16,3% organizácií s regionálnou úrovňou. V ostatných regiónoch uvádza pôsobenie od 19,8% do 25,6% organizácií s regionálnou úrovňou.

Tabuľka 2.26 Pôsobnosť organizácií uvádzajúcich regionálnu pôsobnosť za posledné tri roky (2016 – 2018) v rámci krajov

Pôsobnosť v rámci kraja	Počet	% z počtu organizácií uvádzajúcich regionálnu pôsobnosť
Bratislavský kraj	44	25,6
Trnavský kraj	38	22,1
Trenčiansky kraj	34	19,8
Nitriansky kraj	34	19,8
Žilinský kraj	28	16,3
Banskobystrický kraj	43	25,0
Košický kraj	41	23,8
Prešovský kraj	39	22,7

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Pôsobnosť organizácií za posledné tri roky súvisí s oblasťou pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií ($p < 0,001$). Zistenia dokumentuje tabuľka 2.27.

Tabuľka 2.27 Pôsobnosť organizácií za posledné tri roky (2016 – 2018) a oblasť pôsobenia

		Komunitná	Miestna	Regionálna	V rámci viacerých regiónov	Celoslovenská	Európska	Globálna
Ľudské práva a advokačné aktivity	Count	2	1	2	1	9	5	2
	%	9,1%	4,5%	9,1%	4,6%	40,9%	22,7%	9,1%
	AR	0,9	-2,7	-1,4	-0,9	1,8	3,9	1,7
Kultúra a duchovné hodnoty	Count	3	26	25	8	26	11	4
	%	2,9%	25,2%	24,3%	7,8%	25,2%	10,7%	3,9%
	AR	-1,1	-1,4	0,9	-0,8	0,1	2,9	0,5
Životné prostredie	Count	5	3	5	2	6	1	1
	%	21,7%	13,0%	21,7%	8,7%	26,1%	4,3%	4,3%
	AR	3,7	-1,9	0,1	-0,2	0,1	-0,2	0,4
Vzdelávanie	Count	3	18	11	16	21	3	2
	%	4,1%	24,3%	14,9%	21,6%	28,4%	4,1%	2,7%
	AR	-0,4	-1,3	-1,4	3,6	0,7	-0,4	-0,2
Veda, výskum a vývoj	Count	0	1	0	1	4	0	0
	%	0,0%	16,7%	0,0%	16,7%	66,7%	0,0%	0,0%
	AR	-0,6	-0,8	-1,3	0,6	2,4	-0,6	-0,4
Šport	Count	4	85	42	13	33	7	4
	%	2,1%	45,2%	22,3%	6,9%	17,6%	3,7%	2,1%
	AR	-2,2	5,3	0,5	-1,7	-2,9	-1,0	-0,9
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Count	1	0	0	0	1	0	3
	%	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	0,0%	60,0%
	AR	1,5	-1,5	-1,2	-0,7	-0,3	-0,5	7,4
Sociálne služby	Count	6	25	13	6	12	0	0
	%	9,7%	40,3%	21,0%	9,7%	19,4%	0,0%	0,0%
	AR	1,8	1,7	0,0	-0,1	-1,1	-1,9	-1,5
Dobrovoľníctvo	Count	0	8	7	3	12	0	1
	%	0,0%	25,8%	22,6%	9,7%	38,7%	0,0%	3,2%
	AR	-1,3	-0,6	0,2	0,0	1,8	-1,3	0,1
Zdravie	Count	0	2	6	2	10	1	0
	%	0,0%	9,5%	28,6%	9,5%	47,6%	4,8%	0,0%
	AR	-1,1	-2,2	0,9	-0,1	2,4	-0,1	-0,8
Iné	Count	4	2	6	3	5	0	0
	%	20,0%	10,0%	30,0%	15,0%	25,0%	0,0%	0,0%
	AR	3,1	-2,1	1,0	0,8	0,0	-1,0	-0,8

Na komunitnej úrovni, ktorá vo výskume predstavovala pôsobenie na úrovni časti obce, pôsobí významne viac organizácií v oblasti životného prostredia a v oblasti ine v porovnaní s organizáciami v iných oblastiach. V oblasti ine boli zastúpené hlavne organizácie uvádzajúce pôsobenie v oblasti komunitného rozvoja. Z oblasti životného prostredia uviedlo komunitnú pôsobnosť 21,7% organizácií z tejto oblasti a z oblasti ine to bolo 20,0% organizácií.

Miestnu úroveň pôsobenia zvolilo významne viac organizácií pôsobiach v oblasti športu – túto úroveň uviedlo 45,2% organizácií pôsobiach v oblasti športu. Miestna úroveň bola výraznejšie zastúpená aj u organizácií v oblasti sociálnych služieb (40% organizácií v oblasti sociálnych služieb pôsobí na miestnej úrovni), ale tento rozdiel nebol významný v porovnaní s inými oblasťami pôsobenia organizácií. Na druhej strane významne menej na miestnej úrovni pôsobia organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti zdravia.

Pri regionálnej úrovni pôsobenia nie sú rozdiely z hľadiska oblasti pôsobenia organizácií a v prípade pôsobenia v rámci viacerých regiónov sú významne viac zastúpené len organizácie z oblasti vzdelávania. V tomto prípade to bolo 21,6% organizácií z oblasti vzdelávania, ktoré uviedlo pôsobenie v rámci viacerých regiónov.

Celoslovenskú úroveň pôsobenia uviedlo významne viac organizácií z oblasti vedy, výskumu a vývoja (66,7% organizácií v tejto oblasti uvádza celoslovenskú pôsobnosť) a z oblasti zdravia (47,6% organizácií v tejto oblasti uvádza celoslovenskú pôsobnosť).

Európsku úroveň pôsobenia uvádza významne viac organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. V prípade organizácií z oblasti ľudských práv a advokačných aktivít pôsobí na európskej úrovni 22,7% subjektov a v prípade kultúry a duchovných hodnôt je to 10,7% subjektov.

Na globálnej úrovni uvádza pôsobenie veľmi malý počet organizácií v takmer všetkých oblastiach okrem oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci, kde je rozdiel oproti iných organizáciám veľmi veľký ($AR = 7,4$). Globálnu úroveň pôsobenia uviedlo až 60,0% organizácií pôsobiach v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci.

Zaujímavé súvislosti môžeme sledovať pri vzájomných vzťahoch medzi sídlom a geografickou oblasťou pôsobenia organizácie. Tu zaznamenávame významné súvislosti medzi krajom, v ktorom má organizácia sídlo, a jej geografickou pôsobnosťou ($p < 0,001$) a pri organizáciách, ktoré uvádzajú regionálne pôsobenie, bola preukázaná súvislosť medzi krajom sídla a krajom pôsobenia v prípade všetkých krajov. Súvislosť medzi krajom, v ktorom má organizácia sídlo, a jej pôsobnosťou zobrazuje tabuľka 2.28.

Tabuľka 2.28 Pôsobnosť organizácií za posledné tri roky (2016 – 2018) a sídlo organizácie podľa kraja

Kraj sídla		Komunitná	Miestna	Regionálna	V rámci viacerých regiónov	Celoslovenská	Európska	Globálna
BA	%	6,6%	24,1%	10,9%	5,8%	38,0%	6,6%	8,0%
	AR	0,9	-2,0	-3,4	-1,9	4,1	0,9	4,1
TT	%	0,0%	37,3%	23,5%	15,7%	15,7%	5,9%	2,0%
	AR	-1,7	1,0	0,4	1,4	-1,6	0,3	-0,4
TN	%	2,6%	31,6%	36,8%	10,5%	15,8%	2,6%	0,0%
	AR	-0,7	0,1	2,4	0,1	-1,3	-0,7	-1,1
NR	%	3,3%	36,7%	25,0%	11,7%	11,7%	10,0%	1,7%
	AR	-0,7	1,0	0,8	0,5	-2,5	1,8	-0,6
ZA	%	8,0%	32,0%	18,0%	10,0%	28,0%	4,0%	0,0%
	AR	1,0	0,2	-0,6	0,0	0,5	-0,4	-1,3
BA	%	5,4%	35,9%	22,8%	13,0%	18,5%	4,3%	0,0%
	AR	0,2	1,1	0,4	1,1	-1,5	-0,3	-1,8
PO	%	6,6%	32,8%	26,2%	3,3%	26,2%	3,3%	1,6%
	AR	0,6	0,3	1,0	-1,8	0,3	-0,7	-0,6
KE	%	4,8%	25,4%	23,8%	14,3%	27,0%	1,6%	3,2%
	AR	-0,1	-1,0	0,5	1,2	0,4	-1,3	0,1

N = 552

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

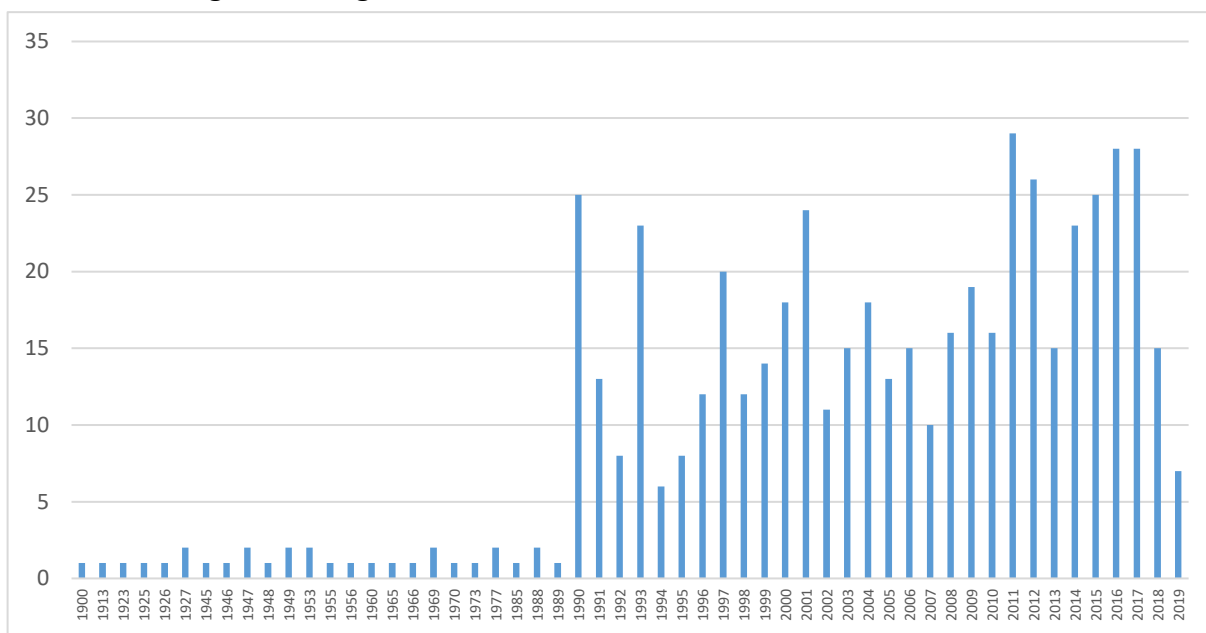
Ako je možné vidieť v tabuľke 2.28, rozdiely medzi sídlom a geografickou pôsobnosťou organizácie sa prejavujú najmä u organizácií, ktoré majú sídlo v Bratislavskom kraji. Tieto organizácie významne menej uvádzajú miestnu a regionálnu pôsobnosť, a významne viac celoslovenskú a globálnu pôsobnosť v porovnaní s organizáciami, ktoré majú sídlo v iných krajoch. Je zrejmé, že organizácie s národným a globálnym dosahom sa kumulujú najmä v Bratislavskom kraji. Pri ostatných krajoch, s výnimkou Nitrianskeho kraja, v ktorom sídlia organizácie uvádzajú významne menej celoslovenskú pôsobnosť, nenachádzame významné odlišnosti.

2.6. Štruktúra neziskových organizácií z hľadiska počtu rokov existencie

Odpoveď na otázku o počte rokov existencie neziskových organizácií vypovedá o udržateľnosti organizácií. Tento indikátor je zaujímavý vo vzťahu k iným premenným, napríklad vo vzťahu k zameraniu činnosti, aktivitám či funkciám, kedy je možné v časovom slede pozorovať, aké typy organizácií v jednotlivých rokoch vznikali alebo vznikajú a teda aj či sa mení rola neziskového sektora v spoločnosti. Vo výskume sme zisťovali, kedy bola organizácia registrovaná, ale aj skutočnosť, kedy začala vykonávať aktivity, a to vzhľadom na bežnú prax v neziskovom sektore, že organizácie častokrát vykonávajú aktivity ako neformálna iniciatíva a až po nejakom čase sa registrujú ako MNO. Alebo nastáva opačný prípad, kedy sa organizácia registruje, no aktivity začne vykonávať až neskôr, napr. keď získa prvé financie z daňovej asignácie (tá je naviazaná na podmienku aspoň dvojročnej existencie organizácie).

Prehľad roku registrácie organizácií dokumentuje graf 1. Na otázku dĺžky existencie odpovedalo 543 organizácií.

Graf 2.1 Rok registrácie organizácií

N = 543

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z grafu je zrejmé, že niektoré organizácie uviedli, že boli registrované aj pred rokom 1990 – dokopy 30 organizácií (5,5% organizácií), t.j. ich dĺžka existencie je viac ako 30 rokov.² Následne počet organizácií registrovaných v roku 1990 stúpol a v jednotlivých rokoch sa pohyboval v našej vzorke v počte od 6 do 29 organizácií (1,1% až 5,3% z počtu organizácií).

Pre lepšiu prehľadnosť a prácu s dátami sme údaje o počte rokov existencie organizácií od ich registrácie zoskupili do 6 kategórií. Ich prehľad a zastúpenie organizácií v týchto kategóriách uvádza tabuľka 2.29.

² Aj keď Zákon o združovaní občanov je v platnosti len od roku 1990, združenia už vzniknuté podľa tohto zákona sa považujú za dobrovoľné organizácie, ktoré vznikli po 30. septembri 1951 alebo ktoré boli za dobrovoľné organizácie vyhlásené podľa zákona č. 68/1951 Zb. o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach a ktoré nezankli.

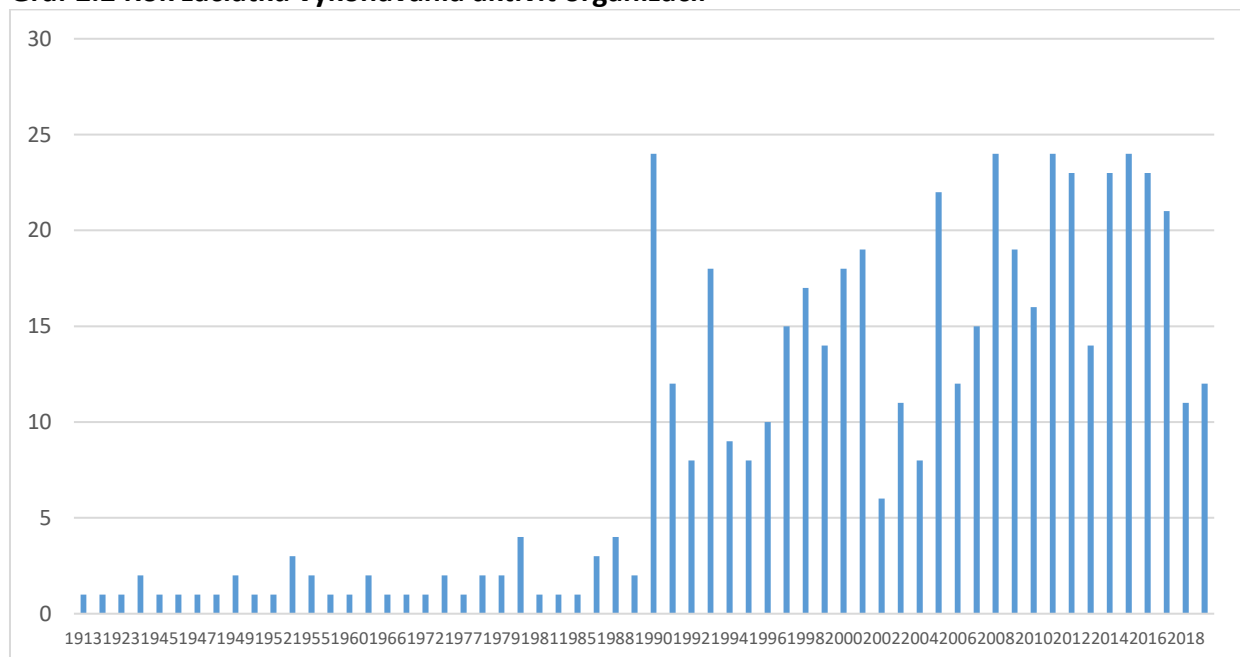
Tabuľka 2.29 Počet rokov existencie organizácií – kategórie

Počet rokov existencie	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Menej ako 1 rok	7	0,9	1,3	1,3
1 až 5 rokov	119	15,4	21,9	23,2
6 až 10 rokov	105	13,6	19,3	42,5
11 až 15 rokov	72	9,3	13,3	55,8
16 až 20 rokov	82	10,6	15,1	70,9
21 až 25 rokov	81	10,5	14,9	85,8
26 rokov a viac	77	10,0	14,2	100,0
Odpovedali	543	70,2	100,0	
Neodpovedali	230	29,8		
Spolu	773	100		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najväčšiu skupinu tvoria neziskové organizácie, ktorých počet rokov existencie je 1 až 5 rokov, z počtu organizácií, ktoré odpovedali na otázku je to 21,9%. Nasledujú organizácie registrované pred 6 až 10 rokmi (19,3% organizácií). Približne v rovnakom zastúpení sú organizácie pôsobiace 16 až 20 rokov, 21 až 25 rokov a viac ako 26 rokov (okolo 10%). Nasledujú organizácie pôsobiace 11 až 15 rokov a menej ako 1 rok bolo vo výskume len 1,3% organizácií.

Podobný vývoj počtu organizácií nachádzame aj v prípade otázky začiatku vykonávania aktivít. Prehľad roku začiatku vykonávania aktivít organizácií poskytuje graf 2.2.

Graf 2.2 Rok začiatku vykonávania aktivít organizácií

N = 528

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2020

V prípade začiatku vykonávania aktivít evidujeme najväčší nárast po roku 1989, následne sa počet organizácií v jednotlivých rokoch pohybuje od 6 do 24 organizácií.

Aj v tomto prípade sme pre lepšiu prehľadnosť a testovanie rozdielov medzi ďalšími premennými vytvorili kategórie, ktoré hovoria o rokoch vykonávania aktivít organizácií – viď tabuľka 2.30.

Tabuľka 2.30 Počet rokov vykonávania aktivít organizácií – kategórie

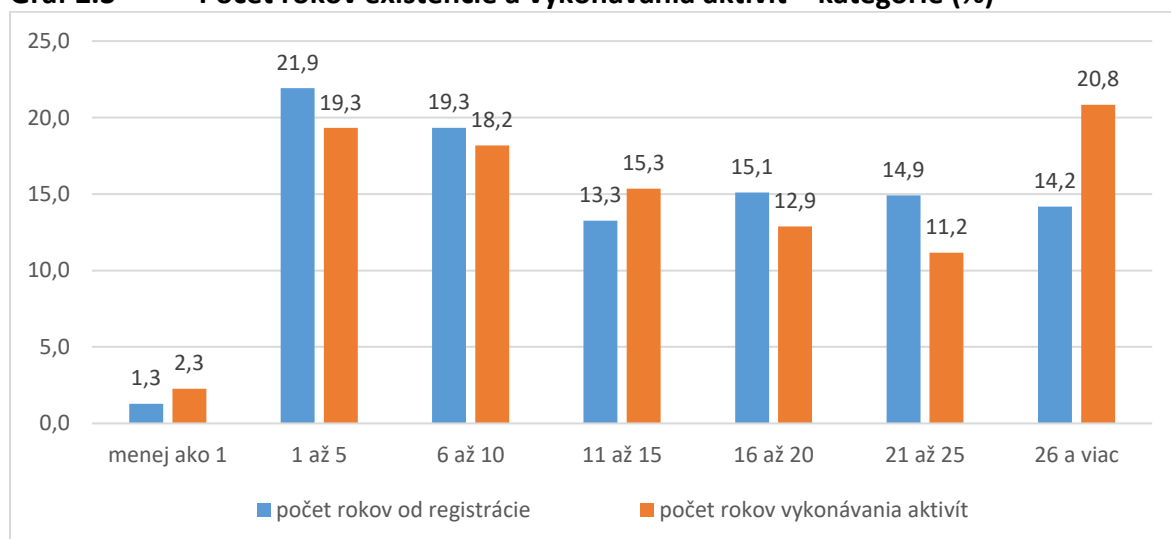
Kategórie	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Menej ako jeden rok	12	1,6	2,3	2,3
1 až 5 rokov	102	13,2	19,3	21,6
6 až 10 rokov	96	12,4	18,2	39,8
11 až 15 rokov	81	10,5	15,3	55,1
16 až 20 rokov	68	8,8	12,9	68,0
21 až 25 rokov	59	7,6	11,2	79,2
26 rokov a viac	110	14,2	20,8	100,0
Odpovedali	528	68,2	100,0	
Neodpovedali	245	31,8		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najväčšiu skupinu tvoria organizácie, ktorých počet rokov vykonávania aktivít je viac ako 26 rokov – v tejto skupine je 20,8% organizácií. Nasledujú organizácie z druhého spektra škály, t.j. tie, ktoré vykonávajú aktivity 1 až 5 rokov (19,3%) a 6 až 10 rokov (18,2%).

Rozdiely medzi počtom rokov existencie a počtom rokov vykonávania aktivít v kategóriách zobrazuje graf 2.3.

Graf 2.3 Počet rokov existencie a vykonávania aktivít – kategórie (%)

N = 543 a 528

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Výraznejšiu odlišnosť nachádzame pri kategórii 26 a viac rokov, kde je viac organizácií vykonávajúcich aktivity ako registrovaných, čo je prirodzené. Niektoré organizácie totiž začali vykonávať aktivity aj pred rokom 1989. Lepšie znázornenie týchto rozdielov poskytuje tabuľka 2.31, v ktorej uvádzame kategórie zobrazujúce rozdiely medzi rokmi existencie a vykonávania aktivít organizácií.

Tabuľka 2.31 Rozdiel medzi rokmi existencie a rokmi vykonávania aktivít – kategórie

Kategórie	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
viac ako 26 rokov aktivity pred založením	12	1,6	2,3	2,3
21 - 25 rokov aktivity pred založením	2	0,3	0,4	2,7
16 - 20 rokov aktivity pred založením	5	0,6	0,9	3,6
11 - 15 rokov aktivity pred založením	10	1,3	1,9	5,5
5 - 10 rokov aktivity pred založením	14	1,8	2,7	8,1
1 - 5 rokov aktivity pred založením	70	9,1	13,3	21,4
aktivity začali súčasne v roku založenia	312	40,4	59,1	80,5
1 - 5 rokov aktivity po založení	84	10,9	15,9	96,4
6 - 10 rokov aktivity po založení	5	0,6	0,9	97,3
11 - 15 rokov aktivity po založení	3	0,4	0,6	97,9
16 - 20 rokov aktivity po založení	2	0,3	0,4	98,3
21 - 25 rokov aktivity po založení	2	0,3	0,4	98,7
26 a viac rokov aktivity po založení	7	0,9	1,3	100,0
Odpovedali	528	68,3	100,0	
Neodpovedali	244	31,7		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najväčšiu skupinu tvoria organizácie, ktoré sa registrovali a začali vykonávať aktivity v rovnakom roku. V tejto skupine je 59,1% organizácií. Následne vidíme dve tendencie. Prvá tendencia predstavuje organizácie, ktoré začali vykonávať aktivity pred registráciou (21,4%) a druhá tendencia predstavuje organizácie, ktoré začali realizovať aktivity po registrácii (19,5%). Rozdiely v týchto skupinách sú pritom veľmi malé a v oboch prípadoch najväčšiu skupinu predstavujú organizácie, ktoré začali vykonávať aktivity v piatich rokoch pred alebo po registrácii.

Z hľadiska rokov existencie a vykonávania aktivít organizácií nenachádzame významné odlišnosti vo vzťahu k právnej forme, cieľovej skupine organizácií, tendencii vývoja cieľovej skupiny organizácií, veľkosti cieľovej skupiny ani geografickom pôsobení organizácií. Štatisticky významné súvislosti sme zistili vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií ($p < 0,001$). Analýza týchto vzťahov však poukazuje na to, že medzi jednotlivými oblasťami pôsobenia organizácií a vekom organizácie alebo dĺžkou vykonávania aktivít nie sú významné vzťahy odlišnosti, ktoré by bolo možné hlbšie interpretovať.

3. Funkcie a rola neziskového sektora

S cieľom analyzovať hlbšie to, aké funkcie neziskové organizácie plnia v našej spoločnosti a identifikovať tak kľúčové roly neziskového sektora, si kladieme tieto výskumné otázky:

- **Aké typy aktivít neziskové organizácie vykonávajú?**
- **Aké je zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska verejnej a/alebo vzájomnej prospešnosti?**
- **Aké funkcie neziskové organizácie plnia?**
- **Aké sú motívy vzniku neziskových organizácií (aké teórie motivácie pri zakladaní neziskových) sú na Slovensku prítomné?**

3.1. Typy aktivít vykonávané neziskovými organizáciami

Pri tomto indikátore nás zaujímalo, aké typy aktivít neziskové organizácie vykonávajú. Z celkového počtu neziskových organizácií, pri tejto otázke odpovedalo 500, pričom každá mohla vybrať viacero položiek. Tabuľka 3.1 poukazuje na početnosť a percentuálne zastúpenie činností a aktivít, ktorým sa mimovládne organizácie venujú. Tieto aktivity sme pre lepšiu prehľadnosť rozdelili na tie, ktoré je možné považovať za aktivity súvisiace priamo s poslaním organizácie a aktivity, ktoré majú skôr v organizáciách podporný charakter pre napĺňanie hlavného poslania (nepriame aktivity). Toto rozdelenie je len orientačné, uvedomujeme si, že pre niektoré organizácie môže byť napríklad komunikácia s médiami naplnenie ich vlastného poslania.

Tabuľka 3.1 Aktivity a činnosti, ktoré realizujú platení aj neplatení pracovníci v neziskových organizáciách organizácii

	Činnosti, aktivity neziskových organizácií	N	%
Aktivity priamo súvisiace s napĺňaním poslania	Organizácia podujatí (kultúrnych, športových, iných)	380	76,0
	Aktivity pre členov organizácie	362	72,4
	Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie	321	64,2
	Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít	308	61,6
	Poskytovanie poradenstva a informácií	298	59,6
	Publikačná činnosť	225	45,0
	Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov	207	41,4
	Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok	196	39,2
	Poskytovanie sociálnych služieb	186	37,2
	Výskum a vývoj	180	36,0
	Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	179	35,8
	Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni	172	34,4
	Lobovanie	170	34,0
	Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí, podpora, pomoc ľuďom, ktorých niekto utlačoval, ohrozoval, ktorí sami nevedeli získať to, na čo mali nárok	172	34,4
	Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat	160	32,0
	Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností, či kultúrnych pamiatok	156	31,2
	Poskytovanie grantov, regranting	139	27,8
	Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť	129	25,8
	Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov	129	25,8
	Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa	105	21,0
Nepriame aktivity	Administratívna činnosť	420	84,0
	Komunikácia s médiami, PR	355	71,0
	Fundraising, písanie projektov, oslovanie darcov	350	70,0
	Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	333	66,6
	Riadenie dobrovoľníkov	300	60,0
	Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy	291	58,2
	Riadenie platených pracovníkov	236	47,2
	Tlmočenie a prekladanie	145	29,0
	Iné aktivity, ktorým sa venujete, prosím, doplňte:	35	7,0

N = 500

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z prehľadu aktivít, ktorým sa mimovládne organizácie venujú, je zrejmé, že paleta vykonávaných činností je veľmi široká. Zastúpené boli všetky aktivity, ktoré boli uvedené v zozname. Z aktivít, ktoré by sme mohli označiť za priame naplnenie poslania, sa najviac mimovládnych organizácií venuje organizácia podujatí (kultúrnych, športových, iných), aktivitám pre členov organizácie, vzdelávaniu, organizácii a koordinácii voľno-časových aktivít

a poskytovaníu poradenstva a informácií. Nepriame aktivity odrážajú skutočnosť, že pre naplnenie svojho poslania musia pracovníci v mimovládnych organizáciách realizovať aj mnoho iných aktivít, ako napríklad administratívne činnosti, komunikáciu s médiami, fundraising, spravovanie webovej stránky a sociálnych sietí, riadenie dobrovoľníkov a grafické práce.

Špecifickým znakom mimovládnych organizácie je skutočnosť, že na výkone jednotlivých aktivít a poskytovaní služieb sa podieľajú platení aj neplatení pracovníci. Na tieto rozdiely poukazuje tabuľka 3.2, ktorá zobrazuje početnosť i percentuálne zastúpenie činností a aktivít platených a neplatených pracovníkov. Pre lepšie porovnanie uvádzame aj Graf 3.1.

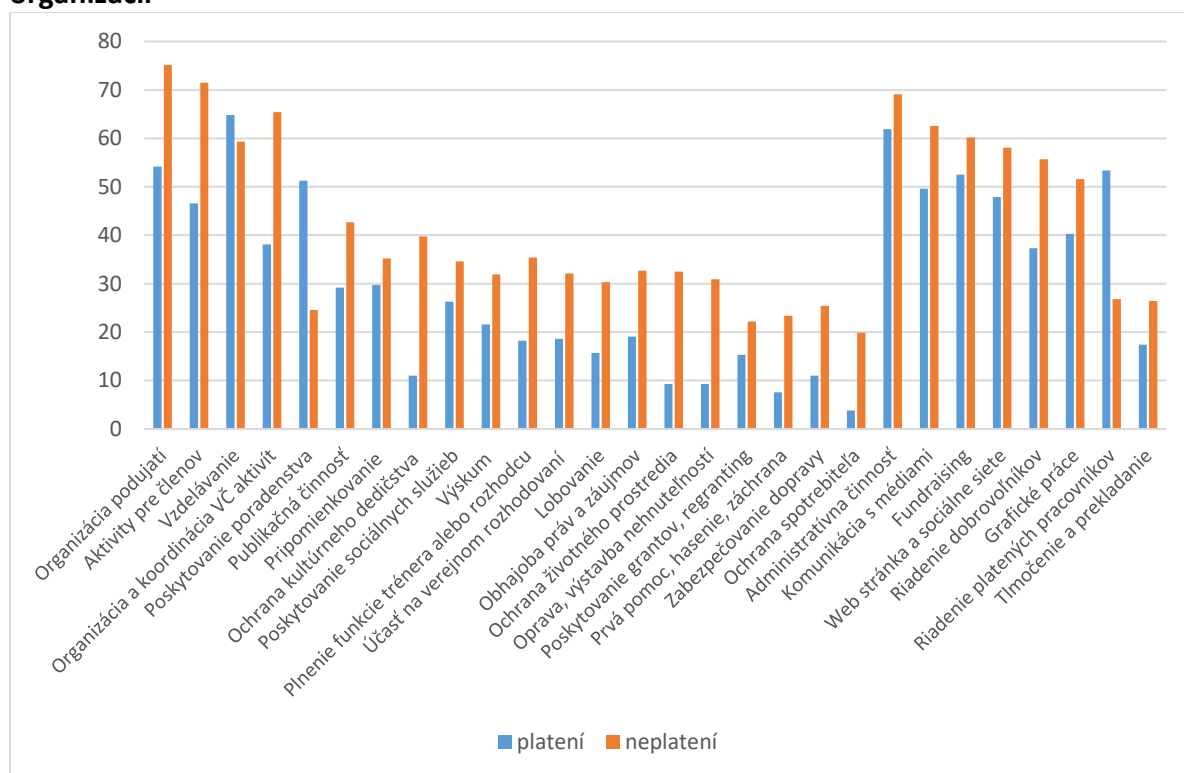
Tabuľka 3.2 Aktivity a činnosti, ktoré realizujú platení a neplatení pracovníci v neziskovej organizácii

Činnosti, aktivity neziskových organizácií	Platení pracovníci		Neplatení pracovníci	
	N	%	N	%
Organizácia podujatí (kultúrnych, športových, iných)	128	54,2	370	75,2
Aktivity pre členov organizácie	110	46,6	352	71,5
Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie	153	64,8	292	59,3
Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít	90	38,1	322	65,4
Poskytovanie poradenstva a informácií	121	51,3	121	24,6
Publikačná činnosť	69	29,2	210	42,7
Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov	70	29,7	173	35,2
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat	22	9,3	160	32,5
Poskytovanie sociálnych služieb	62	26,3	170	34,6
Výskum a vývoj	51	21,6	157	31,9
Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	43	18,2	174	35,4
Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni	44	18,6	158	32,1
Lobovanie	37	15,7	149	30,3
Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí, podpora, pomoc ľuďom, ktorých niekto utlačoval, ohrozoval, ktorí sami nevedeli získať to, na čo mali nárok	45	19,1	161	32,7
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok	26	11,0	196	39,8
Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností, či kultúrnych pamiatok	22	9,3	152	30,9
Poskytovanie grantov, regranting	36	15,3	109	22,2
Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť	18	7,6	115	23,4
Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov	26	11,0	125	25,4
Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa	9	3,8	98	19,9
Administratívna činnosť	146	61,9	340	69,1
Komunikácia s médiami, PR	117	49,6	308	62,6
Fundraising, písanie projektov, oslovanie darcov	124	52,5	296	60,2
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	113	47,9	286	58,1
Riadenie dobrovoľníkov	88	37,3	274	55,7
Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy	95	40,3	254	51,6
Riadenie platených pracovníkov	126	53,4	132	26,8
Tlmočenie a prekladanie	41	17,4	130	26,4
Iné aktivity, ktorým sa venujete, prosím, doplňte:	8	3,4	29	5,9

N = 500

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Graf 3.1 Aktivity a činnosti, ktoré realizujú platení a neplatení pracovníci v neziskovej organizácii

N = 500

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z údajov je zrejmé, že jednotlivé aktivity a činnosti v mimovládnych neziskových organizáciách celkovo vo väčšej miere zabezpečujú neplatení pracovníci a pracovníčky. Z priamych aktivít, ktoré sú vykonávané mimovládnymi organizáciami, sa vo väčšej miere podieľajú na zabezpečení neplatení pracovníci takmer pri všetkých aktivitách, iba pri vzdelávacej činnosti a poskytovaní poradenstva a informácií prevládajú platení pracovníci a pracovníčky. Pri nepriamych aktivitách platení pracovníci prevládajú iba pri riadení platených pracovníkov, čo je pochopiteľné.

V ďalšej časti analýzy sme sa zamerali na sledovanie súvislostí medzi aktivitami vykonávanými platenými a neplatenými pracovníkmi organizácií a ďalšími premennými, konkrétne právnou formou organizácie a oblasťou pôsobenia organizácií podľa zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií. Analýzu súvislostí sledujeme vždy zvlášť za aktivity vykonávané platenými a zvlášť za aktivity vykonávané neplatenými pracovníkmi. Uvádzame vždy len tie aktivity, pri ktorých sa potvrdila štatisticky významná súvislosť so sledovaným znakom.

3.1.1. Aktivity vykonávané v neziskových organizáciách a právna forma

Pri aktivitách vykonávaných platenými pracovníkmi organizácií sa potvrdila štatisticky významná súvislosť s právnou formou organizácie v 19 prípadoch. V tabuľke 3.3 uvádzame podrobný prehľad.

Tabuľka 3.3 Aktivity vykonávané platenými pracovníkmi a právna forma

Typ aktivity	Štatistická významnosť rozdielov (p)	Právna forma organizácie	%	Adjusted Residual
Poskytovanie sociálnych služieb	0,000	Občianske združenie	7,14	-3,9
		Neinvestičný fond	50,00	2,2
		Nezisková organizácia	34,62	5,1
Vzdelávanie	0,000	Občianske združenie	18,68	-3,6
		Nadácia	70,00	4,0
Výskum a vývoj	0,004	Občianske združenie	5,91	-3,4
		Nadácia	40,00	4,3
Publikačná činnosť	0,008	Nadácia	50,00	4,6
Pripomienkovanie a tvorba legislatívy	0,006	Občianske združenie	8,52	-2,4
		Nadácia	50,00	4,5
Riadenie dobrovoľníkov	0,010	Občianske združenie	10,71	-2,7
		Nadácia	50,00	3,9
Riadenie platených pracovníkov	0,000	Občianske združenie	14,84	-4,9
		Nadácia	70,00	4,6
		Neinvestičný fond	100,00	3,2
		Nezisková organizácia	34,62	2,6
Fundraising	0,000	Občianske združenie	14,97	-3,7
		Nadácia	70,00	4,7
Administratívna činnosť	0,000	Občianske združenie	17,45	-4,6
		Nadácia	70,00	4,1
		Nezisková organizácia	46,15	3,6
Komunikácia s médiami, PR	0,000	Občianske združenie	14,01	-3,9
		Nadácia	70,00	4,9
		Nezisková organizácia	30,77	2,2
Organizácia podujatí	0,000	Občianske združenie	15,38	-4,0
		Nadácia	60,00	3,7
		Nezisková organizácia	36,62	2,5
Poskytovanie poradenstva a informácií	0,000	Občianske združenie	14,15	-5,1
		Nadácia	50,00	3,0
		Nezisková organizácia	50,00	4,9
Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít	0,048	Občianske združenie	10,99	-2,6
		Nezisková organizácia	26,92	2,5
Prvá pomoc, hasičské práce, záchranná činnosť	0,023	Občianske združenie	2,06	-2,2
		Neinvestičný fond	50,00	4,5
Údržba a oprava nehnuteľností	0,039	Neinvestičný fond	50,00	4,0
Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení	0,013	Nadácia	30,00	3,3
		Neinvestičný fond	50,00	2,7
Poskytovanie grantov, regranting	0,000	Občianske združenie	3,98	-3,9
		Nadácia	60,00	8,3
Web stránka a sociálne siete	0,025	Občianske združenie	14,01	-2,3
		Nadácia	50,00	3,2
Iné aktivity	0,017	Občianske združenie	0,82	-2,5
		Nadácia	50,00	6,8

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Na základe zistených súvislostí môžeme konštatovať, že platení pracovníci v občianskych združeniach významne menej vykonávajú 16 aktivít z celkového počtu 29 a naopak významne viac sú platení pracovníci prítomní pri vykonávaní aktivít v nadáciách a neziskových

organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby. Poskytovanie sociálnych služieb, vzdelávanie, výskum a vývoj, pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov, riadenie dobrovoľníkov, riadenie platených pracovníkov, fundraising, administratívna činnosť, komunikácia s médiami, PR, organizácia podujatí, poskytovanie poradenstva a informácií, organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít, poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť, poskytovanie grantov, regrating, príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet sú aktivity, ktoré sú významne menej zabezpečované platenými pracovníkmi v občianskych združeniach, naopak významne viac sú zabezpečené platenými pracovníkmi v nadáciách a v niektorých prípadoch aj v neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby a neinvestičných fondoch.

V porovnaní s platenými pracovníkmi sa pri neplatených pracovníkoch a právnej forme potvrdila štatisticky významná súvislosť len v jednom prípade, a to v aktivitách pre členov organizácie.

Tabuľka 3.4 Aktivity vykonávané neplatenými pracovníkmi a právna forma

Typ aktivity	Štatistická významnosť rozdielov (p)	Právna forma organizácie	%	Adjusted Residual
Aktivity pre členov organizácie	0,004	Občianske združenie	46,98	2,8
		Nadácia	0,00	-2,9

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Aktivity pre členov organizácií sú významne viac realizované neplatenými pracovníkmi v občianskych združeniach a významne menej v nadáciách.

3.1.2. Aktivity vykonávané v neziskových organizáciách a oblasť pôsobenia organizácií podľa zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií

Výsledkom analýzy vzťahov medzi 29 aktivitami, ktoré vykonávajú v neziskových organizáciách platení a neplatení zamestnanci a oblasťami pôsobenia organizácií podľa zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií, sa pri platených a rovnako aj neplatených pracovníkoch preukázalo niekoľko štatisticky významných súvislostí.

Pri aktivitách vykonávaných platenými pracovníkmi a oblasťou pôsobenia organizácie sa poukázala štatisticky významná súvislosť v 24 prípadoch z 29. Prehľad zistení poskytuje tabuľka 3.5.

Tabuľka 3.5 Aktivity vykonávané platenými pracovníkmi a oblasť pôsobenia

Typ aktivity	Štatistická významnosť rozdielov (p)	Oblasť pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií	%	Adjusted Residual
Poskytovanie sociálnych služieb	0,000	Kultúra a duchovné hodnoty	0,00	-3,9
		Šport	2,00	-4,7
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	50,00	3,2
		Sociálne služby	48,05	11,7
Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	57,69	3,9
		Kultúra a duchovné hodnoty	10,81	-3,9
		Vzdelávanie	49,37	5,3
		Šport	10,50	-5,9
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	66,67	2,3
		Sociálne služby	36,36	2,4
		Dobrovoľníctvo	46,88	2,9
Výskum a vývoj	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	34,62	4,9
		Vzdelávanie	16,46	2,8
		Veda výskum a vývoj	33,33	2,2
		Šport	2,50	-3,7
Publikačná činnosť	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	38,46	4,4
		Kultúra a duchovné hodnoty	54,55	-2,2
		Vzdelávanie	18,99	2,3
		Šport	1,00	-5,7
		Dobrovoľníctvo	34,38	4,2
Lobovanie	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	19,23	2,9
		Šport	2,00	-3,0
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	50,00	4,5
		Dobrovoľníctvo	15,63	2,3
Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	30,77	4,6
		Kultúra a duchovné hodnoty	0,00	-3,3
		Šport	1,50	-3,9
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	33,33	2,4
		Sociálne služby	20,78	4,8
Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	26,92	2,5
		Kultúra a duchovné hodnoty	9,09	-3,9
		Vzdelávanie	20,25	2,6
		Šport	3,00	-4,6
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	50,00	3,0
		Dobrovoľníctvo	40,63	5,3
		Iné	31,82	3,0
Riadenie dobrovoľníkov	0,000	Kultúra a duchovné hodnoty	27,27	-3,9
		Vzdelávanie	25,32	2,9
		Šport	4,00	-5,2
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	66,67	3,6
		Sociálne služby	28,57	3,7
		Dobrovoľníctvo	46,88	5,3

Aktivity pre členov organizácie	0,000	Kultúra a duchovné hodnoty	8,11	-3,0
		Vzdelávanie	29,11	2,7
		Šport	9,00	-4,1
		Sociálne služby	32,47	3,5
		Dobrovoľníctvo	37,50	2,9
Riadenie platených pracovníkov	0,000	Kultúra a duchovné hodnoty	6,31	-4,2
		Vzdelávanie	41,77	4,9
		Šport	5,50	-6,5
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	83,33	3,8
		Sociálne služby	37,66	3,9
		Dobrovoľníctvo	53,13	4,6
Fundraising, písanie projektov, oslovovanie darcov	0,000	Zdravie	0,00	-2,5
		Kultúra a duchovné hodnoty	72,73	-3,8
		Vzdelávanie	39,24	4,4
		Šport	4,00	-7,1
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	96,33	3,8
		Sociálne služby	36,36	3,7
Administratívna činnosť	0,000	Dobrovoľníctvo	56,25	5,1
		Kultúra a duchovné hodnoty	9,10	-3,9
		Vzdelávanie	44,30	4,5
		Šport	5,50	-7,5
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	66,67	2,4
		Sociálne služby	42,86	4,1
		Dobrovoľníctvo	56,25	4,4
Komunikácia s médiami, PR	0,000	Iné	45,45	2,4
		Ľudské práva a advokačné aktivity	34,62	2,0
		Kultúra a duchovné hodnoty	9,01	-3,0
		Vzdelávanie	35,44	3,9
		Šport	5,50	-6,1
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	66,67	2,9
		Sociálne služby	29,87	2,5
Organizácia podujatí (kultúrnych, športových, iných)	0,000	Dobrovoľníctvo	50,00	4,5
		Ľudské práva a advokačné aktivity	46,15	3,2
		Kultúra a duchovné hodnoty	13,51	-2,2
		Vzdelávanie	37,97	3,9
		Šport	8,00	-5,6
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	83,33	3,7
Poskytovanie poradenstva a informácií	0,000	Sociálne služby	29,87	2,0
		Ľudské práva a advokačné aktivity	46,15	3,4
		Kultúra a duchovné hodnoty	4,50	-4,5
		Vzdelávanie	35,44	3,7
		Šport	4,50	-6,7
		Sociálne služby	42,86	5,4
		Dobrovoľníctvo	43,75	3,5
Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít	0,000	Iné	36,36	2,0
		Kultúra a duchovné hodnoty	6,31	-2,8
		Vzdelávanie	26,58	3,1
		Šport	9,00	-2,9
		Sociálne služby	31,17	4,3

Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia	0,000	Životné prostredie	33,33	7,9
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva,	0,005	Kultúra a duchovné hodnoty	8,11	2,2
		Šport	1,00	-2,8
		Iné	16,64	2,2
Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	34,62	5,5
		Kultúra a duchovné hodnoty	0,90	-2,9
		Vzdelávanie	15,19	2,9
		Šport	1,50	-3,8
		Dobrovoľníctvo	18,75	2,6
Poskytovanie grantov, regranting	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	15,38	2,1
		Kultúra a duchovné hodnoty	1,80	-2,0
		Vzdelávanie	13,92	3,2
		Šport	2,00	-2,9
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	33,33	2,8
		Iné	18,18	2,5
Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	0,000	Kultúra a duchovné hodnoty	1,80	-2,4
		Šport	17,00	6,7
		Sociálne služby	1,29	-2,1
Tlmočenie a prekladanie	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	23,08	3,4
		Šport	2,50	-2,9
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	50,00	4,2
		Dobrovoľníctvo	18,75	2,8
Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	30,77	2,2
		Vzdelávanie	25,32	2,5
		Šport	5,00	-5,1
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	50,00	2,3
		Sociálne služby	24,68	2,3
		Dobrovoľníctvo	37,50	3,5
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	34,62	2,1
		Šport	6,00	-5,6
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	66,67	3,0
		Sociálne služby	28,57	2,4
		Dobrovoľníctvo	46,88	4,2

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V prípade aktivít vykonávaných neplatenými pracovníkmi sa rozdiely vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií preukázali v rámci 19 konkrétnych aktivít (tabuľka 3.6).

Tabuľka 3.6 Aktivity vykonávané neplatenými pracovníkmi a oblasť pôsobenia

Aktivity neplatených pracovníkov	Štatistická významnosť rozdielov (p)	Oblasť pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií	%	Adjusted Residual
Poskytovanie sociálnych služieb	0,024	Sociálne služby	38,96	2,3
		Zdravie	54,54	2,8
		Iné	9,09	-2,0
Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie	0,009	Vzdelávanie	64,56	3,1
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	0	-2,4
Výskum a vývoj	0,017	Vzdelávanie	37,97	2,6
		Iné	4,59	-2,3
Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí	0,001	Ľudské práva a advokačné aktivity	61,54	4,1
		Zdravie	45,45	2,0
Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov	0,006	Ľudské práva a advokačné aktivity	53,85	2,9
		Kultúra a duchovné hodnoty	19,09	-2,5
Riadenie dobrovoľníkov	0,018	Veda, výskum a vývoj	0	-2,2
		Dobrovoľníctvo	62,50	2,0
		Iné	13,63	-3,0
Aktivity pre členov organizácie	0,019	Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	0	-2,9
		Iné	36,36	-2,1
Fundraising, písanie projektov, oslovovanie darcov	0,001	Kultúra a duchovné hodnoty	59,46	2,5
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	0	-2,4
		Sociálne služby	32,47	-3,1
Administratívna činnosť	0,001	Kultúra a duchovné hodnoty	68,47	2,9
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	16,67	-2,0
		Sociálne služby	38,96	-3,3
Organizácia podujatí (kultúrnych, športových, iných)	0,010	Kultúra a duchovné hodnoty	71,17	2,4
		Šport	67,00	2,1
		Sociálne služby	46,75	-2,8
		Iné	40,90	-2,0
Poskytovanie poradenstva a informácií	0,045	Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	0	-2,1
		Zdravie	32,47	-2,0
		Sociálne služby	68,18	2,5
Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít	0,018	Šport	61,00	2,7
Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť	0,013	Šport	27,50	3,7
		Sociálne služby	10,39	-2,1
		Iné	0	-2,3
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat	0,002	Životné prostredie	50,00	2,7
		Sociálne prostredie	11,69	-3,1
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a	0,000	Kultúra a duchovné hodnoty	62,16	7,4
		Sociálne služby	15,58	-3,4
		zdravie	9,09	-2,4

obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok				
Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností, či kultúrnych pamiatok	0,014	Kultúra a duchovné hodnoty	35,14	2,7
		Sociálne služby	14,26	-2,3
Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	13,54	-2,0
		Vzdelávanie	16,46	-2,6
		Šport	54,00	9,6
		Sociálne služby	15,58	-2,7
		Zdravie	9,09	-2,1
		Iné	4,55	-2,6
Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy	0,004	Vzdelávanie	54,43	2,4
		Sociálne služby	27,27	-2,8
		Dobrovoľníctvo	59,38	2,0
		Iné	18,18	-2,3
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	0,017	Sociálne služby	3,36	-2,1
		Iné	18,18	-2,8

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Výsledky dokumentujú skutočnosť, že aktivity, ktorým sa v mimovládnych organizáciách venujú platení aj neplatení pracovníci, odrážajú špecifiká organizácií pôsobiacich v jednotlivých oblastiach.

Organizácie pôsobiace v *oblasti kultúry a duchovných hodnôt* sa významne viac venujú v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach komunikácii s médiami a aktivitám zameraným na zachovávanie a ochranu kultúrneho dedičstva a prácam súvisiacimi s údržbou opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok. Tieto práce sú zabezpečené významne viac platenými aj neplatenými pracovníkmi. Naopak významne menej sa platení pracovníci organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt venujú poskytovaniu sociálnych služieb, vzdelávaniu, publikačnej činnosti, obhajobe práv a záujmov, podieľaniu sa na tvorbe legislatívy, riadeniu dobrovoľníkov aj platených pracovníkov, aktivitám pre členov organizácií, komunikácii s médiami, organizácii podujatí, poskytovaniu poradenstva, organizácii voľnočasových aktivít, regrantingu a účasti na verejnom rozhodovaní. Fundraising, administratívna činnosť a organizácia podujatí sú významne menej v porovnaní s inými organizáciami vykonávané platenými pracovníkmi a významne viac neplatenými pracovníkmi organizácií pôsobiacimi v kultúre.

V organizáciách pôsobiacich v *oblasti športu* sa platení pracovníci významne menej venujú takmer všetkým aktivitám, v ktorých boli zistené štatisticky významné súvislosti s oblasťou pôsobenia organizácií, s výnimkou plnenia funkcie rozhodcu alebo trénera – tá je významne viac vykonáva aj neplatenými pracovníkmi. Čo sa týka neplatených pracovníkov, tí sa významne viac v športe venujú organizácii podujatí a organizácii a koordinácii voľnočasových aktivít v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach. Organizácie v oblasti športu majú teda svoje hlavné aktivity zabezpečené zväčša neplatenými pracovníkmi.

Organizácie pôsobiace v *oblasti ľudských práv a advokačných aktivít* zabezpečujú platenými pracovníkmi významne viac vzdelávanie, výskum, publikačnú činnosť, lobovanie, advokáciu, tvorbu legislatívy, komunikáciu s médiami, organizáciu podujatí, poskytovanie poradenstva, účasť na verejnom rozhodovaní, poskytovanie grantov, tlmočenie a prekladanie, grafické práce a správu web stránok a sociálnych sietí. Advokačné aktivity a podieľanie sa na tvorbe legislatívy sú v týchto organizáciách významne viac zabezpečené aj neplatenými pracovníkmi. Celkovo možno konštatovať, že organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít majú svoje činnosti postavené skôr na práci platených pracovníkov. Do svojich ťažiskových aktivít, t.j. advokácie a tvorby legislatívy zapájajú však aj neplatených pracovníkov.

Organizácie pôsobiace v *oblasti sociálnych služieb* platenými pracovníkmi významne častejšie v porovnaní s inými organizáciami zabezpečujú poskytovanie sociálnych služieb, vzdelávanie, obhajobu práv a záujmov, riadenie dobrovoľníkov aj platených pracovníkov, aktivity pre členov organizácií, fundraising, administratívnu činnosť, komunikáciu s médiami, organizáciu podujatí a voľnočasových aktivít, poskytovanie poradenstva, grafické práce a správu web stránok a sociálnych sietí. Neplatení pracovníci v týchto organizáciách sa významne viac podieľajú na aktivitách, ktoré sú v podstate hlavnou náplňou týchto organizácií, a to je poskytovanie sociálnych služieb a poradenstva. Fundraising, administratívna činnosť, organizácia podujatí, grafické práce a príprava a správa web stránok a sociálnych sietí sú významne menej zabezpečené neplatenými pracovníkmi. V prípade organizácií pracujúcich v oblasti sociálnych služieb môžeme konštatovať, že ich činnosť je postavená primárne na práci platených pracovníkov, na zabezpečení hlavných aktivít však participujú aj neplatení pracovníci.

Organizácie pôsobiace v *oblasti vzdelávania* zabezpečujú v porovnaní s organizáciami v iných oblastiach významne viac platenými pracovníkmi tieto činnosti: vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia školení, neformálne vzdelávanie, výskum a vývoj, publikačná činnosť, podieľanie sa na tvorbe legislatívy, riadenie dobrovoľníkov a platených pracovníkov, aktivity pre členov organizácie, fundraising, administratívna činnosť, komunikácia s médiami, organizácia podujatí a voľnočasových aktivít, poskytovanie poradenstva, účasť na verejnom rozhodovaní, poskytovanie grantov a grafické práce. Ťažiskové aktivity organizácií v oblasti vzdelávania - samotné vzdelávanie a výskum sú významne viac v porovnaní s inými organizáciami zabezpečené aj neplatenými pracovníkmi. V prípade organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania môžeme tiež konštatovať, že sa opierajú primárne o prácu platených pracovníkov, aj keď v hlavných aktivitách sa javí ako dôležitá aj spolupráca s dobrovoľníkmi.

Organizácie venujúce sa primárne *rozvojovej a humanitárnej pomoci* využívajú platených pracovníkov na zabezpečenie svojich aktivít v porovnaní s inými organizáciami rovnako vo viacerých prípadoch významne častejšie. Platení pracovníci zabezpečujú významne viac sociálne služby, vzdelávanie, lobovanie, obhajobu záujmov, podieľanie sa na tvorbe legislatívy, riadenie dobrovoľníkov a platených pracovníkov, fundraising, administratívnu činnosť, komunikáciu s médiami, organizáciu podujatí, poskytovanie grantov, tlmočenie a prekladanie, grafické práce a správu web stránok a sociálnych sietí. V tejto oblasti teda môžeme pozorovať väčšiu profesionalizáciu činností vo väčšine aktivít. Viaceré z týchto aktivít sú dokonca významne menej v porovnaní s inými organizáciami vykonávané neplatenými pracovníkmi.

Organizácie, ktorých primárnou oblasťou pôsobenia je *oblasť dobrovoľníctva*, patria tiež medzi tie, v ktorých sú ich ťažiskové aktivity postavené skôr na práci platených pracovníkov a pracovníčok. Tí zabezpečujú v týchto organizáciách v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach významne viac priame aktivity napĺňajúce ich poslanie, ako napríklad vzdelávanie, výskum, publikačnú činnosť, lobovanie, podieľanie sa na tvorbe legislatívy, aktivity pre členov organizácie, poskytovanie poradenstva, účasť na verejnom rozhodovaní, ale aj nepriame alebo podporné aktivity, ako napríklad riadenie dobrovoľníkov a platených pracovníkov, fundraising, administratívnu činnosť, komunikáciu s médiami, tlmočenie a prekladanie, grafické práce a tvorba a správa web stránok a sociálnych sietí. Neplatení pracovníci sa významne viac v týchto organizáciách venujú len riadeniu dobrovoľníkov a grafickým prácam.

Pri organizáciách, ktoré pôsobia v *oblasti životného prostredia*, sme zaznamenali len jedno logické zistenie, a to že rovnako ako platení tak aj neplatení pracovníci týchto organizácií sa významne viac v porovnaní s inými organizáciami venujú aktivitám zameraným na ochranu, zachovávanie a obnovu životného prostredia a starostlivosti o zvieratá.

Pri jednotlivých typoch organizácií môžeme tiež vidieť, že sa kumulujú aktivity, ktoré predstavujú skôr servisnú rolu a tie, ktoré majú charakter skôr advokačných aktivít.

3.1.3. Zmena charakteru aktivít a činností organizácií od ich vzniku

Údaje o zmene charakteru aktivít a činností organizácie od ich vzniku sú uvedené v tabuľke 3.7.

Tabuľka 3.7 Zmena charakteru činnosti a aktivít organizácií od ich vzniku

Zmena aktivít	N	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Tie isté aktivity realizujú od vzniku, charakter sa nezmenil	307	39,7	62,7	62,7
Aktivity realizujú s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne (prispôsobujú im svoje aktivity)	89	11,5	18,2	90,4
Tie isté aktivity realizujú s prestávkami, nepravidelne, nárazovo	47	6,1	9,6	72,2
Aktivity realizujú s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získavajú účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít	28	3,6	5,7	96,1
Iné	19	2,5	3,9	100,0
Odpovedali	490	63,4	100,0	
Neodpovedali	283	36,6		
Spolu	773	100,0		

N = 490

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Na túto otázku z celkového z celkového počtu 773 organizácií odpovedalo 490. Najviac organizácií (62,7%) realizuje tie isté aktivity od svojho vzniku, bez zmeny ich charakteru. Ak k

nim pripočítame organizácie, ktoré tiež realizujú tie isté aktivity, ale s prestávkami, prípadne nepravidelne, tak stabilne sa aktivitám venuje viac ako 70% organizácií. Aktivity s obmenami podľa toho, aké témy sú práve aktuálne, realizuje 18,2% organizácií a v závislosti od typov projektov 5,7% organizácií. 3,9% organizácií označilo možnosť „Iné“, kde vyjadrili, napr., že charakter aktivít prispôsobujú záujmu adresátov, aktivity realizujú v súlade s misiou a víziou, pričom vízia sa od vzniku organizácie už menila alebo rozširujú portfólio aktivít.

Medzi oblasťou pôsobenia organizácií a zmenou charakteru ich aktivít a činností sme zistili štatisticky významné rozdiely ($p < 0,001$). Prehľad zistení zobrazuje tabuľka 3.8.

Tabuľka 3.8 Zmena charakteru činnosti a aktivít organizácií a oblasť pôsobenia

		Nezmenený charakter	Nezmenený charakter s prestávkami	Prispôsobovanie aktuálnym témam	Prispôsobovanie podľa projektov	Iné
Ľudské práva a advokačné aktivity	%	47,6	14,3	28,6	0,0	9,5
	AR	-1,5	0,7	1,3	-1,2	1,4
Kultúra a duchovné hodnoty	%	73,0	9,0	7,9	7,9	2,2
	AR	2,2	-0,2	-2,8	1,0	-0,9
Životné prostredie	%	58,0	15,7	26,3	0,0	0,0
	AR	-0,4	0,9	0,9	-1,1	-0,9
Vzdelávanie	%	43,7	5,6	32,4	11,3	7,0
	AR	-3,6	-1,2	3,4	2,2	1,5
Veda, výskum, vývoj	%	80,0	0,0	20,0	0,0	0,0
	AR	0,8	-0,7	0,1	-0,6	-0,5
Šport	%	82,2	5,9	7,9	2,6	1,3
	AR	6,0	-1,9	-4,0	-2,0	-2,0
Rozvojová a humanitárna pomoc	%	20,0	0,0	40,0	20,0	20,0
	AR	-2,0	-0,7	1,3	1,4	1,9
Sociálne služby	%	55,0	16,7	16,7	8,3	3,3
	AR	-1,3	2,0	-0,3	0,9	-0,2
Dobrovoľníctvo	%	35,5	22,6	29,0	0,0	12,9
	AR	-3,2	2,5	1,6	-1,4	2,7
Zdravie	%	47,4	10,5	21,1	15,8	5,3
	AR	-1,4	0,1	0,3	1,9	0,3
Iné	%	39	6	56	0	0
	AR	-2,1	-0,6	4,2	-1,1	-0,9

N = 490

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, medzi organizácie, ktoré od svojho vzniku nemali svoje aktivity, patria hlavne organizácie v oblasti športu a v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. Tieto organizácie menia svoje aktivity podľa tém alebo projektov len vo veľmi malej miere. Organizácie v oblasti sociálnych služieb a dobrovoľníctva oproti iným organizáciám takisto nemenia charakter svojich aktivít, ale realizujú ich s prestávkami, nárazovo alebo nepravidelne a to z rôznych dôvodov, ktorými môžu byť zmena vedenia, personálu alebo financie. Na druhej

strane medzi organizácie, ktoré prispôsobujú svoje aktivity aktuálnym témam alebo projektom patria skôr organizácie v oblasti vzdelávania a v oblasti iné.

3.1.4. Vyhodnocovanie vplyvu aktivít

Skutočnosť ako neziskové organizácie pristupujú k otázke vyhodnocovania vplyvu svojich aktivít je uvedená v tabuľke 3.9.

Tabuľka 3.9 Vyhodnocovanie vplyvu aktivít neziskových organizácií

Vyhodnocovanie vplyvu aktivít	N	Percent	Valid percent	Cumulative percent
Systematicky z vlastných zdrojov	223	28,9	42,2	42,2
Systematicky s použitím overených metodík iných organizácií, resp. všeobecných metodík ako SIA, SROI a pod.	18	2,3	3,4	45,6
Na požiadavku donora	171	22,1	32,4	78,0
Nevyhodnocujú	97	12,5	18,4	96,4
Iné	19	2,5	3,6	100,0
Odpovedali	528	68,3	100,0	
Neodpovedali	245	31,7		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, 78% organizácií vyhodnocuje svoje aktivity. 42,2% vyhodnocuje systematicky s použitím vlastných nástrojov, 3,4% používa overené metodiky iných organizácií a 32,4% vyhodnocuje len vtedy, keď si to vyžaduje donor alebo projekt. 18,4% organizácií svoje aktivity nevyhodnocuje. Medzi odpoveďami „Iné“ (3,6%) organizácie uviedli, že aktivity vyhodnocujú len medzi svojimi členmi, na členských schôdzach alebo aktivity vyhodnocujú vtedy, keď sa vyskytnú problémy a treba hľadať iné riešenie či realizujú hodnotenie činnosti na základe určitých ukazovateľov.

Diskusia

Prehľad aktivít, ktoré sa v prostredí mimovládnych neziskových organizácií realizujú, poukazuje na veľmi širokú škálu činností. Z aktivít, ktoré priamo súvisia s naplnením poslania mimovládnych organizácií sa najviac organizácií venuje organizácií podujatí (kultúrnych, športových, iných), aktivitám pre členov organizácie, vzdelávaniu, organizácii a koordinácii voľno-časových aktivít a poskytovaniu poradenstva a informácií. Aktivity, ktoré majú skôr podporný charakter kumulujú činnosti, ako napríklad administratívne činnosti, komunikácia s médiami, fundraising, spravovanie webovej stránky a sociálnych sietí, riadenie dobrovoľníkov, grafické práce a mnohé iné. Aktivity v mimovládnych organizáciách sú zabezpečované platenými aj neplatenými pracovníkmi, pričom neplatení pracovníci sa podieľajú vo väčšej miere na zabezpečení takmer všetkých aktivít, okrem vzdelávania, poskytovania poradenstva a informácií a riadeniach platených pracovníkov – tie sú skôr doménou platených pracovníkov.

Analýza vo vzťahu s vybranými premennými priniesla ďalšie zistenia. Skutočnosť, že v celom sektore sú zabezpečené aktivity vo vyššej miere neplatenými pracovníkmi, súvisí podľa nášho názoru s tým, že v sektore výrazne prevažujú z hľadiska právnej formy občianske združenia a z hľadiska oblasti pôsobenia organizácií tie, ktoré pôsobia v oblasti športu a v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. Na základe analýzy uvedených rozdielov môžeme konštatovať, že aktivity občianskych združení sú v nižšej miere postavené na činnosti platených pracovníkov a pracovníčok ako pri nadáciách, neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby a neinvestičných fondoch – u tých môžeme vnímať vyššiu profesionalizáciu³ v zmysle zabezpečenia aktivít skôr platenými pracovníkmi.

Na základe analýzy rozdielov aktivít vykonávaných platenými a neplatenými pracovníkmi v jednotlivých oblastiach prinášame typológiu organizácií v tabuľke 3.10. Do typológie sme zaradili len oblasti, kde sme zistili významné odlišnosti.

Tabuľka 3.10 Typológia oblastí pôsobenia organizácií podľa zabezpečenia aktivít platenými a neplatenými pracovníkmi

	Ťažiskové aktivity vykonávané platenými pracovníkmi	Ťažiskové aktivity vykonávané neplatenými pracovníkmi	Ťažiskové aktivity vykonávané platenými aj neplatenými pracovníkmi
Ďalšie aktivity vykonávané platenými pracovníkmi	Rozvojová a humanitárna pomoc Dobrovoľníctvo		Ľudské práva a advokačné aktivity Sociálne služby Vzdelávanie
Ďalšie aktivity vykonávané neplatenými pracovníkmi		Šport	Kultúra
Ďalšie aktivity vykonávané platenými aj neplatenými pracovníkmi			Životné prostredie

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Organizácie, ktoré pôsobia v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci a v oblasti dobrovoľníctva, zabezpečujú svoje aktivity primárne platenými pracovníkmi. Aj keď by sme očakávali, že práve v týchto oblastiach budú aktivity zabezpečené primárne neplatenými pracovníkmi, predpokladáme, že tento rozdiel je spôsobený tým, že tieto organizácie nie sú založené na členskom princípe a vo vzťahu k dobrovoľníkom pôsobia skôr ako vysielajúce organizácie, nie prijímatelia ich aktivít a služieb. Organizácie pôsobiace v oblastiach ľudských práv, sociálnych služieb a vzdelávania by sme rovnako mohli označiť za tie s vyššou mierou

³ Profesionalizáciu v tomto zmysle vnímame ako zabezpečenie činností a aktivít organizácií platenými pracovníkmi. Profesionalizácia zároveň neznamená vyššiu kvalitu činností a aktivít. V prostredí mimovládnych organizácií je známe, že aj vysoko odborné a profesionálne služby sú zabezpečené dobrovoľníkmi alebo členmi organizácie, ktorí pracujú bez nároku na finančnú odmenu.

profesionalizácie – ich ťažiskové aktivity sú zabezpečené platenými aj neplatenými pracovníkmi – v tomto prípade sú neplatení pracovníci využívaní skôr pre expertné činnosti a podporné aktivity sú zodpovednosťou skôr platených pracovníkov. Organizácie v oblasti kultúry však už predstavujú skôr tie, ktoré sa spoliehajú vo vyššej miere na pomoc neplatených pracovníkov, rovnako ako organizácie v oblasti životného prostredia. Na práci neplatených pracovníkov sú v najvyššej miere postavené organizácie pôsobiace v oblasti športu.

3.2. Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti

Z hľadiska vnútorného členenia sme zisťovali, či sú neziskové organizácie zamerané do vnútra, inak povedané, aktivity a služby poskytujú hlavne svojim členom, teda sú skôr vzájomne prospešné organizácie, alebo či sú orientované smerom von a aktivity organizácií sú určené širšej verejnosti. Tu však narážame na problematiku verejnej prospešnosti, všeobecnej prospešnosti a vzájomnej prospešnosti.

V súčasnosti platné právne úpravy v SR zakotvujú menej náročný spôsob definovania všeobecnej prospešnosti. Ten predstavuje len akýsi zoznam činností, ktoré sa považujú za všeobecne prospešné, ponechávajúc pritom veľkú mieru kreativity orgánom verejnej správy. Takýto spôsob však nepredstavuje transparentné a konečné riešenie inštitútu všeobecnej prospešnosti, čo vo veľkej miere potvrdzujú nielen samotné neziskové organizácie, ale aj rôznorodé legislatívne problémy, ktoré sa v súvislosti s týmto inštitútom vyskytujú.

Do právnej teórie a legislatívnej praxe sa pojem „verejná prospešnosť“ dostáva ako antonymum pojmu „vzájomná prospešnosť“ alebo individuálna či osobná prospešnosť. V legislatíve sa však dlhodobejšie používa pojem „všeobecná prospešnosť“, „všeobecne prospešná služba“, „všeobecne prospešné organizácie“ (Nadácia otvorenej spoločnosti, 2006). V bežnej legislatíve je využívaný pojem „všeobecná prospešnosť“ typický v pomenovaní organizácií – neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby.

Prvým rozmerom pojmu verejná prospešnosť je spojenie verejnej prospešnosti so službami, ktoré sú poskytované vo verejnom záujme (pre všetkých občanov). V legislatíve je možné poskytovanie týchto služieb ukotviť. Takýto predpis potom musí obsahovať aj podmienky ich realizácie, prípadne podmienky financovania. Ministerstvo spravodlivosti SR vo svojom Protikorupčnom programe definuje verejný záujem ako záujem trvalo a udržateľne zlepšovať v súlade so zásadami právneho štátu a všeobecne uznávanými zásadami etiky a morálky kvalitu života, životných podmienok a blahobytu všetkých občanov alebo väčšine občanov. Verejný záujem ako predmet sústredeného úsilia sa však nechápe ako svojvôľa na úkor ostatných osôb, ale ako oprávnený nárok, pri ktorom sa nezhorší situácia ostatných osôb, a dodržia sa jasné a určité kritériá demokracie a právneho štátu.

Druhou možnosťou je definovanie formálnych podmienok, vrátane právnej formy, ktoré je potrebné splniť, aby bolo možné verejne prospešné služby poskytovať. Jednoduchší pre tvorcov legislatívy je prvý spôsob. V druhom je totiž nevyhnutné vysporiadať sa s otázkami, prečo práve len definovaná právna forma môže poskytovať verejnoprospešné služby, prípadne prečo je ich rozsah obmedzený a pod.

Slovenská republika má samostatný právny predpis (zákon o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby č. 213/1997, v znení neskorších predpisov), ktorý definuje verejnú prospešnosť cez prvú možnosť, tzn. služby poskytované vo verejnom záujme. Ako sme už uviedli, legislatíva používa namiesto „verejná prospešnosť“ pojem „všeobecná prospešnosť“. Zákon č. 213/1997 Z. z. radí medzi všeobecne prospešné služby:

- poskytovanie zdravotnej starostlivosti,
- poskytovanie sociálnej pomoci a humanitárna starostlivosť,
- tvorba, rozvoj, ochrana, obnova a prezentácia duchovných a kultúrnych hodnôt,
- ochrana ľudských práv a základných slobôd,
- vzdelávanie, výchova a rozvoj telesnej kultúry,
- výskum, vývoj, vedecko-technické služby a informačné služby,
- tvorba a ochrana životného prostredia a ochrana zdravia obyvateľstva,
- služby na podporu regionálneho rozvoja a zamestnanosti,
- zabezpečovanie bývania, správy, údržby a obnovy bytového fondu.

Právny rámec neziskových organizácií zvyčajne umožňuje vytvorenie rôznych foriem organizácií na akýkoľvek zákonný účel. Poslaním neziskovej organizácie môže byť preto aj napĺňanie vzájomne prospešného účelu (tzn. pre istú skupinu, obvykle pre vlastných členov). Pravdepodobne existujú rôzne neziskové organizácie súkromného typu, ktoré sú založené výhradne na realizáciu vlastných aktivít a dosahovanie vzájomne prospešných cieľov. Na druhej strane treba pripomenúť "krehkosť" tohto vymedzenia, pretože ak uvedená organizácia zorganizuje čo len jednu aktivitu v prospech verejnosti, potom iste vykonáva aj verejne prospešnú činnosť. Taktiež je otázne, ak organizácia má napr. 1 000 členov, ktorým poskytuje istú službu, či pri tak veľkej členskej základni ide stále o vzájomnú prospešnosť (Kuvíková et al., 2014).

Samotné zaradenie organizácie do príslušnej kategórie je treba vykonávať po starostlivej analýze rozsahu jednotlivých druhov činností (verejnoprospešné verzus vzájomne prospešné) a nezabudnúť na dynamiku v tejto oblasti. Túto oblasť prospešnosti, tzn. komu neziskové organizácie slúžia a prinášajú prospech, by bolo možné odvodiť od aktivít, ktoré neziskové organizácie vykonávajú a veľkosti členskej ako aj klientskej základne a z toho odvodiť vzájomnú, resp. verejnú prospešnosť.

Otázka preto bola položená opisným spôsobom, aby nenavádzala organizácie označiť sa ako verejne, všeobecne či vzájomne prospešnú organizáciu. Odpovede sú zosumarizované v tabuľke 3.11.

Tabuľka 3.11 Neziskové organizácie podľa zamerania

Zameranie aktivít organizácií	N	Percent	Valid Percent
Široká verejnosť, verejnosť bez obmedzenia	255	32,9	52,0
Okruh ľudí/komunita na základe geografického hľadiska (v blízkosti organizácie) alebo na základe charakteru služby	153	19,8	31,2
Iba pre členov organizácie	76	9,8	15,5
Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu	6	0,8	1,2
Spolu	490	63,3	100,0
Neodpovedali	283	36,7	
Total	773	100,0	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z tabuľky je zrejmé, že najviac neziskových organizácií poskytuje svoje služby pre širokú verejnosť, pričom neurčujú obmedzenia na základe členského princípu či podľa inak stanovených podmienok. Môžeme tak povedať, že 52% neziskových organizácií poskytuje verejnoprospešné služby. Druhou najpočetnejšou možnosťou (31,2%) je poskytovanie služieb určitému okruhu ľudí/komunity, či už podľa geografického vymedzenia alebo podľa charakteru služby a teda tieto organizácie môžeme označiť za všeobecne prospešné. Iba pre členov organizácie poskytuje služby 15,5% organizácií, tzn. ide o organizácie vzájomne prospešné, ktoré neposkytujú svoje služby smerom von, ale sú zamerané len na členov. A 1,2% organizácií uviedlo, že poskytujú služby pre konkrétneho jednotlivca či rodinu a teda ide o organizácie individuálne prospešné. Ani jeden z respondentov neuviedol možnosť iné.

Vo výskume sme sledovali, či existujú rozdiely v zameraní neziskových organizácií z hľadiska ich právnej formy, primárnej oblasti ich pôsobenia, ich sídla a geografického pôsobenia a dĺžky existencie organizácií. Výsledky analýzy postupne interpretujeme.

Sídlo organizácie, geografické pôsobenie podľa krajov ani dĺžka existencie organizácie nemali vplyv na zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti. V ostatných prípadoch sme zaznamenali štatisticky významné odlišnosti.

3.2.1. Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska prospešnosti a právna forma

Pri analýze zamerania aktivít neziskových vo vzťahu k ich právnej forme sme zistili štatisticky významnú závislosť ($p = 0,029$). Môžeme povedať, že právna forma organizácie len slabô (Cramer's $V = 0,187$) pôsobí na to, aké je zameranie aktivít organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti. Adjusted residual je vyšší ako 2 len v prípade právnej formy neinvestičného fondu pri zameraní aktivít na konkrétneho jednotlivca či rodinu (napr. organizovanie zbierky pre jednotlivca či rodinu), tu ide o významný rozdiel (AR až 6,3), čím sa potvrdzuje, že neinvestičné fondy vznikajú najmä za individuálne prospešným účelom.

3.2.2. Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska prospešnosti a oblast pôsobenia organizácií

Pri analýze zamerania aktivít neziskových z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti vo vzťahu k primárnej oblasti pôsobenia neziskových organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií sme zistili štatisticky významnú závislosť ($p < 0,001$). Môžeme povedať, že oblasť pôsobenia organizácie stredne silne (Cramer's $V = 0,309$) pôsobí na zameranie aktivít organizácií. Zistenia dokumentuje tabuľka 3.12.

Tabuľka 3.12 Neziskové organizácie podľa zamerania a oblast pôsobenia

		Široká verejnosť	Okruh ľudí/komunita na základe geografického hľadiska/charakteru služby	Iba pre členov organizácie	Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu
Ľudské práva a advokačné aktivity	N	77,3	18,2	4,5	0,0
	AR	2,4	-1,4	-1,5	-0,5
Kultúra a duchovné hodnoty	N	82,2	13,3	4,4	0,0
	AR	6,3	-4,1	-3,2	-1,2
Životné prostredie	N	63,2	31,6	52,6	0,0
	AR	1,0	0,0	-1,3	-0,5
Vzdelávanie	N	39,4	47,9	11,3	1,4
	AR	-2,3	3,3	-1,1	0,2
Veda, výskum a vývoj	N	60,0	40,0	0,0	0,0
	AR	0,4	0,4	-1,0	-0,3
Šport	N	53,6	19,2	27,2	0,0
	AR	0,5	-3,8	4,8	-1,6
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	N	60,0	40,0	0,0	0,0
	AR	0,4	0,4	-1,0	-0,3
Sociálne služby	N	13,3	66,7	13,4	6,7
	AR	-6,4	6,3	-0,5	4,1
Dobrovoľníctvo	N	51,6	35,5	12,9	0,0
	AR	0,0	0,5	-0,4	-0,6
Zdravie	N	27,8	33,3	33,3	5,6
	AR	-2,1	0,2	2,1	1,7
Iné	N	44,4	38,9	16,7	0,0
	AR	-0,7	0,7	0,1	-0,5

N = 490

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Na základe hodnôt adjusted residual konštatujeme, že významne skôr sú verejnoprospešné organizácie pôsobiace v oblastiach ľudské práva a advokačné aktivity, kultúra a duchovné hodnoty a naopak, organizácie venujúce sa oblasti zdravia skôr verejnoprospešné nie sú, ako ani MNO v oblasti vzdelávania a sociálnych služieb nie sú zamerané na poskytované služby pre širokú verejnosť bez obmedzenia. Komunitnú prospešnosť naplňajú skôr organizácie z oblastí vzdelávanie a sociálne služby, naproti tomu organizácie v oblastiach kultúry

a duchovných hodnôt a šport skôr nie sú zamerané na poskytovanie služieb pre okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska či podľa charakteru služby. Ako vzájomne prospešné sa javia v porovnaní s inými organizáciami viac organizácie pôsobiace v oblasti zdravia a v oblasti športu. Pri ostatných organizáciách vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia sme nezaznamenali štatisticky významné rozdiely.

3.2.3. Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska prospešnosti a pôsobnosť

Analýza pôsobnosti neziskových organizácií za posledné tri roky (2016 – 2018) vo vzťahu k zameraniu aktivít organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti potvrdila štatisticky významný rozdiel ($p < 0,001$), pôsobnosť organizácie slabo (Cramer's $V = 0,203$) vplýva na zameranie aktivít organizácií. Analýzou tejto oblasti šlo najmä o overenie vzťahu, že ak organizácia má pôsobnosť komunitnú, mal by aj charakter jej aktivít byť komunitne prospešný, ak celoslovenskú, tak verejnoprospešný a pod. Uvedené sa potvrdilo ako významné pre nasledovné pôsobnosti ako dokumentuje tabuľka 3.13.

Tabuľka 3.13 Neziskové organizácie podľa zamerania a pôsobnosť

Pôsobnosť		Široká verejnosť	Okruh ľudí/komunita na základe geografického hľadiska/charakteru služby	Iba pre členov organizácie	Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu
Komunitná (vybraná časť obce)	%	23,1	57,7	19,2	0
	AR	-3,0	3,0	0,5	-0,6
Miestna (obec, resp. okres)	%	44,9	28,6	23,1	3,4
	AR	-2,1	-0,8	3,0	2,9
Regionálna (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov, resp. kraj)	%	57,8	31,4	10,2	0,9
	AR	1,3	0,0	-1,8	-0,3
V rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región)	%	34,6	57,7	7,7	0
	AR	-2,7	4,4	-1,6	-0,8
Celoslovenská	%	61,0	23,6	15,4	0
	AR	2,3	-2,1	0,0	-1,4
Európska	%	76,0	12,0	12,0	0
	AR	2,5	-2,1	-0,5	-0,6
Globálna	%	80,0	13,3	6,7	0
	AR	2,2	-1,5	-1,0	-0,4

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Hodnoty v tabuľke môžeme interpretovať nasledovne: Organizácie pôsobiace na celoslovenskej, európskej a globálnej úrovni majú významne viac verejnoprospešný charakter, naopak organizácie pôsobiace na komunitnej, miestnej a nadregionálnej (v rámci viacerých regiónov) úrovni sa významne menej profilujú ako verejnoprospešné. Pre organizácie s komunitnou pôsobnosťou sa potvrdilo, že organizácie sú skôr zamerané na poskytovanie služieb pre okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska (v blízkosti organizácie) alebo na základe charakteru služby, tzn. naplňajú komunitný záujem. Organizácie pôsobiace na celoslovenskej a európskej úrovni významne menej často poskytujú služby tohto charakteru. Organizácie pôsobiace na miestnej úrovni skôr majú vzájomne prospešný

a individuálne prospešný charakter. Pri ostatných organizáciách vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia sme nezaznamenali štatisticky významné rozdiely. Týmto sa potvrdilo, že rozsah pôsobnosti ovplyvňuje do určitej miery charakter aktivít organizácie z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti.

Diskusia

Otázku verejnej (všeobecnej) prospešnosti a verejne (všeobecne) prospešných účelov, služieb a činností, rieši slovenská právna úprava takým spôsobom, že príslušný zákon určuje demonštratívny výpočet verejnoprospešných účelov (nadácie, neinvestičné fondy), resp. všeobecne prospešných služieb (neziskové organizácie). Účel činnosti najrozšírenejšej právnej formy tretieho sektora, t. j. občianskeho združenia, nie je zákonom vyslovene upravený. Interpretáciou právnej normy je možné predmet činnosti občianskych združení vymedziť ako všetky činnosti, ktoré nie sú vyňaté z pôsobnosti zákona o združovaní občanov. Občianske združenia sú zakladané hlavne na ochranu a presadzovanie spoločných záujmov. Ich činnosť môže byť vzájomne prospešná alebo všeobecne prospešná. Platná slovenská legislatíva nerobí rozdiel medzi verejnoprospešnými a vzájomne prospešnými občianskymi združeniami (Fórum donorov, 2005). Občianske združenia sú tak obvykle zaraďované medzi vzájomne prospešné organizácie, vzhľadom na to, že občianske združenia sú zakladané za účelom naplnenia cieľov svojich členov, tzn. sledujú vzájomný prospech, ako bolo uvedené vyššie. Existujú však aj občianske združenia, ktoré majú tisíce členov, resp. združenia, ktoré vykonávajú komunitnú prácu, čím nepochybne naplňajú charakter verejnoprospešných alebo všeobecne prospešných služieb (Murray Svidroňová, 2016). Výskum potvrdil, že právna forma organizácie len slabo pôsobí na to, aké je zameranie aktivít organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti. Adjusted residual je vyšší ako 2 len v prípade právnej formy neinvestičného fondu pri zameraní aktivít na konkrétneho jednotlivca či rodinu, čím sa potvrdilo, že neinvestičné fondy vznikajú najmä za individuálne prospešným účelom. U občianskych združení tak nemôžeme potvrdiť ani vyvrátiť ich bežné zaraďovanie medzi vzájomne prospešné organizácie.

Výskum ďalej ukázal, že významne skôr sú verejnoprospešné organizácie pôsobiace v oblastiach ľudské práva a advokačné aktivity, kultúra a duchovné hodnoty. Naopak, organizácie venujúce sa oblastiam zdravie, vzdelávanie a sociálne služby skôr verejnoprospešné nie sú. Komunitnú prospešnosť naplňajú skôr organizácie z oblastí vzdelávanie a sociálne služby, naproti tomu organizácie v oblastiach kultúry a duchovných hodnôt a šport skôr nie sú zamerané na poskytovanie služieb pre okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska či podľa charakteru služby. Ako vzájomne prospešné sa javia v porovnaní s inými organizáciami viac organizácie pôsobiace v oblasti zdravia a v oblasti športu.

Analýza pôsobnosti neziskových organizácií za posledné tri roky (2016 – 2018) vo vzťahu k zameraniu aktivít organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti taktiež potvrdila, že ak organizácia má pôsobnosť komunitnú, je aj charakter jej aktivít komunitne zameraný, ak celoslovenskú, európsku a globálnu, tak charakter aktivít je skôr verejnoprospešný. Organizácie pôsobiace na miestnej úrovni skôr majú vzájomne prospešný a individuálne prospešný charakter.

Uvedené výstupy neboli v podmienkach SR skúmané a nie je možné ich porovnať s inými výstupmi. Mohli by však slúžiť pri formovaní legislatívy pri určovaní verejnej prospešnosti/verejného záujmu. Napr. v ČR je verejná prospešnosť upravená legislatívne, a to občianskym zákonníkom z roku 2012, ktorý zakotvuje charakter verejne prospešných neziskových organizácií takto: "Verejne prospešná je právnická osoba, ktorej poslaním je prispievať v súlade so zakladateľským právnym konaním vlastnou činnosťou k dosahovaniu všeobecného blaha, ak na rozhodovanie právnickej osoby majú podstatný vplyv len bezúhonné osoby, ak nadobudla majetok z poctivých zdrojov a ak hospodárne využíva svoj majetok na verejne prospešný účel." Táto charakteristika je zachytená v špeciálnom registri neziskových organizácií a bude sa na ňu prihliadať pri poskytovaní verejnej podpory z verejných rozpočtov (Kuvíková, Stejskal, Svidroňová, 2014). Na Slovensku je určitý pokus definovať verejný záujem v zákone č. 112/2018 o sociálnej ekonomike a sociálnom podnikaní. Napĺňaním verejného záujmu na účely tohto zákona je poskytovanie spoločensky prospešnej služby pre spoločnosť ako celok alebo pre neobmedzený okruh fyzických osôb, poskytovanie spoločensky prospešnej služby znevýhodneným osobám alebo zraniteľným osobám a poskytovanie spoločensky prospešnej služby podľa odseku 4 písm. g), i) a j) (tvorba a ochrana životného prostredia a ochrana zdravia obyvateľstva, zabezpečovanie bývania, správy, údržby a obnovy bytového fondu, poskytovanie finančných prostriedkov subjektom sociálnej ekonomiky na vykonávanie spoločensky prospešnej služby). Zákon tiež definuje komunitný záujem: napĺňaním komunitného záujmu na účely tohto zákona je poskytovanie spoločensky prospešnej služby pre skupinu osôb, ktorú je možné ohraničiť a identifikovať podľa územného, členského, záujmového alebo iného objektívneho kritéria, okrem poskytovania spoločensky prospešnej služby znevýhodneným osobám alebo zraniteľným osobám a spoločensky prospešnej služby podľa odseku 4 písm. g), i) a j). Či sa uvedené definície overia v praxi ukáže pôsobenie sociálnych podnikov, ktoré podľa tohto zákona vznikajú od roku 2018.

3.3. Funkcie neziskových organizácií

Neziskové organizácie plnia v demokratickej spoločnosti množstvo funkcií, pričom v odbornej literatúre môžeme nájsť niekoľko prístupov k ich klasifikácii aj skúmaniu. Podrobný prehľad v tomto smere poskytuje v našom prostredí publikácia autorov Pospíšil, Neumayr, Škarabelová, Malý, Meyer, Schneider s názvom „Neziskové organizace a jejich funkce v demokratické společnosti“ z roku 2009. V našej analýze sa zameriame len na niektoré z týchto klasifikácií, o ktoré sme sa vo výskume opierali.

Podľa Šiklovej (1999) tretí sektor je a má byť protiváhou, prirodzenou bariérou proti rozpínavosti štátnych a nadnárodných štruktúr a „kompenzáciou“ dravosti sektora súkromného. Má byť kritikom, doplnkom a súčasne aj akousi konkurenciou štátu v oblasti realizácie záujmov občanov a sociálnych služieb. Silná občianska spoločnosť a silný tretí sektor obmedzujú moc štátu, ale aj moc štátu a mnohé funkcie štátu môžu nahrádzať. Ak sa dokážu sami ľudia organizovať či svojpomocne si pomáhať, nepotrebnú zásahy či pomoc štátnych inštitúcií. Angažovaním sa v treťom sektore ľudia získavajú skúsenosti so združovaním, poznávajú svoje práva a stávajú sa aktívnymi občanmi. Keby neexistoval tretí sektor, ľudia by sa na akomkoľvek dianí v štáte mohli podieľať len formou účasti na voľbách raz za štyri roky. Tretí sektor umožňuje presadenie práv a záujmov menších. Väčšina v spoločnosti je obvykle silná a v demokratickom štáte si svoje záujmy presadí. Menšina, či už etická, národnostná, záujmová a iná, však v akomkoľvek prostredí potrebuje podporu a

ochranu, aby sa mohla presadiť a uplatniť svoje záujmy. Tretí sektor sa nemusí snažiť realizovať niečo, čo je atraktívne pre všetkých alebo pre väčšinu spoločnosti. Nemusí vždy sledovať celospoločenský alebo verejný záujem, či niečo, čo trvá len v rámci jedného volebného obdobia (napr. práva sexuálnych menšín). Ako uvádza Šiklová (1999), svoje oprávnenie v demokratickom štáte má aj existencia organizácií, ktoré sú vyložene protištátne alebo idú proti tomu, čo hlása štát alebo čo robí. Napríklad Greenpeace, Amnesty International a iné. Tretí sektor vyplní medzery, do ktorých štát „nedosiahne“ a kam nedosiahol alebo nemá záujem dosiahnuť ani sektor podnikateľský.

Ústrednými bodom, ktorý determinuje definovanie funkcií mimovládnych organizácií je potreba vyjadrená konkrétnym záujmom. Záujmom o niečo alebo niekoho vznikne činnosť, ktorá ďalej sprostredkuje jednotlivcom alebo celým skupinám možnosť realizácie sa alebo sa im dostáva pomoci. Môže ísť o osobný záujem jednotlivca, členov organizácie voči štátu a spoločnosti, ale tiež o presadzovanie záujmu iných. V istom širšom zmysle by sme mohli zhrnúť, že ide o záujem o činnosti a záujem o ľudí, prostredie či zvieratá.

Jedným z najvýznamnejších výskumov neziskového sektora v medzinárodnom porovnaní (Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project – CNP) používa konceptuálny rámec, v rámci ktorého boli identifikované štyri hlavné funkcie: servisná, expresívna, advokačná a budovanie komúnít (Salomon et al., 2004). Servisná funkcia znamená vykrývanie a produkciu ekonomických aktivít, ktoré nie je schopný zabezpečovať štát, advokačná funkcia zase chráni práva a záujmy rôznych špecifických skupín, najmä z oblasti sociálnej, zdravotníckej a ľudskoprávnej, expresívna funkcia je o ochrane a dohliadaní na hodnoty kultúrne, spoločenské a iné občiansku spoločnosť rozvíjajúce. A napokon budovanie komunity znamená hlavne proces sociálnej integrácie, budovanie dôvery a vzájomnosti vo vzťahu k spoločnému dobru. Pre medzinárodné porovnanie autori združili všetky funkcie do dvoch širokých kategórií v závislosti od toho, v akej oblasti neziskové organizácie podľa medzinárodnej klasifikácie neziskových organizácií (International Classification of Nonprofit Organizations – ICNPO) pôsobia. Prvú kategóriu tvoria neziskové organizácie, ktoré plnia predovšetkým servisnú funkciu, zameranú na poskytovanie rôznych služieb v oblasti sociálnej, vzdelávacej či ochrany zdravia. Druhú kategóriu tvoria organizácie, ktoré plnia predovšetkým expresívnu funkciu, zameranú na obhajobu záujmov, sebavyjadrenie v celom spektre oblastí od ľudských práv, kultúru, náboženstvo až po šport a voľnočasové aktivity

Frič (2015) ďalej špecifikuje servisnú a advokačnú funkciu takto: primárnym účelom neziskovej organizácie môže byť buď poskytovať služby alebo ovplyvňovať politiku. Obe tieto základné funkcie môžu organizácie plniť buď dovnútra (v záujme svojich členov) alebo navonok (v záujme verejnosti, spoločnosti). Môžeme povedať, že každá nezisková organizácia sleduje mix týchto dvoch záujmov, ale väčšinou jeden z nich v jej činnosti prevažuje. Preto môžeme členiť organizácie na vzájomne prospešné a verejnoprospešné. Vnútorne členenie neziskových organizácií podľa Friča (2015) je zobrazené v tabuľke 3.14.

Tabuľka 3.14 Matrica funkčného členenia MNO podľa Friča (2015)

Funkcia	Sledovaný záujem	
	Verejnoprospešný	Vzájomno-prospešný
Advokačná (expresívna)	Nové advokačné MNO, think-tanky, sociálne hnutia (environmentálne) LGBTI, menšinové, ľudsko-právne	Tradičné advokačné, odbory, politické strany, profesné organizácie, zamestnávateľské zväzy
Servisná	Nové servisné organizácie vo vzdelávaní, sociálnej starostlivosti, ochrany zdravia, charita	Tradičné organizácie, svojpomocné organizácie, športové kluby, rekreačné a záujmové spolky, komunitné organizácie

Zdroje: vlastné spracovanie podľa Friča, 2015

Iný typ funkčného členenia ponúka Desse (2012), ktorý člení funkcie občianskej spoločnosti na:

1. náboženské (inšpirované náboženskou vierou, prepojené s cirkvou),
2. komunitné (miestne pôsobiace),
3. filantropické (dobročinnosť, nadácie, zbierkové organizácie, humanitárne),
4. expertné (think-tanky, tvorba ideí, politik),
5. odborárske (obhajoba práv a záujmov zamestnancov),
6. podnikateľské (CSR),
7. orientované na verejný sektor.

Z uvedených siedmich funkcií považujeme za obzvlášť relevantné pre slovenský kontext prvé štyri, pretože v kontexte vývoja občianskej spoločnosti sú u nás najčastejšie spomínané a zároveň pôsobia v málo zmapovanom priestore na rozdiel od ďalších troch, ktorým je venovaná väčšia pozornosť – mediálna i legislatívna.

V ďalšom ohľade by sme mohli hovoriť aj o funkciách, ktoré napíňajú hospodárske, spoločenské, ale napokon aj politické aspekty spoločenského života. Preto celkom vhodnú klasifikáciu rolí poskytol Kramer (1981), ktorý hovorí o roli poskytovateľa služieb, aj o roli zlepšovacej a advokačnej, vizionárskej, roli priekopníka v službách, roli strážcu hodnôt a roli dobrovoľníckej a následne aj Kendall (2003), ktorý hovorí o piatich základných funkciách a to poskytovanie služieb, inovácie, presadzovanie záujmov, expresívne funkcie a budovanie komunity.

Dnes sme na Slovensku svedkami postupnej premeny vnímania neziskového sektora v jeho inštitucionálnej podobe na priestor, ktorý je čoraz viac zaľudnený množstvom neinštitucionálnych, neformálnych iniciatív a procesov (Bútora et al., 2011), ktoré sa v čase veľmi rýchlo menia, zanikajú, vznikajú. To, čo reflektujú aj teoretici výskumu neziskového sektora (Taylor, 2011) je rovnako relevantné aj pre dnešnú prax na Slovensku.

Vyššie uvedené typológie sme odvodzovali od oblastí pôsobenia organizácií. Okrem toho sme pre analýzu funkcií neziskového sektora využili typológiu funkcií neziskových organizácií vytvorenú Pospíšilom a kol. (2009) – pozri Obrázok 1. Okrem celkovej analýzy neziskového sektora tento prístup umožňuje podrobnejšiu analýzu neziskového sektora vo vzťahu k jeho

prínosom pre spoločnosť. Tieto prínosy pritom analyzujú neziskový sektor vo vzťahu k subsystému ekonomiky, subsystému politiky a subsystému komunít.

Obrázok 3.1 Typológia funkcií neziskových organizácií

Zdroj: Pospíšil a kol., 2009

Bližšie túto typológiu objasníme, nakoľko tvorí naše východisko pre empirické zisťovanie. Pri analýze pritom vychádzame primárne z publikácie Pospíšila a kol. (2009).

Poskytovanie služieb je funkcia spätá s ekonomickým subsystémom spoločnosti. V jej rámci neziskové organizácie produkujú a distribuujú tovary a služby, ktoré môžu byť ocenené peniazmi a nejakým spôsobom zaplatené – buď priamo príjemcovi alebo verejným alebo súkromným subjektom. Väčšinou sú tieto služby predajné na trhu, i keď ich pozitívne externality sú často rovnako dôležité alebo dokonca dôležitejšie ako služba samotná alebo sú spojené s ďalšími netrhovými benefitmi (napríklad so sociálnym zabezpečením alebo demokratickou participáciou).

Advokačná funkcia alebo funkcia presadzovania záujmov je spojená s politickým systémom a jej hlavným znakom je verejný charakter alebo verejný prospech. Jej prostredníctvom neziskové organizácie prispievajú do verejnej alebo politickej diskusie, do politického rozhodovania a do výkonu vládnutia. Neziskové organizácie používajú najrôznejšie spôsoby napĺňania tejto funkcie – od formálneho pripomienkovania legislatívy a exekutívnych procesov až po neformálne lobovanie alebo PR kampane zamerané na aktivizáciu verejnosti alebo ovplyvnenie verejnej mienky.

Budovanie komunit je tretou funkciou. Je zameraná na budovanie sociálneho kapitálu, t.j. budovanie a kultiváciu vzťahov medzi jednotlivcami a/alebo organizáciami. V prípade sociálneho kapitálu pritom rozlišujeme medzi zväzujúcim kapitálom (bonding capital) a premostujúcim sociálnym kapitálom (bridging capital), pričom každý z nich má iný politický a spoločenský dopad. Budovanie zväzujúceho kapitálu dochádza vtedy, keď ľudia participujú na činnosti neziskových organizácií a integrujú sa v nich na základe vzájomnej dôvery a zdieľania hodnôt. Premostujúci sociálny kapitál odkazuje na vzťahy medzi ľuďmi, ktorí sú odlišní, alebo medzi odlišnými skupinami/komunitami. Budovanie komunit teda môže

vyjadrovať buď posilňovanie skupín (zväzujúci sociálny kapitál) alebo podporu sociálnej inklúzie a integrácie (premostujúci sociálny kapitál).

Podľa tohoto modelu všetky komunikácie, všetky rozhodnutia a všetky činnosti neziskových organizácií naplňujú určitú funkciu a môžu tak byť namierené na jeden, dva alebo dokonca všetky tri spoločenské subsystémy.

3.3.1. Servisná verzus expresívna funkcia neziskového sektora

Typológiu organizácií, na základe toho, či plnia servisnú alebo expresívnu rolu sme vytvorili na základe oblastí pôsobenia neziskových organizácií podľa medzinárodnej klasifikácie. Táto typológia bola vytvorená aj vo výskume realizovanom v roku 1998, ktorého výstupy sú súčasťou medzinárodného porovnávacieho výskumu neziskového sektora pod vedením Lestera M. Salomona z Univerzity Johna Hopkinsa a ktorého súčasťou bolo aj Slovensko. Medzi organizácie vyjadrujúce expresívnu rolu boli zaradené tie, ktoré ako primárnu oblasť svojho pôsobenia uviedli tieto oblasti: umenie a kultúra, šport, rekreácia a realizácia záujmových aktivít, životné prostredie, obhajoba záujmov/advokácia, politika, profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory. Medzi organizácie s prevládajúcou servisnou rolou sme zaradili organizácie pôsobiace v oblasti: vzdelávanie a výskum, zdravie, sociálne služby pre deti, mládež, rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny, detské a mládežnícke organizácie, prevencia a pomoc v prípade humanitárnych katastrof, rozvoj komunity a bývania. Medzi iné organizácie sme zaradili organizácie pôsobiace v oblasti podpory dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva, medzinárodné organizácie a náboženstvo a cirkevné aktivity a iné. Prehľad zistení prezentuje tabuľka 3.15.

Tabuľka 3.15 Expresívna verzus servisná funkcia neziskového sektora

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Expresívna	372	48,1	58,4	58,4
Servisná	239	30,9	37,5	95,9
Iné	26	3,4	4,1	100,0
Odpovedali	637	82,3	100,0	
Neodpovedali	136	17,7		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné pracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, podľa daného členenia na Slovensku prevládajú organizácie, ktoré majú expresívnu rolu, t. j. sú zamerané na obhajobu záujmov, sebayjadrenie v celom spektre oblastí od ľudských práv, kultúru, náboženstvo až po šport a voľnočasové aktivity. 58,4% organizácií patrí do tejto skupiny. Servisnú rolu zameranú na poskytovanie rôznych služieb v oblasti sociálnej, vzdelávacej či ochrany zdravia plní 37,5% organizácií.

3.3.2. Typológia organizácií na základe záujmu a funkcie

Inú typológiu oblastí pôsobenia organizácií prinášajú vo svojej publikácii Frič a Pospíšilová (2010). V tejto typológii je iná predstava o advokačnej funkcii neziskového sektora ako vo vyššie uvedenej. Kým advokačná funkcia v typológii Salomona vyjadruje skôr skutočnosť, že ľudia prostredníctvom mimovládnych neziskových organizácií môžu vyjadrovať nejaký svoj záujem a sebayvyjadrenie v rôznych oblastiach života spoločnosti, v prípade Fričovej typológie je advokačná rola skôr vyjadrením aktívnej obhajoby, nie vyjadrenia záujmu. Rozdiely napríklad môžeme vidieť v tom, že kým v predchádzajúcej typológii sú organizácie v oblasti športu, kultúry a umenia či rekreácie a realizácie záujmových aktivít zaradené medzi tie, ktoré vyjadrujú expresívnu rolu, v prípade Fričovho členenia vyjadrujú servisnú funkciu tretieho sektora. Zistenia podľa tejto typológie prezentuje tabuľka 3.16.

Tabuľka 3.16 Typológia mimovládnych organizácií na základe záujmu a funkcie organizácií

Zameranie činnosti	Sledovaný záujem	
	Vzájomne prospešné	Verejnoprospešné
Poskytovanie služieb	<i>Staré záujmové, servisné</i> (šport, rekreácia a realizácia záujmov, umenie, kultúra, komunitný rozvoj, náboženstvo a cirkevné aktivity, detské a mládežnícke organizácie)	<i>Nové servisné</i> (sociálne služby, zdravie, vzdelávanie a výskum, prevencia a pomoc v prípade humanitárnych a prírodných katastrof)
	61,2%	27,7%
Advokácia (obhajoba záujmov)	<i>Staré advokačné</i> (profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory)	<i>Nové advokačné</i> (podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva, životné prostredie, obhajoba záujmov)
	1,4%	9,7%

N = 631

Zdroj: vlastné pracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, podľa Fričovej klasifikácie organizácii prevládajú na Slovensku „staré“ vzájomne prospešné organizácie zamerané na poskytovanie služieb. Primárnym účelom väčšiny neziskových organizácií na Slovensku (61,2% organizácií) je poskytovať služby dovnútra organizácií, t.j. v záujme svojich členov. Druhú najväčšiu skupinu organizácií (27,7%), potom predstavujú tie, ktoré plnia síce servisnú rolu, ale zameranú mimo svoje organizácie. 9,7% organizácií môžeme označiť ako nové advokačné organizácie, t.j. také, ktoré plnia funkciu ovplyvňovania politiky a obhajoby záujmov smerujúcej mimo členov svojej organizácie. Len 1,4% je zaradených do skupiny staré advokačné organizácie.

3.3.3. Funkcie neziskových organizácií podľa prínosov pre spoločnosť

Pre analýzu funkcií neziskových organizácií podľa prínosov pre spoločnosť sme využili typológiu funkcií neziskových organizácií vytvorenú Pospíšilom a kol. (2009) Do dotazníka sme zaradili výroky použité vo výskume Pospíšila a kol. Použili sme 19 výrokov vyjadrujúcich možné ciele organizácie. Respondenti mali porovnať každý výrok so súčasným poslaním ich organizácie a ohodnotiť ho podľa toho, do akej miery zodpovedá alebo nezodpovedá tomu, o čo sa ich organizácia skutočne usiluje a čo skutočne robí. Použili sme pritom stupnicu od 1 do 5, pričom 1 znamenalo „vôbec nezodpovedá“ a 5 „úplne zodpovedá“. Výroky pokrývali 4 funkcie neziskových organizácií: advokačnú, servisnú, budovanie komunít smerom dovnútra a budovanie komunít smerom navonok. Pre testovanie škály výrokov sme použili faktorovú analýzu, ktorá zoskupila výroky do 4 faktorov, ktoré vysvetľovali 62 percent variácie všetkých odpovedí. Vhodnosť použitia faktorovej analýzy potvrdila štatistická významnosť Bartlettovho testu sféricity ($\chi^2(15) = 4269,323$; $p < 0,001$) a Kaiserova-Meyerova-Olkinova miera adekvátnosti výberu položiek ($KMO = 0,890$). V tabuľke 3.17 uvádzame vlastné hodnoty faktorov (eigenvalues) pri 4-faktorovom riešení a percentá rozptylu pre jednotlivé faktory. Prehľad jednotlivých výrokov v kategóriách motivácií s priemernými hodnotami a percentuálnym vyjadrením súhlasu pri jednotlivých výrokoch poskytuje tabuľka 3.18 a percentuálny prehľad odpovedí pri jednotlivých výrokoch graf 3.3.

Tabuľka 3.17 Faktorová štruktúra položiek dotazníka k funkciám neziskových organizácií po rotácii

Výroky	budovanie komunit – premostovanie	advokačná	budovanie komunit – zväzovanie	servisná
Prekonávať bariéry medzi rozdielnymi skupinami ľudí	0,771			
Budovanie dôvery medzi ľuďmi pochádzajúcimi z rozdielnych prostredí	0,763			
Bojovať našimi aktivitami proti sociálnemu vylúčeniu	0,702			
Poskytovať služby ľuďom, ktorí za ne nemôžu ponúknuť žiadnu náklady pokrývajúcu protislužbu	0,642			
Ponúkať individuálnu pomoc naším cieľovým skupinám	0,623			
Rozvíjať solidaritu medzi ľuďmi v obci, kraji, v krajine	0,553			
Formulovať politické a ideologické postoje		0,865		
Usilovať o zmenu politického/ideologického prostredia		0,853		
Ovplyvňovať politické a legislatívne rozhodnutia v zmysle požiadaviek našich záujmových skupín		0,816		
Upozorňovať verejnosť na určité témy		0,606		
Byť verejným hlasom určitej skupiny a/alebo určitého záujmu		0,594		
Prepájať ľudí, ktorí majú spoločné záujmy			0,784	
Vytvárať priestor pre pravidelné stretávanie sa členov organizácie			0,781	
Združovať členov organizácie do skupiny a budovať spoločenstvo, ktoré potom samostatne jedná a realizuje svoje ciele a predstavy			0,725	
Budovať priateľské vzťahy vo vnútri organizácie			0,702	
Poskytovať služby užívateľom a klientom podľa ich potrieb				0,788
Trvalo zlepšovať, prípadne rozširovať ponuku služieb a činností				0,754
Rozvíjať ponuku služieb a aktivít na základe prania a potrieb našich záujmových skupín				0,646
Zlepšovať kvalitu života klientov prostredníctvom poskytovania služieb				0,609
% variance	32,90	13,75	9,55	5,89

N = 515; uvádzame relevantné faktorové nabitia položiek > 0,50

Zdroj: vlastné pracovanie, výskum 2019

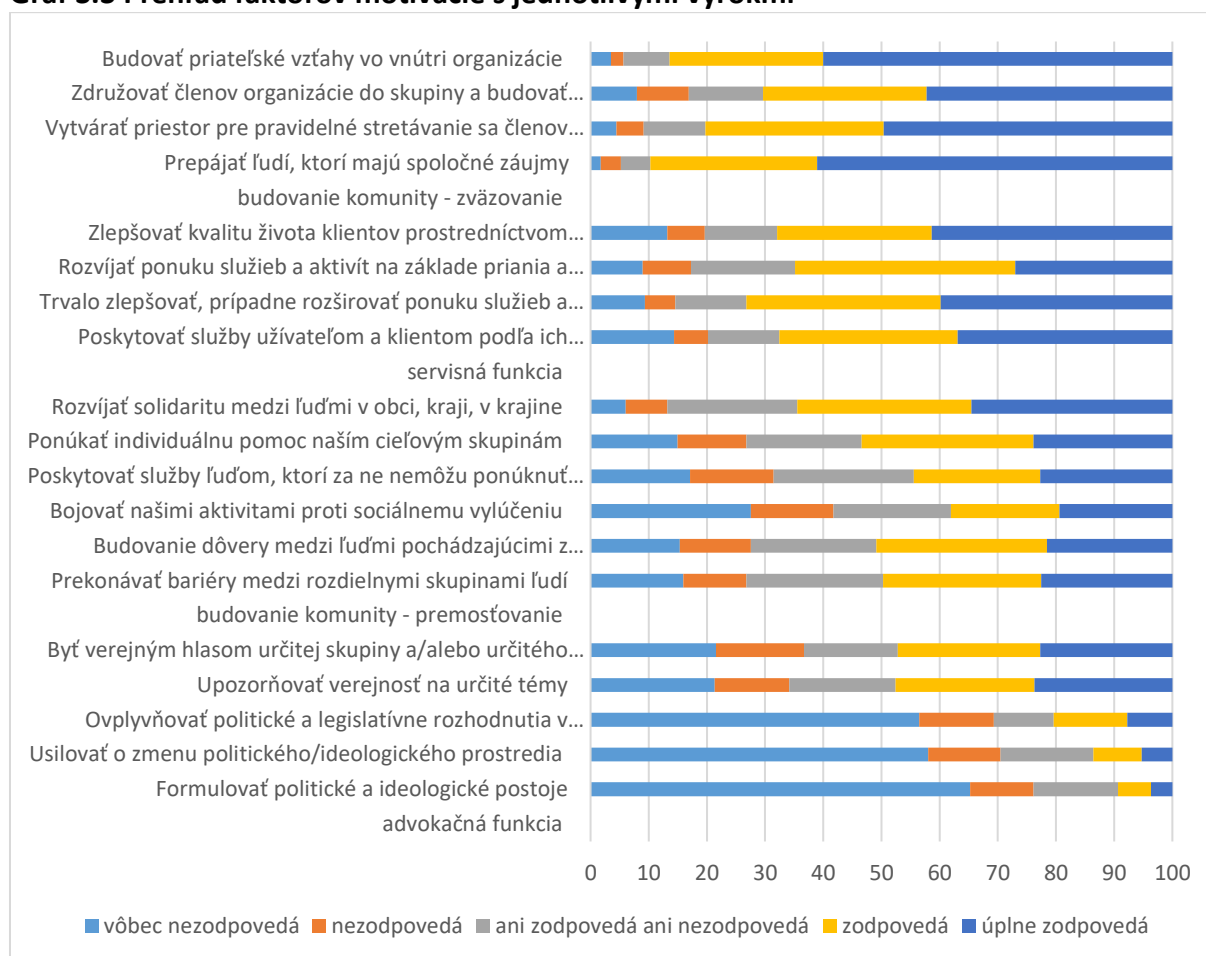
Tabuľka 3.18 Prehľad faktorov motivácie s jednotlivými výroky

Výroky	Priemer	Štandardná odchýlka
BUDOVANIE KOMUNÍT - ZVÄZOVANIE		
Prepájať ľudí, ktorí majú spoločné záujmy	4,44	0,876
Vytvárať priestor pre pravidelné stretávanie sa členov organizácie	4,16	1,080
Združovať členov organizácie do skupiny a budovať spoločenstvo, ktoré potom samostatne jedná a realizuje svoje ciele a predstavy	3,88	1,269
Budovať priateľské vzťahy vo vnútri organizácie	4,37	0,971
SERVISNÁ FUNKCIA		
Poskytovať služby užívateľom a klientom podľa ich potrieb	3,70	1,389
Trvalo zlepšovať, prípadne rozširovať ponuku služieb a činností	3,89	1,249
Rozvíjať ponuku služieb a aktivít na základe prania a potrieb našich záujmových skupín	3,66	1,213
Zlepšovať kvalitu života klientov prostredníctvom poskytovania služieb	3,77	1,390
BUDOVANIE KOMUNÍT – PREMOSTŇOVANIE		
Prekonávať bariéry medzi rozdielnymi skupinami ľudí	3,30	1,355
Budovanie dôvery medzi ľuďmi pochádzajúcimi z rozdielnych prostredí	3,30	1,344
Bojovať našimi aktivitami proti sociálnemu vylúčeniu	2,88	1,483
<i>Poskytovať služby ľuďom, ktorí za ne nemôžu ponúknuť žiadnu náklady pokrývajúcu protislužbu</i>	<i>3,19</i>	<i>1,387</i>
<i>Ponúkať individuálnu pomoc naším cieľovým skupinám</i>	<i>3,36</i>	<i>1,358</i>
Rozvíjať solidaritu medzi ľuďmi v obci, kraji, v krajine	3,80	1,166
ADVOKAČNÁ FUNKCIA		
Formulovať politické a ideologické postoje	1,72	1,130
Usilovať o zmenu politického/ideologického prostredia	1,90	1,241
Ovplyvňovať politické a legislatívne rozhodnutia v zmysle požiadaviek našich záujmových skupín	2,02	1,369
Upozorňovať verejnosť na určité témy	3,16	1,466
Byť verejným hlasom určitej skupiny a/alebo určitého záujmu	3,12	1,469

N= 515; *priemer na stupnici od 1 do 5, kde 1 je vôbec nezodpovedná a 5 úplne zodpovedá

Zdroj: vlastné pracovanie, výskum 2019

Graf 3.3 Prehľad faktorov motivácie s jednotlivými výroky

N = 515

Zdroj: vlastné pracovanie, výskum 2019

V našom výskume sa takmer všetky výroky zoradili rovnako ako vo výskume Pospíšila a kol. (2009) do faktorov vyjadrujúcich funkcie neziskových organizácií, okrem dvoch výrokov označených v tabuľke 6 „Poskytovať služby ľuďom, ktorí za ne nemôžu ponúknuť žiadnu náklady pokrývajúcu protislužbu“ a „Ponúkať individuálnu pomoc našim cieľovým skupinám“. V tomto prípade faktorová analýza zaradila položky do funkcie budovania komunit v zmysle premostovania, nie do servisnej funkcie, ako to bolo v prípade výskumu Pospíšila a kol. (2009). Budeme teda výroky interpretovať ako výraz funkcie budovania komunit. Prehľad opisných charakteristík funkcií neziskových organizácie poskytuje tabuľka 3.19.

Tabuľka 3.19 Opisné charakteristiky funkcií neziskových organizácií

		Budovanie komunit zväzovanie	Servisná funkcia	Budovanie komunit premostovanie	Advokačná funkcia
N	Valid	516	515	515	515
	Missing	257	258	258	258
Priemer		4,2127	3,7529	3,3019	2,3833
Median		4,5000	4,0000	3,3333	2,2000
Std. odchýlka		0,80784	1,01100	1,00884	1,06232

Zdroj: vlastné pracovovanie, výskum 2019

Stotožnenie sa organizácií s jednotlivými výroky reprezentujúcimi ciele organizácie poukazuje na to, že neziskové organizácie na Slovensku sa vo veľkej väčšine venujú plneniu viacerých funkcií, nielen jednej.

Ako dokumentujú predchádzajúce tabuľky a graf, prevažujúcou funkciou mimovládnych organizácií na Slovensku je **budovanie komunit v zmysle podpory zväzujúceho sociálneho kapitálu**. Priemerná hodnota tohto faktora dosiahla najvyššiu hodnotu (4,21). Ak sa pozrieme na výroky, ktoré sú priradené k tejto funkcii vidíme, že v skupine 4 výrokov sú 3, ktoré dosiahli zo všetkých výrokov najvyššie hodnotenie, teda boli pre hodnotené ako významné najväčším počtom organizácií. Išlo konkrétne o tieto výroky:

- *Prepájať ľudí, ktorí majú spoločné záujmy* (priemer = 4,44);
- *Budovať priateľské vzťahy vo vnútri organizácie* (priemer = 4,37);
- *Vytvárať priestor pre pravidelné stretávanie sa členov* (priemer = 4,16).

Rovnako výrok *Združovať členov organizácie do skupiny a budovať spoločenstvo, ktoré potom samostatne jedná a realizuje svoje ciele a predstavy* dosiahol vysoké priemerné hodnotenie (priemer = 3,88). Úplne zodpovedalo cieľom 42,2% organizácií.

Druhou funkciou, ktorá dosiahla priemerné hodnotenie na úrovni 3,75, t. j. môžeme ju vnímať ako tú, s ktorou sa stotožnilo vysoké percento organizácií, je **servisná funkcia** alebo funkcia poskytovania služieb. K tejto funkcii prislúchali tieto výroky vyjadrujúce snahu organizácií ponúkať rôzne typy služieb, rozširovať ich, zlepšovať s cieľom reagovať na potreby a zvyšovať kvalitu života:

- *Trvalo zlepšovať, prípadne rozširovať ponuku služieb a činností* (priemer = 3,89);
- *Zlepšovať kvalitu života klientov prostredníctvom poskytovania služieb* (priemer = 3,77);
- *Poskytovať služby užívateľom a klientom podľa ich potrieb* (priemer = 3,70);
- *Rozvíjať ponuku služieb a aktivít na základe prania a potrieb našich záujmových skupín* (priemer = 3,66).

Tretia funkcia neziskových organizácií je rovnako spájaná s **budovaním komunit**, ale v **zmysle podpory premostovacieho sociálneho kapitálu**. Tento faktor dosiahol priemernú hodnotu 3,3. Výrok, ktorý dosiahol v tejto skupine najvyššie priemerné hodnotenie (3,8) vyjadruje cieľ organizácií rozvíjať solidaritu medzi ľuďmi v obci, kraji alebo krajine. S týmto cieľom sa

stotožnilo 64% organizácií. S ostatnými výrokmi z tejto skupiny sa stotožnilo od 38,1 do 53,4% organizácií.

Najmenej výraznou funkciou mimovládnych organizácií na Slovensku je **advokačná funkcia**. Celkovo tento faktor dosiahol priemerné hodnotenie 2,38. Zo skupiny cieľov, ktoré vyjadrujú advokačnú funkciu boli najvýznamnejšie zastúpené ciele: upozorňovať verejnosť na určité témy (priemer = 3,16) a byť verejným hlasom určitej skupiny a/alebo určitého záujmu (priemer 3,12). S týmito cieľmi sa stotožnilo 47% organizácií. Na druhej strane, najnižšie priemerné hodnotenie (1,72) dosiahol cieľ formulovať politické a ideologické postoje. Tento cieľ malo len 9,3% organizácií. Rovnako ďalšie ciele: usilovať o zmenu politického/ideologického prostredia a ovplyvňovať politické a legislatívne rozhodnutia v zmysle požiadaviek našich záujmových skupín patria medzi tie s najnižším priemerným hodnotením. Prvé dva ciele s vyšším priemerným hodnotením sa podľa teórie (McCarthy, 2001) viažu s občianskymi advokačnými aktivitami. A ciele s nižším priemerným hodnotením sa spájajú s verejno-politickými advokačnými aktivitami.

Ďalšie zaujímavé súvislosti vo vzťahu k funkciám neziskových organizácií poskytuje analýza relačných vzťahov. Funkcie mimovládnych neziskových organizácií sme sledovali vo vzťahu k právnej forme, oblasti pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií, územnej pôsobnosti a zameraniu z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti. Pre testovanie sme použili neparametrické testy (Kruskal-Wallis Test). Vo všetkých prípadoch sme zistili štatisticky významné rozdiely v rámci vybraných funkcií.

3.3.3.1. Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu k právnej forme

Rozdiely vo funkciách neziskových organizácií podľa jednotlivých právnych foriem vyjadruje tabuľka 3.20.

Tabuľka 3.20 Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu k právnej forme

Právne formy	servisná	advokačná	premostovanie	zväzovanie
	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank
Občianske združenie	257,24	256,29	251,47	265,40
Nadácia	166,00	310,33	357,78	129,78
Neinvestičný fond	352,50	216,50	300,50	127,00
Nezisková organizácia poskytujúca všeobecne prospešné služby	315,19	291,05	357,90	162,76
Organizácia s medzinárodným prvkom	60,00	1,00	325,00	107,00
Kruskal-Wallis H	9,131	5,351	14,805	19,055
p	0,058	0,253	0,005	0,001

N = 515

Zdroj: vlastné pracovanie, výskum 2019

Pri testovaní sme štatisticky významné rozdiely zaznamenali len pri funkciách, ktoré sa viažu na posilňovanie sociálneho kapitálu. Funkcia vzäzujúceho sociálneho kapitálu má najvýznamnejšie zastúpenie v rámci občianskych združení a na druhej strane funkcia premostovania je významná skôr pre neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby, nadácie a organizácie s medzinárodným prvkom. Tieto rozdiely považujeme za prirodzené. Založenie občianskeho združenia je na Slovensku výrazom práva na združovanie občanov. Ako uvádza Zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov „občania môžu zakladať spolky, spoločnosti, zväzy, hnutia, kluby a iné občianske združenia, ako aj odborové organizácie (ďalej len „združenia“) a združovať sa v nich.“ Predpokladom pritom je, že ľudia sa združujú najmä za účelom uspokojovania svojich záujmov, či dosahovania spoločných cieľov. Právna forma občianskych združení na Slovensku výrazne prevažuje nad inými právnymi formami, až 95% nami sledovaných neziskových organizácií boli občianske združenia. Výrazná funkcia vzäzujúceho sociálneho kapitálu pri občianskych združeniach môže byť zároveň vysvetlením, prečo prevažuje táto funkcia v celej výskumnej vzorke. V ostatných dvoch funkciách vo vzťahu k právnej forme rozdiely nie sú štatisticky významné, aj keď hodnoty mean rank poukazujú na určité rozdiely.

3.3.3.2. Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu k oblasti pôsobenia podľa registra mimovládnych organizácií

Rozdiely vo vzťahu k oblastiam pôsobenia podľa registra mimovládnych organizácií dokumentuje tabuľka 3.21.

Tabuľka 3.21 Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu k oblasti pôsobenia

Oblasti pôsobenia	servisná	advokačná	premostovanie	zvázovanie
	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank
Ľudské práva a advokačné aktivity	262,59	461,09	306,86	250,45
Kultúra a duchovné hodnoty	211,18	231,45	221,20	295,11
Životné prostredie	168,78	348,33	257,78	189,83
Vzdelávanie	303,25	304,90	290,13	239,47
Veda, výskum a vývoj	83,80	445,20	196,40	215,20
Šport	247,71	181,19	213,73	296,98
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	335,00	200,40	339,20	9,40
Sociálne služby	346,50	282,63	378,06	173,69
Dobrovoľníctvo	216,84	303,13	254,94	225,90
Zdravie	324,18	275,97	297,03	239,24
Iné	228,56	351,56	214,17	311,11
Kruskal-Wallis H	60,920	123,654	71,828	60,934
p	0,000	0,000	0,000	0,000

N = 515

Zdroj: vlastné pracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka 3.21, rozdiely vo vzťahu k oblastiam pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií boli zistené vo všetkých funkciách. Servisná funkcia je najvýraznejšie

zastúpená v organizáciách pôsobiacich v oblastiach sociálnych služieb, rozvojovej a humanitárnej pomoci, zdravia a vzdelávania. Advokačná funkcia prirodzene najviac prevažuje u organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných organizácií, ďalej nasleduje oblasť vedy, výskumu a vývoja, oblasť iné a oblasť životného prostredia. Funkcia premostovania je výraznejšie zastúpená u organizácií pôsobiacich v oblasti sociálnych služieb a rozvojovej pomoci a u organizácií, ktoré sa venujú ľudským právam a advokačným aktivitám v porovnaní s inými oblasťami pôsobenia organizácií. Zväzovanie je najvýraznejšou funkciou pre organizácie, ktoré uviedli svoje pôsobenie v oblasti iné, v oblasti športu a v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. V oblasti iné bolo vysoké zastúpenie organizácií venujúce sa komunitnému rozvoju, ktoré má v tejto súvislosti pravdepodobne skôr charakter obhajoby záujmov a spájania ľudí na určitom území.

3.3.3.3. Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu ku geografickému pôsobeniu

Rozdiely vo funkciách vo vzťahu ku geografickému pôsobeniu dokumentuje tabuľka 3.22.

Tabuľka 3.22 Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu ku geografickému pôsobeniu

Geografická oblasť pôsobenia	servisná	advokačná	premostovanie	zväzovanie
	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank
Komunitná (vybraná časť obce)	262,09	208,43	311,28	245,94
Miestna (obec, resp. okres)	248,53	228,93	260,82	263,18
Regionálna (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov, resp. kraj)	264,07	252,37	256,40	272,53
V rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región)	264,66	246,58	266,74	233,91
Celoslovenská	262,09	302,97	233,65	255,19
Európska	236,60	291,60	265,80	256,00
Globálna	282,90	283,23	312,83	234,77
Kruskal-Wallis H	1,976	23,124	9,326	3,194
p	0,922	0,001	0,156	0,784

N = 515

Zdroj: vlastné pracovanie, výskum 2019

V tomto prípade sme rozdiely zaznamenali len v prípade advokačnej funkcie organizácií. Analýza rozdielov ukazuje, že organizácie, ktoré majú advokačnú funkciu, pôsobia primárne na národnej, európskej a globálnej úrovni a ich pôsobenie na nižších úrovniach je menej zastúpené.

3.3.3.4. Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu k zameraniu aktivít

Rozdiely vo funkciách vo vzťahu ku zameraniu aktivít organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti dokumentuje tabuľka 3.23.

Tabuľka 3.23 Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu k zameraniu aktivít

	servisná	advokačná	premostovanie	zväzovanie
Zameranie aktivít z hľadiska prospešnosti	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank
Široká verejnosť, verejnosť bez obmedzenia	232,68	250,93	239,45	260,04
Okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska (v blízkosti organizácie) alebo na základe charakteru služby	268,61	257,41	272,93	222,45
Iba pre členov organizácie	241,07	204,66	200,47	255,59
Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu (napr. organizovanie zbierky pre jednotlivca či rodinu)	257,00	228,67	373,67	87,67
Kruskal-Wallis H	6,281	7,864	18,808	14,582
p	0,099	0,049	0,000	0,002

N = 490

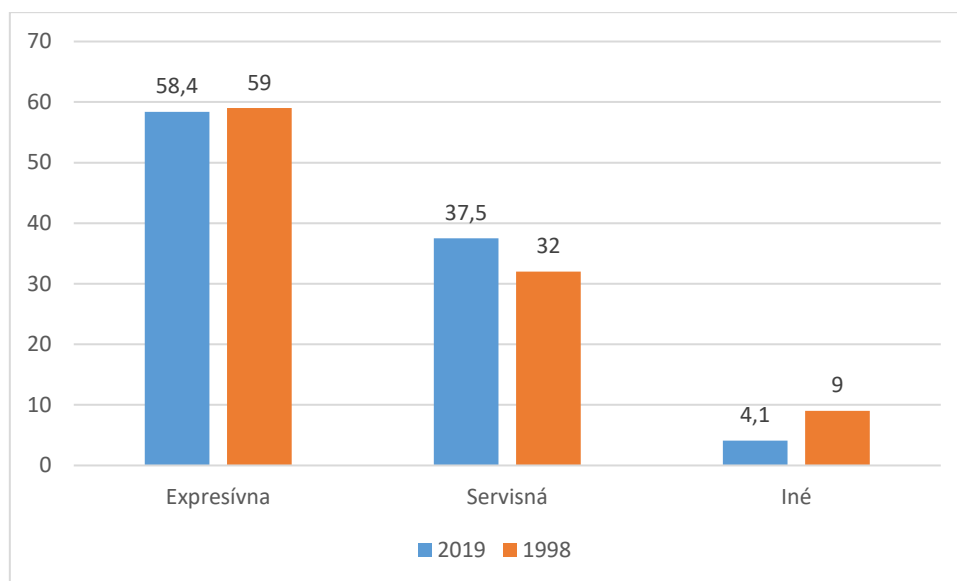
Zdroj: vlastné pracovanie, výskum 2019

Zameranie aktivít z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti súvisí s funkciami neziskových organizácií v troch prípadoch. Organizácie s advokačnou funkciou viac orientujú svoje aktivity na komunity, ktoré sú spájané geografickým hľadiskom alebo charakterom služby a na širokú verejnosť bez obmedzenia. V spojení s predchádzajúcou analýzou súvislostí s geografickým pôsobením, pôjde v tomto prípade o spojenie súvisiace s charakterom služby. Rozdiely vidíme aj vo vzťahu k budovaniu sociálneho kapitálu a to v prípade oboch foriem. Funkcia premostovacieho kapitálu je výrazne najvyššia v prípade organizácií, ktoré sú zamerané na individuálny záujem. Na druhej strane v prípade organizácií, ktoré plnia funkciu zväzujúceho kapitálu, je to orientácia na širokú verejnosť a na členov.

Diskusia

Podľa v medzinárodného porovnávacieho výskumu neziskového sektora pod vedením Lestera M. Salamona z Univerzity Johna Hopkinsa v roku 1998 bola Slovenská republika zaradená medzi krajiny s prevažujúcou expresívnou rolou, ktorá mala 59% zastúpenie. Servisná rola bola zastúpená 32%. Napriek tomu, že môžeme konštatovať stále pretrvávajúce zastúpenie expresívnej roly, posun vidíme v náraste organizácií so servisnou rolou, ktorá má 37,5 %-né zastúpenie.

Graf 3.2 Expresívna verzus servisná rola neziskového sektora porovnanie v roku 1998 a 2019

Zdroj: vlastné pracovanie, výskum 2019 a Salomon at al., 2004

V roku 1998 predstavovala Slovenská republika spolu s ďalšími tranzitívnymi krajinami v strednej Európe (Česká republika, Maďarsko a sčasti Poľsko) a spolu s nordickými krajinami (Švédsko, Nórsko a Fínsko) istú deviáciu oproti priemeru za všetky sledované krajiny, v rámci ktorých bolo rozloženie opačné (63% organizácií plnilo skôr servisnú funkciu a 32% expresívnu funkciu) (Salomon at al., 2004). Vysvetlenie týchto odlišností je však pre severské a tranzitívne krajiny odlišné. V tranzitívných krajinách vysvetlenie tohto modelu spočívalo v tom, že podoba tretieho sektora v krajinách strednej Európy bola produktom socialistického režimu, ktorý koncentroval poskytovanie sociálnych služieb do rúk štátu a zakazoval fungovanie a existenciu väčšiny nezávislých občianskych organizácií, okrem odborových organizácií a organizácie v oblasti rekreácie, z ktorých mnohé prežili aj po páde socializmu. Podľa výsledkov nášho výskumu sa zdá, že toto sa v pohľade od roku 1998 veľmi nezmenilo, t.j. stále prevláda expresívna funkcia neziskového sektora.

Je ale možné, že posun v oblasti servisnej roly vyjadruje aj posun v režimoch sociálneho štátu charakteristického pre Slovenskú republiku v roku 1998 a v súčasnosti. V roku 1998 bola Slovenská republika zaradená medzi štáty s tzv. hybridným režimom sociálneho štátu, ktorý bol charakterizovaný prechodom z paternalistického na sociálnodemokratický⁴ a vyznačoval sa nízkou mierou participácie ľudí v dobrovoľníctve a prevládajúcou expresívnou rolou neziskového sektora. Dnes by sme mohli podľa výsledkov nášho výskumu zaradiť podľa teórie sociálnych koreňov (Salomon & Sokolowski, 2002) Slovenskú republiku skôr medzi štáty so sociálnodemokratickým modelom sociálneho štátu, v ktorom stále prevláda expresívna rola tretieho sektora a rozsah dobrovoľníctva je stredný. K podobným výsledkom dospeli aj autori a autorky na základe výskumu Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie, ktorý sa realizoval v roku 2011 (Brozmanová Gregorová et al., 2012), aj keď v tomto prípade sa výskum týkal len zapojenia dobrovoľníkov do činnosti organizácií. Ako uvádzajú Salomon a Sokolowski

⁴ Výraz sociálnodemokratický v tomto texte označuje model sociálneho štátu podľa teórie sociálnych koreňov (Salomon & Anheier, 1998; Salomon, Sokolowski & Anheier, 2000; Salomon & Sokolowski, 2002)

(2002), sociálnodemokratickom modeli existujú rozsiahle sociálne istoty, ktoré hradí a zabezpečuje štát a naopak je dosť obmedzený priestor pre neziskové organizácie poskytujúce služby. V tomto modeli nemajú neziskové organizácie rolu poskytovateľa služieb, ale úlohu sprostredkovateľa pre vyjadrenie rôznych politických, sociálnych alebo dokonca rekreačných záujmov. Na Slovensku je odraz nižšieho zastúpenie neziskového sektora v oblasti poskytovania služieb aj výrazom jeho nevyjasnenej roly v oblasti poskytovania verejných služieb. Ako konštatuje Strečanský (2020), vo vzťahu k neziskovému sektoru tak kvôli nevyjasnenosti verejných politik i nedostatku vôle, rozhladu a záujmu politikov, nefunkčnosti ako aj nevyprofilovanosti politických strán, ale aj inštitucionálnej nerozvinutosti neziskového sektora, nemal kedy prebehnúť vecný spor o ekonomickú rolu neziskového sektora, t. j. o rolu v poskytovaní verejných služieb a rolu v oblasti sociálnych inovácií. Napríklad v oblasti sociálnych služieb mnohé neziskové organizácie zápasia o finančné zdroje. Štát sa bráni zrovnoprávniť verejných a neverejných poskytovateľov sociálnych služieb a nechať občanov, aby si vybrali od koho si chcú objednať akú službu. Pretrváva tak syndróm opatrovníckeho štátu, ktorý nechce dať svojim občanom možnosť voľby, pretože im neverí, že by robili dobré rozhodnutia. Neziskové organizácie síce v mnohých oblastiach dopĺňajú a nahrádzajú nefunkčné verejné služby, ale sú nútené si zdroje zabezpečovať kombináciou dobrovoľníctva, súkromných darov či zahraničných zdrojov a dotácií. To im neumožňuje finančnú stabilitu a systematický rozvoj.

Pri porovnaní údajov z výskumu Pospíšila a kol. (2009), ktorý sa realizoval v Českej republike a Rakúsku, môžeme vnímať značné odlišnosti. V Českej republike aj v Rakúsku sa ako najvýznamnejšia funkcia neziskových organizácií ukázala servisná funkcia, následne budovanie komunity a advokačná funkcia, pričom výskum vo viacerých oblastiach poukázal aj na odlišnosti medzi Českou republikou a Rakúskom. Interpretácie týchto rozdielov môžeme hľadať v inštitucionálnom prostredí fungovania mimovládnych organizácií, ale aj nastavení sociálnej politiky štátu smerom k zodpovednosti za poskytovanie služieb, v podobe spolupráce medzi neziskovým sektorom a štátom či ďalších faktoroch.

Na základe výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že prevládajúcou funkciou mimovládnych organizácií na Slovensku je **funkcia budovania komunit** respektíve budovania sociálneho kapitálu. Táto funkcia je spájaná najmä so sociálnym prínosom neziskových organizácií, pričom môžeme vnímať jej dve odlišné formy dané cieľovou skupinou. **V slovenských neziskových organizácií prevláda funkcia budovania komunit spojená so zväzujúcim sociálnym kapitálom, ktorá je významnejšia ako investície neziskových organizácií do rozvoja premostujúceho sociálneho kapitálu.** Mimovládne organizácie vytvárajú priestor, v ktorom ľudia môžu participovať na základe zdieľania spoločných hodnôt, záujmov a vzájomnej dôvery, čím dochádza k vzájomnému posilňovaniu skupín. Ako uvádzajú Svedsen a Svedsen (2010), zväzujúci sociálny kapitál predstavuje silné väzby medzi jednotlivcami, ktoré sa vyznačujú vysokou lojalitou, homogenitou a vysokou dôverou. Tieto primárne siete fungujú na základe dobrého poznania sa navzájom a budujú sa tu koncepty ako racionálna dôvera a racionálna voľba. Vzťahy fungujú na základe noriem reciprocitu a spoločne uznávaných hodnôt. Premosťujúci (medziskupinový) sociálny kapitál tvoria vzdialenejšie kontakty charakteristické slabými a často nestálymi väzbami. Tento typ sociálneho kapitálu spája ľudí naprieč rôznymi sociálnymi skupinami na základe ich spoločných záujmov alebo cieľov. Má potenciál získavať a prenášať informácie. Putnam (2000) pri porovnaní oboch typov považuje zväzujúci sociálny kapitál za dôležitý na prežitie, zatiaľ čo premostujúci typ skôr

poskytuje možnosti „dostať sa ďalej“, získať nové možnosti a lepšie ich využiť. Z toho dôvodu je premostujúci typ sociálneho kapitálu považovaný za významnejší z hľadiska spoločenského a ekonomického rozvoja a občianskej spoločnosti. Podľa Svendsena a Svendsena (2010) tvoria premostujúci sociálny kapitál predovšetkým dobrovoľné združenia s otvoreným členstvom a jeho atribútom je všeobecná (spoločenská) dôvera, ktorá umožňuje kolektívne jednanie.

V tejto súvislosti je možné prevažujúce zameranie slovenských mimovládnych neziskových organizácií vnímať najmä s prevládajúcou právnou formou organizácií a prevažujúcimi oblasťami pôsobenia organizácií. Z hľadiska právnych foriem na Slovensku výrazne prevažujú občianske združenia (95%) nad inými právnymi formami. Naša analýza poukázala na to, že práve táto právna forma sa vyznačuje funkciou spájanou so vzáujúcim sociálnym kapitálom najvýznamnejšie. Najviac zastúpenými oblasťami pôsobenia organizácií na Slovensku sú na základe nášho výskumu športu a kultúra a duchovné hodnoty. Primárnu oblasť pôsobenia v týchto dvoch oblastiach uviedlo viac ako 50% subjektov. Analýza rozdielov vo funkcii podpory vzáujúceho sociálneho kapitálu ukázala, že tá je príznačná najmä pre oblasť športu a kultúry a duchovných hodnôt v porovnaní s inými oblasťami. Tieto zistenia sú v súlade so zisteniami typológie funkcií organizácií podľa Friča (2015). V tomto prípade prevládali „staré“ vzájomne prospešné organizácie zamerané na poskytovanie služieb, t. j. ich účelom je poskytovať služby dovnútra organizácií, t. j. v záujme svojich členov. Funkciu podpory premostujúceho sociálneho kapitálu majú skôr organizácie, ktorých cieľom musí byť zo zákona poskytovanie všeobecne prospešných služieb, t. j. nadácie a neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby. Z hľadiska oblastí pôsobenia organizácií sú to organizácie pôsobiace v oblastiach sociálnych služieb, rozvojovej a humanitárnej pomoci a ľudských práv. Veľmi výrazná je funkcia premostovania u organizácií, ktoré majú charakterom svojich aktivít veľmi konkrétne vymedzený individuálny záujem. Na druhej strane funkcia vzáujúceho sociálneho kapitálu je najvýraznejšia u organizácií, ktorých aktivity sú zamerané na širokú verejnosť (verejnoprospešné organizácie) alebo na členov (vzájomne prospešné organizácie).

Sociálny kapitál ako istá úroveň všeobecnej dôvery a sieťovania je predpokladom dobrého fungovania demokratických inštitúcií, vyššej úrovne občianstva a participácie občanov na spoločenskom a verejnom živote a najmä so zvýšenou úrovňou výkonnosti vo viacerých verejných politikách – napr. vzdelávaní, zdravotníctve, rozvoji a verejnej politike vo všeobecnosti. Ukazuje sa, že sociálny kapitál, občianska spoločnosť a kultúra spolupráce vo všeobecnosti ako prvky paradigmy spravovania, ktorá sa ujala ako participatívne spravovanie/vládnutie (participatory governance), predstavujú kľúčové premenné, ktoré ovplyvňujú úrovne efektívnosti a účinnosti v takmer každej oblasti verejnej politiky (European Commission, 2007).

V súvislosti s kolektívnym jednaním a tvorbou verejných statkov sa najviac zdôrazňuje premostujúci sociálny kapitál, ktorý predstavuje kapacitu združovania sa v rámci komunity, alebo hustotu sietí spoločenskej výmeny a kompenzuje silu „vnútro skupinového“ alebo vzáujúceho sociálneho kapitálu (Kubišová, 2016).

Ako uvádza Kubišová (2016) parafrázujúc Fafchamps (2006), jednou z hlavných vlastností, alebo pozitívnych dôsledkov či externalít existujúceho sociálneho kapitálu je vyššia úroveň všeobecnej dôvery. V trhových aj netrhových výmenách je tzv. všeobecná dôvera (spoločenská

dôvera) dôležitým predpokladom uskutočnenia akýchkoľvek transakcií. Dôvera je takisto nevyhnutnou zložkou v poskytovaní verejných statkov, najmä v prípadoch, keď štát tieto verejné statky nedokáže zabezpečiť, alebo ich zabezpečuje v nedostatočnej miere. V takomto prípade môže kolektívne jednanie slúžiť ako substitúcia úlohy štátu, ale keďže sa pri ňom nedá spoliehať na vymáhacie nástroje štátu, je oveľa ťažšie takéto aktivity spustiť a udržať, preto je tu nevyhnutná prítomnosť dvoch faktorov – silného lídra a dôvery. Líder dokáže presvedčiť členov komunity, aby dobrovoľne prispeli k tvorbe verejných statkov a dôvera je nevyhnutná na vyriešenie konfliktov medzi protichodnými záujmami a zníženie výskytu čiernych pasažierov. Lídri môžu takisto prispieť k zvýšeniu úrovne dôvery v komunite. Je zrejmé, že poskytovanie verejných statkov je najefektívnejšie vtedy, keď je úloha štátu zdaňovať a mobilizovať potrebné zdroje na ich zabezpečenie doplnená dôverou a zapojením komunít, keďže bez dobrovoľne akceptovanej disciplíny sú kroky vlády neefektívne – dane zostávajú nezaplatené, nedodržiavajú sa pravidlá, úradníci sú skorumpovaní a prevláda správanie čierneho pasažiera. Disciplína však na druhej strane závisí od vnímanej legitimacy konania vlády a miery zapojenia verejnosti do rozhodovacieho procesu. Sociálny kapitál sa tak považuje za nevyhnutný pre poskytovanie verejných statkov. Jeho forma však závisí od konkrétnej situácie, môže to byť všeobecná dôvera, ak inštitúcie fungujú, alebo môže mať formu vzájomnej dôvery mobilizovanej v rámci a naprieč združeniami (klubmi) alebo sietí (sieťami), ak musí fungovanie verejných inštitúcií nahradiť kolektívne jednanie (Fafchamps, 2006).

Druhou funkciou mimovládnych organizácií na Slovensku je poskytovanie služieb. Táto funkcia predstavuje príspevok neziskových organizácií k ekonomickému subsystému. Podľa Kednalla (2003) servisná funkcia znamená zaistovanie produkcie vo sférach ekonomickej aktivity, v ktorej zlyháva štát alebo trh, sčasti kvôli samotnej podstate verejných statkov a sčasti kvôli nedostatku dôvery, ale tiež preto, že niektorí jednotlivci nie sú schopní za službu zaplatiť. Mimovládne neziskové organizácie, ktoré plnia servisnú funkciu, sa zameriavajú na produkciu alebo distribúciu tovarov alebo služieb. Väčšinou sú tieto služby predajné na trhu, i keď ich pozitívne externality sú často rovnako dôležité alebo dokonca dôležitejšie ako služby samotné alebo sú spojené s ďalšími netrhovými benefitmi (napríklad so sociálnym zabezpečením alebo demokratickou participáciou). V porovnaní s výskumom v Českej republike a Rakúsku (Pospíšil a kol., 2009), je táto funkcia neziskových organizácií zastúpená v oveľa nižšie miere. Dôvody podľa nášho názoru spočívajú podobne ako v prípade funkcie budovania komunít v oblastiach pôsobenia organizácií na Slovensku, čo dokazuje aj zistenie, že druhou najpočetnejšou skupinou organizácií v delení podľa Friča (2015) boli tie, ktoré patria do skupiny „nové servisné“. Servisná funkcia bola viac zastúpená u organizácií, ktoré sa priamo so službami spájajú, t. j. pôsobia v oblastiach sociálnych služieb, zdravia, rozvojovej a humanitárnej pomoci a vzdelávania. Týmto oblastiam sa venuje približne štvrtina organizácií. Zároveň je podľa nášho názoru táto skutočnosť dôsledkom toho, že na Slovensku je stále aj po 30 rokoch od pádu komunistického režimu poskytovanie verejných služieb primárne v rukách štátu a v mnohých oblastiach (napríklad v oblasti sociálnych služieb) neexistuje rovnoprávne postavenie verejných a neverejných poskytovateľov. Oproti tomu napríklad v Rakúsku (Pospíšil a kol., 2009) sú neziskové organizácie významnými dodávateľmi verejných služieb a funguje úzka spolupráca medzi verejným sektorom, ktorý poskytovanie služieb garantuje a financuje, a neziskovým sektorom, ktorý služby poskytuje.

Advokačná funkcia je najmenej výraznou funkciou slovenských mimovládnych organizácií. Občianska advokačná funkcia je výraznejšie zastúpená v porovnaní s verejno-politickou

advokačnou funkciou. Slovenské mimovládne organizácie sa skôr angažujú v mobilizovaní verejnosti než v ovplyvňovaní politiky priamymi intervenciami. Skutočnosť pomerne nízkeho zastúpenia advokačnej funkcie je na Slovensku opäť podľa nášho názoru daná vzťahom medzi štátom či verejnou správou a neziskovým sektorom a snahe samotného sektora striktne oddeľovať politickú angažovanosť s fungovaním mimovládnych organizácií. Advokačná funkcia najviac prevažuje u organizácií pôsobiach v oblasti ľudských práv a advokačných organizácií, v oblasti vedy, výskumu a vývoja a v oblasti životného prostredia. Z hľadiska pomerného zastúpenia medzi jednotlivými oblasťami sú tieto oblasti okrajové. Advokačnú funkciu možno spájať so všeobecne prospešnými a verejnoprospešnými aktivitami organizácií pôsobiacimi najmä na národnej, európskej a globálnej úrovni. Skutočnosť, že organizácie pôsobiace v oblasti vedy, výskumu a vývoja sa vnímajú v porovnaní s inými oblasťami viac ako advokačné by si zaslúžila ďalšie skúmanie.

Pri porovnaní výsledkov na základe troch uvádzaných typológií neziskových organizácií na Slovensku vidíme odlišnosti, ak porovnáme výsledky typológie organizácií podľa Salomona a podľa Pospíšila. Podľa nášho názoru, typológia funkcií neziskových organizácií, ktorá je odvodzovaná od oblasti ich pôsobenia, neposkytuje dostatočný pohľad na rozmanitosť funkcií organizácií. Typológia využitá v medzinárodnom porovnávacom výskume neziskového sektora (Salomon a kol., 2004) redukuje a z nášho pohľadu aj skresľuje vnímanie funkcie neziskového sektora v spoločnosti. Z hľadiska ďalšieho výskumu týkajúceho sa funkcií mimovládnych organizácií považujeme za vhodné využitie tretieho prístupu (tzn. podľa Pospíšila a kol., 2009) k skúmaniu funkcií.

3.4. Dôvody vzniku a existencie neziskových organizácií v Slovenskej republike

Význam neziskových organizácií posledné desaťročia vzrastá, čo sa prejavuje nárastom ich početnosti, v zmenách spôsobu distribúcie verejných služieb, ako aj ich prínosmi v spoločnosti. Vzhľadom na túto skutočnosť je v súčasnom poznávaní neziskového sektora venovaná pozornosť aj skúmania dôvodov existencie neziskových organizácií, ktoré viedli k vzniku teórií existencie neziskového sektora.

V doterajšom skúmaní tejto oblasti výskumy potvrdili existenciu troch hlavných skupín teórií existencie neziskového sektora, ktorými sú:

- teórie odôvodňujúce existenciu neziskových organizácií obmedzeniami ekonomického systému. Ide napr. o Hansmannovu teóriu dôveryhodnosti, Weisbrodova teóriu vládneho zlyhania, teóriu rurality.
- teórie odôvodňujúce existenciu neziskových organizácií na základe obmedzení politického systému. Patrí sem napr. Weisbrodova teória vládneho zlyhania; Salomonova teória dobrovoľného zlyhania, teória strany ponuky alebo podnikania.
- teórie vysvetľujú vznik neziskových organizácií bez nadväznosti na politický systém či ekonomickú teóriu zameriavajúce sa na prínos neziskových organizácií, napr. teórie spoločenských koreňov.

Zároveň podľa počtu kľúčových faktorov, ktoré ovplyvňujú vznik neziskových organizácií, hovoríme o jednofaktorových, viacfaktorových teóriách a ostatných teóriách.

Medzi najčastejšie uvádzané teórie existencie neziskových sektorov je **teória vládnych a trhových zlyhaní**. Základom je, že trh nie je schopný dodávať potrebné množstvo verejných

statkov, t. j. statkov, ktoré sú dostupné všetkým ľuďom bez ohľadu na to, či za ne platia alebo nie. Príčiny takeéhoto zlyhania môžu byť mikroekonomické (napr. nedokonalá konkurencia, existencia externalít, asymetrické informácie a pod.), makroekonomické (zamestnanosť, inflácia, ekonomická rast, vyrovnanosť platobnej bilancie a pod.) i mimoekonomické (legislatíva, vojna a pod.).

Teória strany dopytu, tzv. teória informačnej asymetrie, vychádza zo skutočnosti, že spotrebiteľovi chýbajú informácie na dokonalé posúdenie spotrebúvaných statkov (z hľadiska množstva, kvality, času atď.) (Kuvíková, Stejskal, Svidroňová, 2014). Základnom teórie je predpoklad, že spotrebiteľ uprednostní verejné statky poskytované neziskovou organizáciou, keď štát zlyhá v ich zabezpečení, a taktiež zisková organizácia zlyhá v garancii istoty, že tovar alebo služby, ktoré sú zakúpené spĺňajú príslušné normy kvality a kvantity.

Opakom tejto teórie je **teória strany ponuky**, ktorá skúma motívy zakladateľov neziskových organizácií, ich správanie napodobňujúce správanie bežných trhových subjektov, osobitne sa zameriava na transakčné náklady a ich výšku. Teória strany ponuky spája podstatu existencie neziskovej organizácie s konceptom inštitucionálnej voľby (institutional choice) (napr. Badelt 1990, Ben-Ner, Van Hoomissen, 1993), na základe čoho je možné túto teóriu zaradiť k inštitucionálnym teóriám neziskového sektora (Badelt, 1997).

V súčasnosti relatívne neaktuálnou je **teória štátu blahobytu**, ktorá vďaka historickému vývoju vníma neziskové organizácie ako naplňajúce len určité úlohy pri riešení okrajových – reziduálnych sociálnych problémov a ich význam sa postupne stráca.

Naopak, aktuálnou je neustále **teória vzájomnej závislosti**. Z názvu vyplýva, že predpokladá vzájomný závislý vzťah medzi verejným a neziskovým sektorom, t. j. partnerstvo. Partnerský prístup zdôrazňuje vzájomnú závislosť štátu a rôznych aktérov, vrátane neziskových organizácií, čo vedie k vzniku rozšírených modelov spolupráce. Medzi súčasné formy partnerstva s neziskovým sektorom patria „dohody vlády a tretieho sektora“, ktoré odrážajú medzinárodný trend vedúci k tvorbe a rozvoju zámernej spolupráce medzi vládou a neziskovým sektorom (Casey 2016; Myers a MacDonald 2014). Po splnení vopred definovaných podmienok môžu byť úzke kooperatívne vzťahy riešením problému zabezpečovania takých verejných služieb, ktorých ekonomická charakteristika má podobu zmiešaných kolektívnych statkov. Spolupráca neziskového sektora a štátu má viaceré príčiny. Je známe, že neziskové organizácie často reagujú omnoho rýchlejšie na potreby ľudí, sú aktívne v určitých oblastiach skôr, než do nich vstúpi so svojimi organizáciami štát. Štát tak môže využiť výsledky práce neziskových organizácií pre svoje vlastné aktivity. Empiricky doložená je tiež platnosť teórie, že neziskové organizácie často získajú verejnú podporu, či aspoň verejný záujem o určité problémy, čo potom môžu štátne inštitúcie využiť (Hyánek, 2011).

Rovnaký základ ako teória vzájomnej závislosti má aj **teória vládnutia prostredníctvom tretieho sektora**. Zdôrazňuje, že neziskový sektor sa nemá vnímať ako substitút vo vzťahu k vláde, ale ako partner vlády (komplement). Odporúča vytvoriť partnerstvo, v rámci ktorého sa budú využívať prednosti jednotlivých sektorov (verejného neziskového a súkromného neziskového) tam, kde dokážu dosahovať vyššiu efektívnosť, čo sa prejaví vo vyššej

efektívnosti vládnych intervencií, ako aj vyššej efektívnosti fungovania mimovládnych neziskových organizácií (Kuvíková, Stejskal, Svidroňová, 2014).

Medzi pomerne nové teórie existencie neziskového sektora patrí **teória rurality**, ktorá sa zameriava na skúmanie rozdielov medzi životnou úrovňou v mestách a vo vidieckych oblastiach spôsobených veľkým množstvom sociálno-ekonomických faktorov. Táto teória vychádza zo základného predpokladu, že poslaním neziskových organizácií je pokryť potreby dopytu, ktorého potreby nie sú uspokojené ziskovými organizáciami, a zároveň dodáva, že vo vidieckych oblastiach je tento mechanizmus produkciou neziskových organizácií prioritne pre vlastných členov, nie na predaj. To čiastočne eliminuje obmedzenie neziskových organizácií spojené s existenciou ruralitných špecifických nákladov (napr. zlá infraštruktúra, geografické rozptýlenie obyvateľstva a pod.).

Medzi ďalšie teórie vzniku neziskových organizácií môžeme zaradiť napríklad **koncept sociálnej ekonomiky**, ale aj teórie ktoré sa neopierajú o empiriu, ale o normatívne a logické východiská. Všetky tieto prístupy majú jedno spoločné. Snažia sa nájsť podstatné faktory určujúce príčiny vzniku a rozvoja neziskových subjektov v rôznych typoch prostredia, poprípade faktory ovplyvňujúce rozsah, štruktúru či zameranie neziskového sektora (Hyánek, 2011).

V ďalšom texte sa zameriame na prepojenie výsledkov výskumu ohľadne vzniku a existencie neziskového sektora v Slovenskej republike s doteraz definovanými teóriami vzniku a existencie neziskového sektora. Sledované dôvody korešpondovali s týmito teóriami vzniku neziskových organizácií.

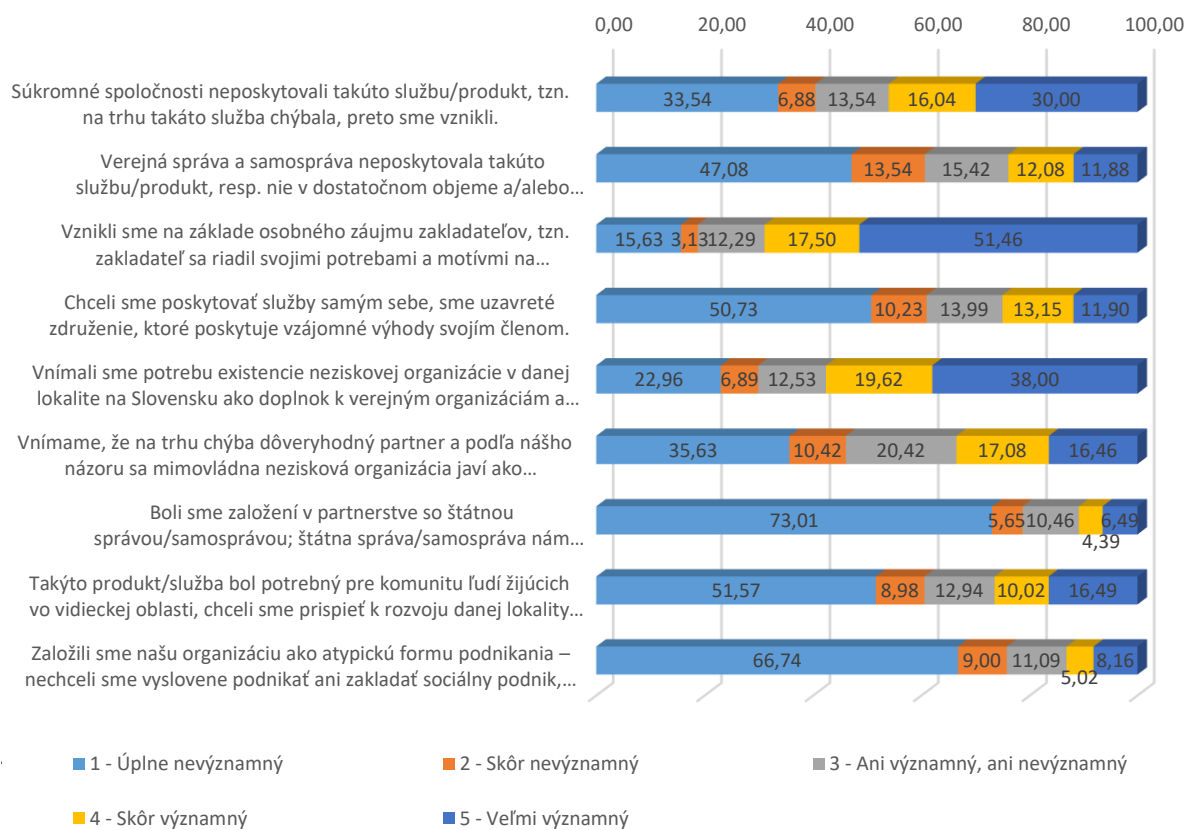
Tabuľka 3.24 Dôvody a teórie vzniku a existencie neziskového sektora

Dôvod vzniku	Teória vzniku
Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívami na sebarealizáciu a/alebo osobnými motívami, preto sme vznikli.	Teória ponuky
Vníмали sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli.	Teória vládnutia prostredníctvom tretieho sektora
Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli.	Teória vládnych a trhových zlyhaní
Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli.	Teória strany dopytu
Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku.	Teória rurality
Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...).	Teória vládnych a trhových zlyhaní
Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojím členom.	Teória ponuky
Založili sme našu organizáciu ako atypickú formu podnikania – nechceli sme vyslovene podnikať ani zakladať sociálny podnik, ale činnosti, ktoré robíme sú všeobecne prospešné.	Koncept sociálnej ekonomiky
Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ.	Teória vzájomnej závislosti

Zdroj: vlastné spracovanie

Dôvody vzniku neziskových organizácií sme skúmali na základe otázky, v ktorej mali respondenti ohodnotiť na stupnici 1 – 5 (1 znamenalo úplne nevýznamný dôvod a 5 veľmi významný dôvod) deväť dôvodov existencie neziskových organizácií alebo napísať vlastné odôvodnenie vzniku neziskovej organizácie. Relatívne hodnotenie jednotlivých dôvodov podľa uvedenej stupnice prezentuje graf 3.4 a priemerné hodnotenia jednotlivých dôvodov tabuľka 3.25.

Graf 3.4 Hodnotenie jednotlivých dôvodov existencie neziskových organizácií

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Tabuľka 3.25 Priemerné hodnotenie dôvodov vzniku neziskových organizácií

Dôvody vzniku neziskových organizácií	N		Priemerné hodnotenie	Medián	Modus	Štandardná odchýlka	Percentily		
	Odpovedali	Neodpovedali					25	50	75
Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli.	480	293	3,02	3	1	1,67	1	3	5
Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...)	480	293	2,28	2	1	1,45	1	2	3
Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívami na sebarealizáciu a/alebo osobnými motívami, preto sme vznikli.	480	293	3,86	5	5	1,47	3	5	5
Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom.	479	294	2,25	1	1	1,48	1	1	4
Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli.	479	294	3,43	4	5	1,59	2	4	5
Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli.	480	293	2,68	3	1	1,5	1	3	4
Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ.	478	295	1,66	1	1	1,22	1	1	2
Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku.	479	294	2,31	1	1	1,56	1	1	4
Založili sme našu organizáciu ako atypickú formu podnikania – nechceli sme vyslovene podnikáť ani zakladať sociálny podnik, ale činnosti, ktoré robíme sú všeobecne prospešné.	478	295	1,79	1	1	1,29	1	1	2

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Podľa uvedeného hodnotenia je za najvýznamnejší dôvod existencie neziskových organizácií považovaný výrok „Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívami na sebarealizáciu a/alebo osobnými motívami, preto sme vznikli.“ (3,86 bodu) Najmenej významným dôvodom založenie neziskových organizácií je podstata výroku „Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ.“ (1,66 bodu).

Ďalších 47 neziskových organizácií okrem uvedených dôvodov uviedlo aj vlastné vysvetlenie svojej existencie. Po zlúčení odpovedí do tematicky podobne orientovaných odpovedí je možné identifikovať ako ďalšie dôvody: pomoc vybranej skupine obyvateľov (14 respondentov), prevažne marginalizovaným skupinám (napr. zdravotne postihnuté osoby, národnostné menšiny, ľudia odkázaní na sociálne služby a pod.); dôsledok celospoločenskej potreby (11 respondentov); potreba sebarealizácie najmä v športovej oblasti (9 respondentov); rozvoj kultúry (4 respondenti). Medzi ďalšie dôvody patria založenie neziskovej organizácie spolu s iným partnerom ako štátna správa a to v spolupráci s nemocnicou a zahraničnou organizáciou; ochrana prírody; podpora informovanosti a získanie prostriedkov z grantov.

Porovnaním hodnotenia uvedených dôvodov založenia neziskovej organizácie s teoretickými prístupmi môžeme zhodnotiť, že v podmienkach Slovenskej republiky neziskové organizácie svojou ponukou reflektujú potreby jej zakladateľov a tak dopĺňajú chýbajúcu ponuku produktov na trhu, čo potvrdzuje východiská teórie strany ponuky a teórie vládnutia prostredníctvom tretieho sektora. Ďalším dominantným dôvodom existencie je riešenie trhového a vládneho zlyhávania (napr. nezisková organizácia ako alternatíva zabezpečovania určitých služieb, alebo ako dôveryhodnejší partner a pod.). Až piaty hodnotený dôvod existencie neziskových organizácií je súčasťou teórie rurality (len 2,31 bodu) , teda nie je možné jednoznačne konštatovať, či v rámci nej neziskové organizácie plnia úlohy prospievajúce k rozvoju vidieckeho územia. Relatívne nízky význam má v podmienkach Slovenska aj teória vzájomnej závislosti, čo však indikuje možnú absenciu implementácie najnovších prístupov v manažmente verejného sektora (napr. kolaboratívne a participatívne vládnutie), ktorých súčasťou je aj táto teória. Obdobne hodnotené je aj využívanie založenia neziskovej organizácie ako atypickej formy podnikania (pozri tiež vyhodnotenie otázok o sociálnom podnikaní).

Následne sme skúmali do akej miery naplňujú neziskové organizácie pôvodnú motiváciu, pre ktorú vznikli. Prehľad odpovedí neziskových organizácií prezentuje tabuľka 3.26. Zoskupenie odpovedí neziskových organizácií podľa intervalov prezentuje ďalšia tabuľka 3.27.

Tabuľka 3.26 Percento napĺňania pôvodnej motivácie neziskovej organizácie

% napĺňania pôvodnej motivácie NO	Počet	%	Valid Percent	Cumulative Percent
10	3	0,39	0,63	0,63
20	2	0,26	0,42	1,05
30	5	0,65	1,05	2,11
40	4	0,52	0,84	2,95
50	30	3,88	6,32	9,26
51	1	0,13	0,21	9,47
55	2	0,26	0,42	9,89
60	25	3,23	5,26	15,16
65	4	0,52	0,84	16,00
70	33	4,27	6,95	22,95
75	17	2,20	3,58	26,53
80	83	10,74	17,47	44,00
84	1	0,13	0,21	44,21
85	11	1,42	2,32	46,53
89	2	0,26	0,42	46,95
90	78	10,09	16,42	63,37
95	19	2,46	4,00	67,37
98	4	0,52	0,84	68,21
99	14	1,81	2,95	71,16
100	137	17,72	28,84	100,00
Odpovedali	475	61,45	100	
Neodpovedali	298	38,55		
Spolu	773	100		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

28,4 % neziskových organizácií plní svoje poslanie na 100 %, čo je zároveň najpočetnejšie zastúpená uvádzaná hodnota percentuálneho plnenia poslania. Nasleduje plnenie na 80% - 10,74% odpovedajúcich organizácií a 90 % plnenia poslania 16,42% neziskových organizácií.

Uvedené výsledky potvrdzuje tabuľka 3.27, podľa ktorej viac ako 90% neziskových organizácií plní svoje poslanie na viac ako 50 % a viac ako 50% neziskových organizácií na viac ako 80%. Necelé 3 % neziskových organizácií plní svoje poslanie do 40 %.

Tabuľka 3.27 Percento napĺňania pôvodnej motivácie neziskovej organizácie – kategórie

% napĺňania motivácie – kategórie	Počet	Percentá	Valid Percent	Cumulative Percent
0 - 20	5	0,65%	1,05%	1,05%
21 - 30	5	0,65%	1,05%	2,11%
31 - 40	4	0,52%	0,84%	2,95%
41-50	30	3,88%	6,32%	9,26%
51-60	28	3,62%	5,89%	15,16%
61-70	37	4,79%	7,79%	22,95%
71-80	100	12,94%	21,05%	44,00%
81-90	92	11,90%	19,37%	63,37%
91-100	174	22,51%	36,63%	100,00%
Odpovedali	475	61,45%	100,00%	
Neodpovedali	298	38,55%		
Spolu	773	100,00%		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Nasledujúca tabuľka dopĺňa uvedené hodnotenie o vybrané štatistické ukazovatele. Priemerné % napĺňania motivácie existencie neziskovej organizácie je 83,21 %, čo značí vysokú mieru napĺňania zámerov neziskových organizácií.

Tabuľka 3.28 Opisné charakteristiky miery napĺňania motivácie neziskových organizácií

Tabuľka č. 2: Štatistické údaje o naplnení motivácií		
Priemerné % naplňovania motivácie		83,21
Medián		90,00
Modus		100
Štandardná odchýlka		17,98
Minimum		10
Maximum		100
Percentily	25	75,00
	50	90,00
	75	100,00

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvody vzniku mimovládnych neziskových organizácií sme zisťovali aj v súvislosti s ďalšími premennými. Naše zistenia postupne prezentujeme.

Na základe Fischer exact testu sa nepreukázal vzťah medzi právnou formou neziskovej organizácie a ktorýmkoľvek z uvedených dôvodov vzniku neziskových organizácií. Môžeme konštatovať, že právna forma neziskovej organizácie nemá vplyv na dôvod vzniku organizácie.

3.4.1. Motívy vzniku neziskových organizácií a oblasť pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií

Motívy vzniku sme skúmali vo vzťahu k oblasti pôsobenia neziskových organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií. V rámci uvedenej korelácie sa závislosť prejavila pri nasledovných dôvodoch:

- Dôvod 1: Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli. (p-hodnota = 0,000; Cramerovo V = 0,205)
- Dôvod 2: Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...) alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, preto sme vznikli (p-hodnota=0,045; Cramerovo V = 0,170)
- Dôvod 3: Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívmi na sebarealizáciu a/alebo osobnými motívmi, preto sme vznikli. (p-hodnota = 0,025, Cramerovo V = 0,169)
- Dôvod 4: Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojím členom. (p-hodnota = 0,000, Cramerovo V = 0,206)
- Dôvod 5: Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli (p-hodnota =0,000, Cramerovo V = 0,214)
- Dôvod 6: Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli. (p-hodnota =0,000, Cramerovo V = 0,254).

Pri týchto dôvodoch sa potvrdil vplyv oblasti pôsobenia na dôvod vzniku neziskovej, postupne ich prezentujeme v nasledovných tabuľkách. V tabuľkách sme farebne označili – červenou hodnoty, ktoré hodnotenia boli významne nižšie ako očakávané hodnotenia (adjusted residual je menej ako -2) a zelenou hodnoty, ktoré boli významne vyššie ako očakávané (adjusted residual je viac ako 2) na základe vyhodnotenia Adjusted Residual. Tučným písmom sme označili najvyššie hodnoty, ktoré škála dosiahla v jednotlivých oblastiach.

Tabuľka 3.29 Hodnotenie dôvodu: Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala vo vzťahu k oblasti pôsobenia

	Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala					
		1- Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Ľudské práva a advokačné aktivity	Počet	7	1	1	2	10
	%	33,3%	4,8%	4,8%	9,5%	47,6%
Kultúra a duchovné hodnoty	Počet	37	2	15	12	24
	%	41,1%	2,2%	16,7%	13,3%	26,7%
Životné prostredie	Počet	8	0	1	5	5
	%	42,1%	0,0%	5,3%	26,3%	26,3%
Vzdelávanie	Počet	13	6	5	21	26
	%	18,3%	8,5%	7,0%	29,6%	36,6%
Veda, výskum a vývoj	Počet	1	1	2	1	0
	%	20,0%	20,0%	40,0%	20,0%	0,0%
Šport	Počet	65	11	24	19	26
	%	44,8%	7,6%	16,6%	13,1%	17,9%
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Počet	3	1	1	0	0
	%	60,0%	20,0%	20,0%	0,0%	0,0%
Sociálne služby	Počet	10	3	7	9	30
	%	16,9%	5,1%	11,9%	15,3%	50,8%
Dobrovoľníctvo	Počet	7	5	3	6	10
	%	22,6%	16,1%	9,7%	19,4%	32,3%
Zdravie	Počet	4	1	4	2	6
	%	23,5%	5,9%	23,5%	11,8%	35,3%
Iné	Počet	6	2	2	0	7
	%	35,3%	11,8%	11,8%	0,0%	41,2%
Spolu	Počet	161	33	65	77	144
	%	33,5%	6,9%	13,5%	16,0%	30,0%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod: Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli je menej významný pre organizácie v oblastiach športu, kultúry, rozvojovej a humanitárnej pomoci. Veľmi významný je pre oblasti sociálnych služieb a v oblasti vzdelávania. Významne ovplyvňuje aj vznik neziskových organizácií v oblastiach zdravia, dobrovoľníctva, ľudských práv a advokačných aktivít.

Tabuľka 3.30 Hodnotenie dôvodu Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, vo vzťahu k oblasti pôsobenia

	Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie					
		1-Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Ľudské práva a advokačné aktivity	Počet	8	1	2	4	6
	%	38,1%	4,8%	9,5%	19,0%	28,6%
Kultúra a duchovné hodnoty	Počet	51	10	14	10	5
	%	56,7%	11,1%	15,6%	11,1%	5,6%
Životné prostredie	Počet	8	3	2	3	3
	%	42,1%	15,8%	10,5%	15,8%	15,8%
Vzdelávanie	Počet	28	12	8	14	9
	%	39,4%	16,9%	11,3%	19,7%	12,7%
Veda, výskum a vývoj	Počet	1	1	3	0	0
	%	20,0%	20,0%	60,0%	0,0%	0,0%
Šport	Počet	79	15	25	16	10
	%	54,5%	10,3%	17,2%	11,0%	6,9%
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Počet	3	0	1	0	1
	%	60,0%	0,0%	20,0%	0,0%	20,0%
Sociálne služby	Počet	18	11	9	6	15
	%	30,5%	18,6%	15,3%	10,2%	25,4%
Dobrovoľníctvo	Počet	16	5	5	1	4
	%	51,6%	16,1%	16,1%	3,2%	12,9%
Zdravie	Počet	7	4	3	1	2
	%	41,2%	23,5%	17,6%	5,9%	11,8%
Iné	Počet	7	3	2	3	2
	%	41,2%	17,6%	11,8%	17,6%	11,8%
Spolu	Počet	226	65	74	58	57
	%	47,1%	13,5%	15,4%	12,1%	11,9%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod: Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, preto sme vznikli je v podstate nevýznamný takmer pre všetky skúmané oblasti, najmä pre oblasti športu, kultúry a duchovných hodnôt, životného prostredia, dobrovoľníctva, rozvojovej a humanitárnej pomoci, zdravia.

Tabuľka 3.31 Hodnotenie dôvodu Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov vo vzťahu k oblasti pôsobenia

	Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov					
		1-Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Ľudské práva a advokačné aktivity	Počet	3	1	4	3	10
	%	14,3%	4,8%	19,0%	14,3%	47,6%
Kultúra a duchovné hodnoty	Počet	12	1	10	10	57
	%	13,3%	1,1%	11,1%	11,1%	63,3%
Životné prostredie	Počet	2	1	4	2	10
	%	10,5%	5,3%	21,1%	10,5%	52,6%
Vzdelávanie	Počet	12	5	12	12	30
	%	16,9%	7,0%	16,9%	16,9%	42,3%
Veda, výskum a vývoj	Počet	0	0	0	2	3
	%	0,0%	0,0%	0,0%	40,0%	60,0%
Šport	Počet	15	3	11	31	85
	%	10,3%	2,1%	7,6%	21,4%	58,6%
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Počet	0	0	1	2	2
	%	0,0%	0,0%	20,0%	40,0%	40,0%
Sociálne služby	Počet	9	3	9	12	26
	%	15,3%	5,1%	15,3%	20,3%	44,1%
Dobrovoľníctvo	Počet	11	1	2	6	11
	%	35,5%	3,2%	6,5%	19,4%	35,5%
Zdravie	Počet	5	0	2	1	9
	%	29,4%	0,0%	11,8%	5,9%	52,9%
Iné	Počet	6	0	4	3	4
	%	35,3%	0,0%	23,5%	17,6%	23,5%
Spolu	Počet	75	15	59	84	247
	%	15,6%	3,1%	12,3%	17,5%	51,5%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod: Vznikli sme na základe zakladateľov je významný pre všetky sledované oblasti okrem dobrovoľníctva a skupiny „iné“. Neziskové organizácie vznikajú zo skúmaného dôvodu prioritne v oblastiach vedy, výskumu a vývoja, rozvojovej a humanitárnej pomoci, kultúry a duchovných hodnôt a športu.

Tabuľka 3.32 Hodnotenie dôvodu Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojím členom vo vzťahu k oblasti pôsobenia

	Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojím členom					
		1 - Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Ľudské práva a advokačné aktivity	Počet	13	0	4	1	3
	%	61,9%	0,0%	19,0%	4,8%	14,3%
Kultúra a duchovné hodnoty	Počet	56	11	10	5	7
	%	62,9%	12,4%	11,2%	5,6%	7,9%
Životné prostredie	Počet	15	0	3	1	0
	%	78,9%	0,0%	15,8%	5,3%	0,0%
Vzdelávanie	Počet	44	8	6	9	4
	%	62,0%	11,3%	8,5%	12,7%	5,6%
Veda, výskum a vývoj	Počet	0	1	3	1	0
	%	0,0%	20,0%	60,0%	20,0%	0,0%
Šport	Počet	43	19	26	29	28
	%	29,7%	13,1%	17,9%	20,0%	19,3%
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Počet	5	0	0	0	0
	%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Sociálne služby	Počet	29	6	9	7	8
	%	49,2%	10,2%	15,3%	11,9%	13,6%
Dobrovoľníctvo	Počet	19	3	4	4	1
	%	61,3%	9,7%	12,9%	12,9%	3,2%
Zdravie	Počet	9	0	0	4	4
	%	52,9%	0,0%	0,0%	23,5%	23,5%
Iné	Počet	10	1	2	2	2
	%	58,8%	5,9%	11,8%	11,8%	11,8%
Spolu	Počet	243	49	67	63	57
	%	50,7%	10,2%	14,0%	13,2%	11,9%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojím členom je nevýznamný pre všetky skúmané oblasti pôsobenia neziskových organizácií. Ako najviac nevýznamný bol označený v oblastiach rozvojová a humanitárna pomoc, životné prostredie, kultúra a duchovné hodnoty a dobrovoľníctvo.

Tabuľka 3.33 Hodnotenie dôvodu Vníмали sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám vo vzťahu k oblasti pôsobenia

	Vníмали sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám					
		1 - Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Ľudské práva a advokačné aktivity	Počet	3	0	2	0	16
	%	14,3%	0,0%	9,5%	0,0%	76,2%
Kultúra a duchovné hodnoty	Počet	25	4	10	18	32
	%	28,1%	4,5%	11,2%	20,2%	36,0%
Životné prostredie	Počet	6	1	0	1	11
	%	31,6%	5,3%	0,0%	5,3%	57,9%
Vzdelávanie	Počet	6	7	4	15	39
	%	8,5%	9,9%	5,6%	21,1%	54,9%
Veda, výskum a vývoj	Počet	1	0	0	2	2
	%	20,0%	0,0%	0,0%	40,0%	40,0%
Šport	Počet	51	13	23	32	26
	%	35,2%	9,0%	15,9%	22,1%	17,9%
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Počet	0	0	1	2	2
	%	0,0%	0,0%	20,0%	40,0%	40,0%
Sociálne služby	Počet	10	6	7	12	24
	%	16,9%	10,2%	11,9%	20,3%	40,7%
Dobrovoľníctvo	Počet	3	2	8	7	11
	%	9,7%	6,5%	25,8%	22,6%	35,5%
Zdravie	Počet	2	0	3	3	9
	%	11,8%	0,0%	17,6%	17,6%	52,9%
Iné	Počet	3	0	2	2	10
	%	17,6%	0,0%	11,8%	11,8%	58,8%
Spolu	Počet	110	33	60	94	182
	%	23,0%	6,9%	12,5%	19,6%	38,0%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod Vníмали sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám je významný pre všetky skúmané oblasti pôsobenia neziskových organizácií okrem športu. Ide o veľmi významný dôvod existencie neziskových organizácií v oblastiach ľudské práva a advokačné aktivity, rozvojová a humanitárna pomoc, vzdelávanie a zdravie.

Tabuľka 3.34 Hodnotenie dôvodu Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb vo vzťahu k oblasti pôsobenia

	Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb					
		1 - Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Ľudské práva a advokačné aktivity	Počet	4	2	2	3	10
	%	19,0%	9,5%	9,5%	14,3%	47,6%
Kultúra a duchovné hodnoty	Počet	40	7	17	14	12
	%	44,4%	7,8%	18,9%	15,6%	13,3%
Životné prostredie	Počet	1	0	8	2	8
	%	5,3%	0,0%	42,1%	10,5%	42,1%
Vzdelávanie a výskum	Počet	12	12	17	13	17
	%	16,9%	16,9%	23,9%	18,3%	23,9%
Veda, výskum a vývoj	Počet	2	0	1	2	0
	%	40,0%	0,0%	20,0%	40,0%	0,0%
Šport	Počet	76	15	32	16	6
	%	52,4%	10,3%	22,1%	11,0%	4,1%
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Počet	2	1	0	2	0
	%	40,0%	20,0%	0,0%	40,0%	0,0%
Sociálne služby	Počet	11	4	10	17	17
	%	18,6%	6,8%	16,9%	28,8%	28,8%
Dobrovoľníctvo	Počet	16	3	7	3	2
	%	51,6%	9,7%	22,6%	9,7%	6,5%
Zdravie	Počet	2	3	3	3	6
	%	11,8%	17,6%	17,6%	17,6%	35,3%
Iné	Počet	5	3	1	7	1
	%	29,4%	17,6%	5,9%	41,2%	5,9%
Spolu	Počet	171	50	98	82	79
	%	35,6%	10,4%	20,4%	17,1%	16,5%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod: Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb je menej významný pre oblasť športu, dobrovoľníctva, rozvojovej a humanitárnej pomoc, kultúry a duchovných hodnôt. Významnejší je pre oblasť životného prostredia a oblasť ľudské práva a advokačné aktivity.

Vyhodnotenie korelácií v tabuľkách 3.29 – 3.34 indikuje viaceré zistenia. Vzájomná závislosť sa prejavila len medzi oblasťou pôsobenia a teóriou vládnych a trhových zlyhaní, teóriou dopyt, ponuky a teóriou vládnutia tretieho sektora.

V oblastiach vzdelávania, sociálnych služieb a ľudských práv a advokačných aktivít neziskové organizácie na jeden strane predstavujú riešenie **zlyhávania štátu a trhu**, na druhej strane dotvárajú ponuku služieb, ktoré na trhu chýbajú, kedy dochádza k naplneniu **teórie strany ponuky**. Teória strany ponuky sa prejavuje aj pri vzniku a pôsobení organizácií v oblasti športu a kultúry, čiastočne v oblasti vedy a výskumu a životného prostredia.

Na základe nevýznamného postavenia dôvodu „služby nie sú v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie“ môžeme usudzovať, že z hľadiska tohto dôvodu nedochádza k rozsiahlejšiemu zlyhaniu trhu a štátu okrem oblasti sociálnych služieb. Avšak, na druhej strane sa potvrdila potreba vzniku neziskových organizácií ako doplnku k verejným organizáciám a súkromným organizáciám (dôvod 5) ako významnejší dôvodov vzniku vo väčšine skúmaných oblastí (**teória vládnutia tretieho sektora**), čím sa prispieva k riešeniu **vybraných zlyhaní štátu a trhu**.

K uplatneniu **teórie dopytu** v praxi dochádza v oblastiach životného prostredia a ľudských práv a advokačných aktivít, sociálnych služieb, ako aj v skupine „iné“, kde neziskové vznikajú ako dôveryhodnejší poskytovatelia statkov/služieb.

3.4.2. Motívy vzniku neziskových organizácií a zmeny v charaktere aktivít

Tretia oblasť korelácií sa zameriava na hodnotenie vzťahu medzi dôvodom vzniku neziskových organizácií a zmenami charakteru ich aktivít. Vzájomný vzťah sa prejavil v 2 dôvodoch:

- Dôvod 4: Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom. (p-hodnota = 0,003, Cramerovo V = 0,132)
- Dôvod 5: Vníмали sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli. (p-hodnota = 0,000, Cramerovo V = 0,153)

Podrobný prehľad odlišností zobrazujú tabuľky 3.35 a 3.36.

Tabuľka 3.35 Hodnotenie dôvodu Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojím členom vo vzťahu k zmenám charakteru aktivít

	Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojím členom					
		1 Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Tie isté aktivity realizujeme nepretržite od svojho vzniku, pričom ich charakter sa nezmenil	Počet	146	32	39	38	44
	%	48,83%	10,70%	13,04%	12,71%	14,72%
Tie isté aktivity realizujeme s prestávkami, nepravidelne, nárazovo	Počet	22	1	11	8	4
	%	47,83%	2,17%	23,91%	17,39%	8,70%
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne	Počet	52	9	12	9	3
	%	61,18%	10,59%	14,12%	10,59%	3,53%
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získame účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít	Počet	11	3	0	7	4
	%	44,00%	12,00%	0,00%	28,00%	16,00%
Iné	Počet	9	4	5	0	1
	%	47,37%	21,05%	26,32%	0,00%	5,26%
Spolu	Počet	240	49	67	62	56
	%	50,63%	10,34%	14,14%	13,08%	11,81%

N=474

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojím členom je relatívne bezvýznamný pre neziskové organizácie všetkých skupín odpovedí (priemerné hodnotenie za uvedené skupiny odpovedí sa pohybuje medzi 1,8 – 2,6 bodu). Pre neziskové, ktoré realizujú svojej aktivity s obmenami podľa aktuálnej situácie, ide o výraznejšie menej významný dôvod oproti ostatným skupinám odpovedí.

Tabuľka 3.36 Hodnotenie dôvodu Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám vo vzťahu k zmenám charakteru aktivít

	Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám					
		1 Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Tie isté aktivity realizujeme nepretržite od svojho vzniku, pričom ich charakter sa nezmenil	Počet	88	13	34	60	104
	%	29,43%	4,35%	11,37%	20,07%	34,78%
Tie isté aktivity realizujeme s prestávkami, nepravidelne, nárazovo	Počet	6	5	10	10	15
	%	13,04%	10,87%	21,74%	21,74%	32,61%
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne	Počet	11	7	10	14	43
	%	12,94%	8,24%	11,76%	16,47%	50,59%
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získame účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít	Počet	4	3	1	5	12
	%	16,00%	12,00%	4,00%	20,00%	48,00%
Iné	Počet	0	5	4	5	5
	%	0,00%	26,32%	21,05%	26,32%	26,32%
Spolu	Počet	109	33	59	94	179
	%	23,00%	6,96%	12,45%	19,83%	37,76%

N=474

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám je skôr významný pre všetky skupiny odpovedí – teda je pre neziskové organizácie, ktoré realizujú svoje aktivity bez zmien; nepravidelne alebo s rôznymi obmenami (priemerné hodnotenie sa pohybuje od 3,264 do 3,835 bodu). Najvyššie je uvedený dôvod hodnotený skupinou neziskových organizácií, ktoré aktivity realizujú s obmenami podľa aktuálnej situácie.

Oba korelované dôvody majú podstatu v teórii ponuky a nadväzujúcej teórii vládnutia tretieho sektora. Prvá korelácia naznačuje nevýznamný vzťah medzi vznikom neziskovej organizácie ako uzavretým združením fungujúcim pre uspokojenie potrieb svojich členov a medzi zmenami charakteru aktivity, čo môže byť spôsobené fixným zameraním neziskových organizácií na vopred určený zámer pre členov spoločenstva. Na druhej strane, významný vzťah sa prejavuje medzi vznikom neziskových organizácií ako doplnkom k verejným organizáciám a súkromným firmám a zmenami v charaktere aktivity. Inak povedané, najmä neziskové organizácie, ktoré sa zameriavajú na riešenie aktuálnych témy s obmenami aktivít alebo sa zameriavajú na zmeny aktivít účelovo podľa typov projektov plnia pravdepodobne častejšie úlohu neziskových organizácií ako doplnkového poskytovateľa služieb.

3.4.3. Motívy vzniku neziskových organizácií a pôsobnosť organizácie

Ďalšou skúmanou koreláciou bolo hodnotenie významnosti jednotlivých dôvodov a pôsobnosti neziskových (od komunálnej po globálnu). Zistenia zobrazuje tabuľka 3.37.

Tabuľka 3.37 Spearmanov koeficient dôvod vzniku a pôsobnosť neziskovej organizácie za posledné tri roky (do komunálnej po globálnu)

Dôvod vzniku MNO \ pôsobnosť			Pôsobnosť MNO za posledné tri roky (2016-2018)?
Spearman's rho	Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom.	r_s	-,162**
		Sig. (2-tailed)	0,000
		N	479
	Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ.	r_s	-,097*
		Sig. (2-tailed)	0,034
		N	478
	Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku.	r_s	-,137**
		Sig. (2-tailed)	0,003
		N	479

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Závislosť sa prejavila v prípade dôvodu „Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom“. Ide o negatívnu závislosť, ktorá hovorí, že čím je pôsobnosť orientovaná užšie, tým je dôvod vzniku hodnotený ako významnejší, čo je očakávané užším zameraním pôsobnosti neziskových organizácií na svojich členov.

Podobný charakter vzťahu je zaznamenaný aj pri dôvode „Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ“, čo naznačuje, že k uplatňovaniu teórie vzájomnej závislosti vo väčšej miere dochádza na nižšej (napr. komunálnej/regionálnej) úrovni.

Rovnaký vzťah sa prejavil pri dôvode „Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku.“ Uvedený výsledok tiež môžeme považovať za očakávaný a potvrdzuje uplatňovanie teórie rurality (riešenie vybraných problémov pre komunity na vidieku).

Všetky tri dôvody sú úzko spojené s lokalizáciou neziskových organizácií na úrovni lokality a plnením úloh pre cieľové skupiny v jej území.

3.4.4. Motívy vzniku neziskových organizácií a sídlo organizácií

Uvedenú reláciu doplníme skúmaním vzťahu medzi dôvodmi vzniku MNO a sídlom organizácie. Na základe zadaného PSČ neziskovou organizáciou boli vytvorené kategórie kraj, mesto, vidiek, mesto a vidiek. Pri skúmaní závislosti hodnotenia dôvodov vzniku neziskových organizácií a kraja nebola preukázaná žiadna závislosť.

V prípade skúmania vzťahu dôvodov vzniku neziskových a sídlom v meste, na vidieku alebo v meste a vidieku boli identifikované vzájomné závislosti v 4 dôvodoch:

- Dôvod 1: Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli. (p-hodnota = 0,015, Cramerovo V = 0,141)
- Dôvod 2: Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...) alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, preto sme vznikli. (p-hodnota = 0,002, Cramerovo V = 0,168)
- Dôvod 6: Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli. (p-hodnota = 0,047, Cramerovo V = 0,129)
- Dôvod 8: Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku. (p-hodnota < 0,001, Cramerovo V = 0,28)

Tabuľka 3.38 Hodnotenie dôvodu Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala vo vzťahu k sídlu

		Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala				
		1 Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Mesto	Počet	76	17	34	43	93
	%	28,90%	6,46%	12,93%	16,35%	35,36%
Vidiek	Počet	54	7	22	14	28
	%	43,20%	5,60%	17,60%	11,20%	22,40%
Mesto a vidiek	Počet	31	9	9	20	22
	%	34,07%	9,89%	9,89%	21,98%	24,18%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Pre organizácie, ktoré majú sídlo v meste bol dôvod vzniku Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala významnejší, a na druhej strane pre organizácie, ktoré sídlia na vidieku, bol tento dôvod nevýznamný.

Tabuľka 3.39 Hodnotenie dôvodu Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie vo vzťahu k sídlu

		Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie				
		1 Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Mesto	Počet	113	39	41	27	43
	%	42,97%	14,83%	15,59%	10,27%	16,35%
Vidiak	Počet	73	15	20	10	7
	%	58,40%	12,00%	16,00%	8,00%	5,60%
Mesto a vidiak	Počet	39	11	13	21	7
	%	42,86%	12,09%	14,29%	23,08%	7,69%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Pri hodnotení dôvodu vzniku Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie je možné pozorovať jeho menej významné postavenie vo vzťahu k mestu a ešte nižšiu významnosť pre vidiak. Hodnotenie uvedenej korelácie nepotvrdilo to, že by neziskové organizácie vznikali z dôvodu vládneho zlyhania. Na druhej strane táto teória môže byť skôr dôvodom vzniku pre organizácie vznikajúce v mestách ako re organizácie vznikajúce na vidiaku

Tabuľka 3.40 Hodnotenie dôvodu Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb vo vzťahu k sídlu

		Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb				
		1 Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Mesto	Počet	83	29	53	45	54
	%	31,44%	10,98%	20,08%	17,05%	20,45%
Vidiak	Počet	59	11	26	16	12
	%	47,58%	8,87%	20,97%	12,90%	9,68%
Mesto a vidiak	Počet	29	10	19	20	13
	%	31,87%	10,99%	20,88%	21,98%	14,29%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Hodnotenie dôvodu 6 ukazuje, že dôvod vzniku neziskových organizácií ako dôveryhodnejšieho partnera, ktorý chýba na trhu (teória dopytu), je menej významný pre neziskové organizácie pôsobiace na vidiaku a ani významný ani nevýznamný pre neziskové organizácie v meste. Je možné povedať, že pre všetky neziskové organizácie ide o menej významný dôvod vzniku MNO.

Tabuľka 3.41 Hodnotenie dôvodu Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku vo vzťahu k sídlu

		Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku				
		1 Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Mesto	Počet	163	22	35	15	28
	%	61,98%	8,37%	13,31%	5,70%	10,65%
Vidiek	Počet	34	7	19	20	44
	%	27,42%	5,65%	15,32%	16,13%	35,48%
Mesto a vidiek	Počet	49	14	8	13	7
	%	53,85%	15,38%	8,79%	14,29%	7,69%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V tabuľke sa potvrdila nevýznamnosť dôvodu pre mesto a mierne vyššia významnosť pre vidiek. Pre kategóriu „mesto a vidiek“ ide o relatívne nevýznamný faktor. Mierne vyššia významnosť pre vidiek naznačuje možnosť uplatňovania teórie rurality v praxi.

3.4.5. Motívy vzniku neziskových organizácií a vek organizácie

Ďalším skúmaným aspektom je vzťah medzi dôvodmi vzniku neziskových organizácií a vekom organizácie (nižšie uvedená tabuľka 3.42 – 4. stĺpec). Na základe výsledku Spearmanovho korelačného koeficientu je možné tvrdiť, že existuje závislosť medzi tromi dôvodmi vzniku neziskových organizácií a vekom organizácie, inak povedané, to kedy organizácie vznikli má vplyv na dôvod vzniku neziskovej organizácie.

Prvým dôvodom je „Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli.“ Čím dlhšie fungujú MNO, tým je uvedený dôvod pre ne menej významný (p-hodnota = 0,008 , Spearmanov koeficient = -0,120).

Druhým dôvodom je „Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívmi na sebarealizáciu a/alebo osobnými motívmi, preto sme vznikli.“, keď vzťah s dĺžkou fungovania organizácie obdobný ako pri prvom dôvode. To znemaná., že platí, že čím organizácia dlhšie funguje, tým je uvedený dôvod menej významný (p-hodnota = 0,019 , Spearmanov koeficient = -0,107).

V treťom dôvode „Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ.“ sa potvrdila pozitívna vzájomná závislosť (p-hodnota < 0,001, Spearmanov koeficient = 0,178), a teda čím je organizácia staršia, tým je uvedený dôvod pre ňu dôležitejší. Uvedené hodnotenie potvrdzuje úlohu partnerstva s organizáciami štátnej správy/samosprávy vo fungovaní neziskového sektora a potvrdzuje platnosť **teórie vzájomnej závislosti** ako dôvodu vzniku neziskových, a to najmä pri dlhšie existujúcich organizáciách, čo indikuje, že štát mal záujem podporiť zakladanie neziskových, resp. skôr tu ide o moment, kedy

štát či regionálna a miestna samospráva začali (spolu)zakladať neziskové organizácie na výkon svojich kompetencií v dôsledku reforiem verejnej správy.

3.4.6. Motívy vzniku neziskových organizácií a vyhodnocovanie prínosu aktivít

V tabuľke 3.42, v 5. – 9. stĺpci je hodnotený vzájomný vzťah medzi dôvodom vzniku neziskových organizácií a vyhodnocovaním prínosu svojich aktivít. Slabá pozitívna závislosť (p -hodnota = 0,03, Spearmanov koeficient = 0,099) sa prejavila medzi odpoveďami neziskových organizácií, ktoré využívajú systematicky vlastné nástroje hodnotenia prínosov a tými, ktoré označili ako významnejší dôvod „Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli.“ Tzn. organizácie, ktoré boli založené na základe teórie vládnych a trhových zlyhaní majú vlastné nástroje na meranie prínosu svojich aktivít, čo môže znamenať, že sa snažia merať vplyv svojej činnosti, aby mohli argumentovať, že dokážu reagovať na zlyhania štátu aj trhu a tieto zlyhania aj riešiť.

Pre neziskové organizácie, ktoré využívajú overené metodiky hodnotenia svojho vplyvu, je významnejší dôvod vzniku „Vníмали sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli.“ (p -hodnota = 0,046, Spearmanov koeficient = 0,091). V tomto prípade ide o organizácie založené podľa teórie vládnutia prostredníctvom tretieho sektora, tieto organizácie preberajú nástroje často zo zahraničia, kde môžeme povedať, že neziskový sektor je naozaj vnímaný ako partner štátu.

Pre neziskové organizácie, ktoré nesledujú vplyv svojich aktivít, je významnejší dôvod vzniku „Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojím členom“ (p -hodnota = 0,029, Spearmanov koeficient = 0,100). Ak boli organizácie založené podľa teórie strany ponuky len na to, aby uspokojovali potreby svojich zakladateľov a členov, je logické, že necítia potrebu vplyv a prínos svojich aktivít merať a vyhodnocovať.

Tabuľka 3.42 Spearmanov koeficient dôvod vzniku a vek organizácie a Spearmanov koeficient dôvod vzniku MNO a vyhodnocovanie prínos aktivít

Dôvod vzniku MNO\ vek Dôvod vzniku MNO\vyhodnocovanie prínosov			Vek organizácie	Áno, systematicky, máme na to vlastné nástroje	Áno, systematicky, používame overené metodiky iných organizácií	Áno, ale len keď to vyžaduje donor/projekt	Nie
Spearman's rho	Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli.	r_s	-,120**	,099*	0,063	0,003	- ,130**
		Sig. (2- tailed)	0,008	0,030	0,170	0,951	0,004
		N	480	480	480	480	480
	Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, preto sme vznikli	r_s	-0,087	0,052	0,079	0,032	-,101*
		Sig. (2- tailed)	0,058	0,256	0,085	0,485	0,027
		N	480	480	480	480	480
	Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívmi na seberealizáciu a/alebo osobnými motívmi, preto sme vznikli.	r_s	-,107*	0,008	0,023	-0,020	0,042
		Sig. (2- tailed)	0,019	0,862	0,611	0,661	0,354
		N	480	480	480	480	480
	Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom.	r_s	0,000	-0,004	-0,028	-,094*	,100*
		Sig. (2- tailed)	0,994	0,935	0,538	0,039	0,029
		N	479	479	479	479	479
	Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli.	r_s	-0,023	0,058	,091*	0,051	- ,134**
		Sig. (2- tailed)	0,608	0,206	0,046	0,261	0,003
		N	479	479	479	479	479
	Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli.	r_s	0,044	0,027	0,051	0,084	- ,121**
		Sig. (2- tailed)	0,338	0,551	0,261	0,067	0,008
		N	480	480	480	480	480
	Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ.	r_s	,178**	-0,022	-0,062	0,013	0,027
		Sig. (2- tailed)	0,000	0,630	0,174	0,785	0,557
		N	478	478	478	478	478

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

3.4.7. Motívy vzniku neziskových organizácií a zameranie z hľadiska prospešnosti

V tabuľke 3.43 prezentujeme vzájomné závislosti medzi dôvodom vzniku organizácie a jej zameraním z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti. Vzájomný vzťah sa prejavil len v jednom dôvode „Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom.“ ($p = 0,000$, Spearmanov koeficient = $0,287$). Pozitívna závislosť znamená, že čím organizácie boli užšie zamerané, tým hodnotili tento dôvod ako významnejší. Týmto sa len potvrdila logika toho, že ak organizácie vznikli z uvedeného dôvodu, ide o potom o organizácie vzájomne prospešné, ktoré sa naozaj zameriavajú len na uspokojovanie potrieb svojich členov.

Tabuľka 3.43 Spearmanov koeficient dôvod vzniku a vzájomná až verejná prospešnosť

Dôvod vzniku \ prospešnosť			Vzájomná x verejná prospešnosť
Spearman's rho	Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom.	r_s	,287**
		Sig. (2-tailed)	0,000
		N	478

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Spearmanovým testom sme skúmali aj závislosť medzi dôvodom vzniku neziskových organizácií a % naplnenia uvedených motívov vzniku, avšak ani v jednom z dôvodov nebola potvrdená štatisticky významná vzájomná závislosť.

3.4.8. Motívy vzniku neziskových organizácií a spolupracujúce subjekty

Poslednou oblasťou skúmania bola závislosť medzi dôvodmi vzniku a spolupracujúcimi subjektmi.

Tabuľka 3.44 Spearmanov koeficient dôvod vzniku a spolupracujúci subjekt

Dôvody vzniku MNO\ spolupracujúci subjekt			Lokálna samospráva	Regionálna samospráva	Štátna správa	Medzinárodné inštitúcie	Podnikateľský sektor	Vysoká škola	Základná škola	Stredná škola	Iné MVO - domáce	Iné MVO - zahraničné	Individuálni odborníci	Iné
Spearman's rho	1. Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli.	r_s	-0,020	,140**	-0,015	,113*	0,065	,099*	0,019	,177**	,132**	,102*	,151**	-0,036
		Sig. (2-tailed)	0,657	0,003	0,749	0,016	0,166	0,033	0,686	0,000	0,004	0,028	0,001	0,449
		N	473	460	466	456	460	462	463	458	474	459	468	448
	2. Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...) alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, preto sme vznikli	r_s	0,013	,120**	-0,052	0,085	,121**	0,069	0,031	,101*	0,088	0,058	,149**	-0,089
		Sig. (2-tailed)	0,777	0,010	0,259	0,069	0,010	0,140	0,506	0,030	0,055	0,215	0,001	0,060
		N	473	460	466	456	460	462	463	458	474	459	468	448
	3. Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívami na sebarealizáciu a/alebo osobnými motívami, preto sme vznikli.	r_s	0,028	-,128**	-,110*	-,102*	0,034	-0,081	-,104*	-0,071	-0,019	-0,066	-,102*	-0,048
		Sig. (2-tailed)	0,550	0,006	0,018	0,029	0,463	0,082	0,026	0,128	0,680	0,159	0,028	0,311
		N	473	460	466	456	460	462	463	458	474	459	468	448
	4. Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom.	r_s	-0,050	-,137**	-0,087	-,144**	-0,089	-,183**	-,116*	-,159**	-,212**	-,179**	-,170**	-0,001
		Sig. (2-tailed)	0,280	0,003	0,061	0,002	0,057	0,000	0,013	0,001	0,000	0,000	0,000	0,976
		N	473	460	466	456	460	462	463	458	474	459	468	448
	5. Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli.	r_s	,095*	,137**	,140**	,188**	,234**	,191**	0,079	,167**	,147**	,140**	,200**	-0,075
		Sig. (2-tailed)	0,038	0,003	0,002	0,000	0,000	0,000	0,090	0,000	0,001	0,003	0,000	0,111
		N	473	460	466	456	460	462	463	458	474	459	468	448
	6. Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli.	r_s	0,035	,095*	,127**	,164**	,132**	,237**	0,037	,186**	,123**	,131**	,222**	-,129**
		Sig. (2-tailed)	0,446	0,042	0,006	0,000	0,005	0,000	0,426	0,000	0,008	0,005	0,000	0,006
		N	473	460	466	456	460	462	463	458	474	459	468	448
	7. Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ.	r_s	,116*	0,050	0,082	-,096*	-0,027	-0,062	0,021	0,034	-,098*	-0,085	-0,040	-0,058
		Sig. (2-tailed)	0,012	0,280	0,078	0,041	0,558	0,181	0,657	0,474	0,034	0,068	0,383	0,224
		N	473	460	466	456	460	462	463	458	474	459	468	448
	8. Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku.	r_s	,181**	0,079	-,125**	-0,087	0,051	-,143**	0,039	-0,080	-0,083	-,101*	-0,062	-0,066
		Sig. (2-tailed)	0,000	0,089	0,007	0,064	0,276	0,002	0,404	0,086	0,072	0,030	0,182	0,160
		N	473	460	466	456	460	462	463	458	474	459	468	448
	9. Založili sme našu organizáciu ako atypickú formu podnikania – nechceli sme vyslovene podnikateľ ani zakladať sociálny podnik, ale činnosti, ktoré robíme sú všeobecne prospešné.	r_s	-0,014	-0,011	-0,030	-,103*	0,039	-0,006	-0,001	0,024	-0,031	-0,013	0,014	-0,045
		Sig. (2-tailed)	0,764	0,816	0,524	0,028	0,404	0,901	0,976	0,602	0,506	0,788	0,761	0,343
		N	473	460	466	456	460	462	463	458	474	459	468	448

Z uvedenej tabuľky vyplýva, že ak neziskové spolupracujú s jednotlivými subjektmi, sú pre ne významnejšie, resp. menej významné nasledovné dôvody vzniku:

	významnejšie dôvody	menej významné dôvody
Samospráva na úrovni mesta/obce	5., 7., 8.	-
Regionálna a krajská samospráva	1., 2., 5., 6.	3., 4.
Štátna správa	5., 6., 7.	3., 8.
Medzinárodné inštitúcie	1., 5., 6.	3., 4., 7., 9.
Podnikateľský sektor	2., 5., 6.	-
Vysoká škola/univerzita	1., 5., 6.	4., 8.
Základná škola	-	3., 4.
Stredná škola	1., 2., 5., 6.	4.
Iné MNO - domáce	1., 5., 6.	4., 7.
Iné MNO – zahraničné	1., 5., 6.	4., 8.
Individuálni odborníci		3., 4.
a odborníčky	1., 2., 5., 6.	
Iné subjekty		5., 6.

Ako vidíme, uvedené dôvody sú v rôznych kombináciách vo vzťahu k jednotlivým subjektom. Medzi častejšie opakujúce sa významné dôvody patrí 1., 5. a 6. dôvod a menej významné dôvody patrí 3., 4., 8. Inak povedané, tie neziskové organizácie, ktoré spolupracujú s uvedenými subjektmi (mimo samosprávy), sa vnímajú významnejšie viac ako dôveryhodnejší poskytovateľ služieb/statkov a zároveň chcú pokryť potrebu existencie neziskovej organizácie v lokalite ako doplnok k verejnému sektoru a súkromným organizáciám a zároveň dopyt zákazníkov po službách, ktoré na trhu chýbali. Z teoretického pohľadu ide o prekrytie východísk **teórie ponuky** a **teórie dopytu** a **teórie vládnutia prostredníctvom tretieho sektora**. Uvedené vnímanie môže súvisieť s menšou územnou pôsobnosťou neziskových organizácií a s tým spojeným lepším poznaním potrieb tohto územia a ich efektívnejším uspokojovaním.

V prípade spolupráce neziskových organizácií s organizáciami verejného sektora je vnímaný ako významnejší aj dôvod založenia neziskovej organizácie v partnerstve s nimi oproti iným subjektom, čo korešponduje s faktom, že aj miestne a regionálne samosprávy môžu byť zriaďovateľom rozpočtových a príspevkových organizácií a zakladateľom všetkých foriem mimovládnych neziskových organizácií.

Diskusia

Výsledky nášho výskumu porovnávame s výsledkami predchádzajúceho realizovaného výskumu zaoberajúceho sa uplatňovaním teórií vzniku neziskových organizácií v podmienkach Slovenskej republiky (Kostiviarová, 2015; Murray Svidroňová, Vaceková, Valentinov, 2016). V roku 2015 bolo do výskumu zapojených 60 neziskových organizácií a skúmané boli takmer rovnako definované dôvody vzniku ako v roku 2019. Porovnanie vybraných výsledkov prezentuje tabuľka 3.45.

Tabuľka 3.45 Porovnanie vybraných výsledkov výskumov o dôvodoch vzniku MNO

Teória vzniku MNO	Dôvody vzniku neziskových organizácií	Výskum 2019			Výskum 2015
		N		Priemerné hodnotenie	% MNO vzniknutých z daného dôvodu
		Odpovedali	Neodpovedali		
Teória vládnych a trhových zlyhaní	Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli.	480	293	3,02	21,67
Teória vládnych a trhových zlyhaní	Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity	480	293	2,28	16,66
Teória ponuky	Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívmi na sebarealizáciu a/alebo osobnými motívmi, preto sme vznikli.	480	293	3,86	50
Teória ponuky	Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom.	479	294	2,25	
Teória vládnutia prostredníctvom tretieho sektora	Vníмали sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli.	479	294	3,43	28,33
Teória strany dopytu	Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli.	480	293	2,68	3,33
Teória vzájomnej závislosti	Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ.	478	295	1,66	1,66
Teória rurality	Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku.	479	294	2,31	11,67
Koncept sociálnej ekonomiky	Založili sme našu organizáciu ako atypickú formu podnikania – nechceli sme vyslovene podnikat ani zakladať sociálny podnik, ale činnosti, ktoré robíme sú všeobecne prospešné.	478	295	1,79	13,33

Zdroj: Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019, Kostiviarová, 2015; Murray Svidroňová, Vaceková, Valentinov, 2016.

Výsledky oboch výskumov sa zhodujú v najvýznamnejšom dôvode vzniku neziskových organizácií a to v plnení úloh svojich zakladateľov, ktorí sa pri založení neziskovej organizácie riadili svojimi potrebami a motívami, čím dochádza k uplatňovaniu **teórie ponuky**. Taktiež relatívne významné dôvody vzniku MNO podľa oboch výskumov sú založené na **teórii trhových a vládnych zlyhaní**. Porovnateľnú významnosť medzi oboma výskumami majú dôvody vzniku založené na **teórii rurality**, ktoré sú hodnotené ako menej významné, resp. menej časté. To naznačuje potenciál, že na vidieku je priestor pre aktivity neziskovej organizácie a tieto by mohli vo vidieckych oblastiach vznikať častejšie.

V oboch výskumoch bola zaznamenaná nízka dôležitosť vzniku neziskových organizácií na základe **teórie vzájomnej závislosti**, čo potvrdzuje súčasný stav na Slovensku, že neziskové ešte stále nie sú vnímané ako partner verejného sektora, resp. vlády. V roku 2015 sa vo výskume prejavil väčší význam neziskovej organizácie ako formy realizácie konceptu sociálnej ekonomiky oproti roku 2019. To môže naznačovať, že prijatím novej legislatívy o sociálnej ekonomike a sociálnom podnikaní v roku 2018, klesol záujem zakladať neziskové organizácie, ktoré by sa uchádzali o štatút registrovaného sociálneho podniku (viď tiež fakt, že k júnu 2020 má zo 139 registrovaných sociálnych podnikov len 5 právnu formu neziskovej organizácie).

V rámci skúmania korelačných vzťahov výskum v roku 2019 podstatne rozvinul a doplnil výsledky z roku 2015. V porovnaní s rokom 2015 sa opakovane potvrdila závislosť medzi miestom pôsobenia MNO a teóriou rurality a teóriou vzájomnej závislosti. Závislosť s krajom pôsobenia MNO sa potvrdila v prípade teórie ponuky v oboch výskumoch, avšak v roku 2019 aj v prípade teórie vládnutia tretieho sektora a teórie rurality.

Ostatné prezentované výsledky relačných vzťahov nášho výskumu sú jedinečnými a zatiaľ neskúmanými v podmienkach Slovenska.

Na základe výsledkov výskumu môžeme povedať, že v Slovenskej republike sú najvýznamnejšie hodnotenými dôvodmi vzniku mimovládnych neziskových organizácií: vznik na základe teórie ponuky, kedy neziskové organizácie vznikajú z dôvodu osobného záujmu zakladateľov pre uspokojenie ich potrieb a sebarealizáciu; vznik neziskových ako doplnok k súkromným a verejným organizáciám, ide o uplatnenie teórie vládnutia prostredníctvom tretieho sektora a vznik neziskových organizácií ako dôsledok a následná forma riešenia vládnych a trhových zlyhaní.

Medzi teórie, ktoré boli hodnotené ako najmenej významné pri vzniku neziskových organizácií, patria teória vzájomnej závislosti (teda založenie neziskovej organizácie štátnou správou, samosprávou), koncept sociálnej ekonomiky (nezisková organizácia ako atypická forma podnikania) a vznik neziskovej organizácie len pre uspokojovanie potrieb svojich členov (teória ponuky).

Medzi najčastejšie iné dôvody vzniku neziskových organizácií patria pomoc vybranej skupine obyvateľov, prevažne marginalizovaným skupinám (napr. zdravotne postihnuté osoby, národnostné menšiny, ľudia odkázaní na sociálne služby a pod.); dôsledok celospoločenskej potreby, čo by sa dalo zaradiť pod dôvody „Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli“ a „Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo

rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...).“, tzn. išlo by o teóriu vládnych a trhových zlyhaní. Ďalším uvádzaným dôvodom bola potreba sebarealizácie najmä v športovej oblasti a rozvoj kultúry, čo by bolo možné zaradiť ako „Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívami na sebarealizáciu a/alebo osobnými motívami, preto sme vznikli.“, tzn. šlo by o teóriu ponuky.

Z hľadiska napĺňania svojho poslania viac ako 90% neziskových organizácií zapojených do výskumu plní svoje poslanie na viac ako 50 % a viac ako 50% neziskových organizácií na viac ako 80%. 17,72 % neziskových organizácií plní svoje poslanie na 100 %.

V rámci korelačných vzťahov sa vzájomná závislosť prejavila medzi oblasťou pôsobenia neziskových organizácií a teóriou vládnych a trhových zlyhaní, teóriou dopytu, ponuky a teóriou vládnutia tretieho sektora. Neziskové organizácie riešia zlyhávajú štátu a trhu najmä v oblastiach vzdelávania, sociálnych služieb a ľudských práv a advokačných aktivít, zároveň v týchto oblastiach dotvárajú ponuku služieb, ktoré na trhu chýbajú, kedy dochádza k naplneniu. Potreba vzniku neziskových organizácií ako doplnku k verejným organizáciám a súkromným organizáciám ako významnejší dôvod vzniku sa potvrdila vo väčšine skúmaných oblastí (teória vládnutia tretieho sektora). K uplatneniu teórie dopytu v praxi dochádza v oblastiach životného prostredia a ľudských práv a advokačných aktivít, sociálnych služieb, ako aj v skupine „Iné“, kde neziskové organizácie vznikajú ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb.

Vo vzťahu dôvodu vzniku neziskových organizácií a zmien v charaktere aktivít sa prejavila závislosť len v dvoch dôvodoch, ktoré majú podstatu v teórii ponuky a nadväzujúcej teórii vládnutia tretieho sektora. Ide o neziskové organizácie, ktoré sa zameriavajú na riešenie aktuálnych tém s obmenami aktivít alebo zameriavajú zmeny aktivít účelovo, podľa typov projektov, a plnia pravdepodobne častejšie úlohu neziskovej organizácie ako doplnkového poskytovateľa služieb.

Pre prevažnú časť špecifických cieľových skupín pôsobenia neziskových organizácií sú významné dôvody vzniku, spojené s teóriou vládnych a trhových zlyhaní, teóriou ponuky a vládnutia tretieho sektora, čo indikuje, že neziskový sektor pre tieto cieľové skupiny rieši problémy spojené s trhovým alebo vládny zlyháváním, a dotvára chýbajúcu ponuku na trhu. Z hľadiska rozsahu pôsobnosti neziskových organizácií sa potvrdilo, že čím sú organizácie užšie orientované, tým častejšie vznikajú len pre potreby svojich členov. Taktiež je pravdepodobné, že k vzájomnej spolupráci neziskových organizácií s verejným sektorom vo forme založenia či zriadenia vo väčšej miere dochádza na nižšej správnej úrovni, podobne dochádza aj k uplatneniu teórie rurality. Jej uplatňovanie bolo potvrdené aj výsledkami korelácií dôvodov vzniku a pôsobnosti neziskových organizácií v regiónoch SR s prevažným vidieckym charakterom, a koreláciami dôvodov vzniku a pôsobnosťou v mestách, resp. na vidieku.

Neziskové organizácie, ktoré spolupracujú s regionálnou samosprávou, štátnou správou, medzinárodnými inštitúciami, podnikateľským sektorom, vysokými školami/univerzitami, základnými školami, strednými školami, inými MNO – domácimi a zahraničnými, individuálnymi odborníkmi a odborníčkami, inými subjektmi mimo miestnej samosprávy sa vnímajú významnejšie viac ako dôveryhodnejší poskytovateľ služieb/statkov a zároveň chcú pokryť potrebu existencie neziskových organizácií v lokalite ako doplnok k verejnému sektoru

a súkromným organizáciám, ako aj dopyt zákazníkov o služby neziskových organizácií, ktoré na trhu chýbali. V prípade spolupráce neziskových organizácií s organizáciami verejného sektora je vnímaný ako významnejší aj dôvod založenia neziskovej organizácie v partnerstve s nimi oproti iným subjektom, čo korešponduje s faktom, že aj miestne a regionálne samosprávy môžu byť zriaďovateľom rozpočtových a príspevkových organizácií a zakladateľom všetkých foriem mimovládnych neziskových organizácií.

Hlbšia analýza potvrdila významnú úlohu už spomínaných troch dôvodov, a to vznik neziskových organizácií ako doplnku k organizáciám verejného a súkromného sektora; nezisková organizácia ako dôveryhodnejší partner a ako organizácia, ktorá poskytuje službu/statok, ktorý na trhu chýba. Význam jednotlivých foriem spolupráce so skúmanými subjektmi sa líši vzhľadom na charakter a pôsobnosť daného subjektu.

4. Spolupráca neziskových organizácií

Partnerstvá a spolupráca, ktorú vytvárajú neziskové organizácie s inými subjektmi dokresľujú ďalšie dimenzie neziskového sektora. Neziskové organizácie, ako súčasť neziskového sektora majú svoje špeciálne postavenie v oblasti sociálnej kohézie, ako aj v oblasti inovácií i partnerstiev s verejným a súkromným sektorom. Národné i medzinárodné partnerstvá sa prejavujú v rôznych formách spolupráce a predstavujú devízu neziskového sektora.

V tejto časti sa však zameriavame na spoluprácu, ktorá **nesúvisí s poskytovaním finančných a nefinančných zdrojov**. Napriek tendenčným postojom k prostrediu neziskových organizácií, ktoré je do veľkej miery vnímané, ako neformálne, nehierarchické a fluidné vo vzťahu s inými aktérmi a sektormi, množstvo odborníkov a odborníčok upozorňuje na skutočnosť, že práve v prieniku takýchto oblastí dochádza k inováciám častejšie než v etablovaných a veľkých inštitúciách. Poznanie stavu spolupráce neziskového sektora vo vnútri a navonok potvrdzuje a zvyšuje jeho kredibilitu, ktorá sa prejavuje schopnosťou získavať uznanie od iných aktérov ako aj dosahovať vplyv (Strečanský, Brozmanová Gregorová, Murray Svidroňová, 2017).

V oblasti spolupráce neziskového sektora si kladieme tieto základné výskumné otázky:

**S akými subjektmi vo vnútri sektora a mimo sektora neziskové organizácie spolupracujú?
Aké formy spolupráce neziskové organizácie s inými subjektmi využívajú?**

4.1. Subjekty spolupráce neziskového sektora

V kontexte výskumu identifikujeme vnútrosektorové partnerstvá (vrátane zahraničných partnerstiev a spolupráce) a medzisektorové partnerstvá a spoluprácu (medzi neziskovým sektorom a inštitúciami verejného a podnikateľského sektora).

Údaje o type subjektu, s ktorým neziskové organizácie spolupracujú, sme zisťovali u všetkých foriem neziskových organizácií. Prehľad zistení z hľadiska typu subjektu je uvedený v tabuľke 4.1. V rámci zisťovania informácií o spolupracujúcich subjektoch mali organizácie možnosť vyberať z nami ponúkaných alternatív, pričom mohli označiť viacero možností. Uvádzané údaje sú zoradené vzostupne t.j. od najviac frekventovaných subjektov spolupráce až po najmenej frekventované.

Tabuľka 4.1 Subjekty spolupráce neziskových organizácií

Subjekt spolupráce	Odpovede		Percent of Cases
	N	Percent	
Samospráva na úrovni mesta/obce	338	15,9%	70,9%
Mimovládne neziskové organizácie - domáce	294	13,8%	61,6%
Individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti	227	10,7%	47,6%
Základná škola	203	9,5%	42,6%
Regionálna samospráva	182	8,6%	38,2%
Podnikateľský sektor	180	8,5%	37,7%
Štátna správa	166	7,8%	34,8%
Stredná škola	144	6,8%	30,2%
Vysoká škola/univerzita	129	6,1%	27,0%
Mimovládne neziskové organizácie - zahraničné	125	5,9%	26,2%
Medzinárodné inštitúcie	107	5,0%	22,4%
Iné	31	1,5%	6,5%
Spolu	2126	100,0%	445,7%

N = 477

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najčastejším subjektom spolupráce neziskových organizácií je lokálna samospráva. S týmto subjektom spolupracuje 70,9% neziskových organizácií. S inými mimovládnymi neziskovými organizáciami – domácimi spolupracuje 61,6% neziskových organizácií. Tretím najčastejším subjektom spolupráce sú individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti. Tento typ spolupráce využíva 47,6% neziskových organizácií. V rámci výskumu sme nezisťovali, či v prípade spolupráce neziskových organizácií s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami ide o služby platené, alebo pro bono. Ďalej v rámci frekvencie subjektov spolupráce nasledujú základné školy (42,6% neziskových organizácií spolupracuje so základnými školami), regionálna samospráva, podnikateľský sektor, štátna samospráva, stredná škola, vysoká škola. 26,2% neziskových organizácií spolupracuje s inými mimovládnymi neziskovými organizáciami v zahraničí a 22,4% s medzinárodnými inštitúciami. Pri možnosti iné uviedli neziskové organizácie 27 odpovedí. Mnohé odpovede by bolo možné zaradiť pod nami stanovené alternatívy, no neziskové organizácie takýmto spôsobom viac priblížili ďalšie špecifické subjekty spolupráce: cirkevné organizácie, zbory a spoločenstvá, knižnice, materské školy, špeciálna základná škola, centrum voľného času, obecné športové kluby, štátne zdravotnícke zariadenia, súd, Verejná ochrankyňa práv SR, Zbor väzenskej a justičnej stráže SR, Prezídium policajného zboru SR, súkromné zdravotnícke zariadenie, podniky v meste, súkromné advokátske kancelárie, občianska rada, občianske združenia, asociácie pre neziskové organizácie, športové kluby, Združenie miest a obcí.

V tabuľke 4.2 prezentujeme typológiu spolupracujúcich subjektov na základe toho, či ide o medzisektorovú alebo vnútrosektorovú spoluprácu. Spoluprácu s medzinárodnými inštitúciami, individuálnymi odborníkmi a možnosti uvedené v odpovedi iné sme zaradili do neurčenej kategórie, nakoľko môže ísť aj o medzisektorovú aj o vnútrosektorovú spoluprácu.

Tabuľka 4.2 Typológia spolupráce neziskových organizácií

Subjekt spolupráce	N	%	Typológia	%
Samospráva na úrovni mesta/obce	338	15,9	Medzi sektorová spolupráca	63,1
Základná škola	203	9,5		
Regionálna samospráva	182	8,6		
Podnikateľský sektor	180	8,5		
Štátna správa	166	7,8		
Stredná škola	144	6,8		
Vysoká škola/univerzita	129	6,0	Vnútro sektorová spolupráca	19,7
Mimovládne neziskové organizácie - zahraničné	125	5,9		
Mimovládne neziskové organizácie - domáce	294	13,8	Neurčené	17,2
Medzinárodné inštitúcie	107	5,0		
Individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti	227	10,7		
Iné, uveďte prosím	31	1,5		
Spolu	2126	100,0		

N = 477

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, v prostredí neziskového sektora dominuje medzi sektorová spolupráca. Aj keď s inými domácimi mimovládnymi organizáciami spolupracovalo až 61,6% neziskových organizácií, spolupráca mimo sektora je omnoho pestrejšia.

V ďalšej časti sa podrobne venujeme formám spolupráce neziskových organizácií s jednotlivými subjektmi.

4.2. Formy spolupráce neziskových organizácií v rámci medzi sektorovej spolupráce

Formy medzisektorovej spolupráce prezentujú nasledujúce zistenia. Samostatne sa venujeme formám spolupráce s jednotlivými subjektmi. Formy spolupráce s lokálnou samosprávou sú zhrnuté v tabuľke 4.3.

Tabuľka 4.3 Formy spolupráce neziskových organizácií so samosprávou na úrovni mesta/obce

Formy spolupráce	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	215	24,3%	63,8%
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	214	24,2%	63,5%
Konzultujeme odborné témy	78	8,8%	23,1%
Sme členmi poradných orgánov	65	7,4%	19,3%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	65	7,4%	19,3%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	64	7,2%	19,0%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	52	5,9%	15,4%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	52	5,9%	15,4%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	45	5,1%	13,4%
Realizujeme monitoring a kontroling	17	1,9%	5,0%
Iné	16	1,8%	4,7%
	883	100,0%	262,0%

N = 337

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najčastejšou formou spolupráce sektora s lokálnou samosprávou je neformálna spolupráca/partnerstvo pri organizovaní aktivít a spolupráca na realizácii spoločných projektov. Tieto dve formy spolupráce využíva viac ako 60% neziskových organizácií spolupracujúcich s týmto subjektom. Nasledujú formy spolupráce s nižším zastúpením. Tie prezentujú jednak poradenskú rolu neziskových organizácií vo vzťahu k lokálnej samospráve, ktorá sa realizuje formou konzultácií, ale aj členstva v poradných orgánoch samospráv. 19% organizácií plní v rámci samosprávy aj služby vo verejnom záujme a časť sa venuje participácii na tvorbe legislatívy a verejných politík a zúčastňuje sa rokovaní na úrovni samosprávy. V rámci možnosti iné formy spolupráce neziskové organizácie v rámci spolupráce s lokálnou samosprávou uvádzali: doplnenie ponuky služieb pre obyvateľov obce, poskytovanie mimoškolských a záujmových aktivít pre občanov rôznych vekových kategórií, posudzovanie stavebných konaní z pohľadu občanov s ťažkým zdravotným znevýhodnením, príprava spoločných rozvojových projektov, súťaží, športových podujatí, tlmočení, zapájanie sa do verejných politík, reprezentácia mesta, spolupráca v zariadeniach sociálnych služieb napr. rehabilitačné služby.

Podobné zistenia sme zaznamenali pri formách spolupráce s regionálnou samosprávou, zistenia prezentuje tabuľka 4.4.

Tabuľka 4.4 Formy spolupráce neziskových organizácií s regionálnou samosprávou

Formy spolupráce	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	111	25,4%	61,0%
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	105	24,0%	57,7%
Konzultujeme odborné témy	47	10,8%	25,8%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	39	8,9%	21,4%
Sme členmi poradných orgánov	21	4,8%	11,5%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	29	6,6%	15,9%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	28	6,4%	15,4%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	28	6,4%	15,4%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	14	3,2%	7,7%
Realizujeme monitoring a kontroľ	5	1,1%	2,7%
Iné	10	2,3%	5,5%
	437	100,0%	240,1%

N = 182

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najčastejšou formou spolupráce neziskových organizácií s regionálnou samosprávou je spolupráca na realizácii spoločných projektov a organizovanie aktivít. Podobne ako v prípade lokálnej samosprávy aj tu je rola neziskových organizácií spolupracujúcich s regionálnou samosprávou aj v podobe konzultačnej a poradenskej – 25,8% organizácií konzultuje odborné témy a 11,5% sú členmi poradných orgánov. Servisnú rolu vo vzťahu k regionálnej samospráve v zmysle poskytovania služieb vo verejnom záujme plní 21,4% neziskových organizácií spolupracujúcich s regionálnou samosprávou. Spolupráca sa realizuje, i keď v nižšie miere, aj v rámci odborných praxí, výskumu a vzdelávania a monitoringu a kontroľ. V rámci možnosti iné formy spolupráce s regionálnou samosprávou neziskové organizácie uvádzali: vydanie povolení pre vstup do národných parkov, propagačné činnosti regiónu, spolupráca pri športových podujatiach, uchovávanie, rozvíjanie a prezentácia kultúrneho dedičstva, posielanie podnetov pre spracovanie a pomoc samosprávy s marketingom podujatí neziskovej organizácie.

Pri formách spolupráce neziskových organizácií so štátnou správou nachádzame v porovnaní so samosprávou niektoré odlišnosti – viď tabuľka 4.5

Tabuľka 4.5 Formy spolupráce neziskových organizácií so štátnou správou

Formy spolupráce	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	83	17,8%	50,0%
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	71	15,3%	42,8%
Konzultujeme odborné témy	62	13,3%	37,3%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	59	12,7%	35,5%
Sme členmi poradných orgánov	41	8,8%	24,7%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	40	8,6%	24,1%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	33	7,1%	19,9%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	26	5,6%	15,7%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	25	5,4%	15,1%
Realizujeme monitoring a kontroľ	16	3,4%	9,6%
Iné	9	1,9%	5,4%
	465	100,0%	280,1%

N = 166

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Aj v prípade štátnej správy je najčastejšou formou spolupráce opäť realizácia spoločných projektov a spolupráca pri organizovaní podujatí, ale tieto formy spolupráce sú pri organizáciách, ktoré spolupracujú so štátnou správou, menej zastúpené v porovnaní so spoluprácou so samosprávou na lokálnej alebo regionálnej úrovni. Vyššia miera zastúpenia je na druhej strane v porovnaní so samosprávou v roli konzultačnej a pri podieľaní sa na tvorbe verejných politík a legislatívy – 37,3% neziskových organizácií, ktoré spolupracujú so štátnou správou, konzultuje odborné témy, 25,5% sa podieľa na tvorbe legislatívy a verejných politík a 24,7% je členom poradných orgánov v rámci štátnej správy. Medzi ďalšie oblasti spolupráce patrí výkon služby vo verejnom záujme, spolupráca v rámci výskumu a vzdelávania a v rámci odbornej praxe. V porovnaní so samosprávou je viac zastúpený aj výkon monitoringu a kontroly ako forma spolupráce so štátnou správou. V rámci iných foriem spolupráce neziskové organizácie uviedli spoluprácu s okresným súdom - poskytnutie priestoru pre pracovnú činnosť trestne stíhaného občana, spolupráca pri zamestnávaní osôb s ťažkým zdravotným znevýhodnením, zapájanie sa do verejnej politiky.

Ďalšie medzi sektorové partnerstvo a formy spolupráce prezentuje tabuľka 4.6. - ide o spoluprácu neziskových organizácií s podnikateľským sektorom.

Tabuľka 4.6 Formy spolupráce neziskových organizácií s podnikateľským sektorom

Formy spolupráce	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	102	29,2%	57,0%
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	102	29,2%	57,0%
Konzultujeme odborné témy	46	13,2%	25,7%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	22	6,3%	12,3%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	21	6,0%	11,7%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	17	4,9%	9,5%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	10	2,9%	5,6%
Realizujeme monitoring a kontroľ	9	2,6%	5,0%
Sme členmi poradných orgánov	8	2,3%	4,5%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	4	1,1%	2,2%
Iné	8	2,3%	4,5%
	349	100,0%	195,0%

N = 179

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najčastejšou formou spolupráce neziskového sektora s podnikateľským sektorom je spolupráca na realizácii spoločných projektov a podujatí. Tieto spôsoby spolupráce realizuje 57% neziskových organizácií spolupracujúcich s podnikmi. Približne štvrtina neziskových organizácií spolupracuje s podnikateľským sektorom aj formou konzultácií odborných tém. Ostatné formy spolupráce sú využívané menej často. Medzi iné formy spolupráce s podnikateľským sektorom organizácie zaradili najmä tie, ktoré súvisia s financovaním aktivít neziskových organizácií, financovanie však nebolo predmetom skúmania v tejto otázke, ako sme uviedli v úvode – organizácie si zrejme zle pozreli inštrukciu k otázke.

Spoluprácu so školami na jednotlivých stupňoch sme zhrnuli do jednej tabuľky - 4.7.

Tabuľka 4.7 Formy spolupráce neziskových organizácií so školami

Formy spolupráce	základná škola		stredná škola		vysoká škola	
	N	Percent of Cases	N	Percent of Cases	N	Percent of Cases
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	129	63,5%	81	56,3%	60	46,5%
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	124	61,1%	82	56,9%	67	51,9%
Konzultujeme odborné témy	41	20,2%	30	20,8%	56	43,4%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	44	21,7%	36	25,0%	68	52,7%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	28	13,8%	27	18,8%	53	41,1%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	25	12,3%	19	13,2%	15	11,6%
Sme členmi poradných orgánov	14	6,9%	7	4,9%	7	5,4%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	9	4,4%	7	4,9%	5	3,9%
Realizujeme monitoring a kontroľ	7	3,4%	8	5,6%	8	6,2%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	8	3,9%	3	2,1%	3	2,3%
Iné	15	7,4%	12	8,3%	4	3,1%
Spolu	444	218,7%	312	216,7%	346	268,2%
N		203		144		129

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Vo všetkých troch prípadoch spolupráce neziskových organizácií so školami (tzn. základnými, strednými a vysokými) patrí medzi najčastejšie formy spolupráce realizácia spoločných projektov a spolupráca pri organizovaní aktivít. Následne sa formy spolupráce líšia. Spolupráca s univerzitami je vo vyššej miere využívaná formou spolupráce v oblasti výskumu a vzdelávania, konzultácii odborných tém a odbornej praxe. I keď aj v prostredí základných a stredných škôl sú v porovnaní s inými formami spolupráce tieto najviac využívané, pri organizáciách, ktoré spolupracujú s vysokými školami sú oveľa častejšie. Ostatné formy spolupráce sú menej zastúpené. V možnosti Iné ako formy spolupráce so základnými a strednými školami boli napríklad: spolupráca pri dobrovoľníckych aktivitách, realizácia prednášok, poskytovanie grantov pre projekty škôl, poskytnutie priestorov pre podujatia, poskytnutie materiálov pre školy, realizácia krúžkov, spolupráca v rozvoji športu v regióne, prenájom športoviska neziskovej organizácie, zapojenie do verejnej zbierky a iné.

4.3. Formy spolupráce neziskových organizácií v rámci vnútro sektorovej spolupráce

Formy vnútro sektorovej spolupráce sa od foriem spolupráce so subjektmi mimo sektora výrazne neodlišujú. Prehľad foriem spolupráce v prípade domácich aj zahraničných mimovládnych organizácií poskytuje tabuľka 4.8.

Tabuľka 4.8 Formy spolupráce neziskových organizácií s inými mimovládnyimi neziskovými organizáciami

Formy spolupráce	domáce neziskové organizácie			zahraničné neziskové organizácie		
	Responses		Percent of Cases	Responses		Percent of Cases
	N	Percent		N	Percent	
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	215	26,9%	73,4%	96	28,7%	76,8%
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	199	24,9%	67,9%	79	23,6%	63,2%
Konzultujeme odborné témy	101	12,6%	34,5%	45	13,4%	36,0%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	54	6,8%	18,4%	32	9,6%	25,6%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	53	6,6%	18,1%	24	7,2%	19,2%
Sme členmi poradných orgánov	53	6,6%	18,1%	18	5,4%	14,4%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	43	5,4%	14,7%	14	4,2%	11,2%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	37	4,6%	12,6%	7	2,1%	5,6%
Realizujeme monitoring a kontroľ	21	2,6%	7,2%	9	2,7%	7,2%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	13	1,6%	4,4%	7	2,1%	5,6%
Iné	11	1,4%	3,8%	4	1,2%	3,2%
	800	100,0%	273,0%	335	100,0%	268,0%
N			293			125

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V prípade domácich aj zahraničných neziskových organizácií sú najfrekvencovanejšími formami spolupráce realizácia spoločných projektov a podujatí a neformálna spolupráca pri organizovaní aktivít, pričom realizácia spoločných projektov a podujatí je mierne častejšia so zahraničnými a neformálna spolupráca zase s domácimi neziskovými organizáciami. Medzi častejšie využívané formy vnútro sektorovej spolupráce môžeme zaradiť v prípade domácej aj zahraničnej spolupráce konzultovanie odborných tém, spoluprácu v rámci vzdelávania, výskumu a odbornej praxe. Vnútro sektorová spolupráca prebieha aj formou členstva v poradných orgánoch a pripomienkovania verejných politík a legislatívy. Ďalšie formy spolupráce sú využívané v menšej miere. Ako možnosť Iné organizácie pri spolupráci s inými neziskovými organizáciami uvádzali: podpora grantových programov pre iné mimovládne organizácie, pomoc medzi podobne zameranými organizáciami s poskytovaním verejnoprospešných služieb a poradenstva, spolupráca v rámci členstva v asociáciách

a zastrešujúcich mimovládnych organizáciách, spolupráca pri organizovaní medzinárodných podujatí (konferencie, výstavy) a členstvo v medzinárodných sieťach.

Vnútro sektorová spolupráca sa odráža aj v spolupráci v rámci sietí a platforiem s inými organizáciami. V tejto otázke mali možnosť respondenti uvádzať opäť viacero odpovedí.

Tabuľka 4.8 Členstvo neziskových organizácií v sieťach a platformách

Členstvo neziskových organizácií v sieťach a platformách	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Nie sme členom žiadnej asociácie/platformy/záujmového združenia	200	34,5%	43,2%
Sme registrovaným členom slovenskej asociácie/platformy/záujmového združenia	176	30,4%	38,0%
Sme registrovaným členom medzinárodnej asociácie/platformy/záujmového združenia	69	11,9%	14,9%
Sme členom neformálnej slovenskej siete organizácií (len na SR)	60	10,4%	13,0%
Sme členom neformálnej medzinárodnej siete organizácií (aj zahraničie)	31	5,4%	6,7%
Sme dcérou materskej organizácie (organizačnou zložkou)	23	4,0%	5,0%
Sme platforma organizácií	20	3,5%	4,3%
Spolu	579	100,0%	125,1%

N = 463

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, 43,2% neziskových organizácií nie je členom žiadnej asociácie, platformy alebo záujmového združenia. Možno teda konštatovať, že 56,8% organizácií využíva spoluprácu s inými subjektmi aj v rámci rôznych formálnych či neformálnych sietí. 38% neziskových organizácií je registrovaným členom slovenskej a 14,9% medzinárodnej asociácie, platformy alebo združenia. 13,0% je členom slovenskej a 6,7% zahraničnej neformálnej siete.

4.4. Formy spolupráce neziskových organizácií s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami a medzinárodnými inštitúciami

Spoluprácu s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami a medzinárodnými inštitúciami sme neklasifikovali ako vnútro sektorovú alebo medzi sektorovú. Zistenia o formách spolupráce prezentujú tabuľky 4.9. a 4.10.

Tabuľka 4.9 Formy spolupráce neziskových organizácií s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami v relevantnej oblasti

Formy spolupráce	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	129	21,6%	56,8%
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	124	20,8%	54,6%
Konzultujeme odborné témy	114	19,1%	50,2%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	76	12,8%	33,5%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	67	11,2%	29,5%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	27	4,5%	11,9%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	23	3,9%	10,1%
Realizujeme monitoring a kontroľ	14	2,3%	6,2%
Sme členmi poradných orgánov	11	1,8%	4,8%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	7	1,2%	3,1%
Iné	4	0,7%	1,8%
Spolu	596	100,0%	262,6%

N = 171

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka 4.9, aj v prípade individuálnych odborníkov a odborníčok sa spolupráca odohráva najmä prostredníctvom realizácie spoločných projektov, podujatí a aktivít. Viac ako 50% organizácií s individuálnymi osobami spolupracuje v rámci konzultácií odborných tém, tretina v rámci výskumu a vzdelávania a 29,5% v rámci odbornej praxe. Ostatné formy spolupráce sú menej zastúpené.

Tabuľka 4.10 Formy spolupráce neziskových organizácií s medzinárodnými inštitúciami

Formy spolupráce	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	67	22,7%	62,6%
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	53	18,0%	49,5%
Konzultujeme odborné témy	37	12,5%	34,6%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	33	11,2%	30,8%
Sme členmi poradných orgánov	26	8,8%	24,3%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	22	7,5%	20,6%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	19	6,4%	17,8%
Realizujeme monitoring a kontroľ	13	4,4%	12,1%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	11	3,7%	10,3%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	9	3,1%	8,4%
Iné	5	1,7%	4,7%
Spolu	295	100,0%	275,7%

N = 107

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V rámci spolupráce neziskových organizácií s medzinárodnými inštitúciami opäť dominuje spolupráca na realizácii spoločných projektov a podujatí a realizácia neformálnej spolupráce/partnerstva pri organizovaní aktivít. V porovnaní s inými subjektmi je častejšie využívaná najmä spolupráca v rámci monitoringu a kontroľ. V rámci možnosti Iné neziskové organizácie doplnili ďalšie formy spolupráce späté s účasťou neziskovej organizácie a zastupovaním Slovenska na medzinárodných konferenciách, so spoluprácou a konzultáciami so zahraničnými odborníkmi a odborníčkami.

Ďalej sledujeme a analyzujeme vybrané relačné vzťahy týkajúce sa spolupráce neziskových organizácií a právnych foriem, oblastí pôsobenia a pôsobnosti neziskových organizácií.

4.5. Spolupráca neziskových organizácií a právna forma

Pri sledovaní vzájomných vzťahov medzi právnou formou neziskových organizácií a subjektmi spolupráce sme zistili štatisticky významné súvislosti v štyroch prípadoch. Podrobný prehľad poskytuje tabuľka 4.11.

Spolupráca s vysokými školami, strednými školami a individuálnymi odborníkmi a odborníčkami v relevantných oblastiach sa významne menej v porovnaní s inými právnymi formami realizuje v rámci občianskych združení. Na druhej strane významne viac s týmito subjektmi spolupracujú nadácie. V prípade nadácií sa významne viac realizuje spolupráca aj s inými domácimi mimovládnyimi organizáciami. V prípade ostatných právnych foriem a subjektov spolupráce sme štatisticky významné odlišnosti nezistili.

Medzi členstvom neziskových organizácií v platformách a záujmových združeniach a právnou formou sa preukázali štatisticky významné súvislosti v týchto prípadoch:

- nie sme členom asociácie, platformy, združenia ($p = 0,024$), pričom túto možnosť volilo významne viac neinvestičných fondov v porovnaní s inými právnymi formami ($AR = 2,4$);
- sme registrovaným členom slovenskej asociácie/platformy, združenia ($p = 0,015$), pričom významnej menej túto formu členstva využívajú občianske združenia ($AR = -2,5$) a naopak významnej viac nadácie ($AR = 2,8$);
- sme registrovaným členom medzinárodnej asociácie, združenia ($p = 0,043$), opäť významne viac túto formu členstva využívajú nadácie v porovnaní s inými právnymi formami ($AR = 3,4$).

Tabuľka 4.11 Subjekty spolupráce neziskových organizácií a právna forma neziskovej organizácie

		Lokálna samospráva	Regionálna samospráva	Štátna správa	Medzinárodné inštitúcie	Podnikateľský sektor	Vysoká škola	Základná škola	Stredná škola	MVO domáce	MVO zahraničné	Individuálni odborníci a odborníčky
<i>Štatistická významnosť rozdielov</i>		<i>Nie je</i>	<i>Nie je</i>	<i>Nie je</i>	<i>Nie je</i>	<i>Nie je</i>	0,002	<i>Nie je</i>	0,001	0,010	<i>Nie je</i>	0,041
Občianske združenie	N	314	167	154	98	163	114	183	126	270	113	206
	%	71,20%	38,7%	35,3%	22,8%	38,1%	26,5%	42,5%	29,5%	61,2%	26,3%	47,2%
	AR						-2,6		-3,3			-2,0
Nadácia	N	7	5	4	5	7	7	7	7	9	5	8
	%	77,8%	62,5%	50,0%	71,4%	77,8%	87,5%	77,8%	87,5%	100,0%	62,5%	88,9%
	AR						3,8		3,4	2,4		2,4
Neinvestičný fond	N	1	1	0	0	1	0	1	0	0	0	1
	%	50,0%	50,0%	0,0%	0,0%	50,0%	0,0%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%	50,0%
	AR											
Nezisková organizácia poskytujúca všeobecne prospešné služby	N	15	8	8	4	9	8	12	10	15	7	12
	%	75,0%	44,4%	42,1%	23,5%	45,0%	40,0%	60,0%	50,0%	71,4%	38,9%	60,0%
	AR											
Organizácia s medzinárodným prvkom	N	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	%	100,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	AR											

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

4.6. Spolupráca neziskových organizácií a oblasť pôsobenia

Pri sledovaní vzájomných vzťahov medzi oblasťou pôsobenia neziskových organizácií a subjektmi spolupráce sme zistili štatisticky významné súvislosti vo všetkých prípadoch okrem možnosti iné. Podrobný prehľad poskytuje tabuľka 4.12.

Bližšia analýza rozdielov poukazuje na to, že organizácie v jednotlivých oblastiach sa líšia celkovou mierou spolupráce v rámci sektora aj mimo neho. Za organizácie, ktoré významne menej spolupracujú s inými subjektami, môžeme považovať organizácie v oblasti športu. V tomto prípade je rozvíjaná spolupráca významne menej s v porovnaní s organizáciami pôsobiace v iných oblastiach, s regionálnou samosprávou, štátnou správou, podnikateľským sektorom, vysokými a strednými školami, domácimi a zahraničnými mimovládnyimi organizáciami ako aj s medzinárodnými inštitúciami a individuálnymi odborníkmi a odborníčkami. Na druhej strane organizácie, ktoré sa vyznačujú výraznou mierou medzi sektorovej aj vnútro sektorovej spolupráce pôsobia v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti vzdelávania. Organizácie v týchto oblastiach rozvíjajú v porovnaní s inými oblasťami spoluprácu významne viac takmer so všetkými subjektmi s výnimkou lokálnej samosprávy, regionálnej samosprávy, štátnej správy v prípade vzdelávania a základných škôl v prípade ľudských práv a advokačných aktivít. Organizácie v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci a v oblasti dobrovoľníctva významne viac spolupracujú so štátnou správou a medzinárodnými inštitúciami. Pre oblasť dobrovoľníctva je tiež významnejšia spolupráca s inými mimovládnyimi organizáciami na Slovensku. Organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt významne viac spolupracujú s lokálnou a regionálnou samosprávou a významne menej s vysokými školami a individuálnymi odborníkmi a odborníčkami. Pre oblasť sociálnych služieb je typická vyššia spolupráca s domácimi mimovládnyimi organizáciami a individuálnymi odborníkmi a odborníčkami. Špecifické spolupráce rozvíjajú aj organizácie pôsobiace v oblasti zdravia, ktoré sa viac orientujú na spoluprácu s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami a významne menej vstupujú do spolupráce so samosprávou, základnými a strednými školami.

Pri sledovaní vzájomných vzťahov medzi členstvom neziskových organizácií a oblasťou ich pôsobenia sme zistili štatisticky významné rozdiely v prípade všetkých možností. Organizácie pôsobiace v oblasti kultúry a duchovných hodnôt sú významne menej členmi formálnych alebo neformálnych sietí, asociácií a platforiem v porovnaní s organizáciami pôsobiace v iných oblastiach. Podobne sú na tom organizácie v oblasti životného prostredia. Organizácie v oblasti športu majú významne viac registrované členstvo v domácej organizácií, čo je prirodzené vzhľadom na to, že v oblasti športu funguje systém zväzov ako formálnych zoskupení. Organizácie pôsobiace v oblastiach vzdelávania a vedy a výskumu významne viac využívajú spoluprácu s medzinárodnými sieťami a asociáciami v porovnaní s inými oblasťami. Organizácie v oblastiach rozvojovej a humanitárnej pomoci, dobrovoľníctva a športu sú významne viac registrovanými členmi združení na Slovensku. Organizácie v oblasti dobrovoľníctva sú tiež významne viac organizačnými zložkami, čo môže súvisieť s tým, že do oblasti dobrovoľníctva sa zaradili aj niektoré detské a mládežnícke organizácie, pre ktoré je vytváranie organizačných zložiek typickou charakteristikou. Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít sa na Slovensku spájajú skôr do neformálnych sietí a v medzinárodnom kontexte využívajú formálne členstvá. Neformálne siete sú skôr typické aj pre organizácie v oblasti sociálnych služieb.

Tabuľka 4.12 Subjekty spolupráce neziskových organizácií a oblasť pôsobenia neziskovej organizácie

		lokálna samospráva	regionálna samospráva	štátna správa	medzinárodné inštitúcie	podnikateľský sektor	vysoká škola	základná škola	stredná škola	MVO domáce	MVO zahraničné	individuálni odborníci odborníčky	iné
<i>Štatistická významnosť rozdielov</i>		0,007	0,001	0,000	0,000	0,005	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	nie je
Ľudské práva a advokačné aktivity	%	66,60	33,30	66,60	61,90	57,14	71,42	47,61	47,10	95,23	57,14	66,60	9,52
	AR	-0,1	-0,2	3,3	4,5	2,2	5,1	0,8	2,0	3,2	3,4	2,0	0,6
Kultúra a duchovné hodnoty	%	82,02	53,93	34,83	20,22	37,07	15,73	39,32	23,59	60,67	28,08	34,83	5,61
	AR	2,4	3,3	-0,1	-0,6	-0,3	-2,7	-0,7	-1,6	-0,3	0,4	-2,7	-0,4
Životné prostredie	%	73,68	36,84	42,10	26,31	47,36	26,31	47,36	36,84	57,89	36,84	63,15	10,52
	AR	0,2	-0,2	0,6	0,6	1,0	-0,2	0,3	0,5	-0,4	1,0	1,3	0,8
Vzdelávanie	%	65,21	46,37	37,68	43,47	52,17	47,82	60,86	53,62	79,71	42,02	76,81	2,89
	AR	-1,2	1,5	0,4	4,4	2,5	4,2	3,2	4,5	3,3	3,1	4,9	-1,3
Veda, výskum a vývoj	%	40,00	20,00	60,00	40,00	20,00	60,00	20,00	40,00	80,00	40,00	80,00	20,00
	AR	-1,6	-0,9	1,1	0,9	-0,9	1,6	-1,1	0,4	0,8	0,6	1,4	1,2
Šport	%	72,91	27,08	20,13	5,55	28,47	5,55	46,52	24,30	34,02	8,33	24,30	7,63
	AR	0,5	-3,6	-4,6	-6,1	-3,1	-7,2	0,8	-2,2	-8,3	-6,1	-6,9	0,4
Rozvojová a humanitárna pomoc	%	60,00	40,00	80,00	80,00	80,00	40,00	40,00	40,00	80,00	60,00	60,00	0,00
	AR	-0,6	0,0	2,1	3,0	1,9	0,6	-0,2	0,4	0,8	1,7	0,5	-0,6
Sociálne služby	%	71,18	38,98	44,06	15,25	30,50	35,59	30,50	22,03	44,06	32,20	59,32	6,77
	AR	0,0	0,2	1,8	-1,0	-0,8	1,8	-1,7	-1,1	2,9	1,4	2,1	0,4
Dobrovoľníctvo	%	83,33	40,00	56,66	40,00	40,00	43,33	50,00	43,33	80,00	30,00	53,33	6,66
	AR	1,5	0,5	2,7	2,4	0,4	1,9	0,9	1,8	2,1	0,7	0,9	0,0
Zdravie	%	35,29	11,76	23,52	17,64	29,41	41,17	0,00	5,88	70,58	17,64	76,47	5,88
	AR	-3,4	-2,4	-1,1	-0,6	-0,8	1,2	-3,7	-2,3	0,7	-0,9	2,4	-0,2
Iné	%	52,94	52,94	23,52	17,64	52,94	47,05	23,52	17,64	88,23	23,52	64,70	5,88
	AR	-1,4	1,6	-0,7	-0,3	1,2	2,0	-1,7	-1,1	2,3	-0,1	1,4	0,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Tabuľka 4.13 Členstvo neziskových organizácií a oblasť pôsobenia neziskovej organizácie

		Nie sme členom žiadnej asociácie záujmového združenia	Sme členom neformálnej slovenskej siete organizácií	Sme členom neformálnej medzinárodnej siete organizácií	Sme registrovaným členom slovenskej asociácie záujmového združenia	Sme registrovaným členom medzinárodnej asociácie	Sme dcérou materskej organizácie (organizačnou zložkou)	Sme platforma organizácií
<i>Štatistická významnosť rozdielov</i>		0	0,025	0,036	0	0	0,003	0,001
Ľudské práva a advokačné aktivity	%	20,00%	24	12	28	28	0	8
	AR	-1,4	2,4	1,6	-0,1	2,7	-1	1,3
Kultúra	%	57,65%	9,9	3,6	6,3	3,6	9,09	1,8
	AR	6,1	0	-0,8	-5,9	-2,9	-1,8	-1
Životné prostredie	%	56,52	8,69	8,69	9,09	13	4,54	0
	AR	2,4	-0,2	0,8	-2,2	0,2	0,1	-0,9
Vzdelávanie	%	40,5	8,86	10,12	25,31	21,51	3,79	7,59
	AR	1,5	-0,3	2,2	-0,8	3	0	2,3
Veda, výskum a vývoj	%	33,3	0	0	33,33	50	0	0
	AR	0	-0,8	-0,6	0,2	3	-0,5	-0,5
Šport	%	21	5,5	2	42,5	6	2	0
	AR	-4,5	-2,6	-2,5	5,1	-3	-1,6	-3,2
Rozvojová a humanitárna pomoc	%	16,6	0	16,6	66,66	33,3	16,6	0
	AR	-0,9	-0,8	1,3	2	1,7	1,7	-0,5
Sociálne služby	%	22,07	19	6,49	28,57	12,98	7,79	6,49
	AR	-2,2	3	0,6	-0,1	0,5	2	1,7
Dobrovoľníctvo	%	25	6	9,37	50	21,87	18,75	9
	AR	-1	-0,7	1,1	2,7	1,9	4,5	2
Zdravie	%	36,36	9	0	22,72	9,09	0	0
	AR	0,3	-0,1	-1,1	-0,7	-0,4	-1	-0,9
Iné	%	36,36	18	4,54	27,27	9,09	5	9,09
	AR	0,3	1,3	-0,1	-0,2	-0,4	0,2	1,5

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

4.7. Spolupráca neziskových organizácií a pôsobnosť organizácie

Pri analýze vzájomných vzťahov medzi subjektami, s ktorými neziskové organizácie spolupracujú a ich územnou pôsobnosťou sme zistili niekoľko štatisticky významných súvislostí. Štatisticky významné súvislosti sme nezistili len v prípade spolupráce s lokálnou samosprávou a základnými školami, pri všetkých iných subjektoch spolupráce s územnou pôsobnosťou organizácií bol preukázaný štatisticky významný vzťah na hladine 0,011 a vyššie (výsledky prezentujeme len v texte, nie v tabuľke – pre objem dát je tabuľka veľmi neprehľadná).

Neziskové organizácie pôsobiace na komunitnej úrovni by sme mohli označiť ako tie, ktoré spolupracujú celkovo menej. Významne menej tieto organizácie v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi na iných úrovniach spolupracujú s medzinárodnými inštitúciami (AR = -2,3), so základnými školami (AR = -2,3), strednými školami (AR = -2,5), zahraničnými mimovládny neziskovými organizáciami (AR = -2,6) a individuálnymi odborníkmi a odborníčkami v relevantnej oblasti (AR = -3,2).

V rámci miestnej úrovne pôsobenia neziskových organizácií zvolilo významne menej organizácií ako subjekt spolupráce regionálnu samosprávu (AR = -4,4), štátnu správu (AR = -4,2), medzinárodné inštitúcie (AR = -6,1), podnikateľský sektor (AR = -2,2), vysokú školu/univerzitu (AR = -3,7), strednú školu (AR = -2,1), domáce mimovládne neziskové organizácie (AR = -2,5), zahraničné mimovládne neziskové organizácie (AR = -5,3) a individuálnych odborníkov a odborníčky v relevantnej oblasti (AR = -2,5). Organizácie pôsobiace na miestnej úrovni uzatvárajú spolupráce s relevantnými subjektmi celkovo menej.

Pri neziskových organizáciách s regionálnou úrovňou pôsobenia je spolupráca významne menšia s dvoma subjektmi: medzinárodnými inštitúciami (AR = -3,1) a vysokými školami/univerzitami (AR = -3,3). V rámci pôsobenia neziskovej organizácie vo viacerých regiónoch nie sú rozdiely z hľadiska oblasti ich pôsobenia v tom, s akými subjektmi spolupracujú.

Neziskové organizácie pôsobiace na celoslovenskej úrovni sa javia ako tie, ktoré majú v porovnaní s organizáciami na ostatých úrovniach rozvinutú spoluprácu v rámci aj mimo sektora najvýraznejšie. Organizácie s celoslovenskou pôsobnosťou významne viac spolupracujú s regionálnou samosprávou (AR = 2,3), štátnou správou (AR = 5,3), medzinárodnými inštitúciami (AR = 5,9), s vysokými školami (AR = 4,6), domácimi (AR = 2,5) aj zahraničnými (AR = 4,1) mimovládny neziskovými organizáciami a individuálnymi odborníkmi a odborníčkami v relevantnej oblasti (AR = 3,5).

V rámci európskej úrovne pôsobenia neziskovej organizácie uvádzajú organizácie významne vyššiu spoluprácu s medzinárodnými inštitúciami (AR = 5,6), s vysokými školami (AR = 2,5) a zahraničnými mimovládny neziskovými organizáciami (AR = 3,0). Podobne je to s organizáciami, ktoré uvádzajú globálnu pôsobnosť, významne viac spolupracujú so zahraničnými mimovládny neziskovými organizáciami (AR = 2,3) a medzinárodnými inštitúciami (AR = 3,4).

Diskusia

Na základe analýzy výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že spolupráca neziskových organizácií v rámci sektora a mimo neho je rozvíjaná s viacerými subjektmi a prebieha prostredníctvom niekoľkých foriem. Rozvíjaná je vnútro sektorová rovnako ako medzi sektorová spolupráca. V roku 2002 bola zrealizovaná Analýza spolupráce podnikov a neziskových organizácií (Marček, Dluhá, 2002), kde bolo jedným zo zistení, že pojmy medzisektorová spolupráca a partnerstvá sú stále neznámym pojmom pre mnohých ľudí pracujúcich v treťom sektore. Na základe nášho výskumu, môžeme konštatovať, že v tejto oblasti nastal posun. Výsledky nášho výskumu porovnávame s výsledkami výskumu realizovaného v roku 2003 (Filadelfiová, Dluhá, Marček, Košičiarová, 2004), aj keď ten sa zameriaval aj na spoluprácu formou poskytovania financií. Výskumy sledovali mierne odlišné spolupracujúce subjekty aj formy spolupráce, prehľad poskytuje tabuľka 4.14, pričom v zátvorke za údajom uvádzame percentá, ktorá sa týkali poskytovania financií ako formy spolupráce, aby sme mohli výsledky lepšie porovnať.

Tabuľka 4.14 Subjekty spolupráce neziskových organizácií v roku 2003 a 2018 v %

Subjekt spolupráce	2019	Subjekt spolupráce	2003
Mimovládne neziskové organizácie - domáce	61,6	Mimovládne organizácie	63,5 (1,7%)
Mimovládne neziskové organizácie - zahraničné	26,2		
Samospráva na úrovni mesta/obce	70,9	Samospráva	60,1 (13,3%)
Regionálna samospráva	38,2		
Podnikateľský sektor	37,7	Podnikateľský sektor	47,6 (16,3%)
Štátna správa	34,8	Štátna správa	43,3 (7,7%)
Individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti	47,6	Jednotlivci	49,4 (5,6%)
Základná škola	42,6	Školy a univerzity	51,1 (0,4%)
Stredná škola	30,2		
Vysoká škola/univerzita	27,0		
Medzinárodné inštitúcie	22,4	Iné organizácie	22,7 (1,3%)
Iné	6,5		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019; Filadelfiová, Dluhá, Marček, Košičiarová, 2004

Na základe komparácie môžeme vidieť, že vnútro sektorová spolupráca, spolupráca s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami a inými organizácia je rozvíjaná približne v rovnakej miere v porovnaní s rokom 2003, ale aj tu nastal posun. Výskum v roku 2003 nesledoval spoluprácu so zahraničnými organizáciami a nemôžeme jednoducho percentá spočítať, ale možno predpokladať približne rovnaké zastúpenie tejto formy spolupráce. Výraznejšie oproti roku 2003 je rozvinutá spolupráca neziskových organizácií so samosprávou vo všeobecnosti, aj v prípade, že do spolupráce v roku 2003 bolo započítané poskytovanie financií a to v roku 2003 bolo najvýraznejšou formou spolupráce. Ak odpočítame subjekty, ktoré v roku 2003 uviedli poskytovanie financií ako formu spolupráce (13,3%) so samosprávou,

tak v oblasti spolupráce so samosprávou môžeme konštatovať výrazný posun oproti roku 2003. Spolupráca so štátnou správou je pri prvom pohľade v roku 2019 na miernej nižšej úrovni, aj keď aj v tomto prípade v roku 2003 v obsahu spolupráce popri iných formách prevažovalo poskytovanie financií. Pri odpočítaní poskytovania financií je aj táto forma spolupráce na približne rovnakej úrovni pre oba roky. V prípade podnikateľského sektora môžeme podobne ako pri samospráve konštatovať rozvoj spolupráce. Ak odpočítame formu spolupráce – poskytovanie financií, tak iné formy spolupráce s podnikateľským sektorom zaznamenali posun. Rovnako výraznejšie je rozvíjaná spolupráca so školami v porovnaní s rokom 2003.

Čo sa týka foriem spolupráce neziskových organizácií s jednotlivými subjektami (pozri tabuľka 4.15) možno konštatovať, že prevažuje pri všetkých subjektoch realizácia spoločných projektov, podujatí a neformálna spolupráca pri organizovaní rôznych aktivít. V ďalších formách spolupráce sa jednotlivé subjekty medzi sebou mierne líšia. Napríklad konzultačná činnosť je vyžívaná najmä v prípade vysokých a stredných škôl, medzinárodných inštitúcií, zahraničných mimovládnych organizácií a individuálnych odborníkov. Členstvo v poradných orgánoch je využívané viac v spolupráci s medzinárodnými inštitúciami, štátnou správou, regionálnou samosprávou a školami. Spolupráca formou vzdelávania a výskumu a pripomienkovania legislatívy a verejných politík dominuje pri medzinárodných inštitúciách a vysokých školách. Rozvíjané sú aj ďalšie formy spolupráce.

Analýza odlišností vzhľadom na oblasti pôsobenia neziskových organizácií poukazuje na skutočnosť, že najmenej otvorené spolupráci sú organizácie v oblasti športu. Na druhej strane tie, ktoré sa javia ako významne viac otvorené spolupráci, sú organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti vzdelávania. Ostatné odlišnosti podľa oblastí skôr poukazujú na to, že agenda, ktorú riešia ovplyvňuje aj to, aké subjekty sa pre neziskové organizácie stávajú skôr partnermi

Rozvoj spolupráce neziskových organizácií s verejnou správou (štátna správa a samospráva) možno spájať najmä s decentralizáciou verejnej správy. Pri nej prešlo viacero kompetencií na mestá, obce a vyššie územné celky. Je zrejmé, že samosprávy si začínajú uvedomovať potrebu spolupráce s neziskovými subjektmi pri riešení výziev a uspokojovaní potrieb ľudí na lokálnej a regionálnej úrovni. Ako uvádza aj Marček a Dluhá (2003) potreby jednotlivých komunít, ich poznanie a snaha o ich spoločné riešenie sú jedným z hlavných predpokladov pre rozvoj spolupráce neziskových organizácií s verejnou správou v budúcnosti. Na druhej strane naše zistenia ukazujú, že neziskové organizácie, ktoré majú komunitnú a miestnu úroveň pôsobnosti t. j. tie, ktoré sú k občanom najbližšie, majú spoluprácu s inými subjektmi rozvinutú na najnižšej úrovni a otvorené spolupráci sú skôr tie, ktoré pôsobia na národnej, európskej a globálnej úrovni. Toto zistenie môže súvisieť aj s tým, že na miestnej úrovni pôsobia významne viac organizácie v oblasti športu a tie sa ukázali ako organizácie s najnižšou úrovňou spolupráce. Nie je to však jediný vysvetľujúci dôvod, nakoľko miestnu úroveň pôsobenia majú aj subjekty pôsobiace v iných oblastiach. Je možné, že zväzujúci sociálny kapitál, ktorý je funkciou mnohých organizácií, má vplyv aj na rozvoj spolupráce s inými subjektmi vo vnútri sektora aj mimo neho. Možné dôvody nižšej miery spolupráce sú spojené s tým, že organizácie pôsobiace na miestnej úrovni sú príliš malé alebo sa považujú za príliš malé, aby dokázali ovplyvniť správu vecí verejných, resp. nemajú na to organizačné kapacity, aby sa venovali aj spolupráci s miestnou samosprávou.

Ako konštatujú Marček a Dluhá (2003) spolupráca neziskového a podnikateľského sektora vychádza jednak z potreby diverzifikácie finančných zdrojov na strane neziskových organizácií, kde podniky sa javia ako jeden z potencionálnych podporovateľov týchto projektov, a jednak z presvedčenia, že poslanie podnikateľských subjektov nie je len v tvorbe zisku. Vychádza z takzvaného konceptu spoločenskej zodpovednosti podnikania (corporate social responsibility), ktorej jedným z aspektov je aj zodpovednosť sociálna alebo spoločenská. Tá sa prejavuje aj v aktívnom zapojení sa do budovania komunity, v ktorej podnik pôsobí. Jednou z jeho foriem je aj spolupráca s neziskovými organizáciami a podpora verejnoprospešných projektov. V roku 2002 bola zrealizovaná Analýza spolupráce podnikov a neziskových organizácií (Marček, Dluhá, 2002), Výsledky tejto analýzy poukazovali na to, že až 84% neziskových organizácií (N= 164) oslovilo pre spoluprácu podnikateľský subjekt pre nepravidelnú (sporadickú) spoluprácu. Pri zisťovaní dlhodobej formy spolupráce (minimálne 1 rok) len 38% neziskových organizácií potvrdilo aktuálnu dlhodobú spoluprácu s podnikom. Okrem finančných prostriedkov išlo najmä o poskytovanie služieb, prenájom priestorov, internetu, poskytovanie know-how, skúseností a informácií (Marček, Dluhá, 2002). Naše výsledky potvrdzujú, že spolupráca medzi podnikateľským sektorom a neziskovými organizáciami môže mať nielen podobu finančnej podpory projektov či podujatí neziskových organizácií, ale môže mať aj podobu iných foriem a teda môže byť potenciálne prínosná pre obe strany.

Za dôležité zistenie považujeme skutočnosť, že vnútro sektorová spolupráca je rozvíjaná v menšej miere ako spolupráca medzi organizáciami v sektore či už na Slovensku alebo v zahraničí. Analýza Marčeka a Dluhej v roku 2003 v záveroch konštatuje: „pri pohľade na neziskové subjekty sa nám zdá, že organizácie by sa mali najskôr naučiť spolupracovať navzájom medzi sebou, aby potom mohli rozvíjať takúto partnerskú spoluprácu aj s inými sektormi“. Zdá sa, že táto výzva je pre mimovládny neziskový sektor na Slovensku stále aktuálnou.

Tabuľka 4.15 Subjekty a formy spolupráce

Subjekty	Formy spolupráce										
	Členstvo v poradných orgánoch	Zúčastňovanie sa rokovaní verejnej správy	Pripomienkovanie legislatívy a verejných politík	Realizácia spoločných projektov a podujatí	Neformálna spolupráca pri realizácii aktivít	Služby vo verejnom záujme	Monitoring a kontroling	Odborná prax	Vzdelávanie a výskum	Konzultovanie	Iné
Lokálna samospráva	19,3%	15,4%	19,0%	63,5%	63,8%	19,3%	5,0%	13,4%	15,4%	23,1%	4,7%
Regionálna samospráva	25,0%	17,3%	22,6%	74,4%	67,3%	23,2%	6,5%	14,9%	22,0%	29,8%	5,4%
Štátna správa	27,0%	18,4%	22,0%	68,8%	62,4%	28,4%	7,8%	22,0%	22,7%	31,9%	5,0%
Medzinárodné inštitúcie	27,5%	15,0%	30,0%	73,8%	78,8%	25,0%	7,5%	21,3%	36,3%	40,0%	3,8%
Podnikateľský sektor	22,2%	14,6%	20,8%	69,4%	68,8%	22,2%	7,6%	16,0%	16,7%	33,3%	4,2%
Vysoká škola	23,5%	13,3%	30,6%	66,3%	68,4%	26,5%	9,2%	25,5%	31,6%	42,9%	5,1%
Základná škola	25,2%	20,2%	21,5%	71,2%	66,3%	21,5%	6,1%	17,2%	23,3%	25,2%	6,7%
Stredná škola	25,2%	17,4%	25,2%	71,3%	69,6%	21,7%	7,8%	19,1%	26,1%	38,3%	5,2%
MVO domáce	19,6%	14,4%	25,4%	67,0%	67,9%	24,4%	7,2%	18,2%	19,6%	30,6%	4,3%
MVO zahraničné	22,2%	14,4%	25,6%	67,8%	73,3%	22,2%	4,4%	12,2%	24,4%	38,9%	4,4%
Individuálni odborníci	21,1%	14,0%	26,9%	64,3%	73,1%	26,3%	9,4%	19,3%	25,1%	36,3%	6,4%
Iné	7,7%	7,7%	15,4%	53,8%	76,9%	7,7%	23,1%	15,4%	15,4%	15,4%	7,7%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

5. Prekážky neziskových organizácií v dosahovaní cieľov

Neziskové organizácie sa pri dosahovaní svojich cieľov stretávajú s množstvom rôznych problémov. Zistenia o týchto problémoch umožnia bližšie analyzovať podmienky, v ktorých neziskové organizácie vykonávajú svoju činnosť a identifikovať kľúčové prekážky, ktoré im bránia v dosahovaní ich cieľov. V tejto oblasti si kladieme výskumnú otázku:

Aké prekážky identifikujú organizácie pri dosahovaní svojich cieľov?

Na zodpovedanie tejto otázky sme predstaviteľom neziskových organizácií položili otázku, v ktorej mali zoznam prekážok ohodnotiť podľa významnosti pre ich organizáciu na škále od 1 do 5, pričom 1 znamenalo „úplne nevýznamné“ a 5 „veľmi významné“. Svoje hodnotenia mohli tiež stručne zdôvodniť. Prehľad zistení poskytujú tabuľky 5.1 a 5.2. Prekážky sme zoradili podľa významnosti.

Tabuľka 5.1 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií – opisné charakteristiky

Prekážky	N	priemer	modus	median	Std. dev
Nedostatok financií	455	4,21	5	5,0	0,993
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	454	3,55	5	4,0	1,336
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	455	3,51	5	4,0	1,305
Administratívna záťaž	455	3,42	4	4,00	1,256
Nedostatok materiálno-technického zabezpečenia	454	3,20	3	3,0	1,250
Nízke finančné ohodnotenie práce	454	3,14	5	3,0	1,497
Legislatívne prekážky	455	3,07	3	3,0	1,342
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	453	2,96	3	3,0	1,323
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	455	2,92	3	3,00	1,261
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	453	2,86	3	3,0	1,328
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	453	2,74	1	3,0	1,389
Nezáujem médií	451	2,81	3	3,0	1,290
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	454	2,79	1	3,0	1,443
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	454	2,41	1	2,0	1,297
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	454	2,40	1	2,0	1,265
Vysoká fluktuácia pracovníkov	454	2,31	1	2,0	1,338
Korupcia a klientelizmus	454	2,17	1	2,0	1,360
Konflikty vo vnútri organizácie	454	1,82	1	1,0	1,055

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Tabuľka 5.2 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií v %

Prekážky	Úplne nevýznamné	Skôr nevýznamné	Ani významné ani nevýznamné	Skôr významné	Veľmi významné
Nedostatok financií	2,4	4,2	13,8	29,0	50,5
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	13,0	7,5	20,9	28,4	30,2
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	10,5	12,5	21,1	27,5	28,4
Administratívna záťaž	9,5	14,3	25,5	26,8	24,0
Nedostatok materiálno-technického zabezpečenia	11,7	17,0	29,5	23,9	18,1
Nízke finančné ohodnotenie práce	23,3	10,4	20,5	20,5	25,3
Legislatívne prekážky	17,1	16,7	25,9	22,0	18,2
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	20,8	13,7	28,5	23,4	13,7
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	18,7	15,4	33,0	20,9	12,1
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	22,5	15,5	27,6	21,9	12,6
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	28,9	12,4	28,5	16,6	13,7
Nezáujem médií	21,3	18,0	31,0	17,5	12,2
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	29,3	13,4	21,8	20,0	15,4
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	35,5	17,4	24,4	15,9	6,8
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	34,8	17,6	26,4	15,2	5,9
Vysoká fluktuácia pracovníkov	41,4	15,9	22,7	12,8	8,1
Korupcia a klientelizmus	49,1	12,3	19,6	10,4	8,6
Konflikty vo vnútri organizácie	53,3	21,1	18,5	4,2	2,9

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Za najvýznamnejšiu prekážku neziskových organizácií v dosahovaní cieľov je možné považovať **nedostatok financií**. Tento problém dosiahol najvyšší priemer (4,21, modus aj medián bol 5). Za významný problém považuje nedostatok financií takmer 80% neziskových organizácií. Bližšie zdôvodnenie tohto problému sa týkalo viacerých skutočností. Najčastejším zdôvodnením bol nedostatok financií na základnú/primárnu činnosť mimovládnych organizácií súvisiaci s prevažne projektovým financovaním aktivít sťažujúcim dlhodobú udržateľnosť organizácií:

- „Aby sme mohli robiť naše primárne činnosti, tak musíme realizovať veľa projektov a popri nich robiť primárnu prácu, lebo nikto nie je ochotný nám ju naozaj zaplatiť.“
 - „Ako každá neziskovka i napriek podávaniu projektov máme málo finančných prostriedkov na realizáciu našich úloh.“
 - „Financujeme organizáciu iba z projektov a z dlhodobého hľadiska je to už neudržateľné.“
- Ako problematické je tiež vnímané nepokrývanie nákladov na mzdy a prevádzkové náklady z viacerých finančných mechanizmov („Dotačné mechanizmy nepodporujú refundáciu na potrebné náklady: mzdy, prevádzkové náklady.“; „Granty prevažne nie sú určené na mzdy, ale na materiál/služby.“). Niektoré organizácie uvádzali aj nevýhodné nastavenie daňovej asignácie, nemožnosť uznania darov alebo členského ako daňových výdavkov a málo finančných zdrojov v chudobných regiónoch.

Ďalšie problémy organizácií súviseli s **personálnymi zdrojmi**. Tieto podľa zdôvodnení veľmi úzko súvisia s nedostatkom financií. Zároveň v bližších zdôvodneniach môžeme vidieť, že navzájom jednotlivé problémy týkajúce sa personálnych zdrojov súvisia, aj keď niektoré sa vyskytujú menej frekventovane. **Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní** bola významná prekážka pre viac ako polovicu organizácií, priemerné hodnotenie tejto prekážky bolo 3,55 a modus 5. Táto skutočnosť poukazuje na už uvádzané špecifikum organizácií, že v mnohých sú aktivity a činnosť zabezpečené neplatenými pracovníkmi a pracovníčkami. Zároveň dôvodom podľa nášho názoru je skutočnosť, že s plnými pracovnými úväzkami sa v neziskových organizáciách stretávame menej často, a teda ľudia v nich vykonávajú činnosť popri iných (hlavných) zamestnaniach. Zároveň je však ako druhá najvýznamnejšia prekážka identifikovaný **nedostatočný počet ľudí v organizácií** (zamestnancov aj dobrovoľníkov), ktorá súvisí aj s nízkym **finančným ohodnotením práce**. Nedostatočný počet ľudí v organizácií za významný problém považovalo viac ako 55% organizácií, priemerná hodnota bola 3,51. Nízke finančné ohodnotenie práce bolo významné pre 45,8% organizácií. Medzi prekážky dosahovania cieľov organizácií súvisiace s personálnymi zdrojmi môžeme zaradiť aj **potrebu širokospektrálnosti pracovníkov v sektore, nedostatočné zručnosti pracovníkov a vysokú fluktuáciu**. Aj keď tieto problémy sú skôr v spektre medzi menej významnými, niektorými organizáciami boli hodnotené ako problematické a objavovali sa aj v bližších zdôvodneniach pri vyššie uvedených významnejších problémoch.

Vo vzťahu k plateným pracovníkom môžeme uviesť bližšie zdôvodnenia identifikovaných problémov súvisiacich s personálnymi zdrojmi, ktoré súvisia s:

- nedostatkom financií („keby boli financie máme aj zamestnancov“ „kvôli nedostatku finančných prostriedkov, nemôžeme zamestnávať“ „nedostatok financií na to, aby v organizácii robilo viac ľudí“);
- finančnou neistotou („Finančná neistota mnohých odrádza.“);
- viazanosťou ľudí v organizácií na projekty („v súvislosti s financiami - vieme čiastočne zaplatiť ľudí podieľajúcich sa priamo na aktivitách, ale už neostáva na pomocný personál, PR, fundraising a podobne“)
- absencii zamestnancov na plný úväzok („Ľudia to robia popri práci, tím máme obmedzené kapacity“ „Niektorí naši kolegovia a dobrovoľníci sa museli zamestnať v iných projektoch, keďže ich životné náklady sme nedokázali pokryť stabilnou pracovnou zmluvou.“)
- vyššou časovou záťažou zamestnancov („Zamestnanci často pracujú nad rámec štandardnej pracovnej doby.“).

- problémom neohodnotenia práce ľudí pracujúcich v sektore, napríklad v pracovných skupinách, komisiách, ale aj v rámci hlavnej činnosti (*„Hlavné množstvo neplatennej práce ako účasť na komisiách, výboroch, pripomienkovanie dokumentov, zákonov, príprava podkladov pre rôzne stretnutia - súčasť advokačnej činnosti v prospech členov, ktorá sa nedá zaplatiť z projektových grantov.“*, *„Platové podmienky sú jednoznačne nižšie ako je slovenský priemer.“*, *„Objednávateľia našich služieb ich nevedia dostatočne ohodnotiť, a to najmä v oblasti hlavného mesta. Ponúkané činnosti musíme predávať vždy pod cenu.“*)
- problémom neuznávania neformálneho vzdelávania a praxe (*„Vykonávame často odbornú prácu, ale nemáme akademické tituly, nemôžeme rozpočtovať vyššie sadzby“*).

Dôvody nedostatku alebo fluktuácie dobrovoľníkov súvisia s

- migráciou dobrovoľníkov (*„dobrovoľnícke aktivity si vyžadujú nadšenie a po čase to vyprchá a je potrebné vždy znova a znova hľadať nových nadšencov, lebo nám z regiónu tí aktívni vždy odídu za prácou, štúdiom.“* ; *„mladí ľudia schopní a zapálení pracovať musia odísť do väčšieho mesta za prácou či študovať.“*);
- problémami so zapájaním vekovej skupiny mládeže (*„problém je najmä so zapájaním sa mládeže“*; *„preukázala sa aj v našich počtoch krivka klesania predchádzajúcej vekovej kategórie roverov (radcov), čo súvisí celkovo s populačnými demografickými zmenami.“*);
- udržateľnosťou dobrovoľníkov (*„mladí dobrovoľníci nemajú vytrvalosť na naše dlhodobé/časovo náročné pravidelné aktivity, resp. po čase ich zlákaajú peniaze či zahraničie.“*);
- životnými zmenami (*„dobrovoľníci po cca 3 rokoch odchádzajú za prácou, keď dorastú do veku, že si chcú zakladať rodiny“* *„najväčšie zastúpenie majú medzi dobrovoľníkmi mladí do 30 rokov, a teda štúdium, založenie rodiny, práca - to všetko podnecuje vysokú fluktuáciu, momentálne najmä v súvislosti so štúdiom v zahraničí“*).

Vysoká administratívna záťaž je prekážka, ktorú zaradujeme u neziskových organizácií medzi významné. Viac ako 50% organizácií ju hodnotilo ako významnú, priemerné hodnotenie bolo 3,42 a modus 4, v celkovom poradí je na štvrtom mieste. Táto skutočnosť potvrdzuje to, že administratívna činnosť bola činnosťou, ktorá bola platenými aj neplatenými pracovníkmi v organizáciách vykonávaná v najvyššej miere. Vysoká administratívna záťaž je spôsobená viacerými skutočnosťami. V prvom rade už spomínaným projektovým financovaním činnosti mimovládnych organizácií, ktoré je spojené vždy so špecifickou administratívou a dokladovaním vynaložených financií a to nielen pri projektoch financovaných z EŠIF. Zároveň je táto prekážka vnímaná aj v súvislosti s nedostatkom financií v organizácii celkovo a s nedostatkom financií špecificky na administratívneho pracovníka či človeka na plný pracovný úväzok, ktorý by pokryl aj administratívu. Problém je tiež v tom, že *„nie je možné z grantov žiadať na administratívneho pracovníka, tým je záťaž je veľmi veľká a vyžaduje si veľa času na úkor kreatívnej práce a činnosti“*. Za prílišným zaťažením administratívnou činnosťou stoja však aj zmeny legislatívy, potreba duplicity/opakovania administratívnych prác, nedostatočné prepojenie dôležitých inštitúcií (napríklad daňových úradov, sociálnej poisťovne) a orientácia donorov *„na spôsob nakladania s peniazmi namiesto toho, aby boli orientovaní na výsledok.“*

Nedostatok materiálno-technického zabezpečenia bola významná prekážka približne pre polovicu organizácií, priemerné hodnotenie bolo 3,2 a modus 3. Bližšie zdôvodnenia sa týkali

nedostatku financií, ale aj slabej spolupráce s mestom, ktoré nepodporuje prenájom priestorov pre neziskové organizácie.

Legislatívne prekážky boli hodnotené najčastejšie ako ani významné, ani nevýznamné, čomu zodpovedá aj priemerné hodnotenie 3,07. Ako významné boli hodnotené 40% organizácií. Legislatívne prekážky boli spájané s týmito faktormi:

- legislatívne prekážky súvisiace s byrokratickým zaťažením („Vysoká byrokracia súvisiaca s legislatívnymi predpismi“, „niektoré legislatívy nám zaberajú príliš veľa času a pridávajú administratívu“, „veľa papierov na obyčajné podujatie“);
- časté zmeny v legislatíve („častá zmena zákonov“ „neustále nové požiadavky“);
- nepružnosť legislatívy („Nepružnosť existujúcej legislatívy, resp. jej zmien v prípade potreby.“);
- nedostatočné úpravy v legislatíve („absentuje právna úprava postavenia patientskej platformy“, „ľudia bez domova nie sú zadefinovaní legislatívou“ „nedostatočné definovanie služieb v zákonoch“, „Nedostatočná implementácia Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím“, „Nevyjasnené podmienky verejného obstarávania“);
- obmedzenia a chyby aktuálnych právnych predpisov („Legislatívne nie je zabezpečená podpora činnosti celoštátnych organizácií“, „nevhodná definícia sociálneho podnikania“, „naformulované pravidlá verejného obstarávania“, „Nejednotná legislatíva v oblasti dobrovoľníctva, ale aj uznávania nárokov cestovných náhrad. Zákony si protirečia.“, „Nastavenie legislatívy je nepriaznivé pre šport.“, „Zákon o športe neulahčuje činnosť malých športových klubov a športov. Gro športových klubov je amatérskych a nemajú financie a toľko personálny aparát, ktorý by mal pracovať v zmysle jeho ustanovení.“ „z legislatívnych obmedzení je problémom hlavne zákon o verejnom obstarávaní“);
- nekonzultovanie zákonov s odbornou verejnosťou pri ich tvorbe a nezohľadňovanie pripomienok neziskových organizácií;
- nedostatočné vedomosti pracovníkov neziskových organizácií o legislatíve („chýbajú nám vedomosti, zručnosti, poradenstvo“, „nedostatočná informovanosť, čas na študovanie“ „nemáme potrebné vedomosti v legislatíve“, „neovládame potrebnú legislatívu“).

Ďalšiu skupinu problémov neziskových organizácií predstavujú **problémy súvisiace s nedostatočnou spoluprácou vo verejnej správe**, pričom táto sa týka nedostatočnej spolupráce medzi štátnou správou a samosprávou, medzi jednotlivými rezortmi ale aj vo vzťahu k neziskovému sektoru. Tieto problémy boli hodnotené najčastejšie ako ani významné ani nevýznamné a ich priemerná hodnota sa pohybovala na úrovni 2,74 až 2,96. Ako bližšie dôvody nedostatočnej spolupráce neziskových organizácií s verejnou prácou môžeme identifikovať na základe vyjadrení predstaviteľov neziskových organizácií tieto:

- vnímanie nepotrebnosti práce neziskových organizácií zo strany zamestnancov štátnej správy a samosprávy;
- zaťaženosť verejnej správy vlastnou prácou;
- nedostatočná informovanosť/komunikácia medzi neziskovými organizáciami a možnosťami verejnej správy;
- nedôvera voči mimovládny organizáciám;

- skôr negatívne nastavený prístup zamestnancov k spolupráci, nezáujem, neochota zamestnancov verejnej správy;
- nepochopenie práce neziskových organizácií alebo tém, ktorým sa venujú;
- neakceptovanie mimovládnych organizácií;
- silný sektorový prístup a zlé nastavenie spolupráce.

Nezáujem verejnosti a médií boli takisto identifikované ako prekážky zo strany neziskových organizácií, pričom k týmto by sme mohli priradiť aj **nepochopenie poslania/práce neziskových organizácií**. Nepochopenie práce neziskových organizácií bolo identifikované aj ako jeden z častých dôvodov nezájmu o tento sektor. Tieto prekážky identifikovalo ako významné menej ako 35% organizácií. Dôvody nezájmu sú okrem nepochopenia práce neziskových organizácie veľmi rôzne. Na strane sektora je vnímaný ako dôvod nedostatočná propagácia činnosti neziskových organizácií. Na druhej strane boli identifikované faktory:

- vplyv dezinformácií a šíriaci sa negatívny obraz o mimovládnych organizáciách (*„Útoky na tretí sektor a nedôvera ľudí a poznania práce MVO“, „negatívny hlavne vplyvom médií a politikov“, „verejnosť žiaľ o občianskych organizáciách počuje viac zo strany dezinformačných zdrojov, než zo zdrojov, ktoré informujú objektívne“*);
- nepochopenie angažovanosti (*„nie všetci chápu, že niečo robíte dobrovoľne bez toho, aby ste z mali z toho prísun peňazí pre seba“*);
- apatické postoje ľudí k činnosti neziskových organizácií (*„Apatia voči MVO“, „činnosť NO je vnímaná ako samozrejmá, verejnosť nás vníma ako sluhov, slúžky“*);
- slabé ocenenie angažovanosti (*„nevýrazné oceňovanie pomoci a aktivít“*);
- konkurenčné vnímanie neziskových organizácií vo verejnosti (*„strach o konkurenciu“ „štát berie aktivity MVO ako konkurenciu“*).

Prekážku nezáujem médií odôvodnili respondenti najmä nezájmom médií o (pozitívne) témy (*„Pozitívne informovanie je veľmi náročné a pre médiá nezaujímavé.“ , „Len ak ide o správu, v ktorej ide o život by sa zaujímali.“ , „pozitívne témy odmietajú médiá zverejňovať.“*)

Problém korupcie a klientelizmu identifikovalo ako významný 19% neziskových organizácií. Zdôvodnenia sa týkali najmä skúseností s korupciou pri získavaní dotácií a grantov (*„podivné a klientelistické prideľovanie dotácií a grantov“ a „pri získavaní grantov“*).

Ako najmenej významná bola z nami ponúkaných prekážok hodnotená prekážka **konflikty vo vnútri organizácie**, ktorá bola významná len pre 7,1 % organizácií.

V zdôvodnení tzv. **iných /ďalších prekážok** respondenti zahrnuli 2 typy odpovedí. Tie, ktoré sa týkali predošlých prekážok a tie, ktoré ostali nezaraďené. Uvádzame teda prekážky, ktoré nespádali pod nami poskytnuté kategórie prekážok:

- **politické preferencie** (*„V hodnotení dobrovoľníkov/pri poskytovaní grantov/dotácií sú preferované politicky orientované/ladené projekty“*);
- **nezáujem o inovácie** (*„Hlavnou prekážkou v dosahovaní našich cieľov je nezáujem štátu riešiť vidiek inovatívne a moderne.“*);
- **nedostatočná spolupráca** (*„každý si robí na svojom piesočku“ „Monopol v našej oblasti.“*).

Jednotlivé prekážky sme sledovali aj vo vzťahu k dvom vybraným premenným, a to právnej forme a oblasti pôsobenia organizácie.

5.1. Prekážky organizácií v dosahovaní cieľov a právna forma

Vo vzťahu k právnej forme sme štatisticky významné súvislosti zaznamenali pri dvoch prekážkach: nedostatok materiálno-technického zabezpečenia ($p = 0,012$) a nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní ($p = 0,026$). Oba tieto problémy boli menej významné pre nadácie a neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby. Podľa nášho názoru táto skutočnosť súvisí s vyššie uvádzaným zistením, v ktorom sme identifikovali výraznejšie zabezpečenie činností a aktivít nadácií a neziskových organizácií platenými pracovníkmi.

5.2. Prekážky organizácií v dosahovaní cieľov a oblasť pôsobenia

Rozdiely v prekážkach v dosahovaní cieľov organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia sme zaznamenali v niekoľkých prípadoch (viď tabuľka 5.3). V prvých troch prekážkach: nedostatok financií, nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní a nedostatok ľudí v organizácií sme štatisticky významné odlišnosti nezaznamenali, aj keď v tabuľke môžeme vidieť, že aj tieto prekážky boli organizáciami v jednotlivých oblastiach hodnotené ako významné rôzne. Rovnako sme štatisticky významné rozdiely nezaznamenali pri hodnotení prekážok: nezáujem verejnosti a médií a nedostatočné zručnosti pracovníkov – v týchto prekážkach teda neidentifikujeme významné rozdiely vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácie. V prípade hodnotenia významnosti jednotlivých prekážok sme zaznamenali významné odlišnosti vo vzťahu k oblasti uplatnenia a tieto rozdiely ďalej interpretujeme. Pre lepšiu prehľadnosť sme rozdiely v tabuľke 5.3 zvýraznili, t.j. tie, ktoré boli hodnotené ako viac významné sú označené červenou a ako menej významné zelenou.

Organizácie pôsobiace v *oblasti ľudských práv a advokačných aktivít* hodnotili väčšinu prekážok v dosahovaní cieľov problematickejšie ako organizácie pôsobiace v iných oblastiach. Ako veľmi významné a významné prekážky boli hodnotené v porovnaní s inými oblasťami častejšie aj nízke finančné ohodnotenie práce, legislatívne prekážky, prekážky spôsobené nedostatočnou spoluprácou v rámci verejnej správy a s verejnou správou, nepochopenie poslania, vysoká fluktuácia pracovníkov aj korupcia a klientelizmus.

Problematickejšie vnímanie väčšiny prekážok vidíme aj pri organizáciách pôsobiacich v *oblasti sociálnych služieb*. Aj tu zaznamenávame ako významné nielen finančné problémy a problémy súvisiace s ľudskými zdrojmi, ale aj nedostatočné materiálne zabezpečenie, nízke finančné ohodnotenie práce, problémy plynúce z nedostatočnej spolupráce s a v rámci verejnej správy. Ako veľmi významná prekážka bola v tejto oblasti hodnotená aj kumulácia pracovných činností. Na druhej strane ako nevýznamné bola v porovnaní s inými oblasťami hodnotené nepochopenie poslania neziskových organizácií.

Organizácie pôsobiace v *oblasti kultúry a duchovných hodnôt* patria medzi tie, ktoré pri prekážkach, v ktorých sme zaznamenali štatisticky významné odlišnosti, hodnotili prekážky významne viac ako menej významné v porovnaní s inými oblasťami. Za viac nevýznamné prekážky boli v tejto oblasti hodnotené: nízke finančné ohodnotenie, prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy, ministerstiev a so zamestnancami verejnej správy, kumulácia pracovných činností, nepochopenie poslania, vysoká fluktuácia pracovníkov a korupcia a klientelizmus.

Organizácie pôsobiace v *oblasti životného prostredia* ako významnejšie v porovnaní s inými oblasťami hodnotili administratívne prekážky a prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy.

Neziskové organizácie venujúce sa primárnej *oblasti vzdelávanie* ako významnejšie v porovnaní s inými oblasťami vnímali nedostatočné finančné ohodnotenie práce a ako menej významné administratívnu záťaž a vysokú fluktuáciu pracovníkov.

Organizácie v *oblasti športu* významne viac hodnotili problémy s nedostatočným materiálno-technickým zabezpečením a menej sa stretávajú s nízkym finančným ohodnotením, nespolupracou so zamestnancami verejnej správy, kumuláciou pracovných činností a nepochopením poslania.

Organizácie venujúce sa *dobrovoľníctvu* ako primárnej oblasti svojho pôsobenia vnímajú ako menej problematické v porovnaní s inými oblasťami legislatívne prekážky a korupciu a klientelizmus.

Organizácie v *oblasti zdravia* nevnímali ako významnú administratívnu záťaž.

Pri organizáciách pôsobiacich v iných oblastiach sme nezaznamenali štatisticky významné odlišnosti pri hodnotení prekážok v dosahovaní ich cieľov.

Tabuľka 5.3 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií a oblastí

		Nedostatok financií	Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	Nedostatok ľudí v organizácii	Administratívna záťaž	Nedostatok materiálo-technického zabezpečenia		Nízke finančné ohodnotenie práce	Legislatívne prekážky	Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	Nedostatočná spolupráca so zamestnancami verejnej správy	Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	Nezáujem médií	Kumulácia pracovných činností u pracovníkov	Nepochopenie poslania MNO	Nedostatočné zručnosti pracovníkov	Vysoká fluktuácia pracovníkov	Korupcia a klientelizmus	Konflikty vo vnútri organizácie
<i>p</i>		0,359	0,111	0,612	0,034	0,000		0,000	0,009	0,001	0,000	0,014	0,772	0,754	0,000	0,003	0,102	0,002	0,001	0,095
Ľudské práva	P	3,9	3,55	3,9	3,65	3,3		4,05	3,6	3,85	3,9	3,4	3	3	3,4	3,25	2,7	3,2	3,2	2,2
	M	5	3	5	5	3		5	5	4	5	3	1	3	3	4	1	5	5	1
Kultúra a duchovné hodnoty	P	2,6	3,52	3,46	3,3	3,3		2,8	2,67	2,57	2,6	2,39	2,62	2,86	2,42	2,08	2,21	2,02	1,86	1,7
	M	3	5	5	3	4		1	3	1	3	1	1	3	1	1	1	1	1	1
Životné prostredie	P	3,42	3,47	3,63	4	2,89		3,05	3,16	3,53	3,42	3	3,16	2,63	2,74	2,84	2,53	2,05	2,68	1,79
	M	3	4	4	5	3		3	4	3	3	3	5	2	1	1	3	1	1	1
Vzdelávanie	P	2,94	3,49	3,69	3,45	3,03		3,49	3,04	2,99	2,94	2,88	2,93	2,81	3,21	2,42	2,72	2,52	2,19	1,63
	M	2	5	4	3	3		5	2	3	2	1	3	3	4	1	4	1	1	1
Veda, výskum a vývoj	P	3,4	3,2	3,2	2,8	2,4		2,8	3,8	3,2	3,4	2,6	3,6	3,4	2,4	3,4	2,2	1,8	2,2	1,8
	M	3	5	3	2a	3		3	5	3	3	3	4	3	1	3	1	1	1	1
Šport	P	2,77	3,82	3,45	3,4	3,57		2,97	3,17	2,9	2,77	2,6	2,91	2,92	2,42	2,21	2,26	2,18	2,24	2,01
	M	3	4	5	3	5		1	3	3	3	1	3	3	1	1	1	1	1	1
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	P	2,5	2,25	3,25	4	1,5		2,5	2,5	2,25	2,5	2	3	2,25	1,75	2,5	1,5	2,25	1,5	1,5
	M	3	2	4	5	1		1a	1a	3	3	2	4	3	2	1	1a	3	1	1
Sociálne služby	P	3,54	3,44	3,58	3,65	3,18		3,82	3,49	3,36	3,54	3,25	2,95	2,67	3,42	2,81	2,51	2,77	2,28	1,93
	M	4	4	4	4	4		4	3	4	4	4	4	1	5	2	2	3	1	1
Dobrovoľníctvo	P	2,87	3,37	3,57	3,5	3		3,2	2,6	2,8	2,87	2,63	2,7	2,87	3,23	2,47	2,4	2,47	1,63	1,67
	M	2	3	4	4	4		4	1	1	2	1	4	1	4	1	1	1	1	1
Zdravie	P	2,75	3,75	3,13	2,75	2,56		2,13	3,25	2,81	2,75	2,63	2,88	2,4	2,5	2,5	2,19	1,94	1,81	1,38
	M	1	5	5	1	3		1	5	3	1	3	1	2	1	1	1	1	1	1
Iné	P	2,06	2,81	3	2,75	2,13		2,63	2,94	2,63	2,06	2,75	2,75	2,5	3	2,31	2,81	1,88	2,38	1,63
	M	1	1	3	3a	1		3	4	3	1	3	3	3	4	2 ^a	3	1	1	1

P = priemer, M = modus,

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Diskusia

Analýza problémov, ktoré neziskovým organizáciám bránia v efektívnejšom fungovaní, ukázala, že v neziskovom sektore sa kumulujú problémy súvisiace s financiami, ľudskými zdrojmi, legislatívnymi prekážkami, byrokratizáciou aj nedostatkom spolupráce. Údaje z nášho výskumu ilustračne porovnáme s údajmi z výskumu v roku 2003, ktorý sa zameriaval na poznávanie tretieho sektora na Slovensku. Identifikované prekážky v roku 2003 boli odlišné, preto uvádzame komparáciu tam, kde je to možné. Vo výskume v roku 2003 mohli reprezentanti voliť len 3 možnosti odpovedí. V prípade našich zistení uvádzame kvôli komparácii iba možnosť hodnotenia veľmi významná prekážka v dosahovaní cieľov. Komparáciu uvádzame v tabuľka 5.14.

Tabuľka 5.14 Porovnanie problémov neziskových organizácií v roku 2003 a 2019 v %

Prekážky	2019	Problémy	2003
Nedostatok financií	50,5	Neustály zápas s nedostatkom financií	45,1
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	30,2		
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	28,4	Málo dobrovoľníkov a zamestnancov	3,9
Nízke finančné ohodnotenie práce	25,3	Nízke finančné ohodnotenie práce	4,1
Administratívna záťaž	24,0	Rovnaká byrokracia a administrácia ako v štátnej správe	2,1
Legislatívne prekážky	18,2	Právne úskalía, nejasné legislatíva	6,9
Nedostatok materiálo-technického zabezpečenia	18,1	Slabé technické vybavenie	3,4
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	15,4	Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka	3,5
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	13,7		
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	13,7		
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	12,6		
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	12,1		
Nezáujem médií	12,2		
Korupcia a klientelizmus	8,6	Korupcia a klientelizmus	2,1
Vysoká fluktuácia pracovníkov	8,1	Nestabilita pracovníkov	10,6
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	6,8	Nepochopenie práce MVO	5,2
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	5,9	Nedostatočné marketingové zručnosti	0,8
Konflikty vo vnútri organizácie	2,9		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019; Filadelfiová, 2004

V roku 2003 bol najvýznamnejším problémom neziskových organizácií neustály zápas s nedostatkom financií. Tento problém vybralo ako kľúčový 45,1% organizácií. V roku 2019 problém nedostatku financií hodnotilo ako veľmi významný viac ako 50% subjektov a ak pripočítame organizácie, ktoré ho hodnotili ako skôr významný, tak predstavuje prekážku v dosahovaní cieľov pre takmer 80% subjektov sektora. Možno teda konštatovať, že problémy spojené s financiami sú od roku 2003 ešte výraznejšie. Táto skutočnosť sa konštatuje vo

väčšine odborných publikácií a štúdií, ktoré sa venujú v posledných rokoch situácii neziskového sektora na Slovensku, prípadne jeho ekonomickej analýze. Bútora, Bútorová a Strečanský (2012) konštatujú, že životaschopnosť a udržateľnosť mimovládnych organizácií na Slovensku je dlhodobou sťaženosťou tým, že sa nepodarilo zriadiť nespochybniteľný a od politickej sféry nezávislý nástroj na inštitucionálnu podporu mimovládnych organizácií z verejných zdrojov. Ako uvádzame aj na základe našich zistení, finančné problémy identifikujú neziskové organizácie nielen v spojení s objemom financií, ale najmä v spojení s prevažujúcim projektovým financovaním, ktoré neumožňuje dosiahnuť finančnú stabilitu organizácií, má vplyv aj na vysokú administratívnu záťaž a efektívne využívanie personálnych zdrojov v organizáciách. Ako uvádzajú Bútora, Bútorová a Strečanský (2012) ako problematické je tiež vnímané prerozdelenie prostriedkov z verejných zdrojov, spojené s byrokratickou praxou, formalizmom a nerovným postavením v zmluvných vzťahoch. Ekonomická analýza neziskového sektora spracovaná v roku 2017 uvádza, že neziskový sektor na Slovensku je v ekonomicky slabšej kondícii rovnako ako bol pred desiatimi rokmi (Strečanský, Murray Svidroňová, Andrejkovič, 2017). Podľa Strečanského (2020) neziskové organizácie, ktoré v mnohých oblastiach dopĺňajú alebo nahrádzajú nefunkčné verejné služby, zabezpečujú svoje zdroje kombináciou dobrovoľníctva, súkromných darov či zahraničných zdrojov i dotácií. To im ale neumožňuje organický a systematický rozvoj a spôsobuje tlaky, pnutia a frustráciu. Mnohé inovatívne riešenia pilotne overené v prvej dekáde 21. storočia, nenachádzali rozšírenie kvôli tomu, že neexistovali také politiky, ktoré by prepájali sféru neziskových organizácií s verejným sektorom a zavádzali doň tieto inovácie a vytvárali fungujúce prepojenia verejného sektora s neziskovým sektorom bez toho, aby si ho podriaďovali, či ovládali. Výsledkom tohto prístupu je trápenie sa mnohých organizácií občianskeho sektora, ktoré sú na jednej strane odkázané na nepredvídateľné a byrokratické financovanie zo strany verejného sektora a na druhej strane bez adekvátnej kúpyschopnosti na strane potenciálnych klientov. A to v nerozvinutom filantropickom prostredí a bujnejšej byrokracie a neustále zvyšujúcej sa administratívnej náročnosti eurofondov.

Nedostatok financií sa, ako ukázala analýza, premieta aj do problémov s personálnymi zdrojmi v neziskových organizáciách. Aj keď nestabilita pracovníkov bola v roku 2003 hodnotená ako druhý najčastejší problém neziskových organizácií a v našom výskume sa objavila medzi menej významnými, nedostatok pracovníkov a nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní boli hodnotené popri finančných problémoch ako dve najvýznamnejšie prekážky neziskových organizácií v dosahovaní cieľov. Obdobné zistenia uvádza aj Murray Svidroňová (2020) v správe o stave občianskej spoločnosti na Slovensku, ktorá je súčasťou Správy o stave občianskej spoločnosti v EU v Rusku. Na základe individuálnych rozhovorov s expertmi a expertkami zo sektora identifikovala tri kľúčové výzvy neziskového sektora – financovanie, personálne zdroje a politická klíma. Všetci respondenti pritom označili financovanie ako večný problém prejavujúci sa následne v nižšom počte zamestnancov a „multitaskingu“ s cieľom dosiahnuť požadované výsledky.

V roku 2003 bola ako tretí najvýznamnejší problém hodnotená nejasná legislatíva, v našom výskume legislatívne prekážky predbehli iné problémy neziskových organizácií spojené s nízkym finančným ohodnotením práce a s vysokou administratívnou záťažou.

Analýza vo vzťahu k oblastiam pôsobenia organizácií poukázala na to, že aj prekážky organizácií v dosahovaní cieľov organizácií sa pri jednotlivých oblastiach líšia a teda nie je možné ani v tomto prípade vnímať sektor ako jednoliaty celok. Napríklad organizácie v oblastiach kultúry a duchovných hodnôt a športu vnímajú niektoré z prekážok ako menej

významné a na druhej strane sú tie isté prekážky hodnotené organizáciami v oblasti ľudské práva a advokačné aktivity a sociálne služby hodnotené ako veľmi významné. Pri riešení problémov bude potrebné teda zvoliť sektorovo špecifický prístup k niektorým otázkam, nedostatok financií, však zostáva hlavným problémom sektora ako celku vo všetkých sférach jeho pôsobenia.

6. Riadenie neziskových organizácií

Riadenie mimovládnych neziskových organizácií chápeme ako proces vedenia a smerovania organizácie, prostredníctvom ľudských, finančných, materiálnych, či intelektuálnych zdrojov. Manažment má dnes širší význam ako len hospodársky, riadené sú nielen podniky, ale aj voľný čas a mnohé iné oblasti. Z definície: „manažment je cieľovo orientovaná tvorba, riadenie a vývoj socio-technického systému organizácie vo vecných a personálnych dimenziách“, je zrejmá viacdimeznionalnosť tohto pojmu, môžeme hovoriť o aspekte manažmentu finančnom, personálnom a vecnom (Majduchová, 2004, s. 55-56). S riadením sa spájajú aj pojmy ako efektívnosť, hospodárnosť, výnosnosť, stratégia, líderstvo a iné. V minulosti sa manažérske myslenie spochybňovalo najmä v oblastiach ako sú: sociálna starostlivosť, charitatívne a humanitárne služby, či dobrovoľníctvo, pretože s riadením a manažovaním sa do povedomia dostávajú skôr pojmy spájané s maximalizáciou zisku, snahou po rentabilite (Majduchová, 2004). V súčasnosti sa však manažment stáva neoddeliteľnou časťou mimovládnych organizácií vo všetkých oblastiach.

Je potrebné uvedomiť si, že aj mimovládne organizácie existujú v prostredí trhovej ekonomiky a bez finančných prostriedkov (alebo iných zdrojov) by nemohli svoju činnosť vykonávať. Ľudia (individuálni darcovia, sponzori, nadácie alebo štát) poskytujú neziskovým organizáciám peniaze alebo iné prostriedky, pretože očakávajú, že tieto organizácie budú plniť určité spoločensky žiaduce a prospešné ciele (Herichová, 2003). Aby tieto ciele dosiahli, potrebujú mať v organizácii zavedené určité systémy riadenia. Môžeme konštatovať, že tak ako iné systémy aj neziskové organizácie realizujú aktivity na základe plánovania, kontrolujú a manažujú pracovníkov, či dobrovoľníkov, ktorých by mali zároveň viesť motivovať. Taktiež hospodária so svojimi príjmami a dosahujú výnosy a následne prezentujú svoje výsledky, vytvárajú stratégie, dlhodobu plánujú a udržiavajú strategickú rovnováhu cieľov. Mimovládne organizácie v súčasnosti nemôžu existovať bez riadenia.

Riadenie neziskových organizácií sa vyznačuje viacerými špecifikami. Typickou črtou je, že jeden človek často zastáva viaceré funkcie a tak namiesto toho, aby sa riaditeľ či manažér plne venoval riadeniu organizácie, plní aj ďalšie úlohy ako napr. fundraiser či koordinátor dobrovoľníkov. Častokrát sa tiež stáva, že na vedúcich pozíciách pôsobia ľudia, ktorí na to nie sú pripravení, napríklad občianske združenie venujúce sa vzdelávaniu vedie učiteľka, či sociálny podnik vedie sociálny pracovník – v týchto prípadoch môžu chýbať manažérske zručnosti, i keď po odbornej stránke v danej oblasti pôsobenia nie je pochyb. Ďalším špecifikom je, že riadenie v neziskových organizáciách býva veľmi demokratické, participatívneho charakteru, ako aj fakt, že organizácie sa formujú okolo jedného silného lídra/vizionára. V oblasti riadenia neziskových organizácií sme sa zamerali len na niektoré aspekty tohto zložitého procesu a kládli sme si tieto výskumné otázky:

Aká je miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii?

Aké sú sociálno-demografické charakteristiky lídrov neziskových organizácií (vek, vzdelanie)?

Aká je dĺžka pôsobenia lídrov vo vedení neziskových organizácií?

Aká je funkcia lídrov neziskových organizácií?

Aké prvky manažmentu platených pracovníkov a pracovníčok sú v riadení neziskových organizácií prítomné?

6.1. Miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii

Demokratickosť a participatívnosť v riadení patrí popri neformálnych vzťahoch k jednej zo základných charakteristík riadenia neziskových organizácií. Zapojenie jednotlivých skupín osôb do rozhodovania však môže byť rôzne. Otázky, ktoré osoby sú v najväčšej miere zapojené do rozhodovania o mimovládnych neziskových organizáciách dávajú odpoveď na to, aká je skutočná miera participatívnosti v riadení, pri hlbšom skúmaní vo vzťahu k ostatným premenným aj o tom, s akými ďalšími charakteristikami táto participatívnosť súvisí (napríklad s právnou formou, oblasťou pôsobenia a pod.).

Respondenti výskumu mali uviesť, do akej miery sú jednotlivé osoby v ich organizácii zapojené do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách, projektoch a pod. Pri hodnotení použili body 1 až 5, pričom 1 znamená „veľmi nízka miera participácie“ a 5 „veľmi vysoká miera participácie“, 3 znamená ani nízka, ani vysoká miera participácie. V prípade, že bola daná kategória ľudí pre nich irelevantná, napríklad nemali platených pracovníkov v organizácii, vyberali možnosť 9. Prehľad zistení poskytujú tabuľky 6.1 a 6.2. V prípade tabuľky 6.2. uvádzame validné percentá z počtu neziskových organizácií, ktoré odpovedali a ktorých sa daná možnosť týkala.

Tabuľka 6.1 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie

Osoby	N	priemer	median	Std. dev
Líder/vedúca osoba organizácie (môže, ale nemusí to byť zakladateľ či štatutár organizácie)	380	4,68	5	0,729
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	359	4,16	4	1,075
Členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu (t.j. správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu)	356	3,14	3	1,203
Platení pracovníci organizácie	243	3,02	3	1,577
Dobrovoľníci	350	3,02	3	1,303
Užívatelia služieb	354	2,87	3	1,275

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Tabuľka 6.2 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie v percentách

Osoby	Veľmi nízka miera	Nízka miera	Ani nízka, ani vysoká	Vysoká miera	Veľmi vysoká miera
Líder/vedúca osoba organizácie	1,6	0,5	4,5	15,5	77,9
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	4,5	3,6	13,4	28,7	49,9
Členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu	13,8	12,4	32,0	29,5	12,4
Platení pracovníci organizácie	32,1	4,1	15,2	26,3	22,2
Dobrovoľníci	18,0	14,6	30,0	22,3	15,1
Užívatelia služieb	19,8	16,7	32,8	18,4	12,4

N = 243 až 380

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Osobou s najväčším rozhodovacím vplyvom v neziskových organizáciách je osoba vo funkcii lídra alebo vedúceho organizácie. Túto osobu za relevantnú pre svoju činnosť považoval najvyšší počet organizácií, dosiahla najvyššie priemerné hodnotenie na stupnici od 1 do 5, a to 4,68 a medián mal hodnotu 5. Až 77,9% neziskových organizácií vníma túto osobu ako osobu s veľmi vysokým zapojením do rozhodovania o smerovaní organizácie.

Druhým orgánom s najväčším vplyvom na rozhodovanie o smerovaní neziskových organizácií je správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán. V tomto prípade bolo priemerné hodnotenie 4,16. Veľmi vysokú mieru zapojenia uviedlo 49,9% a vysokú mieru zapojenia 28,7% organizácií.

Zapojenie ostatných členov organizácie, platených pracovníkov a dobrovoľníkov je približne na rovnakej úrovni, najmenej relevantné je však pre organizácie zapojenie platených pracovníkov do rozhodovania, čo podľa nášho názoru súvisí aj s tým, že organizácie sa oveľa viac spoliehajú na prácu neplatených pracovníkov. Ako najmenej zapojenou skupinou do rozhodovania o smerovaní organizácie sa ukázali užívatelia služieb.

Zapojenie jednotlivých osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie sme sledovali vo vzťahu k právnej forme organizácie, oblasti jej pôsobenia, geografickej pôsobnosti a veľkosti cieľovej skupiny. V prípade pôsobnosti organizácie sme štatisticky významné súvislosti nezaznamenali. Ostatné relačné vzťahy popisujeme nižšie.

6.1.1. Miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii a právna forma organizácie

Na základe odpovedí respondentov sme analyzovali súvislosti medzi mierou zapojenia jednotlivých osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie a právnou formou organizácie. Zistenia sumarizuje tabuľka 6.3.

Tabuľka 6.3 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie a právna forma organizácie

Právna forma		Líder/vedúca osoba	Správa rada	Platení pracovníci	Členovia	Dobrovoľníci	Užívatelia služieb
Občianske združenie	Priemer	4,67	4,18	2,96	3,16	3,03	2,86
Nadácia	Priemer	4,78	3,89	4,13	2,67	2,00	2,11
Neinvestičný fond	Priemer	4,50	4,00	2,00	2,00	4,00	4,50
Nezisková organizácia poskytujúca všeobecne prospešné služby	Priemer	4,83	3,82	3,47	3,24	3,22	3,31
Organizácia s medzinárodným prvkom	Priemer	4,00	5,00	2,00	1,00	3,00	3,00
N		380	359	243	356	350	354
p		0,573	0,425	0,011	0,630	0,677	0,109

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Aj keď v tabuľke môžeme vidieť niektoré zaujímavé rozdiely vo vzťahu k právnej forme (napríklad v prípade organizácií s medzinárodným prvkom je najvyššie zapojenie správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu, v prípade ostatných právnych foriem je to líder alebo vedúca osoba organizácie), štatisticky významné rozdiely vo vzťahu k právnej forme sme zistili len pri zapojení platených pracovníkov do rozhodovania o smerovaní organizácie. V tomto prípade je najvyššia miera zapojenia v rámci nadácií a následne neziskových organizácií poskytujúcich všeobecne prospešné služby, v ostatných právnych formách neziskových organizácií je miera zapojenia nižšia.

6.1.2. Miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii a oblasť pôsobenia organizácie

Rozdiely v zapojení osôb do rozhodovania o smerovaní neziskových organizácií vo vzťahu k oblasti pôsobenia podľa registra mimovládnych organizácií sme zistili v niekoľkých prípadoch, a to konkrétne v prípade platených pracovníkov a užívateľoch služieb. Prehľad priemerných hodnôt zobrazuje tabuľka 6.4.

Tabuľka 6.4 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie a oblasti pôsobenia organizácie

Oblasti pôsobenia		Líder/vedúca osoba organizácie	Správna rada/rozhodovací orgán	Platení pracovníci	Členovia organizácie	Dobrovoľníci	Užívatelia služieb
Ľudské práva a advokačné aktivity	Priemer	4,82	4,18	3,38	3,17	3,56	3,35
Kultúra a duchovné hodnoty	Priemer	4,78	4,23	1,97	3,08	3,10	2,53
Životné prostredie	Priemer	4,65	3,85	2,91	2,64	2,94	2,33
Vzdelávanie	Priemer	4,81	4,33	3,65	3,32	2,92	3,05
Výskum a vývoj	Priemer	4,20	3,20	3,00	3,00	2,20	2,00
Šport	Priemer	4,50	4,01	2,13	3,07	2,93	2,76
Rozvojová a humanitárna pomoc	Priemer	4,75	3,75	3,67	1,00	3,00	3,00
Sociálne služby	Priemer	4,76	4,16	3,85	3,24	3,02	3,57
Dobrovoľníctvo	Priemer	4,72	4,46	4,33	3,29	3,41	2,60
Zdravie	Priemer	4,42	4,30	2,14	2,70	3,10	2,80
Iné	Priemer	4,81	4,27	4,11	3,86	2,45	2,58
p		0,314	0,335	0,000	0,121	0,661	0,000

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Medzi zapojením platených pracovníkov do rozhodovania o smerovaní organizácie a oblastou pôsobenia organizácie sme zaznamenali štatisticky významné rozdiely v týchto oblastiach: kultúra a duchovné hodnoty, vzdelávanie, šport, sociálne služby a dobrovoľníctvo.

V oblasti kultúra a duchovné hodnoty a v oblasti šport je významne nižšia miera zapojenia platených pracovníkov do rozhodovania, na čo poukazujú priemerné hodnoty aj hodnoty adjusted residual v prípade jednotlivých volieb. V oblasti kultúra a duchovné hodnoty a v oblasti šport je významne viac veľmi nízka miera ($AR = 3,6$ a $AR = 4,1$) zapojenia platených pracovníkov organizácie do rozhodovania o smerovaní organizácie a významne menej ($AR = -2,9$ a $AR = -3,8$) veľmi vysoká miera zapojenia platených pracovníkov organizácie do rozhodovania o smerovaní organizácie.

V oblastiach vzdelávanie, sociálne služby a dobrovoľníctvo je tendencia opačná. Tieto oblasti sa v porovnaní s inými vyznačujú vyššou mierou zapojenia platených pracovníkov do rozhodovania o smerovaní organizácie. Priemerná hodnota zapojenia platených pracovníkov do rozhodovania o smerovaní organizácie je v oblasti vzdelávanie 4,65 a v oblasti sociálnych služieb 3,85 a v oblasti dobrovoľníctva 4,33. Významné rozdiely boli v týchto oblastiach zistené aj pri jednotlivých voľbách odpovedí. Vo všetkých troch oblastiach boli platení pracovníci označení ako významne viac ako tí, ktorí sú do vysokej miery zapojení do rozhodovania o smerovaní organizácie a naopak možnosť veľmi nízka miera zapojenia bola volená významne menej.

Medzi zapojením užívateľov služieb do rozhodovania o smerovaní organizácie a oblasťami pôsobenia organizácie sme zaznamenali štatisticky významné súvislosti v týchto oblastiach:

ľudské práva a advokačné aktivity, kultúra a duchovné hodnoty, vzdelávanie, veda, výskum a vývoj, sociálne služby a dobrovoľníctvo.

Najvyššia miera zapojenia užívateľov služieb do rozhodovania o smerovaní organizácie je v organizáciách pôsobiach v oblasti sociálne služby (priemer = 3,57), v oblasti ľudské práva a advokačné aktivity (priemer = 3,35) a v oblasti vzdelávanie (priemer = 3,0). V týchto trvoch oblastiach boli užívatelia označení ako osoby, ktoré sú významne viac vo vysokej miere zapojené do rozhodovania o smerovaní organizácie, prípadne bola významne menej zvolená veľmi nízka miera zapojenia.

Odlišná tendencia je v organizáciách pôsobiach v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, výskumu a vývoja a dobrovoľníctva. V týchto prípadoch bolo významne viac veľmi nízkej miery zapojenia užívateľov do rozhodovania o smerovaní organizácie.

6.1.3. Miera zapojenia osôb pôsobiach v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii a veľkosť cieľovej skupiny

V zapojení osôb do rozhodovania o smerovaní neziskových organizácií vo vzťahu k veľkosti cieľovej skupiny za posledné tri roky sme zistili štatisticky významné odlišnosti v prípade lídra, správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu a v prípade platených pracovníkov. Prehľad priemerných hodnôt zobrazuje tabuľka 6.5.

Tabuľka 6.5 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie a veľkosť cieľovej skupiny

Veľkosť cieľovej skupiny		Líder/vedúca osoba	Správna rada/ rozhodovací orgán	Platení pracovníci	Členovia	Dobrovoľníci	Užívatelia služieb
0	Priemer	4,75	3,88	2,83	2,50	2,67	3,14
1 - 50	Priemer	4,56	3,99	2,53	3,03	2,87	2,88
51 - 100	Priemer	4,55	4,16	2,90	3,31	3,41	3,15
101 - 200	Priemer	4,85	4,27	3,19	3,47	3,27	2,84
201 - 500	Priemer	4,64	3,98	2,72	2,91	2,79	2,83
501 - 1000	Priemer	4,77	4,52	3,70	3,30	3,25	2,86
1001 - 5000	Priemer	4,78	4,28	3,53	3,30	2,94	2,74
5001 a viac	Priemer	4,85	4,38	3,56	2,87	2,69	2,55
N		380	359	243	356	350	354
p		0,007	0,009	0,000	0,451	0,562	0,134

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V prípade zapojenia lídra a správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu do rozhodovania o smerovaní organizácie vidíme, že najvyššia miera zapojenia lídra je v organizáciách s veľkosťou cieľovej skupiny 101 až 200 subjektov a 5001 a viac subjektov. V prípade správnej rady je to 1001 až 5000 a 5001 a viac až následne 101 až 200 subjektov.

V prípade platených pracovníkov opäť nemôžeme tvrdiť, že by so stúpajúcou veľkosťou cieľovej skupiny automaticky stúpalo aj ich zapojenie. Najvyššie je však pri organizáciách s najväčšími cieľovými skupinami od 500 subjektov vyššie.

6.2. Vybrané charakteristiky lídrov a líderiek neziskových organizácií

Ako uvádza Majduchová (2004), medzi základné špecifiká personálneho manažmentu v neziskových organizáciách patrí skutočnosť, že výrazný vplyv na fungovanie organizácie má jej charizmatiký vodca/vodkyňa. Líder/líderka sa odlišuje od manažéra/manažérky viacerými charakteristikami, ale v prvom rade v neziskovej organizácii je to niekto, kto určuje jej víziu a smerovanie. Bližšie charakteristiky lídrov a líderiek nám dávajú odpoveď na otázku, aká generácia ľudí je vo vedení neziskových organizácií a aké sú jej bližšie charakteristiky (vek, vzdelanie, dĺžka pôsobenia vo vedení organizácie a funkcia).

Údaje o veku lídrov neziskových organizácií poskytujú tabuľky 6.6. a 6.7.

Tabuľka 6.6 Priemerné hodnoty veku lídrov neziskových organizácií

N	Odpovedali	441
	Neodpovedali	332
	Spolu	773
Priemer		48,92
Medián		48,00
Štandardná odchýlka		12,922

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Zo 773 respondentov odpovedalo na otázku veku lídra 441 organizácií. Vek lídra sa pohyboval v rozmedzí od 20 do 90 rokov. Priemerný vek lídra bol 48,92 rokov, medián 48 pri štandardnej odchýlke 12,922. Pre lepšiu prehľadnosť sme vytvorili vekové kategórie po 10 rokoch.

Tabuľka 6.7 Vek lídra neziskových organizácií – kategórie

Vek	Frequency	Percent	Valid Percent
20 - 30 rokov	21	2,7	4,8
31 - 40 rokov	112	14,5	25,4
41 - 50 rokov	133	17,2	30,1
51 - 60 rokov	94	12,2	21,4
61 - 70 rokov	58	7,5	13,1
71 - 80 rokov	18	2,3	4,1
81 - 90 rokov	5	0,6	1,1
Odpovedali	441	57,1	100
Neodpovedali	332	42,9	
Spolu	773	100	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ak porovnáme jednotlivé vekové kategórie, tak najviac lídrov neziskových organizácií je vo veku 41 až 50 rokov, približne štvrtina je vo veku 31 až 40 rokov a 21,4% vo veku 51 až 60 rokov.

Najvyššie dosiahnuté vzdelanie osôb vo funkcii lídrov neziskových organizácií je zhrnuté v tabuľke 6.8.

Tabuľka 6.8 Najvyššie dosiahnuté vzdelanie lídrov neziskových organizácií

Vzdelanie lídra	Frequency	Percent	Valid Percent
Stredoškolské bez maturity	8	1,0	1,8
Stredoškolské s maturitou	110	14,2	25,1
Vysokoškolské 1. stupňa (bakalár)	24	3,1	5,5
Vysokoškolské 2.stupňa (magister, inžinier)	236	30,5	53,8
Vysokoškolské 3.stupňa (PhD.)	60	7,8	13,7
Iné	1	0,1	0,2
Odpovedali	439	56,7	100
Neodpovedali	334	43,3	
Spolu	773	100	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako vidíme v tabuľke zo 773 respondentov odpovedalo na uvedenú otázku 439 (56,7%). Najviac zastúpená odpoveď bola, že líder v organizácii má dosiahnuté vysokoškolské vzdelanie 2. stupňa (magisterské, inžinierske). Túto skutočnosť uviedlo 53,8% respondentov. Následne to bolo ukončené vzdelanie stredoškolské s maturitou 25,1% a vysokoškolské vzdelanie 3. stupňa (PhD.) uviedlo 13,7% respondentov. Celkovo 73% lídrov neziskových organizácií má vysokoškolské vzdelanie.

Zameranie vzdelania lídrov podľa absolvovanej školy je dokumentované v tabuľke 6.9.

Tabuľka 6.9 Zameranie vzdelania lídrov neziskových organizácií

Zameranie vzdelania	Frequency	Percent	Valid Percent
Prírodné vedy	36	4,7	8,4
Technické vedy	121	15,6	28,2
Spoločenské vedy	119	15,4	27,7
Lekárske a farmaceutické vedy	16	2,1	3,7
Humanitné vedy	96	12,4	22,4
Pôdohospodárske vedy	15	1,9	3,5
Iné	26	3,4	6,1
Odpovedali	429	55,4	100
Neodpovedali	344	44,6	
Spolu	3	100	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V tabuľke sú najviac zastúpené technické vedy (28,2%), hneď s minimálnym rozdielom 27,7% spoločenské vedy a humanitné vedy 22,4%. Možnosť „iné“ (6,1%) uvádzali najmä:

administratíva, bezpečnostné zložky, cudzie jazyky, grafika, hotelová škola, pedagogická fakulta, pedagogika, psychológia, šport, trénerstvo.

Dĺžka pôsobenia lídrov vo vedení neziskových organizácií bol ďalší údaj, ktorými bližšie charakterizujeme tieto osoby. Pôsobenie lídrov vo vedení organizácií sa pohybovalo od roku 1965 až do roku 2019.

Tabuľka 6.10 Dĺžka pôsobenia lídrov vo vedení neziskových organizácií v rokoch

Rok začiatku pôsobenia v MVO	Frequency	Percent	Valid Percent
0 až 8 rokov	231	29,9	52,4
9 až 18 rokov	153	19,9	34,8
19 až 28 rokov	49	6,3	11,0
Viac ako 29 rokov	8	1,0	1,8
Odpovedali	441	57,1	100,0
Neodpovedali	333	42,9	
Spolu	3		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Viac ako polovica lídrov pôsobí vo vedení organizácií do 8 rokov, približne tretina lídrov v rozmedzí od 9 do 18 rokov. 11% lídrov je vo funkcii 19 až 28 rokov a 1,8% viac ako 29 rokov.

Poslednou sledovanou charakteristikou bolo, v akej funkcii pôsobia súčasní lídri neziskových organizácií. Respondenti mohli v tejto otázke označiť aj viacero odpovedí, čo aj urobili, z čoho je možné usúdiť kumuláciu funkcií lídrov neziskových organizácií.

Tabuľka 6.11. Funkcie súčasných lídrov neziskových organizácií

Funkcia lídra	Frequency	Percent	Percent of Cases
Riaditeľ	120	16	27,2%
Štatutár	359	47,9	81,4%
Člen správnej rady	88	11,7	20,0%
Kontrolór/Revízor	8	1,1	1,8%
Tímový vedúci	83	11,1	18,8%
Iné	91	12,1	20,6%
TOTAL	749	100	169,8%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najčastejšou funkciou lídra neziskovej organizácie je štatutárny zástupca. Túto možnosť zvolilo 81,4% neziskových organizácií. Nasleduje možnosť riaditeľ (27,2%), člen správnej rady (20,0%) tímový vedúci (18,8%). Možnosť iné uviedlo 20,6% organizácií, pričom možnosti, ktoré uvádzali boli: predseda, expert, čestný riaditeľ, koordinátor, manažér, režisér, tréner, lektor, tajomník.

6.3. Prítomnosť prvkov manažmentu platených pracovníkov a pracovníčok v neziskových organizáciách

Podľa Majduchovej (2004) je uplatňovanie prvkov personálneho manažmentu v neziskových organizáciách náročnejšie ako v ziskovom podniku. Vo všeobecnosti je personálny manažment pod väčším tlakom verejného záujmu, na druhej strane majú neziskové organizácie väčšiu autonómnosť v riadení personálnych vzťahov, v odmeňovaní, hodnotení pracovníkov a v plánovaní ich kariéry. Špecifiká riadenia však vyplývajú aj zo skutočností, že v neziskových organizáciách pôsobia okrem platených pracovníkov a pracovníčok aj členovia a členky a dobrovoľníci a dobrovoľníčky, častá je kumulácia činností a funkcií v jednej osobe a organizácie fungujú na neformálnych, často priateľských vzťahoch. Z hľadiska riadenia platených pracovníkov a pracovníčok nás zaujíma, aké prvky riadenia sú v organizáciách prítomné a ktoré naopak chýbajú. Zistenia poskytuje tabuľka 6.12.

Tabuľka 6.12 Prítomnosť jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov a pracovníčok

Prvky manažmentu	Frequency	Percent	Percent of Cases
V organizácii máme jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie	132	9,9	78,1
Pracovníkom poskytujeme potrebnú podporu pri vykonávaní ich práce	126	9,5	74,6
Pracovníci sú pred začiatkom vykonávania ich práce informovaní o organizácii a o svojej role v nej	125	9,4	74,0
Máme definovanú náplň práce a profil pracovníkov pre jednotlivé pozície	115	8,7	68,0
Podporujeme pracovníkov v ďalšom vzdelávaní (umožňujeme účasť na kurzoch, vzdelávacích podujatiach a pod.)	114	8,6	67,5
Pracovníci organizácie sa spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách	113	8,5	66,9
Vydávame pracovníkom písomné potvrdenie o pôsobení v organizácii (referencie), ak o to požiadajú.	112	8,4	66,3
Zabezpečujeme ochranu zdravia a bezpečnosti pracovníkov pri výkone ich činnosti.	107	8,1	63,3
Neformálne a formálne oceňujeme pracovníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu	101	7,6	59,8
Noví pracovníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu	95	7,1	56,2
Máme vytvorený funkčný systém evidencie pracovníkov v organizácii.	74	5,6	43,8
Máme vypracovaný systém zaškolenia a prípravy pracovníkov	56	4,2	33,1
Máme zavedený systém hodnotenia pracovníkov v organizácii	42	3,2	24,9
Máme vypracovaný systém kariérového rastu pracovníkov	17	1,3	10,1
Spolu	1329	100	786,4

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Medzi prvky manažmentu platených pracovníkov, ktoré sú prítomné u veľkého počtu organizácií, môžeme zaradiť jasné definovanie práv a povinností pracovníkov organizácií a náplne ich práce, poskytovanie potrebnej podpory pri vykonávaní práce aj ďalšom vzdelávaní, informovanie o organizácii a role v nej pred začiatkom vykonávania práce. 66,9% organizácií uvádza, že pracovníci sa spolupodieľajú na rozhodovaní o smerovaní organizácie a jej aktivitách. Zaujímavé je zistenie, že 63,3% organizácií zabezpečuje ochranu zdravia a bezpečnosti pracovníkov, pričom toto patrí medzi základný štandard a povinnosť organizácie. V hodnotení sa môže odrážať skutočnosť, že s platenými pracovníkmi organizácie

nepracujú. Menej prítomné sú v organizáciách prvky evidencie pracovníkov, hodnotenia, zaškolenia a prípravy a kariérového rastu.

V rámci relačných vzťahov sme skúmali dve súvislosti a to konkrétne súvislosť medzi uplatňovaním jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov a oblasťou pôsobenia organizácie a súvislosť so zapojením jednotlivých osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie.

6.3.1. Prítomnosť prvkov manažmentu platených pracovníkov v neziskových organizáciách a oblasť pôsobenia

V prípade zisťovania vzťahov medzi prítomnosťou jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov a oblasťou pôsobenia organizácie sme zaznamenali štatisticky významné súvislosti pri všetkých prvkoch ($p < 0,001$). Podrobnosti sú prezentované v tabuľke 6.13.

Významne vyššou prítomnosťou jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov sa vyznačujú organizácie pôsobiace v oblastiach: ľudské práva a advokačné aktivity, vzdelávanie, sociálne služby, rozvojová a humanitárna pomoc a dobrovoľníctvo. Na druhej strane významne menej sú jednotlivé prvky prítomné v organizáciách pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt a v oblasti športu. Táto skutočnosť potvrdzuje naše predchádzajúce zistenia o profesionalizácii práce organizácií v jednotlivých oblastiach. Organizácie pôsobiace v oblastiach, v ktorých je vyššia miera prítomnosti jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov, majú svoju činnosť postavenú vo vyššej miere na platených pracovníkoch. Naopak organizácie, ktorých aktivity zabezpečujú primárne neplatení pracovníci a pracovníčky, prirodzene využívajú menej prvkov manažmentu platených pracovníkov.

Tabuľka 6.13 Prítomnosť prvkov manažmentu platených pracovníkov v neziskových organizáciách a oblast' pôsobenia

		jasne definované práva a povinnosti	Ochrana zdravia a bezpečnosti pracovníkov	Definovaná náplň práce a profil pracovníkov	Informovanie pracovníkov pre začiatkom práce	Predstavenie nových pracovníkov	Systém zaškolenia a prípravy pracovníkov	Podpora pri vykonávaní práce	Oceňovanie pracovníkov	Vydávanie potvrdenia	Systém evidencie pracovníkov	Systém hodnotenia pracovníkov	Spolupodieľanie pracovníkov na rozširovaní	Systém kariérového rastu pracovníkov	Podpora v ďalšom vzdelávaní
Ľudské práva a advokačné aktivity	%	75,0%	75,0%	83,3%	83,3%	75,0%	33,3%	83,3%	83,3%	91,7%	50,0%	50,0%	66,7%	16,7%	83,3%
	AR	2,8	3,5	3,9	3,6	3,9	1,7	3,6	4,3	4,6	2,6	4,2	2,7	2,0	3,9
Kultúra a duchovné hodnoty	%	11,0%	8,2%	9,6%	16,4%	6,8%	1,4%	17,8%	12,3%	8,2%	1,4%	0,0%	6,8%	0,0%	6,8%
	AR	-5,1	-4,5	-4,6	-3,7	-4,3	-3,8	-3,5	-3,4	-4,8	-4,6	-3,5	-5,1	-2,1	-5,1
Životné prostredie	%	37,5%	43,8%	31,3%	43,8%	12,5%	18,8%	37,5%	37,5%	31,3%	25,0%	12,5%	37,5%	6,3%	43,8%
	AR	0,1	1,2	-0,1	0,8	-1,3	0,4	0,2	0,8	0,0	0,4	0,1	0,5	0,3	1,0
Vzdelávanie	%	53,7%	42,6%	42,6%	50,0%	37,0%	24,1%	50,0%	46,3%	48,1%	35,2%	18,5%	51,9%	11,1%	53,7%
	AR	2,8	2,2	1,8	2,5	1,9	1,9	2,5	3,2	2,9	2,9	1,7	3,5	2,4	3,7
Veda, výskum, vývoj	%	50,0%	0,0%	0,0%	50,0%	50,0%	0,0%	50,0%	50,0%	50,0%	0,0%	50,0%	50,0%	0,0%	50,0%
	AR	0,4	-0,9	-1,0	0,4	0,8	-0,6	0,4	0,7	0,6	-0,7	1,7	0,6	-0,3	0,6
Šport	%	17,9%	10,4%	11,3%	12,3%	8,5%	3,8%	12,3%	6,6%	9,4%	4,7%	1,9%	10,4%	0,0%	10,4%
	AR	-4,8	-5,2	-5,5	-5,8	-5,0	-4,0	-5,9	-5,9	-5,8	-4,8	-3,8	-5,6	-2,7	-5,7
Rozvojová a humanitárna pomoc	%	80,0%	80,0%	80,0%	80,0%	80,0%	80,0%	80,0%	40,0%	80,0%	60,0%	80,0%	80,0%	20,0%	80,0%
	AR	2,0	2,5	2,3	2,1	2,7	4,0	2,1	0,6	2,4	2,2	4,8	2,3	1,6	2,3
Sociálne služby	%	75,6%	68,9%	68,9%	62,2%	66,7%	40,0%	66,7%	55,6%	64,4%	48,9%	22,2%	57,8%	4,4%	57,8%
	AR	5,8	6,1	5,6	4,1	6,5	4,8	4,7	4,4	5,1	5,0	2,3	4,0	-0,1	4,0
Dobrovoľníctvo	%	66,7%	47,6%	61,9%	66,7%	42,9%	33,3%	52,4%	42,9%	57,1%	33,3%	19,0%	71,4%	19,0%	57,1%
	AR	2,9	1,8	3,0	3,1	1,7	2,3	1,7	1,5	2,6	1,5	1,1	4,1	3,2	2,6
Zdravie	%	27,3%	18,2%	36,4%	27,3%	18,2%	18,2%	45,5%	27,3%	27,3%	27,3%	9,1%	36,4%	9,1%	27,3%
	AR	-0,7	-0,9	0,3	-0,5	-0,6	0,2	0,7	-0,1	-0,3	0,5	-0,3	0,3	0,7	-0,3
Iné	%	38,5%	30,8%	46,2%	46,2%	30,8%	0,0%	46,2%	30,8%	38,5%	30,8%	15,4%	38,5%	0,0%	46,2%
	AR	0,1	0,1	1,1	0,9	0,4	-1,6	0,8	0,2	0,6	0,9	0,4	0,5	-0,8	1,1

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

6.3.2. Prítomnosť prvkov manažmentu platených pracovníkov v neziskových organizáciách a zapojenie osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie

Pri sledovaní vzťahov medzi prítomnosťou jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov a zapojením osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch a aktivitách sme zaznamenali odlišnosti len pri zapojení platených pracovníkov. Tieto odlišnosti sa pritom pohybovali na hladine významnosti $p = 0,037$ až $0,000$ a väčšina korelácií bola stredná a veľmi silná. Významné rozdiely sme pritom zaznamenali pri všetkých prvkoch manažmentu. Znamená to, že čím vyššia bola miera zapojenia platených pracovníkov do rozhodovania o smerovaní organizácie, tým bola vyššia prítomnosť jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov. Tento vzťah môže platiť aj naopak, vysoká miera prítomnosti jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov je v organizáciách, v ktorých sú platení pracovníci vo vyššej miere zapojení do rozhodovania o smerovaní organizácie. Aj v tomto prípade sa potvrdilo, že profesionalizácia organizácií v zmysle zabezpečenia služieb platenými pracovníkmi súvisí s tým, do akej miery sú platení pracovníci zapojení do rozhodovania o smerovaní organizácií. Zároveň to poukazuje na participatívnu riadenia neziskových organizácií.

Diskusia

Skutočnosť, že v mimovládnych organizáciách je pre ich činnosť a rozhodovanie kľúčovou osobou líder alebo líderka organizácie sa potvrdila aj v našom prípade. Lídra za osobu relevantnú pre svoju činnosť považoval najvyšší počet organizácií. Až 77,9% neziskových organizácií vníma túto osobu ako osobu s veľmi vysokým zapojením do rozhodovania o smerovaní organizácie. Na základe výsledkov výskumu môžeme teda konštatovať, že osoby, ktoré rozhodujú v neziskových organizáciách o ich smerovaní, cieľoch, aktivitách a projektoch sú primárne lídri alebo vedúce osobnosti a členovia správnych rád alebo obdobných rozhodovacích orgánov.

Participácia platených pracovníkov, členov, dobrovoľníkov a užívateľov služieb do rozhodovania v organizáciách je na nižšej úrovni. Pri sledovaní rozdielov vo vzťahu k vybraným premenným sme rozdiely zaznamenali najmä v prípade platených pracovníkov. Tí sú viac zapojení do rozhodovania v nadáciách, neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby a v organizáciách pôsobiacich v oblastiach vzdelávanie, sociálne služby a dobrovoľníctvo. Tieto oblasti na základe predchádzajúcich zistení predstavujú oblasti s vyššou mierou profesionalizácie, takže vyššia miera zapojenia platených pracovníkov do rozhodovania je logická. Naopak oblasti kultúra a duchovné hodnoty a šport sa vyznačujú nižšou mierou zapojenia platených pracovníkov do rozhodovania, čo opäť súvisí s predchádzajúcimi zisteniami – v týchto oblastiach sa na aktivitách a činnostiach podieľajú prevažne neplatení pracovníci a pracovníčky. Platení pracovníci sú tiež viac zapojení do rozhodovania v organizáciách s väčšími cieľovými skupinami – nad 500 subjektov a viac. Profesionalizácia organizácií v zmysle zabezpečenia služieb platenými pracovníkmi súvisí s tým, do akej miery sú platení pracovníci zapojení do rozhodovania o smerovaní organizácií. Zároveň to poukazuje na participatívnu riadenia neziskových organizácií. Organizácie pôsobiace v oblastiach, v ktorých je vyššia miera prítomnosti jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov, majú svoju činnosť postavenú vo vyššej miere na platených pracovníkoch. Naopak organizácie, ktorých aktivity zabezpečujú primárne neplatení

pracovníci a pracovníčky, prirodzene využívajú menej prvkov manažmentu platených pracovníkov.

Odlišnosti v zapojení do rozhodovania o smerovaní organizácie sme zaznamenali aj v prípade užívateľov služieb – v tomto prípade môže zapojenie signalizovať odlišné postavenie užívateľov v jednotlivých typoch organizácií. V prípade organizácií pôsobiach v oblastiach sociálne služby, ľudské práva a advokačné aktivity a vzdelávanie je pravdepodobné, že užívatelia sú v priamom kontakte s poskytovateľom služieb či aktivít, a teda pre ich zapojenie je vytvorený väčší priestor. Pre organizácie pôsobiace v oblasti dobrovoľníctva, kultúry a duchovných hodnôt a výskumu a vývoja sú užívatelia skôr cieľovými skupinami, ku ktorým jednotlivé aktivity smerujú a na ich formovaní či rozhodovaní o smerovaní organizácie je vytvorený prirodzene menší priestor.

Na základe zistení o socio-demografických charakteristikách lídrov a líderiek neziskových organizácií môžeme vytvoriť základný profil lídra/líderky neziskovej organizácie. Typickým lídrom/líderkou je vysokoškolsky vzdelaná osoba vo veku približne 48 rokov, pôsobiaca vo vedení organizácie menej ako 8 rokov, pričom táto osoba zastáva najčastejšie rolu štatutára/štatutárky organizácie. Zameranie jeho/jej vzdelania je v rámci technických, spoločenských alebo humanitných vied. Funkcia štatutárneho zástupcu sa kumuluje s ďalšími funkciami.

7. Personálne kapacity neziskového sektora

Táto oblasť výskumného sledovania tvorí ďalšiu dôležitú bázu údajov o neziskovom sektore a jeho prínosoch. Dáva odpoveď na otázku, aký počet osôb a v akom vzťahu k neziskovým organizáciám (pracovno-právnom, obchodnom, členskom, dobrovoľníckom) zabezpečuje či realizuje činnosti organizácií. Tieto zistenia sú dôležité jednak vo vzťahu k potenciálu neziskových organizácií v oblasti podpory aktivizmu a dobrovoľníctva, ale tiež vo vzťahu k podieľaniu sa na zamestnanosti. Analýzu personálnych kapacít neziskového sektora odvíjame od reality v praxi a zisťujeme nielen počet zamestnancov a zamestnankyň, členov a členiek a dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizáciách, ale aj využívanie iných foriem kontraktálnych vzťahov (napríklad obchodných).

V tejto oblasti si kladieme nasledovné výskumné otázky:

- **Aké sú personálne kapacity neziskového sektora?**
- **V akom vzťahu k MNO sú osoby, ktoré sa podieľajú na ich činnosti?**
- **Aký je počet platených a neplatených pracovníkov pracujúcich v MNO?**
- **Aká je štruktúra týchto ľudí z hľadiska ich vzťahov k neziskovým organizáciám a z hľadiska ich vybraných sociálno-demografických charakteristík?**

Pri mapovaní personálnych kapacít neziskového sektora sme sa v prvom kroku zamerali na zistenie základných typov vzťahov, v rámci ktorých pôsobia ľudia v neziskových organizáciách zabezpečujúcich aktivity a činnosti organizácií. Sledovali sme rok 2018. Na otázku odpovedalo celkovo 438 organizácií (56,6% zo všetkých zúčastnených organizácií), percentuálne údaje teda uvádzame z tohto počtu. Prehľad organizácií podľa toho, aké typy vzťahov k osobám zabezpečujúcich ich aktivity sa v roku 2018 vyskytovali, poskytuje tabuľka 7.1.

Tabuľka 7.1 Typy vzťahov osôb zabezpečujúcich činnosti v neziskových organizáciách a počet zapojených osôb

	Počet organizácií	% z počtu organizácií	Počet fyzických osôb	% z počtu fyzických osôb
zamestnanec (pracovná zmluva na plný či čiastočný úväzok, dohoda o vykonaní práce, dohoda o pracovnej činnosti, dohoda o brigádnickej práci študenta, dohoda o absolventskej praxi, dohoda o aktivačnej činnosti)	147	33,6	1599	10,5
pracovník na živnosť (vyplácaný na základe predloženej faktúry), pracovník na mandátnu zmluvu, príkaznú zmluvu, zmluvu o dielo	90	20,6	1247	8,3
Ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu , napr. člen, dobrovoľník, stážista	389	88,8	12329	81,2
Spolu			15175	100,0

N = 438

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, najčastejšie v neziskových organizáciách zabezpečujú jednotlivé aktivity a služby **ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu**. Do tejto kategórie sme zaradili členov a členky, dobrovoľníkov a dobrovoľníčky, stážistov a stážistky, či praktikantov a praktikantky pracujúci mimo dohody o absolventskej praxi. Títo zabezpečujú aktivity a služby v 88,8% neziskových organizácií, pričom ich podiel na celkovom počte ľudí zabezpečujúcich služby neziskových organizácií je 81,2%.

Za nimi nasleduje pracovno-právny vzťah **zamestnanec** a to s uzavretou pracovnou zmluvou na plný alebo čiastočný pracovný úväzok, prípadne pracovník na dohodu (o vykonaní práce, pracovnej činnosti, brigádnickej práci študenta, absolventskej praxi, aktivačnej činnosti). 33,6% organizácií zamestnáva ľudí v rámci pracovno-právnych vzťahov. Zamestnanci tvoria približne 10% ľudí zabezpečujúcich aktivity a služby neziskových organizácií.

Približne v 20% neziskových organizácií zabezpečujú aktivity a činnosti aj **pracovníci pracujúci na živnosť**, z celkového počtu ľudí pracujúcich v neziskových organizáciách tvoria 8,3%.

V ďalšej analýze ponúkame bližšiu štruktúru osôb v rámci jednotlivých vzťahov.

7.1. Ľudia pracujúci v neziskových organizáciách v rámci pracovno-právnych vzťahov

Štruktúru zamestnancov neziskových organizácií podľa typu pracovno-právnych vzťahov zobrazuje tabuľka 7.1.

Tabuľka 7.2 Štruktúra zamestnancov podľa typu ich pracovného pomeru

	Počet organizácií	% z počtu organizácií (N=145)	Počet FO podľa typu pracovného pomeru	% podľa typu pracovného pomeru (N=1599)
Plný pracovný úväzok (PÚ)	95	65,5	868	55,64
Polovičný / skrátený PÚ	79	54,5	247	15,83
Dohoda mimo pracovného pomeru	86	59,3	371	23,78
Na dohodu o absolventskej praxi	10	6,9	13	0,83
Na dohodu o aktivačnej činnosti	18	12,4	46	2,95
Iný spôsob zamestnania	16	10,4	54	3,46
SPOLU	145	100	1599	100

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

145 organizácií uviedlo, že v roku 2018 u nich pracovalo 1599 zamestnancov, pričom ide o fyzický, nie prepočítaný počet zamestnancov. Ako dokumentuje tabuľka, najčastejším typom pracovno-právnych vzťahov zamestnancov pracujúcich v neziskových organizáciách je plný pracovný úväzok - 55,64% ľudí bolo zamestnaných na plný pracovný úväzok. Zamestnávanie ľudí na plný pracovný úväzok bolo u 65,5% organizácií, ktorí zamestnávajú ľudí. Nasleduje zamestnávanie ľudí na dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru – 23,78%

ľudí bolo zamestnaných na dohodu mimo pracovného pomeru a s 15,83% je tretím najpočetnejším typom pracovného pomeru v neziskových organizáciách polovičný alebo skrátený pracovný úväzok. Najmenej zamestnancov zo 145 odpovedajúcich organizácií pracuje na dohodu o absolventskej praxi (0,83%).

Dôležitým údajom z hľadiska štruktúry pracovníkov pracujúcich v neziskových organizáciách je aj údaj o tom, koľko pracovných miest si neziskové organizácie uplatňujú. Odpovede na túto otázku prinášajú tabuľky 7.3. a 7.4.

Tabuľka 7.3 poskytuje prehľad o počte uplatňovaných pracovných miest v neziskových organizáciách na Slovensku, teda o tom, koľko pracovných miest obsadzujú jednotlivé neziskové organizácie, t.j. podľa počtu zamestnancov.

Tabuľka 7.3 Prehľad kategórií neziskových organizácií podľa počtu zamestnancov

	Počet organizácií	%
Neuplatňujú si zamestnanca	1	0,7
1 - 5	71	49,0
6 - 10	29	20,0
11 - 15	21	14,5
16 - 20	8	5,5
21 - 25	6	4,1
26 a viac	9	6,2
SPOLU	145	100

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najpočetnejšou kategóriou sú neziskové organizácie s počtom jeden až päť zamestnancov, čo predstavuje 49% zo všetkých odpovedajúcich organizácií. Druhou najpočetnejšou je kategória šesť až desať zamestnancov a spadá do nej 20% zo všetkých odpovedajúcich organizácií. 14,5% patrí neziskovým organizáciám zamestnávajúcim jedenásť až pätnásť zamestnancov. Jedna organizácia v našom výskume uviedla, že neuplatňuje žiadne pracovné miesto.

Kým v tabuľke 7.3 sa nachádza prehľad o tom, koľko pracovných miest si neziskové organizácie uplatňujú všeobecne, tabuľka 7.4 poskytuje presnejšie informácie aj vo vzťahu k typu pracovno-právneho pomeru.

Tabuľka 7.4 Prehľad kategórií neziskových organizácií podľa počtu zamestnancov a typu pracovno-právnych vzťahov (PPV)

	Neuviedlo tento typ PPV		1 až 5 zamestnancov		6 až 10 zamestnancov		Nad 10 zamestnancov		SPOLU
	N	%	N	%	N	%	N	%	N(%)
Plný pracovný úväzok	50	34,5	57	39,3	22	15,2	16	11,0	145 (100%)
Polovičný / skrátенý PÚ	66	45,5	68	46,9	8	5,5	3	0,4	
Zamestnanci na dohodu	59	40,7	67	46,2	9	6,2	10	6,9	
Dohoda o absolventskej praxi	135	93,1	10	6,9	0	0,0	0	0,0	
Dohoda o aktivačnej činnosti	127	87,6	15	10,3	3	2,1	0	0,0	
Iný spôsob zamestnania	129	89,6	13	9,0	1	0,7	1	0,7	144 (100%)

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka 7.4, plný pracovný úväzok sa vyskytuje najčastejšie u tých neziskových organizácií, ktoré zamestnávajú 1 až 5 zamestnancov. Tento typ pracovného pomeru sa najmenej vyskytuje u organizácií, ktoré zamestnávajú viac ako 10 zamestnancov. 34,5% neziskových organizácií, ktorí sú zamestnávateľmi, neuviedlo využitie tohto typu pracovno-právneho pomeru.

Polovičný alebo skrátенý pracovný úväzok využívajú najčastejšie neziskové organizácie s 1 až 5 zamestnancami a najmenej sa vyskytuje u neziskových organizácií zamestnávajúcich viac ako 10 zamestnancov. 45,5 % neziskových organizácií neuviedlo využitie tohto typu pracovno-právneho pomeru.

Zamestnanci na dohodu sú opäť najčastejšie využívaným typom v organizáciách s 1 až 5 zamestnancami a najmenej v organizáciách so 6 až 10 zamestnancami.

Typ pracovno-právneho pomeru dohoda o absolventskej praxi, dohoda o aktivačnej činnosti a iný spôsob zamestnania využíva podľa nášho výskumu len malé percento odpovedajúcich, najčastejšie ide o neziskové organizácie zamestnávajúce 1 až 5 zamestnancov, v minimálnej miere alebo vôbec ich nevyužívajú organizácie nad 10 zamestnancov. Cca 90% odpovedajúcich neziskových organizácií neuviedlo využitie týchto typov pracovno-právnych pomerov.

Pokiaľ chceme zistiť informácie o najčastejšom type pracovno-právnych pomerov podľa počtu zamestnancov v neziskových organizáciách, najčastejším typom v neziskových organizáciách, ktoré zamestnávajú 1 až 5 zamestnancov je polovičný alebo skrátенý pracovný úväzok (predstavuje to 29,6% ich pomerov) a zamestnanci na dohodu (predstavuje to 29,1% ich pracovných pomerov).

V organizáciách s 6 až 10 a viac ako 10 zamestnancami je najčastejším typom pracovného pomeru plný pracovný úväzok (u oboch viac ako 50%) a zamestnanci na dohodu.

Špecifikom zamestnávania ľudí v neziskových organizáciách je aj dĺžka ich zamestnania. Na túto položku dotazníka odpovedal rôzny počet organizácií, preto pri jednotlivých údajoch o dĺžke pracovného pomeru zamestnancov uvádzame aj koľko neziskových organizácií na otázku odpovedalo. Údaje poskytuje tabuľka 7.5.

Tabuľka 7.5 Štruktúra zamestnancov neziskových organizácií podľa dĺžky ich pracovného pomeru

	Počet organizácií, ktoré odpovedali	Počet zamestnancov	% z počtu zamestnancov
Menej ako 1 rok	87	279	21,0
Viac ako 1 rok, menej ako 3 roky	102	431	32,4
Viac ako 3 roky, menej ako 5 rokov	77	227	16,9
Viac ako 5 rokov, menej ako 10 rokov	74	196	14,7
Viac ako 10 rokov	80	196	14,7
Spolu		1329	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Podľa uvedených údajov najčastejšie pracujúci ľudia sú viac ako 1 a menej ako 3 roky (32,4% zamestnancov). 279 ľudí bolo v neziskových organizáciách zamestnaných menej ako 1 rok (21,0% zamestnancov) a v poradí treťou najpočetnejšou kategóriou dĺžky pracovného pomeru boli ľudia zamestnaní viac ako 3 roky a menej ako 5 rokov. Zamestnanie na menej ako 1 rok, resp. v rozmedzí 1 – 3 roky, indikuje pomerne vysokú fluktuáciu zamestnancov v treťom sektore, čo môže byť spojené s projektovým financovaním, tzn. keď má organizácia projekt, vytvorí v rámci neho pracovné miesta, no dlhodobo tieto miesta nie sú udržateľné.

Z pohľadu dĺžky pracovného pomeru zamestnancov nás zaujímal aj fakt, aká je dĺžka pracovných zmlúv v neziskových organizáciách podľa množstva zamestnancov týchto organizácií. Informácie o tejto skutočnosti sú v tabuľke 7.6.

Tabuľka 7.6 Štruktúra zamestnancov podľa dĺžky ich pracovného pomeru a podľa počtu zamestnancov

	Neuviedlo túto dĺžku PPV		1 až 5 zamestnancov		6 až 10 zamestnancov		Nad 10 zamestnancov	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Menej ako 1 rok (N=87)	11	12,6	65	74,7	6	6,9	5	4,7
Viac ako 1 rok, menej ako 3 roky (N=102)	4	3,9	78	76,5	13	12,7	7	6,9
Viac ako 3 roky, menej ako 5 rokov (N=77)	12	15,6	54	70,1	6	7,8	5	6,5
Viac ako 5 rokov, menej ako 10 rokov (N=74)	13	17,6	52	70,3	8	10,8	1	1,4
Viac ako 10 rokov (N=80)	12	15,0	60	75,0	6	7,5	2	2,5

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Podľa údajov v tabuľke neziskové organizácie, ktoré zamestnávajú 1 až 5 zamestnancov patria k tým neziskovým organizáciám, ktoré v najväčšom počte poskytujú ľuďom všetky alternatívy dĺžok pracovných pomerov (pre každú kategóriu dĺžky pracovného pomeru to predstavuje viac ako 70%), najčastejšie sa však u nich objavuje dĺžka pracovného pomeru na 1 až 3 roky, ale aj menej ako 1 rok a viac ako 10 rokov. Neziskové organizácie s vyšším počtom zamestnancov (viac ako 6 a viac ako 10) zamestnávajú najčastejšie ľudí na viac ako 1 rok a menej ako 3 roky.

7.1.1. Štruktúra zamestnancov pracujúcich v neziskových organizáciách z hľadiska rodu, vzdelania a veku

V ďalšom kroku analyzujeme štruktúru zamestnancov podľa rodu a zároveň typu ich pracovného pomeru. Na túto otázku nám opäť odpovedalo 145 (18,7%) zo všetkých odpovedajúcich organizácií

Tabuľka 7.7 prezentuje dáta o štruktúre zamestnancov neziskových organizácií, ktoré môžeme analyzovať z dvoch uhlov pohľadu. V prvom uhle pohľadu môžeme poznať štruktúru zamestnancov neziskových organizácií podľa pomeru žien a mužov zamestnaných v MNO v jednotlivých typoch pracovno-právnych vzťahov (prvý percentuálny stĺpec).

Tabuľka 7.7 Štruktúra zamestnancov podľa rodu a typov ich pracovného pomeru (N =145)

	Ženy		Muži		Spolu
	Počet FO	% podľa rodu	Počet FO	% podľa rodu	N
Plný pracovný úväzok	569	65,6	299	34,4	868
Polovičný / skrátený PÚ	178	72,1	69	27,9	247
Zamestnanci na dohodu	236	63,6	135	36,4	371
Na dohodu o absolventskej praxi	10	76,9	3	23,1	13
Dohoda o aktivačnej činnosti	28	60,9	18	39,1	46
Iný spôsob zamestnania	27	50,0	27	50,0	54
Spolu	1048	65,5	551	34,5	1599

N = 145

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z pohľadu rodu je v MNO zamestnaných celkovo viac žien (66,5%) ako mužov (34,5%), pričom vo všetkých typoch pracovno-právnych vzťahov je zamestnaných viac žien ako mužov, vyrovnaný pomer mužov a žien je iba pri Iných spôsoboch zamestnania (oba rody po 50%). Pri bližšom pohľade na jednotlivé typy pracovno-právnych vzťahov ženy v pomere k mužom najviac prevládajú pri dohode o absolventskej praxi (76,9% žien ku 23,1% mužov) a pri polovičnom alebo skrátenom pracovnom úväzku (72,1% žien ku 27,9% mužov).

Pri mapovaní zamestnancov pracujúcich v neziskových organizáciách sme sa zamerali aj na zisťovanie štruktúry zamestnancov podľa ich výšky dosiahnutého vzdelania a veku. Informácie ohľadne zamestnancov pracujúcich pre neziskové organizácie a ich najvyššieho dosiahnutého vzdelania prinášame v tabuľke 7.8. Na túto položku dotazníka odpovedal rôzny počet

neziskových organizácií, preto pri každom type dosiahnutého vzdelania uvádzame aj koľko neziskových organizácií danú možnosť uviedlo.

Tabuľka 7.8 Štruktúra zamestnancov podľa výšky dosiahnutého vzdelania

	Počet organizácií, ktoré odpovedali	Počet zamestnancov	% z počtu zamestnancov
Základné	37	53	4,0
Stredoškolské bez maturity	44	87	6,6
Stredoškolské s maturitou	91	352	26,8
Vysokoškolské 1. stupeň	56	110	8,4
Vysokoškolské 2. stupeň	121	645	49,1
Vysokoškolské 3. stupeň	54	66	5,0
Spolu		1313	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Neziskové organizácie v našom výskume najčastejšie zamestnávajú ľudí s vysokoškolským vzdelaním 2. stupňa, druhou najpočetnejšou kategóriou bolo stredoškolské vzdelanie s maturitou (352 zamestnancov). Najmenej početnou kategóriou bolo základné vzdelanie ako najvyššie dosiahnuté vzdelanie (53 uvedených zamestnancov 37 organizáciami). Ak spočítame zamestnancov s vysokoškolským vzdelaním, tak 62,5% zamestnancov v neziskových organizáciách má vysokoškolské vzdelanie.

Ďalším demografickým ukazovateľom personálnych kapacít neziskového sektora na Slovensku je vek zamestnancov. Tieto zistenia prezentuje tabuľka 7.9.

Tabuľka 7.9 Štruktúra zamestnancov z hľadiska veku

	Počet organizácií, ktoré odpovedali	Počet zamestnancov	% z počtu zamestnancov
16 – 19 rokov	28	23	1,8
20 až 24 rokov	55	108	8,4
25 až 30 rokov	80	262	20,3
31 až 50 rokov	119	626	48,6
51 až 65 rokov	87	231	17,9
66 a viac rokov	35	38	3,0
Spolu		1288	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Podľa našich zistení, najčastejšie zamestnanými jednotlivcami v neziskových organizáciách sú tí, ktorí sa nachádzajú vo vekovej kategórii 31 až 50 rokov (48,6% z uvedených zamestnancov), ďalej nasleduje veková kategória 25 až 30 ročných zamestnancov (20,3% zo zamestnancov) a treťou najpočetnejšou vekovou kategóriou pracujúcou v neziskových organizáciách je veková kategória 51 až 65 rokov. Najmenej zastúpenou kategóriou je vek 16 až 19 rokov.

Celkovo môžeme konštatovať, že v MNO pracuje najmä stredná generácia predstavujúca strednú až staršiu dospelosť.

7.1.2. Štruktúra znevýhodnených a zraniteľných ľudí ako zamestnancov pracujúcich v neziskových organizáciách

Osobitú kategóriu zamestnancov tvoria znevýhodnení a zraniteľní ľudia na trhu práce, sledujeme aj podiel neziskových organizácií na zamestnávaní alebo kontrahovaní týchto osôb. Pri vymedzení týchto osôb sme vychádzali z definície znevýhodneného uchádzača o zamestnanie v Zákone č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a zraniteľnej osobe podľa §2 ods. 6 Zákona č. 112/2018 Z.z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Prehľad takýchto zamestnancov je v tabuľke 7.10

Tabuľka 7.10 Štruktúra znevýhodnených a zraniteľných ľudí ako zamestnancov pracujúcich v neziskových organizáciách

	Počet organizácií zamestnávajúcich dané osoby	Počet zamestnancov
občan mladší ako 26 rokov veku, po ukončení vzdelania, pred menej ako 2 rokmi, bez stáleho zamestnania	10	20
občan starší ako 50 rokov veku	34	104
občan vedený v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 12 po sebe nasledujúcich mesiacov	15	25
občan, ktorý dosiahol vzdelanie nižšie ako stredné odborné vzdelanie	5	11
občan, ktorý najmenej 12 po sebe nasledujúcich kalendárnych mesiacov pred zaradením do evidencie uchádzačov o zamestnanie nemal pravidelne platené zamestnanie	7	17
štátny príslušník tretej krajiny, ktorému bol udelený azyl, alebo ktorému bola poskytnutá doplnková ochrana	0	0
občan, ktorý žije ako osamelá dospelá osoba s jednou alebo viacerými osobami odkázanými na jeho starostlivosť, alebo osoba starajúca sa aspoň o jedno dieťa pred skončením povinnej školskej dochádzky	8	30
občan so zdravotným postihnutím	29	83
občan patriaci k národnostnej menšine alebo etnickej menšine a ktorý potrebuje rozvíjať svoje jazykové znalosti, odborné znalosti alebo nadobúdať pracovné skúsenosti na účely získania trvalého zamestnania	5	13
zraniteľná osoba podľa §2 ods. 6 zákona č. 112/2018 Z.z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (n=101)	5	8

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Väčšina neziskových organizácií zapojených do nášho výskumu vo všetkých kategóriách znevýhodnených ľudí na trhu práce uviedla, že takéhoto človeka nezamestnáva alebo takýchto ľudí zamestnávajú iba v malom počte. V našom výskumnom súbore najčastejšie zamestnávajú neziskové organizácie znevýhodnených ľudí z kategórie občan starší ako 50 rokov veku a občan so zdravotným postihnutím.

7.2. Ľudia pracujúci v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu

Ako uvádzame v prehľade vyššie, zabezpečovanie aktivít a služby organizácií za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu využívalo viac ako 20% organizácií, pričom počet týchto pracovníkov v roku 2018 bol 1247 osôb. Údaje o ich zložení z hľadiska rodu poskytuje tabuľka 7.11.

Tabuľka 7.11 Ľudia pracujúcich v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu z hľadiska rodu

Pohlavie	N	%
Ženy	831	66,6
Muži	416	33,4
Spolu	1247	100

N = 141

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Na základe údajov uvedených v tabuľke môžeme uviesť, že v mimovládnych organizáciách pracujú za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu prevažne ženy, približne jednu tretinu tvoria muži.

Ďalšie údaje o osobách, ktoré zabezpečujú služby v neziskových organizáciách na základe finančnej odmeny v inom ako pracovno-právnom vzťahu, sa vzťahujú k nižšiemu počtu osôb. Predpokladáme, že organizácie údajmi o nami zisťovaných charakteristikách v tomto prípade nemali k dispozícii. Vždy preto uvádzame aj počet organizácií, ktoré danú kategóriu uviedli.

Štruktúru ľudí pracujúcich v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu z hľadiska dĺžky ich pôsobenia v organizácii dokumentuje tabuľka 7.12.

Tabuľka 7.12 Štruktúra ľudí pracujúcich za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu z hľadiska dĺžky ich pôsobenia v organizácii

Dĺžka spolupráce	Počet organizácií, ktoré odpovedali	Počet ľudí	% z počtu ľudí
Menej ako 1 rok vrátane	45	104	20,9
Viac ako 1 rok, menej ako 3 roky vrátane	52	135	27,1
Viac ako 3 roky, menej ako 5 rokov vrátane	43	92	18,5
Viac ako 5 rokov, menej ako 10 rokov vrátane	44	79	16,0
Viac ako 10 rokov	41	87	17,5
Spolu		497	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najviac ľudí v rámci iných ako pracovno-právnych vzťahov pracuje v organizáciách za finančnú odmenu v rozmedzí od 1 do 3 rokov. Medzi ostatnými kategóriami z hľadiska dĺžky spolupráce nie sú významnejšie rozdiely.

Štruktúra ľudí pracujúcich v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu z hľadiska dosiahnutého vzdelania je uvedená v tabuľke 7.13.

Tabuľka 7.13 Ľudia pracujúci v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu z hľadiska dosiahnutého vzdelania

Najvyššie dosiahnuté vzdelanie	Počet organizácií, ktoré odpovedali	Počet ľudí	% z počtu ľudí
Základné	18	4	1,0
Stredoškolské bez maturity	16	2	0,5
Stredoškolské s maturitou	39	57	14,3
Vysokoškolské 1. stupeň	29	57	14,3
Vysokoškolské 2. stupeň	65	243	58,8
Vysokoškolské 3. stupeň	31	35	8,8
Spolu		398	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z hľadiska výšky vzdelania tvoria najväčší podiel ľudia pracujúci v mimovládnych organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu, ktorí dosiahli 2. stupeň vysokoškolského vzdelania, ktorých je podľa údajov uvedených mimovládnymi organizáciami 58,8%. V rovnakom počte sú v mimovládnych organizáciách zastúpení ľudia, ktorí majú ukončené stredoškolské vzdelanie s maturitou a vysokoškolské vzdelanie 1. stupňa. O niečo menej je v mimovládnych organizáciách zastúpených osôb s dosiahnutým 3. stupňom vysokoškolského vzdelania – 8,8% z počtu pracovníkov na živnosť. Najmenší podiel osôb pracujúcich v mimovládnych organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu tvoria osoby, ktoré dosiahli základné vzdelanie (4) a stredoškolské vzdelanie bez maturity (2).

Štruktúra ľudí pracujúcich v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu z hľadiska veku je súčasťou tabuľky 7.14.

Tabuľka 7.14 Ľudia pracujúci v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu z hľadiska veku

Vek	Počet organizácií, ktoré odpovedali	Počet ľudí	% z počtu ľudí
16 až 19 rokov	16	22	5,7
20 až 24 rokov	22	11	2,8
25 až 30 rokov	39	57	14,8
31 až 50 rokov	68	200	51,8
51 až 65 rokov	41	77	19,9
66 a viac rokov	22	19	4,9
Spolu		386	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najväčší počet ľudí, ktorí pracujú v mimovládnych organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu, predstavujú osoby, ktorých vek sa pohybuje v rozmedzí od 31 až 50 rokov (51,8%). Ďalšími vekovými skupinami, ktoré pracujú v mimovládnych organizáciách v približne rovnakom pomere sú osoby vo veku od 51 až 65 rokov (77) a 25 až 30 rokov (57). Najmenej zastúpenými vekovými kategóriami, ktoré pracujú v mimovládnych organizáciách sú osoby vo veku od 20 až 24 rokov (11).

7.3. Neplatení pracovníci a pracovníčky v neziskových organizáciách

Okrem platených pracovníkov a pracovníčok sa na zabezpečení služieb a realizácii aktivít podieľajú aj osoby bez nároku na finančnú odmenu. Tieto osoby môžu mať v organizáciách rôzne postavenie. Bližšie údaje poskytuje tabuľka 7.15.

Tabuľka 7.15 Osoby podieľajúce sa na zabezpečení a služieb organizácie bez nároku na finančnú odmenu

	Počet organizácií, ktoré odpovedali	Počet FO podľa typu vzťahu	% podľa typu vzťahu (N=12329)
Aktívni členovia (členovia aktívne sa podieľajúci na aktivitách a činnosti združenia)	300	6998	56,8
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo SR	186	4698	38,0
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo zahraničia	19	76	0,6
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR	35	64	0,5
Stážisti	12	39	0,3
Iné osoby pracujúce pre organizáciu bez nároku na odmenu	117	551	4,5
Spolu počet ľudí, ktorí sa podieľajú na zabezpečení aktivít a služieb organizácie bez nároku na odmenu		12329	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, najvyšší podiel osôb, ktoré sa podieľajú na zabezpečení aktivít a služieb organizácií bez nároku na finančnú odmenu, tvoria členovia a členky organizácií. Z počtu osôb pracujúcich bez nároku na finančnú odmenu tvoria 56,8%. Nasleduje skupina dobrovoľníkov, ktorí pracujú pre organizácie v rámci Slovenska a pochádzajú zo Slovenska. Tieto osoby tvoria 38% z počtu osôb pracujúcich v organizáciách zadarmo. 4,5% tvoria osoby v iných vzťahoch a po menej ako 1% iné dobrovoľníci zo zahraničia, v zahraničí a stážisti.

Z tabuľka 7.16 poskytuje prehľad neplatených osôb podieľajúcich sa na zabezpečení aktivít neziskových organizácií podľa rodu.

Tabuľka 7.16 Štruktúra neplatených pracovníkov podľa rodu

	ženy	% podľa rodu	muži	% podľa rodu
Aktívni členovia	3991	57,0	3007	43,0
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo SR	2638	56,2	2060	43,8
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo zahraničia	34	44,7	42	55,3
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR	30	46,9	34	53,1
Stážisti	29	74,4	10	25,6
Iné osoby pracujúce pre organizáciu bez nároku na odmenu	311	56,4	240	43,6
Spolu počet ľudí, ktorí sa podieľajú na zabezpečení aktivít a služieb organizácie bez nároku na odmenu	6980	56,6	5349	43,4

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Na zabezpečovaní aktivít v neziskových organizáciách bez nároku na finančnú odmenu sa podieľa celkovo viac žien (6980) ako mužov (5349). Ženy tvoria 56,6% všetkých neplatených pracovníkov a pracovníčok. Najvyšší rozdiel vidíme pri kategórii stážisti, kde je z 74,4% žien. Vyšší podiel mužov je len v kategórii dobrovoľníci zo zahraničia a dobrovoľníci v zahraničí.

V ďalšej otázke sme sa zamerali na určenie **priemerného počtu hodín** odpracovaných neplatenými pracovníkmi pre organizácie za jeden rok. Náš výskumný súbor vykazoval veľmi vysokú variabilitu odpovedí a v niektorých prípadoch nereálne vysoké čísla. Táto skutočnosť mohla byť podľa nášho názoru spôsobená tým, že organizácie hodiny odvedené neplatenými pracovníkmi spočítali. Rozhodli sme sa preto vyradiť extrémne vysoké hodnoty priemerného počtu odpracovaných hodín, za ktoré sme považovali viac ako 1000 hodín ročne pri členoch a dobrovoľníkoch. Prehľad o celkovom počte hodín, počte organizácií, ktoré údaje uviedli a stredných hodnotách zobrazuje tabuľka 7.17.

Tabuľka 7.17 Priemerný počet hodín odpracovaných v neziskových organizáciách osobami bez nároku na odmenu za rok 2018

Kategórie osôb	Počet organizácií	Priemerný počet odpracovaných hodín za rok 1 osoba v 1 organizácii	Medián	Modus	Štandardná odchýlka
Člen neziskovej organizácie	300	143,38	90	100	157
Slovenský dobrovoľník v rámci SR	186	109,55	50	50	143
Zahraničný dobrovoľník v rámci SR	19	185,53	40	10	342
Slovenský dobrovoľník mimo SR	35	124,70	50	50	333
Stážista	12	75,83	60	60	68
Iná osoba pracujúca pre organizáciu bez nároku na odmenu	117	122,86	50	10	196

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, najvyšší priemerný počet hodín pripadajúci na jedného neplateného pracovníka je v prípade zahraničného dobrovoľníka na Slovensku. To je prirodzené, nakoľko v tomto prípade dobrovoľníci majú odpracovať v priemere 4 až 6 hodín pre organizáciu denne. Nasledujú členovia organizácií, pri ktorých je priemerný počet odpracovaných hodín ročne 143,38, potom slovenskí dobrovoľníci mimo SR a iné osoby bez nároku na finančnú odmenu. Najnižší priemerný počet odpracovaných hodín ročne je v prípade stážistov. Vysoké štandardné odchýlky poukazujú však na veľmi vysokú variabilitu odpovedí. t. j. priemerné hodiny času odpracovaného neplatenými pracovníkmi v jednotlivých organizáciách sú veľmi rôzne. Najvyššia variabilita je pri zahraničných dobrovoľníkoch v rámci SR a mimo SR. Preto spoľahlivejší údaj v tomto prípade o približnom počte hodín odpracovanom 1 neplateným pracovníkom za rok môžu poskytnúť medián a modus. Tie sa

okrem dvoch prípadov (zahraničný dobrovoľník v SR a iná osoba bez nároku na odmenu) navzájom približujú.

7.3.1. Približná ekonomická hodnota odvedenej práce v sledovaných organizáciách

Na základe priemerného počtu hodín odpracovaných ročne jedným pracovníkom môžeme vypočítať približnú ekonomickú hodnotu odvedenej práce neplatenými pracovníkmi za rok 2018. Využili sme výpočet vychádzajúci z priemernej hrubej mzdy bez ohľadu na triedu zamestnania⁵ pričom sme pracovali s najčastejšie sa opakujúcou hodnotou v súbore - modusom.

Tabuľka 7.18 Odhadovaná ekonomická hodnota odvedenej neplatennej práce

	Počet FO podľa typu vzťahu	Modus priemerný počet odpracovaných hodín za rok 1 osobou v 1 organizácii	Priemerná hrubá hodinová mzda (v Eurách)	Ekonomická hodnota odvedenej neplatennej práce
Aktívni členovia (členovia aktívne sa podieľajúci na aktivitách a činnosti združenia)	6998	100	7,06	4 940 588
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo SR	4698	50	7,06	1 658 394
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo zahraničia	76	10	7,06	5 365,6
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR	64	50	7,06	22 592
Stážisti	39	60	7,06	16 520,4
Iné osoby pracujúce pre organizáciu bez nároku na odmenu	551	10	7,06	38 900,6
Spolu				6 682 360,6

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, približná ekonomická hodnota odvedenej práce neplatených zamestnancov v organizáciách, ktoré uvideli požadované údaje, je viac ako 6,68 milióna Eur v roku 2018. Z našej výskumnej vzorky počty neplatených pracovníkov uviedlo 389 organizácií,

⁵https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/cost/publications/!ut/p/z1/pZHLDoIwEEU_qUNbXsuCUqoEgUrAbgwLY_CdaPx-GzQuMBaMs5vMuXMzc5FCNVKn5t5um1t7PjUH3a-U585d4QWBxQCChICYzWUahxGmJUzVB8CXyoDUGP0b8NjCmLJMI7MqAXU7vSRzDDzKQ8nxSLS4xB7MnEwgPXSh5zF1E0AvITbIFhcFn5OCDAYzt9gYPLnzoBeAyZ_n_Tv7wHy1_99Gvyl14Ayx1sh1SGmBIz2qKGQlfEKOObRBp5DG5-MGyeseXY7ls2poxY6yB1bfBGE!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/

čo je približne polovica z celkového počtu 773 organizácií. Ak by sme chceli odhadnúť približnú ekonomickú hodnotu na celý sektor, môžeme postupovať nasledovne. Z našich údajov vyplýva, že približne v polovici organizácií pracujú neplatení pracovníci a pracovníčky. Nami odhadovaná veľkosť sektora bola od 17 000 subjektov do 23 000 subjektov. Ak budeme vychádzať z dolnej hranice, tzn. 17 000 subjektov, tak predpokladáme že približne v polovici organizácií, t.j. 8 500 organizáciách by mali pracovať neplatení pracovníci. Ak je v 389 organizáciách (4,6% organizácií s neplatenými pracovníkmi z počtu 8 500) približná ekonomická hodnota odvedenej neplatennej práce 6,68 milióna Eur, v prípade celého sektora môžeme odhadnúť túto hodnotu na 145,26 milióna Eur.

7.4. Personálne zdroje neziskových organizácií a oblast pôsobenia

V ďalšej analýze sme sa zamerali na analýzu personálnych zdrojov v sektore podľa primárnej oblasti pôsobenia organizácií. Analýzu realizujeme z viacerých uhlov pohľadu. Štatisticky významné odlišnosti sme v základných kategóriách vo vzťahu k oblasti pôsobenia nezaznamenali. Tabuľka 7.19 poskytuje prehľad podielu pracovníkov z hľadiska typu vzťahu k organizácií podľa jednotlivých oblastí, t.j. 100% tvorí vždy typ pracovného vzťahu.

Tabuľka 7.19 Osoby zabezpečujúce aktivity organizácií podľa oblastí pôsobenia – typ vzťahu

Oblasti pôsobenia	zamestnanci		živnostníci		osoby bez nároku na finančnú odmenu		Spolu	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ľudské práva a advokačné aktivity	69	4,4%	64	5,1%	388	3,1%	521	3,4%
Kultúra a duchovné hodnoty	44	2,8%	47	3,8%	442	3,6%	533	3,5%
Životné prostredie	166	10,6%	22	1,8%	470	3,8%	658	4,6%
Vzdelávanie	326	20,9%	222	17,8%	3923	31,8%	4471	29,5%
Veda, výskum a vývoj	0	0,0%	0	0,0%	7	0,1%	7	0,1%
Šport	128	8,2%	677	54,3%	1490	12,1%	2295	15,2%
Rozvojová a humanitárna pomoc	90	5,8%	5	0,4%	67	0,5%	162	1,1%
Sociálne služby	601	38,5%	133	10,7%	3946	32,0%	4680	30,9%
Dobrovoľníctvo	81	5,2%	61	4,9%	1346	10,9%	1488	9,8%
Zdravie	21	1,3%	1	0,1%	167	1,4%	189	1,3%
Iné	34	2,2%	15	1,2%	83	0,7%	132	0,9%
Spolu	1560	100,0	1247	100,0	12329	100,0	15136	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, najviac osôb pracuje v organizáciách pôsobiach v oblasti sociálne služby – v tejto oblasti zabezpečuje aktivity a služby 30,9% ľudí pracujúcich v neziskových

organizáciách a v oblasti vzdelávanie, kde pracuje 29,5% ľudí pracujúcich v neziskových organizáciách. Ďalej nasledujú oblasť športu (15,2%) a oblasť dobrovoľníctva (9,8%).

Ak sa pozrieme na jednotlivé formy vzťahov v jednotlivých oblastiach, tak najviac ľudí je v rámci pracovno-právnych pomerov zamestnaných v organizáciách pôsobiach v oblasti sociálne služby (38,5% zamestnancov), ďalej nasleduje oblasť vzdelávania (20,9%) a oblasť životného prostredia (10,6%). Z počtu zamestnancov je v organizáciách pôsobiach v športe zamestnaných 8,2% ľudí. Odlišná je situácia v prípade živnostníkov. Tu z celkového počtu pracuje pre neziskové organizácie v športe viac ako 50%, presne 54,3% živnostníkov, ďalej nasleduje oblasť vzdelávania s 17,8% a oblasť sociálnych služieb s 10,7%.

Ak sa pozrieme na neplatených pracovníkov tak najviac ich pôsobí v oblasti sociálnych služieb (32,0%) a v oblasti vzdelávania (31,8%). Za nimi nasleduje oblasť športu (12,1%) a oblasť dobrovoľníctva s 10,9% podielom na celkovom počte neplatených pracovníkov v organizáciách.

V tabuľke 7.20 prinášame pohľad na to, ako sú v jednotlivých oblastiach pôsobenia organizácií rozložené osoby podľa vzťahu k organizácii.

7.20 Osoby zabezpečujúce aktivity organizácií podiely podľa oblastí pôsobenia

Oblasť pôsobenia	Zamestnanci		Živnostníci		Neplatení pracovníci		Spolu	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ľudské práva a advokačné aktivity	69	13,2%	64	12,3%	388	74,5%	521	100,0
Kultúra a duchovné hodnoty	44	8,3%	47	8,8%	442	82,9%	533	100,0
Životné prostredie	166	25,2%	22	3,3%	470	71,4%	658	100,0
Vzdelávanie	326	7,3%	222	5,0%	3923	87,7%	4471	100,0
Veda, výskum a vývoj	0	0,0%	0	0,0%	7	100,0%	7	100,0
Šport	128	5,6%	677	29,1%	1490	64,9%	2295	100,0
Rozvojová a humanitárna pomoc	90	55,6%	5	3,1%	67	41,4%	162	100,0
Sociálne služby	601	12,8%	133	2,8%	3946	84,3%	4680	100,0
Dobrovoľníctvo	81	5,4%	61	4,1%	1346	90,5%	1488	100,0
Zdravie	21	11,1%	1	0,0%	167	88,4%	189	100,0
Iné	34	25,8%	15	11,4%	83	62,9%	132	100,0
							15136	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V takmer všetkých oblastiach prevládajú pri zabezpečovaní aktivít a služieb organizácií neplatení pracovníci s výnimkou organizácií pôsobiach v oblasti humanitárnej a rozvojovej

pomoci, kde počet platených pracovníkov v rámci pracovno-právnych vzťahov prevyšuje počet neplatených pracovníkov. V iných oblastiach sa podiel neplatených pracovníkov na celkovom počte pracovníkov od 62,9% až do 100%.

Podrobnejší prehľad jednotlivých typov pracovníkov poskytuje tabuľka 7.21.

Tabuľka 7.21 Pracovníci organizácií podľa oblastí

	Zamestnanci spolu	z toho na plný pracovný úväzok	z toho polovičný alebo iný skrátený pracovný úväzok]	z toho počet ľudí zamestnaných na dohody mimo pracovného	z toho počet ľudí na dohodu o absolventskej praxi	z toho počet na dohody o aktívnej činnosti	Z toho iné i	živnostníci	Ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu	z toho aktívni členovia	z toho slovenské dobrovoľníci v SR	z toho zahraniční dobrovoľníci	z toho dobrovoľníci mimo SR	z toho stážisti	Z toho iné osoby
Ľudské práva a advokačné aktivity	69	27	8	25	3	3	3	64	388	189	158	6	6	11	18
Kultúra a duchovné hodnoty	44	15	4	44	0	0	1	47	442	240	201	0	0	0	11
Životné prostredie	166	136	17	20	2	3	2	22	470	299	163	2	3	0	3
Vzdelávanie	326	160	47	100	4	7	8	222	3923	1424	2453	26	18	7	21
Veda, výskum a vývoj	0	0	0	0	0	0	0	0	7	0	0	0	0	2	5
Šport	128	38	9	57	1	1	25	677	1490	589	851	12	16	7	76
Rozvojová a humanitárna pomoc	90	69	16	4	0	1	0	5	67	0	55	0	8	4	0
Sociálne služby	601	374	116	76	2	25	8	133	3946	3625	304	3	1	4	9
Dobrovoľníctvo	81	24	17	30	1	6	3	61	1346	502	417	25	2	2	398
Zdravie	21	8	5	8	0	0	0	1	167	74	76	2	10	2	3
Iné	34	17	8	7	0	0	4	15	83	56	20	0	0	0	7

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 201

Najviac osôb na plné aj skrátené pracovné úväzky pôsobí v oblasti sociálnych služieb, vzdelávania a v oblasti životného prostredia. V oblasti vzdelávania sú tiež vo vyššej miere využívané dohody mimo pracovného pomeru. Oblasť sociálnych služieb patrí v porovnaní s inými oblasťami medzi tie, kde sú viac využívané aj osoby na aktivačné práce. Ako uvádzame aj vyššie, v oblasti športu z platených pracovníkov prevládajú osoby pracujúce na živnosť.

Z hľadiska štruktúry neplatených pracovníkov je zaujímavé sledovať pomer medzi aktívnymi členmi a inými neplatenými osobami. Členovia organizácií prevažujú nad dobrovoľníkmi v organizáciách pôsobiach v oblasti kultúry a duchovných hodnôt a v oblasti iné. V iných oblastiach zabezpečujú aktivity viac dobrovoľníci, stážisti a iné neplatené osoby. V oblastiach vzdelávania a športu výrazne prevažujú slovenskí dobrovoľníci pôsobiaci v SR. V organizáciách v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci pôsobia len dobrovoľníci a žiadni aktívni členovia. Najviac zahraničných dobrovoľníkov pôsobí v organizáciách v oblastiach dobrovoľníctva a vzdelávania. V kategórii iné neplatené osoby ich bolo najviac v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva.

Diskusia

Analýza personálnych zdrojov neziskových organizácií poukázala na to, že neziskový sektor je z hľadiska štruktúry ľudských zdrojov značne rozmanitý. Naše zistenia potvrdili, že typické pre sektor je angažovanie neplatených pracovníkov., t.j. dobrovoľnícky charakter a členský princíp. Platení pracovníci sú využívaní v neziskovom sektore v menšej miere. Obdobné zistenia konštatovali autori a autorky aj vo výskume v roku 2013 (Filadelfiová, 2014). Počet ľudí, ktorí pracujú v organizáciách sa pritom veľmi líši a pohybuje sa rozmedzí od 1 osoby po niekoľko tisíc.

Približne jedna tretina neziskových organizácií zamestnáva ľudí v rámci pracovno-právnych pomerov, 20,6% organizácií spolupracuje so živnostníkmi a v 88,8% organizácií aktivity a služby zabezpečujú neplatení pracovníci. Aj z hľadiska absolútneho počtu ľudí zabezpečujúcich služby a aktivity neziskových organizácií prevažujú neplatení pracovníci a pracovníčky.

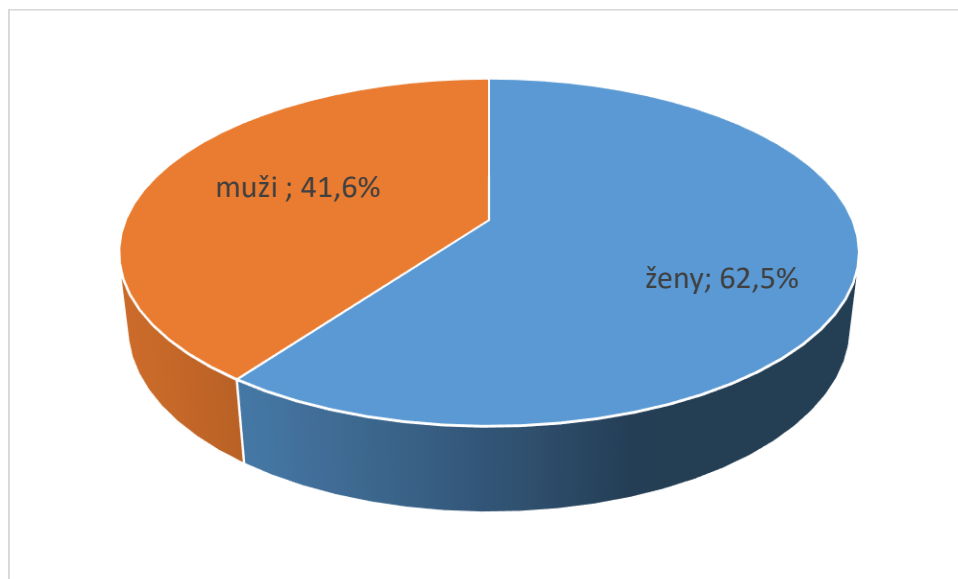
Pri zamestnávaní ľudí v rámci pracovno-právnych pomerov prevažuje zamestnávanie na plné pracovné úväzky, ale aj zamestnávanie na iné ako plné pracovné úväzky je v neziskových organizáciách pomerne vysoké (viac ako 44% ľudí je zamestnaných na iné ako plné pracovné úväzky). Z hľadiska počtu zamestnancov prevažujú organizácie s počtom zamestnancov do 5 ľudí. Najviac ľudí je v neziskových organizáciách zamestnaných viac ako rok a menej ako 3 roky. Až 62,5% zamestnancov v neziskovom sektore má vysokoškolské vzdelanie a najväčšia skupina (48,6%) je vo veku 31 až 50 rokov.

Pri živnostníkoch je ich charakteristika podobná ako v prípade zamestnancov. Prevažujú osoby pracujúce v organizáciách viac ako rok a menej ako 3 roky, 81,9% má vysokoškolské vzdelanie a viac ako 50% (51,8%) je vo veku 31 až 50 rokov.

Z hľadiska neplatených pracovníkov najvyšší počet organizácií využíva ako personálny zdroj aktívnych členov, tí tvoria 56,8% neplatených pracovníkov v sektore. 38,0% neplatených osôb tvoria slovenskí dobrovoľníci pracujúci pre neziskové organizácie na Slovensku.

Z hľadiska rodového zloženia v neziskovom sektore v rámci všetkých pracovno-právnych vzťahov prevažujú ženy, ktoré tvoria 62,5% z celkového počtu osôb pracujúcich v neziskových organizáciách.

Graf 7.1 Rodové zloženie osôb podieľajúcich sa na zabezpečení aktivít neziskových organizácií

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Analýza na základe oblastí pôsobenia poukazuje na to, že medzi oblasti s najväčším počtom osôb zapojených do činnosti a aktivít organizácií patria oblasti sociálnych služieb, vzdelávania, športu a dobrovoľníctva. V týchto štyroch oblastiach pôsobí 85,4% všetkých platených aj neplatených pracovníkov organizácií.

Zaujímavá je komparácia jednotlivých oblastí pôsobenia neziskových organizácií podľa podielu organizácií a podľa podielu platených a neplatených pracovníkov v daných oblastiach, ktorú ponúkame v tabuľke 7.22.

Tabuľka 7.22 Porovnanie podielu neziskových organizácií a pracovníkov v jednotlivých oblastiach

Oblasť pôsobenia	% primárna oblasť	% platených pracovníkov v sektore (zamestnanci + živnostníci)	% neplatených pracovníkov v sektore	% pracovníkov v sektore spolu
Šport	33,0	28,7	12,1	15,2
Kultúra a duchovné hodnoty	18,5	3,2	3,6	3,5
Vzdelávanie	13,0	19,5	31,8	29,5
Sociálne služby	12,7	26,1	32,0	30,9
Dobrovoľníctvo	5,3	5,1	10,9	9,8
Ľudské práva a advokačné aktivity	4,3	4,7	3,1	3,4
Životné prostredie	4,0	6,7	3,8	4,6
Zdravie	3,6	0,8	1,4	1,3
Veda, výskum a vývoj	1,0	0	0,1	0,1
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	1,0	3,4	0,5	1,1
Iné	3,6	1,7	0,7	0,9

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najväčšie rozdiely vidíme v oblastiach šport, kultúra a duchovné hodnoty, vzdelávanie a sociálne služby. Kým z hľadiska počtu organizácií oblasť sociálnych služieb a oblasť vzdelávania patria medzi oblasti s približne 13% zastúpením v sektore za každú oblasť, ak berieme do úvahy počet pracovníkov pracujúcich v týchto organizáciách, tak v nich pracuje približne 30% ľudí v každej oblasti. Opačná je situácia v prípade organizácií pôsobiach v oblasti športu, tretina organizácií pôsobí v tejto oblasti, z hľadiska počtu ľudí, ktorí pracujú v sektore je to 15,2% podiel. Ak berieme do úvahy podiel platených ľudí, ktorí pôsobia v športe, tak rozdiel nie je až taký výrazný (28,7% platených pracovníkov sektora pôsobí v športe). V prípade organizácií pracujúcich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt 18,5% organizácií pôsobí v tejto oblasti, ale zároveň v nej pracuje len 3,5% z celkového počtu pracovníkov v sektore. Ak by sme teda podiel jednotlivých oblastí v sektore odvodzovali od počtu ľudí zabezpečujúcich aktivity a služby organizácií, tak by sa poradie jednotlivých oblastí líšilo. Najväčšou oblasťou by boli sociálne služby a vzdelávanie a až následne oblasť športu, dobrovoľníctva a životného prostredia. Oblasť kultúry a duchovných hodnôt by sa ocitla až na 6 mieste a z hľadiska počtu pracovníkov sa blíži k oblasti ľudské práva a advokačné aktivity.

8. Práca s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v neziskových organizáciách

Dobrovoľníctvo je sociálny fenomén, ktorého podoba je významne ovplyvnená historickým vývojom, tradíciami, ale aj aktuálnou sociálnou, ekonomickou a politickou situáciou danej spoločnosti. Všetky doteraz realizované výskumy o dobrovoľníctve na Slovensku (pozri napríklad Brozmanová Gregorová et al., 2012, Brozmanová Gregorová, Šolcová, Siekelová, 2018) poukazujú na to, že najväčší priestor pre zapojenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok ponúkajú práve mimovládne neziskové organizácie. Dobrovoľníctvo v mimovládnych organizáciách je možné skúmať z aspektu jeho vykonávateľov, ale aj z aspektu organizácií, v ktorých dobrovoľníci a dobrovoľníčky pôsobia a navzájom tieto pohľady konfrontovať. Z pohľadu organizácií je kľúčovým nielen zisťovanie toho, s akými dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami pracujú (zisťovanie je v časti personálnych kapacít neziskových organizácií) a aké typy aktivít vykonávajú (zisťovanie je v časti funkcie a rola neziskového sektora), ale aj to aké prvky manažmentu v práci s nimi využívajú, aké prínosy pre organizácie pomoc dobrovoľníkov a dobrovoľníčok predstavuje a s akými problémami sa stretávajú. V tejto oblasti si preto kladieme tieto výskumné otázky:

Aké špecifické kategórie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zapájajú neziskové organizácie do svojich aktivít?

Považujú neziskové organizácie počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok za dostatočný?

Aká je miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami?

Aký je prínos dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie?

Aké sú problémové oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami?

Vo výskume vychádzame z tejto definície dobrovoľníctva: „Dobrovoľníctvo je uvedomelá neplatená aktivita alebo práca vykonávaná na základe slobodnej vôle v prospech iných ľudí alebo spoločnosti, či životného prostredia mimo členov rodiny a domácnosti dobrovoľníka/dobrovoľníčky.“ (Brozmanová Gregorová et al., 2012, s. 18).

V tejto časti nášho zisťovania sme sa zamerali len na prácu organizácií s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami t.j. naše otázky sa netýkali členov, stážistov a iných osôb, ktoré vykonávajú pre organizácie činnosti bez nároku na odmenu. Naše zistenia sa pritom týkajú práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami všeobecne, nielen za rok 2018. Táto informácia bola tiež súčasťou dotazníka.

8.1. Špecifické kategórie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zapojených do činnosti neziskových organizácií

Dobrovoľníci tvoria významný personálny zdroj organizácií, viac ako 30% z fyzických osôb, ktoré sa v roku 2018 podieľalo na zabezpečení služieb a aktivít organizácií v našom výskume, tvorili osoby v pozícii dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Zmeny v spoločnosti súvisiace s procesmi globalizácie a individualizácie zasahujú aj do oblasti dobrovoľníctva. Prejavujú sa tzv. novým štýlom dobrovoľníctva, ktorý sa týka takmer všetkých skúmaných dimenzií dobrovoľníctva (štýlu participácie, motivácie, vzťahu k organizácii a pod.). Jedným z prejavov je aj nárast nových typov

dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, medzi ktoré patria nepravidelní dobrovoľníci, firemní dobrovoľníci a online dobrovoľníci. Prehľad zistení o spolupráci organizácií s týmito kategóriami dobrovoľníkov poskytuje tabuľka 8.1.

Tabuľka 8.1 Zapájanie špecifických kategórií dobrovoľníkov a dobrovoľníčok do aktivít neziskových organizácií

	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Pravidelní dobrovoľníci (dobrovoľníčia minimálne raz mesačne)	191	36,1%	53,2%
Nepravidelní dobrovoľníci (dobrovoľníčia menej ako raz mesačne)	255	48,2%	71,0%
Firemní dobrovoľníci	48	9,1%	13,4%
Virtuálni/on-line dobrovoľníci	35	6,6%	9,7%
Spolu	529	100,0%	147,4%

N = 359

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Organizácie zapájajú najviac nepravidelných dobrovoľníkov (71,0%) a viac ako polovica organizácií (53,2%) spolupracuje s pravidelnými dobrovoľníkmi. 13,4% organizácií zapája firemných dobrovoľníkov a necelá desatina (9,7%) využíva virtuálnych/on-line dobrovoľníkov. Možno konštatovať, že trend firemného a virtuálneho dobrovoľníctva ešte nie je v slovenských mimovládnych organizáciách taký výrazný.

8.2. Hodnotenie dostatočnosti počtu dobrovoľníkov

Aj keď dobrovoľnícky charakter patrí medzi základné znaky mimovládnych neziskových organizácií, nie každá organizácia musí nevyhnutne s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami spolupracovať systematicky. Cielená koordinácia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok by sa však mala odraziť aj v tom, či organizácie hodnotia počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok za dostatočný. Hodnotenie dostatočnosti počtu dobrovoľníkov neziskovými organizáciami je v tabuľke 8.2.

Tabuľka 8.2 Hodnotenie dostatočnosti počtu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizácii

Vyjadrenie názoru o dostatočnosti s počtom dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizácii	N	Valid Percent
Úplne dostatočný	64	17,93
Skôr dostatočný	118	33,05
Skôr nedostatočný	114	31,94
Úplne nedostatočný	32	8,96
Neviem posúdiť	29	8,12
Spolu	357	100,00

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Na otázku odpovedalo spolu 357 organizácií. Z počtu organizácií, ktoré na túto otázku reagovali, 33,05% považuje počet svojich dobrovoľníkov skôr za dostatočný, 17,93% za úplne dostatočný a 31,94% skôr za nedostatočný. 8,96% organizácií počet dobrovoľníkov považuje za úplne nedostatočný.

Na základe odpovedí respondentov sme analyzovali súvislosti medzi tým, či považujú neziskové organizácie počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok za dostatočný a oblasťami pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií, pôsobnosťou neziskovej organizácie za posledné tri roky (2016-2018) a zameraním aktivít neziskových organizácií z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti.

Pri pôsobnosti neziskových organizácií za posledné tri roky (2016-2018) sa štatisticky významná súvislosť nepreukázala ($p = 0,590$), ani pri zameraní aktivít neziskových organizácií z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti ($p = 0,840$). To znamená, že pôsobnosť neziskovej organizácie za posledné tri roky, ani zameranie ich aktivít z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti, nesúvisí s tým, či považujú neziskové organizácie počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, s ktorými spolupracujú, za dostatočný.

Pri analýze vzťahov medzi tým či považujú neziskové organizácie počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok za dostatočný a oblasťami pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií, sa preukázala štatisticky významná závislosť ($p = 0,038$). Táto závislosť súvisí s rozdielmi v organizáciách pôsobiacich v týchto oblastiach:

- Ľudské práva a advokačné aktivity, organizácie pôsobiace v tejto oblasti považujú počet dobrovoľníkov, s ktorými spolupracujú za skôr nedostatočný ($AR = 2,4$);
- Kultúra a duchovné hodnoty, tieto neziskové organizácie naopak, považujú počet dobrovoľníkov za úplne dostatočný ($AR = 2,0$).

8.3. Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami

Reprezentatívny výskum, ktorý by sa venoval riadeniu dobrovoľníkov alebo manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na Slovensku z pohľadu organizácií, nebol doposiaľ zo strany realizovaný. Zaujímalo nás, aké nástroje riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok organizácie na Slovensku využívajú a ako využitie týchto nástrojov ovplyvňuje jednu z najzávažnejších tém manažmentu dobrovoľníckych programov – ich udržateľnosť. Hlavnou otázkou tejto časti výskumu bolo, ako dobrovoľnícke organizácie pracujú s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, resp. aký majú stupeň profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, či aký štýl riadenia používajú.

Pod profesionalizáciou práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami rozumieme zavedenie nástrojov personálneho manažmentu, ktoré sa využívajú v profesionálnej práci so zamestnancami do práce s dobrovoľníkmi. Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami vyjadruje mieru využívania týchto nástrojov v organizácii. Čím viac nástrojov organizácia využíva, tým je

miera jej profesionalizácie v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami vyššia. V tomto kontexte sa však nechápe vysoká miera profesionalizácie ako niečo, o čo by sa mala snažiť každá organizácia, ale skôr vyjadruje určitý štýl riadenia a organizačného kontextu dobrovoľníctva. Model, v ktorom sú prítomné všetky prvky, ktorým sa ďalej budeme venovať, totiž nemusí byť vhodným pre každý typ organizácie či dobrovoľníckej činnosti a v určitých prípadoch môže byť dokonca kontraproduktívny (napr. požadovanie referencií, písomná zmluva a pod.).

Podľa Balogovej, Mračkovej a Repkovej (2011) profesionalizácia dobrovoľníctva neznamená, že sa z dobrovoľníkov a dobrovoľníčok stávajú profesionáli/profesionálky nahrádzajúci pôvodných zamestnancov a zamestnankyne organizácie. „Neprofesionálna“ práca sa má profesionálne organizovať, a tak vykonávať so znalosťou vecí, aby sa dopĺňala s prácou zamestnancov. Uplatňovaním princípov personálneho riadenia, ktoré sa využívajú v bežnej práci so zamestnancami, sa v organizácii vytvárajú podmienky pre minimalizáciu možných rizík vyplývajúcich z neusmerňovanej spontánnosti výkonu dobrovoľníckych činností. Absencia organizovanosti pri dobrovoľníckej práci zameranej na priamy kontakt s klientom môže v extrémnych prípadoch znamenať fatálne riziká: poškodenie klienta, organizácie či dobrovoľníka/dobrovoľníčky.

Prechod k novému – manažérskemu/individualizovanému modelu dobrovoľníctva a ním vyvolané väčšie očakávania od organizácií a dobrovoľníkov zamerané na zvyšovanie kvality poskytovaných služieb spôsobili to, že sa odborníci a odborníčky v oblasti dobrovoľníctva venujú téme manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a kreovaniu špecifických metód práce v tejto oblasti. Trend organizovaného riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa aj u nás objavuje spolu so vznikom prvých dobrovoľníckych centier a nových dobrovoľníckych aktivít a programov zameraných najmä na prácu priamo s ľuďmi. Pri výbere jednotlivých prvkov riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sme vychádzali zo štandardov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, pričom sme použili minimálny štandard.⁶

Vo výskume sme sledovali, aký je počet prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktoré neziskové organizácie pri práci s dobrovoľníkmi využívajú. Neziskové organizácie sa vyjadrovali k využívaniu 19 prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Z celkového počtu neziskových organizácií zapojených vo výskume, sa k uvedenému vyjadrilo 357 neziskových organizácií. Pri vyhodnocovaní výsledkov sme tak pracovali s týmto číslom (N=357). Tabuľka 8.3 poskytuje prehľad o počte prvkov manažmentu, ktoré organizácie využívajú, tabuľka 8.4 zobrazuje prítomnosť jednotlivých prvkov.

⁶ bližšie k štandardom manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pozri <http://www.dobrovolnickecentra.sk/sk/dobrovolnictvo/znacka-kvality>

Tabuľka 7.3 Počet prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok využívaných v organizáciách

Počet prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktoré organizácie využívajú	N	%
0	20	5,6
1	98	27,5
2	42	11,8
3	21	5,9
4	24	6,7
5	15	4,2
6	10	2,8
7	14	3,9
8	17	4,8
9	12	3,4
10	13	3,6
11	13	3,6
12	13	3,6
13	9	2,5
14	6	1,7
15	4	1,1
16	4	1,1
17	6	1,7
18	5	1,4
19	11	3,1
spolu	357	100

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z výsledkov uvedených v tabuľke 8.3 vyplýva, že 20 neziskových organizácií (5,6%) nevyužíva žiaden z 19 prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a 98 neziskových organizácií (27,5%) využíva len 1 z týchto prvkov. Všetkých 19 prvkov manažmentu využíva 11 neziskových organizácií (3,1%)

Tabuľka 8.4 Prítomnosť jednotlivých prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok

	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Dobrovoľníkov vnímame ako súčasť organizácie. Pracovníci a členovia organizácie sú informovaní/informované o role dobrovoľníkov v organizácii.	186	8,6%	52,4%
V organizácii máme určenú osobu poverenú koordináciou dobrovoľníkov	176	8,2%	49,6%
Dobrovoľníci sú pred začiatkom vykonávania dobrovoľníckej činnosti informovaní o organizácii a o svojej role v nej.	169	7,8%	47,6%
S dobrovoľníkmi uzatvárame ústnu alebo písomnú zmluvu o dobrovoľníckej činnosti.	157	7,3%	44,2%
Aktívne komunikujeme s dobrovoľníkmi a poskytujeme im potrebnú podporu pri vykonávaní dobrovoľníckej činnosti	141	6,5%	39,7%
Vydávame dobrovoľníkom písomné potvrdenie o dobrovoľníckej činnosti, ak o to požiadajú.	141	6,5%	39,7%
Neformálne a/alebo formálne oceňujeme dobrovoľníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu	134	6,2%	37,7%
Osoba zodpovedná za koordináciu dobrovoľníkov (spolu)rozhoduje o všetkých otázkach v organizácii, ktoré sa týkajú dobrovoľníkov v organizácii.	130	6,0%	36,6%
Zabezpečujeme ochranu zdravia a bezpečnosti dobrovoľníkov pri výkone ich činnosti.	120	5,6%	33,8%
V organizácii máme jasne definované práva a povinnosti dobrovoľníkov organizácie.	119	5,5%	33,5%
Dokážeme zabezpečiť krytie nákladov, ktoré vznikajú dobrovoľníkom pri výkone dobrovoľníckych aktivít.	119	5,5%	33,5%
Rozumieme definícii dobrovoľníka v zmysle zákona o dobrovoľníctve č. 406/2011 Z.z. a aplikujeme ho v práci s dobrovoľníkmi.	115	5,3%	32,4%
V organizácii máme vytvorené zázemie pre dobrovoľníkov (priestor na stretávanie sa...), respektíve dokážeme ho vytvoriť aj v exteriéri.	105	4,9%	29,6%
Noví dobrovoľníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu.	93	4,3%	26,2%
Máme definovanú náplň práce a profil dobrovoľníkov pre jednotlivé pozície.	74	3,4%	20,8%
Máme vypracovaný systém zaškolenia a prípravy dobrovoľníkov a aplikujeme ho v praxi	63	2,9%	17,7%
Máme vytvorený funkčný systém evidencie dobrovoľníkov a dokumentáciu k dobrovoľníckemu programu	55	2,5%	15,5%
Máme vypracovaný systém vyhľadávania dobrovoľníkov, komunikáciu s uchádzačmi o voľné dobrovoľnícke pozície a tiež spôsob výberu dobrovoľníkov, ktoré aplikujeme v praxi.	42	1,9%	11,8%
Máme zavedený systém hodnotenia dobrovoľníckeho programu a aplikujeme ho v praxi	20	0,9%	5,6%
	2159	100,0%	608,2%

N = 357

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z hľadiska využívania jednotlivých prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je zaujímavé, že aj keď nami predložené prvky predstavujú základný štandard v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, miera využívania jednotlivých prvkov je pomerne nízka. Za

najviac prítomné je možné považovať prvky vnímanie dobrovoľníkov ako súčasti organizácie a vyčlenenie osoby poverenej koordináciou dobrovoľníkov, aj tieto dva prvky sú však prítomné len u približne polovice organizácií. Ako najmenej prítomné prvky sa ukazujú vypracovaný systém zaškolenia, prípravy, evidencie, vyhľadávania a hodnotenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a dobrovoľníckych programov. Systém hodnotenia dobrovoľníckeho programu má zavedený len 5,6% neziskových organizácií.

Na základe prítomnosti uvedených 19 prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v neziskových organizáciách sme skúmali mieru profesionalizácie ich manažmentu. Tú sme rozdelili na tri stupne. Na jednotlivé stupne miery profesionalizácie manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok poukazuje tabuľka 8.5.

Tabuľka 8.5 Miera profesionalizácie manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizáciách

Stupeň miery profesionalizácie manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizáciách	N	%
Prvý stupeň (1 – 6 prvkov manažmentu)	210	58,8
Druhý stupeň (7 – 12 prvkov manažmentu)	82	23,0
Tretí stupeň (13 – 19 prvkov manažmentu)	45	12,6
Organizácie, ktoré nevyužívajú žiaden z prvkov manažmentu	20	5,6
Spolu	357	100

Prvý stupeň sa vzťahuje na neziskové organizácie, ktoré využívajú 1 – 6 prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorých bolo v našom výskume 210 (58,8%), z celkového počtu 357 neziskových organizácií, ktoré uviedli svoju odpoveď. Druhý stupeň sa vzťahuje na neziskové organizácie využívajúce 7 – 12 prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorých bolo 82 (23%) a tretí stupeň sa vzťahuje na neziskové organizácie využívajúce 13 – 19 prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorých bolo 45 (12,6%). Súčasťou výskumu sú aj organizácie, ktoré nevyužívajú žiaden z prvkov manažmentu, 20 (5,6%). V organizáciách identifikujeme skôr nízku mieru profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

V rámci relačných vzťahov sme analyzovali súvislosti medzi stupňami miery profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a oblasťami pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií, zameraním aktivít neziskových organizácií z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti, veľkosťou cieľovej skupiny, tendenciami vývoja početnosti primárnej cieľovej skupiny/cieľových skupín neziskových organizácií a vekom organizácie.

Pri zameraní aktivít neziskových organizácií z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti, tendenciách vývoja početnosti primárnej cieľovej skupiny/cieľových skupín a vekom organizácie a jednotlivými stupňami miery profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v organizáciách, sa nepreukázal štatisticky významný vzťah ($p > 0,05$).

Z hľadiska veľkosti cieľovej skupiny a miery profesionalizácie sme zistili štatisticky významný vzťah ($p < 0,001$) a strednú mieru korelácie (0,322). S vekom organizácie pritom stúpala miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

Pri analýze súvislostí medzi stupňami miery profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a oblasťami pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií sa preukázala štatisticky významná závislosť ($p < 0,001$). Výsledky dokumentuje tabuľka 8.6.

Tabuľka 8.6 Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a oblasti pôsobenia organizácií

		0 žiadne	Prvý stupeň	Druhý stupeň	Tretí stupeň
Ľudské práva a advokačné aktivity	%	0,0%	43,8%	37,5%	18,8%
	AR	-1,0	-1,3	1,4	0,8
Kultúra a duchovné hodnoty	%	8,3%	68,1%	18,1%	5,6%
	AR	1,1	1,8	-1,1	-2,0
Životné prostredie	%	0,0%	71,4%	14,3%	14,3%
	AR	-0,9	1,0	-0,8	0,2
Vzdelávanie	%	6,3%	37,5%	33,3%	22,9%
	AR	0,2	-3,2	1,8	2,3
Veda, výskum, vývoj	%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%
	AR	-0,4	1,5	-0,9	-0,7
Šport	%	6,7%	73,1%	16,8%	3,4%
	AR	0,7	3,9	-2,0	-3,7
Rozvojová a humanitárna pomoc	%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	AR	-0,4	-2,1	-0,9	4,6
Sociálne služby	%	5,6%	41,7%	33,3%	19,4%
	AR	0,0	-2,2	1,6	1,3
Dobrovoľníctvo	%	4,3%	30,4%	30,4%	34,8%
	AR	-0,3	-2,9	0,9	3,3
Zdravie	%	0,0%	66,7%	20,0%	13,3%
	AR	-1,0	0,6	-0,3	0,1
Iné	%	0,0%	50,0%	37,5%	12,5%
	AR	-0,7	-0,5	1,0	0,0

N = 357

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Táto závislosť sa prejavila v rozdieloch v organizáciách pôsobiach v týchto oblastiach:

- *Kultúra a duchovné hodnoty*, organizácie pôsobiace v tejto oblasti dosahujú významne menej vysoký stupeň profesionalizácie,

- *Vzdelávanie*, organizácie z tejto oblasti dosahujú zväčša vysoký stupeň miery profesionalizácie a významne menej nízky stupeň miery profesionalizácie,
- *Šport*, organizácie z tejto oblasti dosahujú skôr nízky stupeň miery profesionalizácie a významne menej stredný a vysoký stupeň miery profesionalizácie ,
- *Rozvojová a humanitárna pomoc*, organizácie z tejto dosahujú významne viac vysoký stupeň miery profesionalizácie a významne menej nízky stupeň miery profesionalizácie,
- *Sociálne služby*, organizácie dosahujú významne menej nízky stupeň miery profesionalizácie,
- *Dobrovoľníctvo*, organizácie dosahujú významne viac vysoký stupeň miery profesionalizácie a významne menej nízky stupeň miery profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

Na základe výsledkov môžeme konštatovať, že organizácie s vyššou mierou profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami pôsobia v oblastiach: rozvojová a humanitárna pomoc, dobrovoľníctvo, vzdelávanie a sociálne služby. Ide o oblasti, v ktorých je práca dobrovoľníkov využívaná vo vysokej miere. Vysoký počet dobrovoľníkov pôsobí aj v oblasti športu a kultúry, tu je ale skôr nízka miera využívania jednotlivých prvkov manažmentu dobrovoľníkov.

8.4. Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie

Dobrovoľníctvo má bezpochyby množstvo pozitívnych prínosov. Tieto prínosy možno vnímať na viacerých úrovniach: z pohľadu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, z pohľadu organizácie, ktorá dobrovoľníkov a dobrovoľníčky využíva, z pohľadu prijímateľov pomoci, ako aj prínosov pre lokálnu komunitu či pre širšiu spoločnosť. Prínosy môžu pritom zahŕňať rôzne typy kapitálu: ekonomický, sociálny, ľudský a kultúrny. Pre organizácie angažujúce dobrovoľníkov a dobrovoľníčky do svojej práce a projektov je najväčší prínos predovšetkým v šetrení nákladov na pracovnú silu. Organizácie majú možnosť využívať neplatenú prácu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, čím získavajú cenné nefinančné zdroje pre spolufinancovanie svojich aktivít a projektov. Motivovaní dobrovoľníci a dobrovoľníčky sa stávajú priateľmi organizácií, často im ponúkajú nielen svoj čas, ale aj cenné skúsenosti, odbornú expertízu, kontakty, informácie či iné prínosy. Zároveň sa stávajú propagátormi činnosti mimovládnych organizácií a ambasádormi napĺňania ich poslania pred ďalšími zainteresovanými subjektmi. V závislosti od charakteru činnosti organizácie a dobrovoľníckej práce tak môžu nielen prispievať k priamemu riešeniu verejnoprospešných záležitostí, ale prípadne aj posilňovať vzájomnosť pri členských organizáciách, resp. činnostiach zameraných na členskú základňu (Brozmanová Gregorová, Marček, Mračková, 2009)

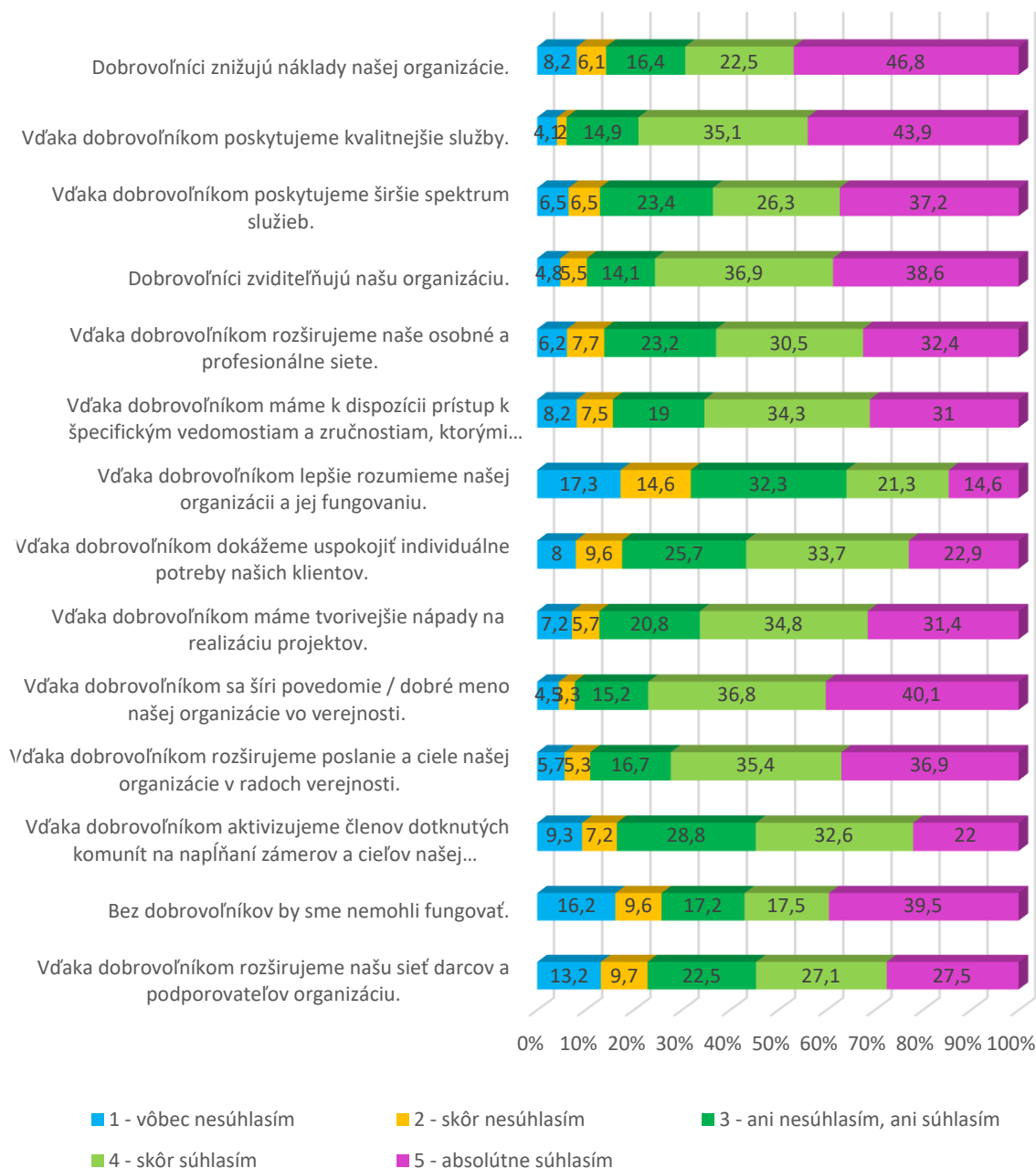
Údaje ohľadom prínosov dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie sme vo výskume zisťovali pomocou 5 bodovej škály (1 znamenalo vôbec nesúhlasím a 5 znamenalo absolútne súhlasím), na ktorej neziskové organizácie vyjadrovali mieru svojho súhlasu s danými 14 výrokmi. Zistenia prezentujeme v tabuľke 8.7 a grafe 8.1.

Tabuľka 8.7 Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre organizácie

Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie	N		percento súhlasu s výrokom	priemer	modus	medián
	odpovedali	neodpovedali				
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby.	296	478	79,0	4,13	5	4
Vďaka dobrovoľníkom sa šíri povedomie / dobré meno našej organizácie vo verejnosti.	269	505	76,9	4,05	5	4
Dobrovoľníci zviditeľňujú našu organizáciu.	290	484	75,5	3,99	5	4
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme poslanie a ciele našej organizácie v radoch verejnosti.	263	511	72,3	3,92	5	4
Dobrovoľníci znižujú náklady našej organizácie.	293	481	69,3	3,94	5	4
Vďaka dobrovoľníkom máme tvorivejšie nápady na realizáciu projektov.	264	510	66,2	3,78	4	4
Vďaka dobrovoľníkom máme k dispozícii prístup k špecifickým vedomostiam a zručnostiam, ktorými disponujú.	268	506	65,3	3,72	4	4
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb.	274	500	63,5	3,81	5	4
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme naše osobné a profesionálne siete.	259	515	62,9	3,75	5	4
Bez dobrovoľníkov by sme nemohli fungovať.	291	483	57,0	3,55	5	4
Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov.	249	525	56,6	3,54	4	4
Vďaka dobrovoľníkom aktivizujeme členov dotknutých komunít na napĺňaní zámerov a cieľov naše.	236	538	54,6	3,51	4	4
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov.	258	516	54,6	3,46	5	4
Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu.	254	520	35,9	3,01	3	3

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Graf 8.1 Hodnotenie jednotlivých prínosov dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre organizácie

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najvyššie percento súhlasu zaznamenal výrok „Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby“ (79%). Až 76,9% organizácií vďaka dobrovoľníkom šíri svoje dobré meno a 75,5% zviditeľňuje organizáciu. 72,3% vidí prínos práce dobrovoľníkov aj v rozšírení poslanca a cieľov organizácie. Pre 69,3% dobrovoľníci znižujú náklady organizácie. Pomerne vysoké percento tiež vníma prínos dobrovoľníkov v tvorivejších nápadoch, poskytovaní širšieho spektra služieb, rozširovaní osobných a profesionálnych sietí. Dobrovoľníci tiež predstavujú pre organizácie zdroj

špecifických vedomostí a zručností. 57% organizácií súhlasilo s výrokom, že si bez dobrovoľníkov nevie predstaviť svoje fungovanie. Najnižšie miera súhlasu bola spojená s výrokom „Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu“. S týmto výrokom súhlasilo 35,9% organizácií.

V rámci ďalšej analýzy sme sledovali vzťahy medzi vnímaním prínosov dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a oblasťou pôsobenia organizácie, pôsobnosťou neziskovej organizácie za posledné tri roky (2016-2018), počtom rokov vykonávania aktivít a cieľovou skupinou z hľadiska veku.

Medzi tým, koľko rokov vykonávajú neziskové organizácie svoje aktivity a jednotlivými 14 prínosmi dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie sa nepreukázal štatisticky významný vzťah. Tzn. to, koľko rokov vykonávajú neziskové organizácie svoje aktivity, nesúvisí s tým, aké majú dobrovoľníci a dobrovoľníčky pre neziskové organizácie prínosy.

Pri skúmaní prínosov dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie a oblasťami ich pôsobenia sa štatisticky významná závislosť potvrdila pri hodnotení troch prínosov:

- *Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu* ($p = 0,010$). Vyššiu mieru súhlasu sme pri hodnotení tohto prínosu zaznamenali pri organizáciách pôsobiacich v oblastiach ľudské práva a advokačné aktivity, zdravie a dobrovoľníctvo. Naopak nižšiu mieru súhlasu sme zaznamenali pri organizáciách pôsobiacich v oblasti športu.
- *Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov* ($p = 0,003$). S týmto výrokom sa viac stotožňujú organizácie pôsobiace v oblasti ľudské práca a advokačné aktivity a v oblasti sociálne služby, naopak nižšia miera súhlasu bola vyjadrená organizáciami v oblastiach životné prostredie a iné.
- *Vďaka dobrovoľníkom sa šíri povedomie / dobré meno našej organizácie vo verejnosti* ($p = 0,011$). S týmto výrokom opäť významne viac súhlasili organizácie v oblastiach ľudské práva a advokačné aktivity, dobrovoľníctva a sociálnych služieb a významne menej s ním súhlasia organizácie v oblasti zdravie a v oblasti iné.

Pri analyzovaní vzťahov medzi 14 prínosmi dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie a pôsobnosťou neziskovej organizácie sa štatisticky významy vzťah preukázal len pri prínose *Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov* ($p = 0,025$). Išlo o závislosť s:

Miestnou pôsobnosťou (obec, resp. okres). Neziskové organizácie s touto pôsobnosťou sa skôr stotožňujú s tým, že vďaka dobrovoľníkom rozširujú svoju sieť darcov a podporovateľov ($AR = 2,1$) a

Regionálnou pôsobnosťou (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov, resp. kraj), tieto organizácie významne menej nesúhlasia s daným prínosom dobrovoľníkov ($AR = -2,2$)

Z analýzy vzťahov medzi 14 jednotlivými prínosmi dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie a 5 cieľovými skupinami, na ktoré sa neziskové organizácie primárne zameriavajú, sa štatisticky významný vzťah potvrdil pri 3 cieľových skupinách neziskových organizácií, na čo upozorňuje tabuľka 8.8.

Tabuľka 8.8 Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre organizácie a cieľové skupiny z hľadiska veku

Cieľové skupiny	Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, kde sa potvrdila štatistická významnosť	Štatistická významnosť rozdielov (p)	Correlation Coefficient
<i>Deti (0 – 6 rokov)</i>	Dobrovoľníci znižujú náklady našej organizácie	0,027	0,132
	Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby	0,003	0,178
	Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb	0,000	0,218
	Vďaka dobrovoľníkom máme tvorivejšie nápady na realizáciu projektov	0,011	0,160
<i>Dospelí (31 – 50 rokov)</i>	Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb	0,001	-0,196
	Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu	0,044	-0,128
	Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov	0,042	-0,131
<i>Seniori (viac ako 51 rokov)</i>	Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb	0,031	-0,133
	Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu	0,028	-0,141
	Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov	0,032	-0,136

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z tabuľky vyplýva, že najviac prínosov dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie vnímajú práve tie organizácie, ktoré sa primárne zameriavajú na najnižšiu vekovú skupinu, deti od 0 – 6 rokov, pričom vždy ide o slabú mieru vplyvu. Tzn., že neziskové organizácie orientujúce sa na cieľovú skupinu vo veku od 0 – 6 rokov, významne viac vnímajú, že dobrovoľníci znižujú ich náklady, skvalitňujú služby a rozširujú ich spektrum či prinášajú tvorivejšie nápady na realizovanie projektov. Pri organizáciách, ktoré sa orientujú na cieľovú skupinu vo veku od 31 – 50 a rovnako aj pri organizáciách orientujúcich sa na cieľovú skupinu vo veku viac ako 51 rokov, kde sa potvrdili štatisticky významné rozdiely, bola miera vplyvu pri všetkých prínosoch slabá nepriama. Tzn. organizácie orientujúce sa na tieto vekové skupiny svojich klientov významne menej vnímajú dané prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

8.5. Problémové oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami

Napriek tomu, že dobrovoľníci a dobrovoľníčky môžu pre organizácie predstavovať prínos vo viacerých oblastiach, pri ich riadení sa neziskové organizácie často stretávajú aj s mnohými výzvami a problematickými prvkami. Tie môžu poukazovať na bariéry v plnom využívaní potenciálu dobrovoľníctva v organizáciách, ktoré môžu byť v samotných organizáciách, ale aj v ich externom prostredí.

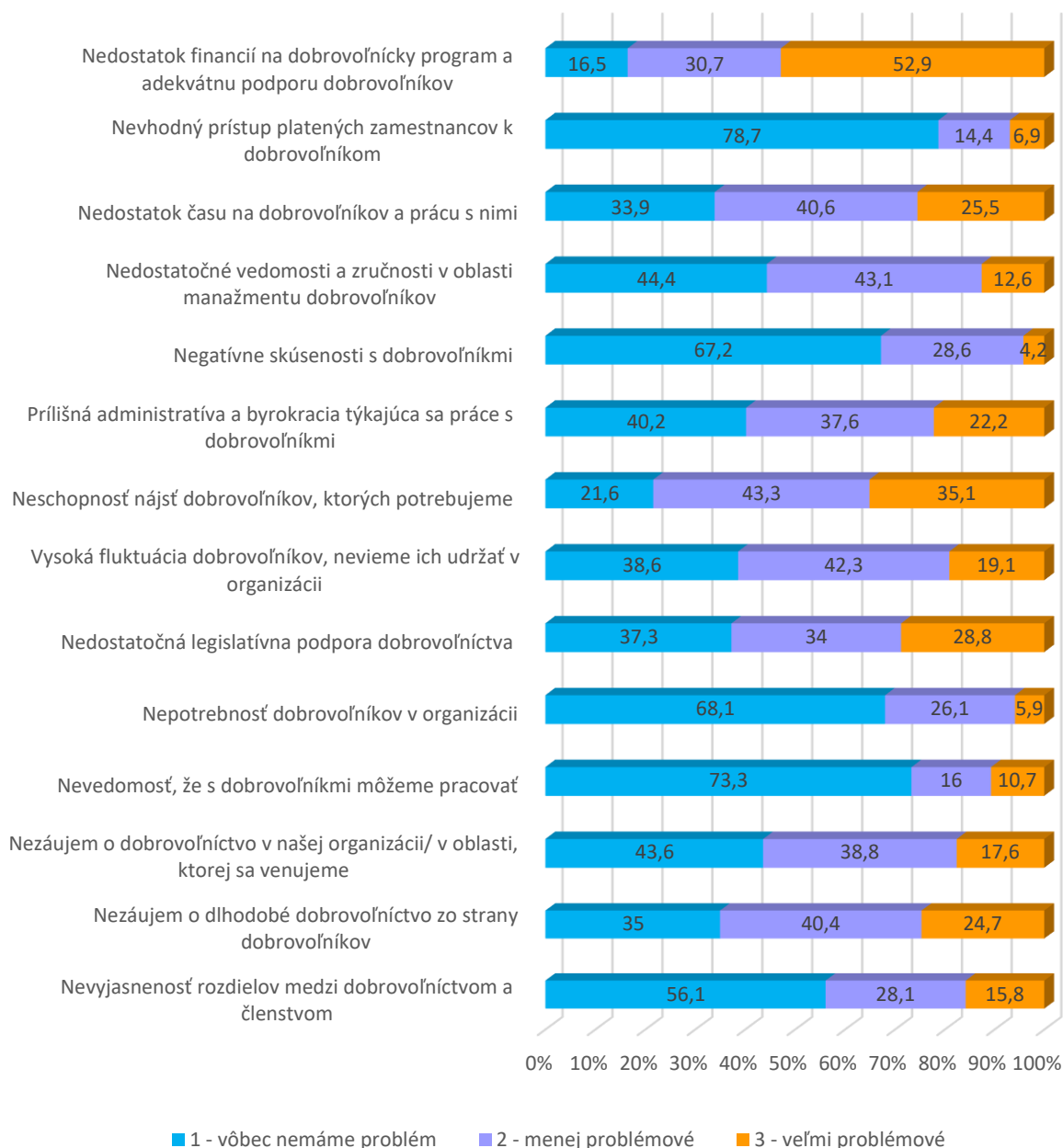
K zisteniam pri skúmaní problémových oblastí práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v neziskových organizáciách, sme dospeli pomocou 3 bodovej škály (1 znamenalo vôbec nemáme problém, 2 menej problémové a 3 veľmi problémové), na ktorej neziskové organizácie vyjadrovali, nakoľko je pre nich daná oblasť práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami vo výroku problémová. Tabuľka 8.9 poskytuje prehľad problémových oblastí práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami – okrem stredných hodnôt (priemer, modus a hodnoty mediánov) uvádzame i percento, ktoré sa vzťahuje k tomu, ako sa daná problémová oblasť práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami neziskových organizácií dotýka. Na presné percentuálne vyjadrenie neziskových organizácií zapojených vo výskume, k jednotlivým problémovým oblastiam práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami upozorňuje graf 8.2.

Tabuľka 8.9 Problémové oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v organizáciách

Problémové oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami	N		Percento vŕhujúce sa k tomu, ako sa problém organizácií dotýka	priemer	modus	medián
	Odpovedali	neodpovedali				
Nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov	261	513	83,6	2,36	3	3
Neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujeme	245	529	78,4	2,13	2	2
Nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi	239	535	66,1	1,92	2	2
Nezáujem o dlhodobé dobrovoľníctvo zo strany dobrovoľníkov	223	551	65,1	1,90	2	2
Nedostatočná legislatívna podpora dobrovoľníctva	212	562	62,8	1,92	1	2
Vysoká fluktuácia dobrovoľníkov, nevieme ich udržať v organizácii	220	554	61,4	1,80	2	2
Prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa práce s dobrovoľníkmi	234	540	59,8	1,82	1	2
Nezáujem o dobrovoľníctvo v našej organizácii/ v oblasti, ktorej sa venujeme	227	547	56,4	1,74	1	2
Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov	239	535	55,7	1,68	1	2
Nevyjasnenosť rozdielov medzi dobrovoľníctvom a členstvom	221	553	43,9	1,60	1	1
Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi	238	536	32,8	1,37	1	1
Nepotrebnosť dobrovoľníkov v organizácii	188	586	32,0	1,38	1	1
Nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžeme pracovať	206	568	26,7	1,37	1	1
Nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom	202	572	21,3	1,28	1	1

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Graf 8.2 Hodnotenie jednotlivých problémových oblastí práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v organizáciách

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Za najproblémovejšiu oblasť práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v neziskových organizáciách je možné považovať nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov. Túto skutočnosť hodnotí ako veľmi problémovú viac ako 50% organizácií a spolu 83,6% v nej pociťuje problém. Za značne problémové považujú neziskové organizácie aj

neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujú (78,4% označilo túto oblasť za problémovú). Problematické sa javia v organizáciách aj ďalšie témy práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami ako nedostatok času na prácu s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, neschopnosť dlhodobo udržať dobrovoľníkov v organizácii, ich vysoká fluktuácia a nezáujem o dlhodobé dobrovoľníctvo, či nezáujem o dobrovoľníctvo v danej oblasti. Organizácie tiež pociťujú ako problémovú nedostatočnú legislatívnu podporu dobrovoľníctva a byrokráciu súvisiacu s prácou s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Viac ako polovica vníma ako problém aj nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Naopak za najmenej problémovú oblasť je považovaný prístup platených zamestnancov. Takmer tretina organizácií má tiež negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi.

V rámci relačných vzťahov sme sa zamerali na sledovanie súvislostí medzi problémovými oblasťami práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a oblasťami pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií a pôsobnosťou neziskových organizácií za posledné tri roky (2016-2018).

Z nášho skúmania 14 problémových oblastí práce s dobrovoľníkmi a oblasti pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií, sa štatisticky významná súvislosť preukázala pri týchto problémových oblastiach:

- *Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov* ($p = 0,015$) – táto oblasť sa ako ukázala ako problémovnejšia pre organizácie pracujúce v oblasti životného prostredia a menej problémová pre organizácie v oblasti dobrovoľníctva a vzdelávania;
- *Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi* ($p = 0,042$) – negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi sa preukázali najmä pri organizáciách pôsobiace v oblasti ľudské práva a advokačné aktivity, menej negatívnych skúseností majú na druhej strane organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci a v oblasti sociálnych služieb.
- *Prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa práce s dobrovoľníkmi* ($p = 0,019$) – je významne viac problematická pre organizácie v oblastiach životného prostredia a športu, naopak ako menej problémovú ju vnímajú organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, v oblasti sociálnych služieb a v oblasti iné.
- *Vysoká fluktuácia dobrovoľníkov, nevieme ich udržať v organizácii* ($p = 0,049$) je menej problémová pre organizácie pôsobiace v oblastiach kultúra a duchovné hodnoty a vzdelávanie, a ako viac problematické to hodnotia organizácie v oblasti ľudské práva a advokačné aktivity a v oblasti dobrovoľníctva.
- *Nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžeme pracovať* ($p = 0,022$) sa ukázala ako významná pre organizácie pôsobiace v oblasti výskum a vývoj, na druhej strane vôbec nie je problémová pre organizácie v oblastiach športu a dobrovoľníctva.

Z analýzy vzťahov medzi problémovými oblasťami práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a pôsobnosťou neziskových organizácií za posledné tri roky (2016-2018), sa štatistická významnosť potvrdila pri dvoch problémových oblastiach *Nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi* ($p = 0,004$) a *Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu*

dobrovoľníkov ($p = 0,020$). Nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi vnímajú ako problém najmä organizácie s miestnou pôsobnosťou, na druhej strane menej problematicky sú hodnotené organizáciami s národnou, európskou a globálnou pôsobnosťou. Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov boli tiež hodnotené ako menej problematické organizáciami s miestnou pôsobnosťou (obec, resp. okres) a s pôsobnosťou v rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región), tieto neziskové organizácie s tým vôbec nemajú problém ($AR = 2,1$).

Diskusia

Mimovládne neziskové organizácie pri práci s dobrovoľníkmi využívajú viac nepravidelných ako pravidelných dobrovoľníkov, miera využívania firemných a on-line dobrovoľníkov je nižšia – tieto trendy dobrovoľníctva zdá sa, že ešte len čakajú v našom prostredí na objavenie a širšie využitie.

Za dostatočný považuje počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok približne polovica organizácií, na druhej strane približne 40% ho považuje za nedostatočný. Nedostatok dobrovoľníkov v organizáciách bol hodnotený ako jeden z významných prekážok neziskových organizácií v dosahovaní ich cieľov. Rozdiely medzi organizáciami pôsobiace v jednotlivých oblastiach sa síce pri hodnotení dostatočnosti počtu dobrovoľníkov ukázali, ale len v prípade dvoch oblastí. Organizácie pôsobiace v oblasti ľudské práca a advokačné aktivity pociťujú vyšší nedostatok dobrovoľníkov a na druhej strane organizácie v oblasti kultúra a duchovné hodnoty počet dobrovoľníkov považujú za dostatočný.

Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami sa ukázala celkovo na nízkej úrovni. Napriek tomu, že nami sledované prvky manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sú považované za základný štandard v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, ich miera využívania je nízka. Viac ako 60% organizácií dosahuje len nízky alebo žiadny stupeň profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Len 12,6% využíva viac ako 13 z predložených 19 prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

Naše zistenia môžeme ilustračne konfrontovať so zisteniami z výskumu o dobrovoľníctve v roku 2011 (Brozmanová Gregorová et al., 2012). Tento výskum zisťoval prítomnosť niektorých prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ale z pohľadu skúseností samotných dobrovoľníkov a zahŕňal nielen mimovládne neziskové organizácie, ale aj iné typy organizácií. Výsledky výskumu v roku 2011 konštatovali, že v slovenských organizáciách sa väčšina dobrovoľníkov a dobrovoľníčok stretáva s využívaním viacerých prvkov manažmentu dobrovoľníctva a s *vysokou a strednou mierou profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami*. Profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami sa stáva dôležitou súčasťou manažmentu organizácií. Naše výsledky v prostredí neziskových organizácií však poukazujú na odlišné zistenia.

Výskyt jednotlivých prvkov manažmentu v roku 2011 a v našom výskume v roku 2019 poskytuje tabuľka 8.10. Vybrali sme len tie prvky, ktoré sa sledovali v oboch výskumoch.

Tabuľka 8.10 Výskyt prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (v %)

Prvky	% z počtu dobrovoľníkov 2011	% z počtu organizácií 2019
Ocenenie	98,1	37,7
Koordinátor dobrovoľníkov	84,7	49,6
Oboznámenie s náplňou práce	81,0	47,6
Preplácanie výdavkov	71,2	33,5
Podpora formou poradenstva, supervízie, stretnutí	65,7	39,7
Cielené školenie	52,5	17,7
Zmluva	27,6	44,2

Zdroj: Brozmanová Gregorová et al., 2012 a vlastné spracovanie, výskum 2019

Z porovnania je zrejmé, že rozdiely sú pri hodnotení všetkých prvkov. Dôvodom týchto rozdielov môže byť aj skutočnosť, že organizácie majú kritickejší pohľad na svoju prácu s dobrovoľníkmi, ale tiež osoba, ktorá dotazník vyplňala, nemusela mať vedomosti o prítomnosti a využívaní jednotlivých prvkov manažmentu dobrovoľníkov v organizácii.

Kľúčovým faktorom kvality riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je ustanovenie pozície koordinátora/koordinátorky dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Koordinátor/koordinátorka alebo kontaktná osoba pre dobrovoľníkov a dobrovoľníčky priamo pracuje s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Je zodpovedná za ich riadenie, plní úlohu prvého kontaktného človeka, mediátora a facilitátora. Môže to byť interný zamestnanec/zamestnankyňa organizácie, ktorý/ktorá koordinačnú prácu vykonáva ako riadnu súčasť svojej pracovnej náplne. Iným modelom je zabezpečenie koordinácie prostredníctvom externého spolupracovníka ako osobitnej platenej či neplatenej pozície s vytvorenými pracovnými podmienkami a jasnou pracovnou náplňou. V oboch modeloch majú koordinátori v pracovnom tíme rovnocenné miesto s inými profesionálmi. Platená pozícia koordinátora/koordinátorky však v porovnaní so zahraničím nie je doposiaľ na Slovensku bežná. Kým vo výskume v roku 2011 sa ukázalo, že až 84,7% dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na Slovensku malo v organizácii k dispozícii koordinátora/koordinátorku dobrovoľníkov a pravidelne komunikovalo s touto osobou až 76,8% dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, v našom výskume deklarovalo existenciu tejto osoby len 49,6% organizácií. Keďže ide o kľúčový prvok v manažmente dobrovoľníctva a ukazuje sa, že využívanie práce dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je v mimovládnych neziskových organizáciách na vysokej úrovni, považujeme toto zistenie dôležité pre ďalší rozvoj dobrovoľníctva v tejto oblasti.

Aj ďalšie prvky manažmentu dobrovoľníkov boli organizáciami označené ako menej využívané v porovnaní s dobrovoľníkmi s výnimkou existencie zmluvy, kde je možné vnímať určitý posun. Kým s existenciou zmluvy malo v roku 2011 skúsenosti 27,6% dobrovoľníkov, v prípade hodnotenia organizácií v roku 2019 bol tento prvok prítomný v 44,2%. To môže súvisieť s úpravou legislatívy práve v roku 2011 – prijatím Zákona č. 406/2011 Z.z. o dobrovoľníctve, ktorý upravil aj charakter zmluvy o dobrovoľníckej činnosti.

Dôležité zistenia o profesionalizácii práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami prináša aj analýza na základe oblastí pôsobenia organizácií. Na základe výsledkov môžeme konštatovať, že organizácie s vyššou mierou profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami pôsobia v oblastiach: rozvojová a humanitárna pomoc, dobrovoľníctvo, vzdelávanie a sociálne služby. Ide

o oblasti, v ktorých je práca dobrovoľníkov využívaná vo vysokej miere. Vysoký počet dobrovoľníkov pôsobí aj v oblasti športu a kultúry, tu je ale skôr nízka miera využívania jednotlivých prvkov manažmentu dobrovoľníkov. Možno predpokladať, že miera využívania jednotlivých prvkov prezentuje aj istý štýl riadenia a práce s dobrovoľníkmi. Profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami sa označuje aj ako štýl riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Ako uvádza Pospíšilová (2010), citujúc zahraničných autorov a autorky, v rámci štýlu riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa rozlišujú dva štýly: *programový* a *členský*. Programový štýl je typickejší pre servisné organizácie. Je formálnejší, aktívne získava dobrovoľníkov a dobrovoľníčky aj mimo okruh spolupracovníkov, priateľov a známych, prijíma ich na základe formálnych procedúr, podrobuje ich formálnym školeniam, vykazuje ich činnosti/výsledky a pod. Členský štýl riadenia je viac kolektívny, menej formálny a menej orientovaný na výsledok či efektivitu. Dobrovoľníci a dobrovoľníčky sú získavaní/získavané z radov známych, spolupracovníkov, školenia sú nepovinné a pod. Rochester (in Frič, 2010) nazýva programový štýl riadenia „model dobrovoľníctva ako zamestnanie“ tzv. „workplace model“, pričom dôraz kladie na to, že dobrovoľníctvo je chápané ako činnosť podobná zamestnaniu. Tento model vyhovuje organizáciám, ktoré angažujú dobrovoľníkov a dobrovoľníčky podobne ako platených zamestnancov – aby dodali nejakú službu alebo produkt. Väčšina odborníkov a odborníčok sa zhoduje na tom, že programový štýl riadenia je trendom, ktorý na poli práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v posledných rokoch prevláda. Na základe našich zistení môžeme konštatovať, že tento štýl je na Slovensku typický pre organizácie pôsobiace v oblastiach rozvojová a humanitárna pomoc, dobrovoľníctvo, vzdelávanie a sociálne služby – tie sa vyznačujú vyššou mierou profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Na druhej strane pre organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt a v oblasti športu je typickejší členský štýl riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

Skutočnosťou, ktorá podľa nášho názoru determinuje nástup trendu profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v podmienkach Slovenska, je nedostatočne rozvinutá infraštruktúra dobrovoľníctva, t.j. súbor opatrení a podmienok potrebných pre plný rozvoj dobrovoľníctva. Niektoré z potrebných prvkov infraštruktúry sú na Slovensku rozvinuté len čiastočne a niektoré stále chýbajú.

Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre organizácie sú dôkazom toho, že vďaka nim dokážu organizácie poskytovať kvalitnejšie služby, zlepšovať svoj imidž a zviditeľňovať sa, ale tiež rozširovať svoje poslanie, ciele a aktivity, sieť podporovateľov a darcov. Dobrovoľníci sú pre organizácie zdrojom nápadov, špecifických vedomostí a zručností. Prínosy dobrovoľníkov sú počítované viac v oblastiach ľudskej práce a advokačné aktivity, dobrovoľníctvo a sociálne služby. Pre organizácie s miestnou pôsobnosťou predstavujú dobrovoľníci významný zdroj rozširovania kontaktov a sietí.

Problémové oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami poukazujú na to, že v tejto oblasti sa prejavuje najpálčivejší problém sektora a to je nedostatok financií – tento problém bol aj pri práci s dobrovoľníkmi označený ako najvýznamnejší. Zároveň sa ako problematické ukazujú aj otázky naboru a udržania dobrovoľníkov v organizáciách, či legislatívy a administratívy týkajúcej

sa dobrovoľníctva. Viac ako polovica organizácií tiež reportuje nedostatočné vedomosti a zručnosti pre prácu s dobrovoľníkmi.

Je zrejmé, že oblasť práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v neziskových organizáciách je oblasťou, ktorej bude potrebné v rámci sektora venovať cielenú pozornosť. Nové trendy v dobrovoľníctve totiž kladú vyššie nároky na prácu s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, nakoľko títo prichádzajú do organizácií s čoraz náročnejšími požiadavkami a očakávaniami vo vzťahu k prínosom dobrovoľníctva pre seba, ale aj k efektívnemu využívaniu svojho času či spôsobu prístupu k nim samotným.

9. Sociálne podnikanie z pohľadu neziskových organizácií

Podľa Korimovej (2007) je sociálne podnikanie osobitný druh podnikania prioritne založený na neziskovom princípe netrhovom alebo polotrhovom vzťahom pluralitných poskytovateľov, ktorí pôsobia v oblasti verejného záujmu. Osobitosťou sociálneho podnikania je, že aktéri sociálnej ekonomiky akcentujú princípy verejného záujmu a prostredníctvom sociálneho podnikania prioritne realizujú verejnoprospešné služby.

Cieľom sociálneho podnikania nie je výhradne ekonomická výkonnosť subjektov, i keď je pri dosahovaní cieľov nevyhnutná, ale prínos v oblasti medzitru práce, solidarity, subsidiarity, súdržnosti a rastu kvality života. Podstatným sociálnym cieľom sociálneho podnikania je tvorba nových pracovných príležitostí na trhu práce práve pre znevýhodnené kategórie obyvateľstva, ktoré by bez takejto podnikateľskej intervencie ostali naďalej vylúčené z možnosti uplatniť sa v prísnych podmienkach oficiálnej zamestnanosti. Práve vďaka rozvoju sociálneho podnikania dostávajú uvedené skupiny obyvateľstva šancu na plnohodnotnejšiu podobu prežívania svojich životných osudov. Naznačené ciele sociálnych podnikov upriamujú pozornosť na ľudský faktor v rámci tohto typu podnikania. Ukazujú značnú špecifickosť cieľovej skupiny potenciálnych zamestnancov sociálnych podnikov na jednej strane a zároveň poukazujú na potrebu disponovania rovnako špecifickým manažérskym potenciálom z hľadiska manažmentu takýchto podnikov (Martinkovičová, 2014).

Národná rada Slovenskej republiky dňa 13.3.2018 schválila Zákon o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch, ktorý vytvára komplexnú úpravu sektora sociálnej ekonomiky všeobecne a sociálnych podnikov zvlášť. Vymedzuje dôležité pojmy, ktoré sú kľúčové pre priznanie štatútu registrovaného sociálneho podniku, konkrétne definuje pozitívny sociálny vplyv ako napĺňanie verejného záujmu alebo komunitného záujmu. Napĺňaním verejného záujmu na účely tohto zákona je poskytovanie spoločensky prospešnej služby pre spoločnosť ako celok alebo pre neobmedzený okruh fyzických osôb, poskytovanie spoločensky prospešnej služby znevýhodneným osobám alebo zraniteľným osobám a poskytovanie spoločensky prospešnej služby. Napĺňaním komunitného záujmu na účely tohto zákona je poskytovanie spoločensky prospešnej služby pre skupinu osôb, ktorú je možné ohraničiť a identifikovať podľa územného, členského, záujmového alebo iného objektívneho kritéria, okrem poskytovania spoločensky prospešnej služby znevýhodneným osobám alebo zraniteľným osobám a spoločensky prospešnej služby.

Spoločensky prospešnou službou na účely tohto zákona je:

- a) poskytovanie zdravotnej starostlivosti,
- b) poskytovanie sociálnej pomoci a humanitárna starostlivosť,
- c) tvorba, rozvoj, ochrana, obnova a prezentácia duchovných a kultúrnych hodnôt,
- d) ochrana ľudských práv a základných slobôd,
- e) vzdelávanie, výchova a rozvoj telesnej kultúry,
- f) výskum, vývoj, vedecko-technické služby a informačné služby,
- g) tvorba a ochrana životného prostredia a ochrana zdravia obyvateľstva,
- h) služby na podporu regionálneho rozvoja a zamestnanosti,

- i) zabezpečovanie bývania, správy, údržby a obnovy bytového fondu,
- j) poskytovanie finančných prostriedkov subjektom sociálnej ekonomiky na vykonávanie spoločensky prospešnej služby podľa písmen a) až i).

Už z tohto pohľadu je dôležité analyzovať danú oblasť sociálnej ekonomiky pri poskytovaní služieb MNO (viď otázka 21 Aké je zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti), vzhľadom na prekrytie oblastí – zákon č. 213/1997 Z. z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby vznp. radí medzi všeobecne prospešné služby práve služby menované v bodoch a) – i).

Subjektom sociálnej ekonomiky je **občianske združenie, nadácia, neinvestičný fond, nezisková organizácia**, účelové zariadenie cirkvi, obchodná spoločnosť, družstvo alebo fyzická osoba – podnikateľ, ktorí:

- a) nie sú väčšinovo riadení štátnym orgánom, štátny orgán ich z väčšej časti nefinancuje, nevymenúva ani nevolí štatutárny orgán ani viac ako polovicu jeho členov a nevymenúva ani nevolí viac ako polovicu členov riadiaceho orgánu alebo dozorného orgánu,
- b) vykonávajú hospodársku činnosť alebo nehospodársku činnosť v rámci aktivít sociálnej ekonomiky, a
- c) ak podnikajú alebo vykonávajú inú zárobkovú činnosť podľa osobitných predpisov, nevykonávajú ich výhradne na účely dosiahnutia zisku alebo viac ako 50 % zo zisku po zdanení používajú na dosiahnutie hlavného cieľa, ktorým je dosahovanie merateľného pozitívneho sociálneho vplyvu.

Sociálnym podnikom je subjekt sociálnej ekonomiky, ktorý vykonáva sústavne, samostatne, vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť hospodársku činnosť, ktorého hlavným cieľom je dosahovanie merateľného pozitívneho sociálneho vplyvu, v ktorom k dosahovaniu pozitívneho sociálneho vplyvu prispievajú tovary alebo služby, ktoré vyrába, dodáva, poskytuje alebo distribuuje, alebo k nemu prispieva spôsob ich výroby alebo poskytovania a ktorý, ak

- 1. zo svojej činnosti dosiahne zisk, použije viac ako 50 % zo zisku po zdanení na dosiahnutie hlavného cieľa
- 2. časť zisku rozdeľuje podľa Obchodného zákonníka, rozdeľuje ju podľa postupov a pravidiel, ktoré nenarúšajú hlavný cieľ.

Zároveň sociálny podnik do spravovania svojej hospodárskej činnosti zapája zainteresované osoby.

Zákon č. 112/2018 ďalej rozlišuje sociálny podnik a registrovaný sociálny podnik, ktorý vzniká na základe žiadosti a bol mu priznaný štatút registrovaného podniku. Štatút registrovaného sociálneho podniku je možné priznať subjektom sociálnej ekonomiky v oblastiach: integračný sociálny podnik, sociálny podnik bývania a všeobecný registrovaný sociálny podnik, ak tento dosahuje väčší pozitívny sociálny vplyv ako podnikateľ, ktorý obdobnú činnosť vykonáva na účel dosiahnutia zisku.

Nakoľko oblasť sociálnej ekonomiky a sociálneho podnikania predstavuje pre neziskové organizácie jednu z možností naplňovania ich cieľov, zaujímal nás ich pohľad na túto aktuálnu právnu úpravu. V tejto súvislosti si kladieme výskumné otázky:

Aké sú plány neziskových organizácií v oblasti registrovania sociálnych podnikov?

Aké sú dôvody nezájmu neziskových organizácií o registráciu sociálnych podnikov?

9.1. Plány neziskových organizácií v oblasti registrovania sociálnych podnikov

Touto výskumnou otázkou sme u neziskových organizácií zisťovali, či v kontexte novovzniknutej legislatívy o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch uvažovali alebo uvažujú do budúcnosti o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku.

Tabuľka 9.1 Záujem o získanie štatútu registrovaného podniku

	Frequency	Percent	Valid Percent
Áno	28	3,6	10,5
Nie	238	30,7	89,5
Spolu	266	34,4	100,0
Neviem	53	6,8	
Nedopovedali	454	58,8	
Spolu	508	65,6	
	773	100,0	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z tabuľky 9.1 môžeme vidieť, že len 28 respondentov malo alebo má záujem do budúcnosti registrovať sa ako sociálny podnik, až 238 organizácií uviedlo, že záujem nemá. Až 454 organizácií neodpovedalo a 53 organizácií nevedelo odpovedať (zvolili možnosť neviem). Z tých organizácií, ktoré uviedli neviem alebo nie (spolu 291 organizácií) 267 odpovedalo, prečo sa registrovať nechcú, pričom mohli zvoliť viacero možností, súčet odpovedí je preto viac ako 100%.

9.2. Dôvody nezájmu neziskových organizácií o registráciu sociálnych podnikov

Touto otázkou sme hľadali dôvody, ktoré môžu predstavovať prekážky pre neziskové organizácie registrovať sa ako sociálny podnik. Prehľad je v tabuľke 9.2.

Tabuľka 9.2 Bariéry v registrácii mimovládnych neziskových organizácií ako sociálne podniky

Bariéra	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Nemáme dostatok informácií o tejto možnosti	138	34,0%	51,7%
Vysoká administratívna záťaž	77	19,0%	28,8%
Legislatíva v tejto oblasti je komplikovaná	57	14,0%	21,3%
Absentuje podpora zo strany štátu	35	8,6%	13,1%
Nemáme dobré skúsenosti s podnikaním v minulosti	18	4,4%	6,7%
Iné	81	20,0%	30,3%
Spolu	406	100,0%	152,1%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Zo všetkých 267 organizácií, ktoré sa nechcú registrovať, až v takmer 52 % prípadoch ako dôvod uviedli, že nemajú dostatok informácií o tejto možnosti. Následne 28,8% organizácií odpovedalo, že nemajú záujem registrovať sa ako sociálny podnik kvôli vysokej administratívnej záťaži, 21,3% ako prekážku vníma komplikovanú legislatívu, ďalej 13,1% si myslí, že absentuje podpora zo strany štátu a 6,7% nemá pozitívne skúsenosti s podnikaním.

Z odpovedí 81 respondentov, ktorí uviedli možnosť Iné, boli najčastejšie udané dôvody ako:

- Iné poslanie, či iný charakter aktivít, sociálne podnikanie je mimo zamerania organizácie (*„máme iné poslanie“, „máme iné úlohy a funkcie - nevidíme sa v tom, nie je to naším zameraním“, „charakter našej činnosti nezodpovedá profilácii sociálnych podnikov, naše aktivity sú zamerané iným smerom“ „nevhodné pre našu činnosť“* – uvádzali väčšinou organizácie pre deti a mládež a profesijné združenie *„nevyvíjame systematickú činnosť v danej oblasti, nevidíme to ako prostriedok na dosiahnutie našich cieľov“, „pre prevažne športovú činnosť je to komplikované“*).
- Nezáujem o podnikanie (*„nemáme záujem o podnikanie“, „odpor voči podnikaniu v treťom sektore“ „naša primárna činnosť nie je podnikaním“, „bezpredmetné, nie je to pre nás relevantné“, „nepotrebuje to“*).
- Vyhovujúci status quo, resp. nedostatok ambícií (*„chceme pokračovať v súčasnom systéme fungovania nášho občianskeho združenia“, „vyhovuje nám súčasný stav“, „nemáme ambície“, „neuvažujeme o tom“*).
- Nedostatok kapacít (*„nedostatok času“, „sociálne podnikanie zvažujeme, ale nebol ešte priestor venovať sa tejto téme“, „sme výchovná inštitúcia a už nemáme kapacity na podnikanie, ak chceme udržať kvalitu výchovy“, „nedostatok personálu, nedostatok financií a následne administratívna záťaž“, „nemáme priestory ani reálny podnikateľský plán, ktorý by nás nadchol a pri tej činnosti, ktorú vykonávame sme plne vyťažení“*).
- Nedostatok kompetencií (*„rozhoduje o tom materská organizácia“*).
- Nevhodne nastavená legislatíva (*„Zákon nepodporuje malé organizácie a komunitné aktivity“*).

Tiež sme zaznamenali jednu odpoveď *„podnikanie vykonávame samostatne“*, kde respondent asi neporozumel kontextu sociálneho podnikania, pretože to môže byť vykonávané oddelene od činností MNO. Jedna odpoveď sa zase týkala komplikácie v praxi *„Už teraz je problém nájsť*

účtovníka pre O.Z.“, čím chcel respondent vyjadriť, že pre združenie, ktoré by sa ešte aj venovalo sociálnemu podnikaniu, je komplikované nájsť osobu, ktorá by bola schopná viesť účtovníctvo.

Plány neziskových organizácií v oblasti zakladania sociálnych podnikov sme analyzovali vo vzťahu k nasledovným premenným: s právnou formou, s cieľovou skupinou organizácie, s oblasťou pôsobenia organizácie, s pôsobnosťou organizácie, so sídlom organizácie a s veľkosťou organizácie vyjadrenou počtom zamestnancov. Uvádzame len tie vzťahy, kde sa potvrdila štatisticky významná závislosť.

9.3. Dĺžka pôsobenia organizácií a plány zakladať sociálne podniky

Z hľadiska dĺžky pôsobenia organizácií sme skúmali dve charakteristiky, prvou bol „vek“ organizácie, tzn. kedy organizácia reálne vznikla registráciou. Druhá charakteristika bol počet rokov, ktoré organizácia vykonáva svoje aktivity.

To, koľko rokov reálne organizácia vykonáva aktivity nemá vplyv na to, či neziskové organizácie majú plány registrovať sa ako sociálny podnik. Avšak pre vek organizácie sa potvrdila štatisticky významná závislosť ($p = 0,025$), pričom ide o slabú priamu závislosť (Spearman = 0,138), tzn. čím sú organizácie dlhšie registrované ako niektorá právna forma MNO, tým skôr nemajú záujem o zakladanie sociálneho podniku. Môže to byť spôsobené tým, že „staršie“ organizácie už majú zabehnutý systém aktivít a zdrojov financovania, nemajú teda potrebu získať štatút registrovaného sociálneho podniku.

9.4. Cieľové skupiny organizácií a plány zakladať sociálne podniky

Pri cieľovej skupine organizácie podľa veku ani pre jednu vekovú kategóriu nie je štatisticky významná závislosť, p -hodnota vyšla všade vyššia ako 0,05, tzn. cieľová skupina podľa veku nemá vplyv na to, či neziskové organizácie uvažujú získať štatút registrovaného podniku.

Avšak pri analýze podľa špecifík cieľových skupín vyšli viaceré štatisticky významné závislosti. Plány zakladať sociálne podniky závisia od toho, či cieľová skupina organizácií sú pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím ($p = 0,024$), pričom táto závislosť je slabá nepriama (Spearmanov koeficient = - 0,142), tzn. organizácie venujúce sa tejto cieľovej skupine majú skôr záujem registrovať sa ako sociálne podniky. Podobne to platí aj pre ďalšie cieľové skupiny, konkrétne, ak sa MNO venujú týmto cieľovým skupinám:

- Ľudia bez domova ($p = 0,017$, Spearmanov koeficient = - 0,152);
- Užívatelia drog a drogovu závislé osoby ($p = 0,031$, Spearmanov koeficient = - 0,162);
- Etnické minority ($p = 0,001$, Spearmanov koeficient = - 0,219);
- Ľudia so sociálnym znevýhodnením ($p < 0,001$, Spearmanov koeficient = - 0,311);
- Ohrozené rodiny ($p < 0,001$, Spearmanov koeficient = - 0,388);
- Týrané osoby ($p = 0,001$, Spearmanov koeficient = - 0,216);
- Nezamestnaní ($p < 0,001$, Spearmanov koeficient = - 0,381).

U cieľových skupín, kde je hodnota Spearmanovho korelačného koeficientu vyššia ako 0,2, môžeme povedať, že je táto závislosť stredne silná, tzn. ak sa neziskové organizácie venujú

posledným štyrom menovaným cieľovým skupinám, je tu stredne silná nepriama závislosť a teda tieto organizácie skôr majú záujem registrovať sa ako sociálne podniky.

Početnosť (veľkosť) cieľovej skupiny nemá vplyv na to, či neziskové organizácie uvažujú získať štatút registrovaného podniku ($p = 0,803$).

9.5. Oblasť pôsobenia organizácií a plány zakladať sociálne podniky

Pri analýze plánov neziskových organizácií zakladať sociálne podniky vo vzťahu k primárnej oblasti pôsobenia neziskových organizácií podľa Zákona č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií, sme zistili štatisticky významnú závislosť ($p < 0,001$). Môžeme povedať, že oblasť pôsobenia organizácie stredne silne (Cramer's $V = 0,351$) pôsobí na úvahy organizácie o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku. Plány zakladať sociálne podniky majú významne skôr (AR je väčší ako 2,0) organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti sociálnych služieb. Organizácie pôsobiace v oblasti športu skôr záujem nemajú (AR je -3,3), ako dokumentuje nasledujúca tabuľka. Pri ostatných organizáciách vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia sme nezaznamenali štatisticky významné rozdiely.

Tabuľka 9.3 Záujem o získanie štatútu registrovaného podniku podľa oblasti pôsobenia MNO

Oblasť	Áno	Nie	Spolu
Ľudské práva a advokačné aktivity	4	9	13
Kultúra a duchovné hodnoty	6	38	44
Životné prostredie	0	8	8
Vzdelávanie	6	37	43
Veda, výskum a vývoj	0	4	4
Šport	1	82	83
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	1	1	2
Sociálne služby	10	28	38
Dobrovoľníctvo	0	14	14
Zdravie	0	8	8
Iné	0	9	9
Spolu	28	238	266

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

9.6. Zameranie organizácií a plány zakladať sociálne podniky

Z hľadiska zamerania vzájomnej alebo verejnej prospešnosti organizácií a ich plánov získať štatút registrovaného sociálneho podniku, vyšla p -hodnota 0,033 a teda to, pre koho neziskové organizácie realizujú svoje aktivity, má vplyv na to, či chcú zakladať sociálne podniky. Cramerovo V je v tomto prípade 0,168, tzn. ide o slabú závislosť. V prípade napĺňania komunitného záujmu (poskytovanie služieb pre komunitu ľudí) majú organizácie skôr záujem o zakladanie sociálneho

podniku (AR = 2), v prípade zamerania na poskytovanie služieb len členom (vzájomná prospešnosť) organizácie záujem skôr nemajú (AR = -2,3).

9.7. Ciele organizácií a plány zakladať sociálne podniky

Pri analýze vplyvu cieľov neziskových organizácií na ich plány zakladať sociálne podniky vyšla pre niektoré ciele p-hodnota väčšia ako 0,05 a teda tieto ciele organizácií nemajú vplyv na to, či neziskové organizácie uvažujú získať štatút registrovaného podniku. Pri väčšine cieľov však tieto majú vplyv na plány neziskových organizácií registrovať sa ako sociálny podnik, pričom miera vplyvu je slabá až stredne silná nepriama, tzn. organizácie venujúce sa týmto cieľom majú záujem stať sa registrovaným sociálnym podnikom. Konkrétne ide o tieto ciele:

- Poskytovať služby užívateľom a klientom podľa ich potrieb (p = 0,008, Spearman = -0,161);
- Ovplyvňovať politické a legislatívne rozhodnutia v zmysle požiadaviek našich záujmových skupín (p = 0,010, Spearman = - 0,159);
- Zlepšovať kvalitu života klientov prostredníctvom poskytovania služieb (p = 0,017, Spearman = - 0,147);
- Formulovať politické a ideologické postoje (p = 0,002, Spearman = - 0,192);
- Trvalo zlepšovať, prípadne rozširovať ponuku služieb a činností (p = 0,022, Spearman = - 0,140);
- Rozvíjať ponuku služieb a aktivít na základe prania a potrieb našich záujmových skupín (p = 0,005, Spearman = - 0,172);
- Byť verejným hlasom určitej skupiny a/alebo určitého záujmu (p = 0,003, Spearman = - 0,180);
- Prekonávať bariéry medzi rozdielnymi skupinami ľudí (p = 0,018, Spearman = - 0,145);
- Upozorňovať verejnosť na určité témy (p = 0,009, Spearman = - 0,159);
- Bojovať našimi aktivitami proti sociálnemu vylúčeniu (p < 0,001, Spearman = - 0,229);
- Poskytovať služby ľuďom, ktorí za ne nemôžu ponúknuť žiadnu náklady pokrývajúcu protislužbu (p = 0,004, Spearman = - 0,178);
- Budovanie dôvery medzi ľuďmi pochádzajúcimi z rozdielných prostredí (p = 0,008, Spearman = - 0,163);
- Usilovať o zmenu politického/ideologického prostredia (p = 0,003, Spearman = - 0,179);
- Ponúkať individuálnu pomoc našim cieľovým skupinám (p = 0,000, Spearman = - 0,250).

9.8. Poskytované služby a plány zakladať sociálne podniky

To, aké služby neziskové organizácie poskytujú v zásade nemalo vplyv na záujem neziskových organizácií získať štatút sociálneho podniku. Len v niektorých oblastiach poskytovaných služieb aktivity, ktoré realizujú pracovníci v organizácii, mali vplyv na plány neziskových organizácií registrovať sa ako sociálny podnik, pričom miera vplyvu je slabá nepriama, tzn. organizácie venujúce sa týmto cieľom majú skôr záujem stať sa registrovaným sociálnym podnikom. Jedná sa o tieto poskytované služby:

- Poskytovanie sociálnych služieb (p = 0,035, Spearman = - 0,130);
- Výskum a vývoj (p = 0,015, Spearman = - 0,149);
- Publikačná činnosť (p = 0,010, Spearman = - 0,157);

- Lobovanie ($p = 0,017$, Spearman = - 0,146);
- Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí ($p < 0,001$, Spearman = - 0,215) – tu je závislosť stredne silná;
- Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov ($p = 0,006$, Spearman = - 0,168);
- Riadenie dobrovoľníkov ($p = 0,014$, Spearman = - 0,151);
- Riadenie platených pracovníkov ($p = 0,004$, Spearman = - 0,176);
- Poskytovanie poradenstva a informácií ($p = 0,018$, Spearman = - 0,145);
- Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni ($p = 0,020$, Spearman = - 0,143).

9.9. Motívy vzniku a plány zakladať sociálne podniky

V dotazníku sme skúmali 9 možných motívov, ktoré mali zakladatelia pre vznik neziskových organizácií (desiata možnosť bola „iné“, ktorú však nikto z respondentov neoznačil). Z týchto deviatich motívov sa v štyroch prípadoch preukázal vplyv na plány neziskových organizácií registrovať sa ako sociálny podnik, pričom miera vplyvu je slabá nepriama, tzn. organizácie založené s týmto motívom majú skôr záujem stať sa registrovaným sociálnym podnikom. Konkrétne ide o tieto motívy:

- Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...) alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, preto sme vznikli ($p = 0,013$, Spearman = - 0,152).
- Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli ($p = 0,005$, Spearman = - 0,172)
- Vnímali sme, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli ($p = 0,006$, Spearman = - 0,167)
- **Založili sme našu organizáciu ako atypickú formu podnikania – nechceli sme vyslovene podnikať ani zakladať sociálny podnik, ale činnosti, ktoré robíme sú všeobecne prospešné ($p = 0,009$, Spearman = - 0,160)**

Na základe poslednej uvedenej motivácie sa tak potvrdil predpoklad, že organizácie, kde motivácia vzniku bolo založiť neziskovú organizáciu ako atypickú formu podnikania, majú väčší záujem o získanie štatútu registrovaného sociálneho podniku.

9.10. Vykonávanie hospodárskej činnosti a plány zakladať sociálne podniky

Pre potreby vyhodnotenie predpoklad, že neziskové organizácie, ktoré sa venujú aj vedľajšej (hospodárskej) činnosti, majú skôr záujem o založenie sociálneho podniku, sme upravili premenné v otázke 54 o príjmoch neziskových organizácií. Ak organizácia mala pre akúkoľvek

položku príjmov, resp. výnosov z vedľajšej činnosti hodnotu väčšiu ako 0, použili sme kód 1, ktorý znamená áno, organizácia má vedľajšiu/hospodársku činnosť. Ak mala organizácia vo všetkých stĺpcoch hodnotu 0, potom sme použili kód 0 - organizácia nemá hospodársku činnosť. Ak boli bunky prázdne, potom organizácia nevyplnila údaje, ostali missing values.

Tabuľka 9.4 Záujem o získanie štatútu registrovaného podniku podľa toho, či MNO vykonáva hospodársku činnosť

			V kontexte novovzniknutej legislatívy (v roku 2018) o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch uvažovali ste, alebo uvažujete o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku?	Má organizácia vedľajšiu činnosť?
Spearman's rho	V kontexte novovzniknutej legislatívy (v roku 2018) o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch uvažovali ste, alebo uvažujete o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku?	Correlation Coefficient	1,000	-,269**
		Sig. (2-tailed)		0,001
		N	266	155
	Má organizácia vedľajšiu činnosť?	Correlation Coefficient	-,269**	1,000
		Sig. (2-tailed)	0,001	
		N	155	207

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Na základe tabuľky 9.4 môžeme povedať, že je tu stredne významná závislosť, ak organizácia vykonáva vedľajšiu/hospodársku činnosť, skôr má záujem o registráciu (p-hodnota = 0,001, Spearman = - 0,269).

Diskusia

Analýza plánov neziskových organizácií v oblasti zakladania sociálnych podnikov potvrdila nízky záujem o túto oblasť, len 3,6 % organizácií malo alebo má záujem do budúcnosti registrovať sa ako sociálny podnik. Tento fakt sa prejavuje aj v Registri sociálnych podnikov, ktorý vedie Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. K júlu 2020 bolo v Registri 165 registrovaných sociálnych podnikov, z toho len 5 malo právnu formu mimovládnej neziskovej organizácie (3 občianske združenia a 2 neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby), čo predstavuje 3 %.

Ak porovnáme situáciu pre zavedením zákona č. 112/2018 o sociálnej ekonomike a sociálnom podnikaní, tak publikácia Vacekovej a Murray Svidroňovej (2016) uvádza, že zo 44 aktívnych sociálnych podnikov iba 4 mali právnu formu MNO (1 občianske združenie, 3 neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby), čo bolo 9 %. Z uvedeného vyplýva, že

u mimovládnych neziskových organizácií nový zákon nezvýšil záujem o sociálne podnikanie, skôr naopak.

Sociálne podnikanie si neziskové organizácie spájajú s mnohými prekážkami, pričom najčastejšie ide o nedostatok informácií o tejto možnosti (51,7%), vysokú administratívnu záťaž (28,8%) komplikovanú legislatívu (21,3%), nedostatočnú podporu zo strany štátu (13,1%) a 6,7% nemá pozitívne skúsenosti s podnikaním. V rámci možnosti iné rezonovali bariéry, resp. dôvody nezájmu zakladať sociálny podnik ako nedostatok kapacít, nezáujem o podnikanie, nesúlad so zámerom organizácie, nedostatok ambícií či kompetencií. Tieto prekážky do veľkej miery reflektujú aj zistenia výskumnej správy autoriek Brozmanová Gregorová & Murray Svidroňová (2020), kde rozhovormi s kľúčovými aktérmi sociálnej ekonomiky identifikovali hlavné problémy v oblasti sociálneho podnikania ako nedostatočne implementované finančné nástroje na podporu sociálneho podnikania; chýbajúce ľudské kapacity v oblasti sociálneho podnikania; absentujúce komplexné vzdelávanie v oblasti sociálneho podnikania a nedostatočná informovanosť ľudí v tejto oblasti.

Medzi plánmi neziskových organizácií v oblasti zakladania sociálnych podnikov a právnou formou nie je štatisticky významná závislosť ($p = 0,225$), tzn. právna forma nemá vplyv na to, či nezisková organizácia uvažuje získať štatút registrovaného podniku. Taktiež sídlo organizácie, veľkosť vyjadrená počtom zamestnancov ani pôsobnosť organizácie podľa veľkosti územia ani podľa krajov nemá vplyv na to, či neziskové organizácie uvažujú získať štatút registrovaného podniku, p -hodnota bola pre všetky oblasti vyššia ako 0,05.

Analýza vo vzťahu k ďalším premenným preukázala štatisticky významnú závislosť. Konkrétne podľa veku organizácie o zakladanie sociálneho podniku majú skôr záujem mladšie organizácie (čím je organizácia staršia, tým menší záujem registrovať sa ako sociálny podnik). Pri cieľovej skupine organizácie podľa veku ani pre jednu vekovú kategóriu nie je štatisticky významná závislosť, p -hodnota vyšla všade vyššia ako 0,05, tzn. cieľová skupina podľa veku nemá vplyv na to, či neziskových organizácií uvažujú získať štatút registrovaného podniku. Avšak pri analýze podľa špecifik cieľových skupín vyšli viaceré štatisticky významné závislosti, a to pre skupiny ľudia bez domova, užívatelia drog a drogovu závislé osoby, etnické minority, ľudia so sociálnym znevýhodnením, ohrozené rodiny, týrané osoby a nezamestnaní. Podľa oblasti pôsobenia plány zakladať sociálne podniky majú významne skôr (AR je väčší ako 2,0) organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti sociálnych služieb. Organizácie pôsobiace v oblasti športu skôr záujem nemajú (AR je -3,3). Z hľadiska zamerania vzájomnej alebo verejnej prospešnosti organizácií a ich plánov získať štatút registrovaného sociálneho podniku, môžeme zhodnotiť, že v prípade napĺňania komunitného záujmu (poskytovanie služieb pre komunitu ľudí) majú organizácie skôr záujem o zakladanie sociálneho podniku (AR = 2), v prípade zamerania na poskytovanie služieb len členom (vzájomná prospešnosť) organizácie záujem skôr nemajú (AR = -2,3). Pri analýze vplyvu cieľov neziskové organizácie na ich plány zakladať sociálne podniky, tieto väčšinou majú vplyv na to, či sa organizácie chce registrovať ako sociálny podnik. To, aké služby neziskové organizácie poskytujú v zásade nemalo vplyv na záujem neziskových organizácií získať štatút sociálneho podniku. Len v niektorých oblastiach poskytovaných služieb aktivity, ktoré realizujú pracovníci v organizácii mali vplyv na plány registrovať sa ako sociálny podnik. Z týchto

deviatich motívov vzniku neziskových organizácií sa v štyroch prípadoch preukázal vplyv na plány organizácií registrovať sa ako sociálny podnik, tzn. organizácie založené s na základe daných štyroch motívov majú skôr záujem stať sa registrovaným sociálnym podnikom. Zaujímavý v kontexte sociálneho podnikania je najmä motív „Založili sme našu organizáciu ako atypickú formu podnikania – nechceli sme vyslovene podnikáť ani zakladať sociálny podnik, ale činnosti, ktoré robíme sú všeobecne prospešné“, kde sa potvrdil predpoklad, že organizácie, kde motivácia vzniku bolo založiť MNO ako atypickú formu podnikania, majú väčší záujem o získanie štatútu registrovaného sociálneho podniku. Taktiež, ak organizácia vykonáva v súčasnosti vedľajšiu/hospodársku činnosť, skôr má záujem o registrovanie sa ako sociálny podnik.

10. Priestorové zabezpečenie aktivít neziskových organizácií

Vychádzajúc zo štúdie Velšica a Pinterovej (2008), niektoré poznatky z praxe neziskových organizácií na Slovensku poukazujú na fakt, že mnohé z nich nemajú pre svoju prácu a činnosť vlastné priestory a problém priestorov riešia nielen prenájmom, ale nezriedka používajú aj svoje domáce priestory. Autori tento fakt skúmali s ohľadom na informatizáciu neziskových organizácií, pretože práve domáca práca je významný faktor determinujúci využívanie modernej IKT. Podľa prieskumu z roku 2008⁷ vlastné priestory má iba 12% neziskových organizácií, v prenájme je až 65% a zostávajúca štvrtina (23%) deklaruje, že ich pracovníci pracujú doma. V našej analýze sme sa preto zamerali na to, aké je priestorové zabezpečenie neziskových organizácií. Prehľad odpovedí je v tabuľke 10.1.

Tabuľka 50.1 Priestorové zabezpečenie v neziskových organizáciách

	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Prenajaté priestory za komerčné nájomné	97	18,5%	28,5%
Bezplatne od inak prepojenej osoby	64	12,2%	18,8%
Vlastné priestory	63	12,0%	18,5%
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa	56	10,7%	16,5%
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby	52	9,9%	15,3%
Bezplatne v priestoroch zriaďovateľa	51	9,7%	15,0%
Nemáme žiadne priestory, ale potrebovali by sme ich pre realizáciu našich aktivít	39	7,4%	11,5%
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od objednávateľa aktivít	25	4,8%	7,4%
Nemáme žiadne priestory a ani to nie je pre naše aktivity potrebné	30	5,7%	8,8%
Bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít	28	5,3%	8,2%
Iné	19	3,6%	5,6%
Spolu	524	100,0%	154,1%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najčastejšie majú neziskové organizácie prenajaté priestory za nájomné, ktorého výška je bežná na trhu (28,5%), takmer zhodne majú buď priestory bezplatne alebo vlastné priestory. V rámci možnosti iné respondenti uvádzali najčastejšie bezplatné priestory od subjektov verejného sektora ako mestský úrad, verejná knižnica či kultúrny dom, resp. školy a v jednom prípade aj fakulta univerzity, na ktorej asociácia pôsobí. Ďalej sa vyskytovali možnosti, kedy organizácie platia nájomné, ale len v podobe spotreby energií a údržby objektu a priestorov, prípadne mali prenajaté priestory od mestských častí za žiadne alebo minimálne nájomné. Respondenti tiež uvádzali, že využívajú kultúrne stánky, ale tiež verejné priestranstvá a aktivity vykonávajú „v teréne“. Za zmienku stoja dve atypické odpovede:

⁷ Výberová vzorka sa skladala zo 400 reprezentantov neziskových organizácií. V prieskume sa nezohľadňovalo, či ide o pracovníkov na plný alebo čiastočný úväzok, na živnosť či dobrovoľne pracujúcich bez nároku na mzdu. Účelom bolo identifikovať osoby zabezpečujúce chod a činnosť organizácie.

- Naša chránená dielňa získala sociálny úver zo SLSP, ešte ho splácame – respondent teda zrejme spláca úver za vlastné priestory.
- Činnosť realizujeme v nevyhovujúcich priestoroch - v prenajatom železničnom vozni - bez stáleho zdroja elektriny, vody, sociálneho zázemia. Nemáme k dispozícii reprezentatívne priestory, v ktorých by sme verejne prezentovali vlastnú činnosť.

11,5% organizácií nemá priestory, ale potrebovali by ich pre svoju činnosť.

V ďalšej analýze sme sa zamerali na zisťovanie, či súvisí priestorové zabezpečenie s právnou formou, s oblasťou pôsobenia organizácie a so sídlom organizácie.

10.1. Priestorové zabezpečenie neziskových organizácií a právna forma

Ako bolo uvedené vyššie, pre všetkých 11 možností boli vzájomne vzťahy s právnou formou testované ako 11 samostatných otázok. Postupne interpretujeme tie výstupy, kde bola potvrdená štatistická súvislosť.

Právna forma má štatisticky významný vplyv na to, či organizácia má **vlastné priestory** ($p = 0,003$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,225$). Konkrétne, pri právnej forme občianske združenie sú vlastné priestory významne menej časté ($AR = -3,0$), naopak, vlastné priestory majú významne skôr nadácie ($AR = 2,5$) a neinvestičné fondy ($AR = 2,9$).

Právna forma ďalej vplýva na to, či organizácia má **prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby** (nie od zriaďovateľa ani od objednávateľa aktivít). Pri tomto prenájme je p -hodnota 0,044 a závislosť je len slabá (Cramerovo $V = 0,185$). Významne častejšie majú takýto typ prenájmu len neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby ($AR = 3,1$).

To, či má organizácia prenájaté priestory za komerčné nájomné, prenájaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa alebo objednávateľa aktivít, priestory zadarmo od zriaďovateľa, objednávateľa aktivít alebo inak prepojenej osoby alebo nemá žiadne priestory nesúvisí s právnou formou organizácie (p -hodnota bola pre všetky prípady vyššia ako 0,05).

10.2. Priestorové zabezpečenie neziskových organizácií a oblasť pôsobenia

Oblasť pôsobenia má štatisticky významný vplyv na to, či organizácie majú **prenajaté priestory za komerčné nájomné** ($p = 0,014$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,256$). Významne menej často majú priestory za komerčné nájomné organizácie, ktorých hlavná činnosť je v oblasti kultúra a duchovné hodnoty ($AR = -3,1$). Naopak, významne častejšie majú takto prenájaté priestory organizácie, ktoré ako hlavnú oblasť zvolili možnosť iné ($AR = 2,8$).

Štatisticky významná súvislosť je aj medzi oblasťou pôsobenia a tým, či neziskové organizácie majú **prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby** ($p = 0,009$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,269$). Významne menej často majú takto prenájaté priestory organizácie, ktoré pôsobia v oblasti športu ($AR = -3,0$). Naproti tomu, významne

častejšie majú prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby tie organizácie, ktoré uviedli, že ich hlavná činnosť je v oblastiach vzdelávania (AR = 2,5) a zdravie (adjusted residual = 3,0).

To, či majú organizácie **bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít**, závisí od oblasti pôsobenia ($p = 0,004$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,266$). Konkrétne, významne častejšie je to u organizácií, ktoré pôsobia v oblasti vzdelávania (AR = 3,1) významne menej často je to u neziskových organizácií, ktorých hlavná oblasť pôsobenia je šport (AR = -3,2).

Aj v prípade priestorov, ktoré majú organizácie **bezplatne od inak prepojenej osoby**, sa preukázal štatisticky významný vplyv ($p = 0,016$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,262$). Významne častejšie sledujeme tento typ priestorového zabezpečenia u neziskových organizácií, ktorých hlavná oblasť pôsobenia je vzdelávanie (AR = 2,8).

Oblasť pôsobenie neziskových organizácie nemá vplyv na to, či organizácie majú vlastné priestory, prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa alebo objednávateľa aktivít, bezplatné priestory od zriaďovateľa, žiadne priestory alebo respondenti uviedli možnosť iné.

10.3. Priestorové zabezpečenie neziskových organizácií a sídlo organizácie

To, či organizácia má sídlo v meste alebo na vidieku, nemá vplyv na to, či organizácia má **vlastné priestory**, rovnako to nezávisí ani od jej sídla podľa krajov.

Sídlo podľa kraja nemá vplyv na to, či neziskové majú sídlo v **prenajatých priestoroch za komerčné nájomné**, ale pri sídle v meste/na vidieku sa prejavila štatisticky významná závislosť ($p = 0,047$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,139$). Významne častejšie sledujeme tento typ priestorového zabezpečenia u neziskových organizácií, ktoré majú sídlo v meste (AR = 2,5).

Sídlo podľa kraja, ani podľa toho, či neziskové organizácie sídlia v meste alebo na vidieku, nemá vplyv na to, či organizácie majú priestory za **zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa alebo objednávateľa aktivít**. Sídlo podľa kraja nemá vplyv ani na **prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby**, ale to, či organizácia sídli v meste alebo na vidieku má štatisticky významný vplyv na tento typ priestorového zabezpečenia ($p = 0,018$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,148$). Významne častejšie sledujeme tento typ priestorového zabezpečenia u neziskových organizácií, ktoré sídlia na vidieku (AR = 2,6).

Sídlo organizácie podľa kraja ani podľa toho, či je v meste alebo na vidieku, nemá vplyv na to, či má organizácia priestory bezplatne (od zriaďovateľa, objednávateľa aktivít alebo od inak prepojenej osoby), nemá priestory alebo respondenti uviedli možnosť iné.

Diskusia

Porovnaním výsledkov výskumu so štúdiou od Velšica a Pintérovej zisťujeme, že podobne ako v roku 2008, aj v roku 2018 malo vlastné priestory len 12% neziskových organizácií. Prenajaté priestory malo 44% neziskových organizácií zapojených do výskumu a bezplatne mohlo priestory využívať 27 % organizácií. V roku 2008 malo prenajaté priestory 65 % organizácií, z tohto pohľadu môžeme konštatovať istý posun, že organizáciám sa darí získavať priestory aj bezplatne.

11. Webové a on-line prezentácie využívané neziskovými organizáciami

Využívanie moderných informačných technológií (e-mailu, internetu, informačných databáz a pod.) sa pre každodennú prácu stáva čím ďalej tým viac bežnou nutnosťou. Jedná sa ako o komerčné firmy či vzdelávacie inštitúcie, tak aj o neziskové organizácie. Hendikepom neziskových organizácií je však horšie a často problematické zaistenie ich prevádzky. Starosti so zháňaním finančným prostriedkov na ich hlavné projekty často odsúvajú do pozadia starosti o vývoj a stabilitu organizácie ako takej. Nezostávajú prostriedky na vzdelávanie pracovníkov ani na „držanie kroku a tempa“ s modernými informačno-komunikačnými technológiami (IKT). Odkladanie riešenia takýchto základných článkov stratégie rozvoja organizácie spätne znižuje úspešnosť fundraisingových aktivít (Cihlářová, 2003).

Velšic a Pinterová (2008) kladú dôraz pri zavádzaní informatizácie do mimovládnych organizácií na oblasť finančných prostriedkov, od ktorých závisí úroveň IKT. Podľa nich v pozadí celej problematiky informatizácie, od technického vybavenia cez elektronické služby až po ľudské zdroje, stojí otázka financií. Nie náhodou je informatizácia o krok vpredu najmä vo väčších organizáciách – nielen tých s rozsiahlejšou štruktúrou, počtom pracovníkov, ale najmä rozpočtom. Na rozdiel od štátnych organizácií, ktoré majú financie na informatizáciu pridelené zo štátneho rozpočtu, eurofondov (viď napr. projekt OPIS – Operačný program informatizácia spoločnosti zameraný na informatizáciu verejnej správy na Slovensku), či od korporátneho sektora, ktorý ju financuje z vlastnej komerčnej činnosti, sú mimovládne organizácie odkázané v prevažnej miere na vonkajšie zdroje.

Napriek tomu, že mnohé štatistické údaje a analýzy sú často sektorovo orientované (napr. Európska komisia pravidelne monitoruje stav vo verejnej správe, zdravotníctve, biznis sektore, v bežnej populácii atď.), prakticky nikde nenájdeme zmienku o úrovni informatizácie v mimovládnom neziskovom sektore. Elementárne údaje, ako je internetové pripojenie, webová stránka, používanie internetu a elektronickej pošty, poskytovanie elektronických služieb a pod. v prostredí mimovládnych organizácií nesleduje ani štatistika v SR (Velšic a Pinterová, 2008).

I keď mnohé informácie o neziskových organizáciách (názov, adresa, telefón, fax, bankové spojenie, a pod.) možno nájsť v rôznych databázach a registroch, iba v niektorých prípadoch nájdeme aj údaje o elektronických formách komunikácie ako je web stránka alebo e-mailová adresa. Neexistuje žiadna relevantná štatistika o informačných technológiách v treťom sektore. Spomínaná štúdia Velšica a Pinterovej z roku 2008 identifikovala celkovo 16% neziskových organizácie, ktoré malo web stránky a internetové portály. Zvyšných 84% organizácií vlastné web stránky či portál vôbec nemalo. Toto komunikačné rozhranie je pritom z inštitucionálneho hľadiska kľúčové, pretože poskytuje nielen priestor na všeobecnú prezentáciu vlastných aktivít a misie neziskových organizácií, ale aj priestor na konkrétne výsledky/produkty ich činnosti, rôzne služby, priestor pre vyjadrenie názorov a vzájomnú komunikáciu (napr. chat, diskusné fóra a skupiny, blogy, elektronické hlasovania, dotazníky, petície), priestor na organizovanie aktivít, kampaní, lobing, advokačnú činnosť atď.

V celospoločenskom meradle sa stala dominantnou formou komunikácie jej elektronická forma. V každodennom živote sa čoraz častejšie stretávame s mobilnou komunikáciou, internetom, elektronickou poštou a rôznymi inými elektronickými službami. Preto sme u neziskových organizácií zisťovali, aké formy on-line prezentácie využívajú. Prehľad odpovedí je v tabuľke 11.1.

Tabuľka 11.1 Formy on-line prezentácie neziskových organizácií

Formy prezentácií	Frequency	Percent	Valid Percent
Vlastná webová stránka aj Facebook (prípadne iné sociálne siete)	185	23,9	54,4
Len vlastná webová stránku	65	8,4	19,1
Len vlastný Facebook	36	4,7	10,6
Nemajú webovú stránku ani Facebook či iný on-line profil	33	4,3	9,7
Webová stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa, ale vlastný Facebook (prípadne iné sociálne siete)	6	0,8	1,8
Len webová stránka pridružená pod stránku zriaďovateľa	3	0,4	0,9
Iné	12	1,6	3,5
Odpovedali	340	43,9	100
Neodpovedali	433	56,1	
Spolu	773	100	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka 54,4% organizácií má vlastnú webovú stránku aj Facebook, prípadne iné sociálne siete, 19,1% má len vlastnú webovú stránku a 10,6% len vlastný facebook. Žiadnu web stránku, Facebook alebo iný on-line profil nemá len 9,7% neziskových organizácií. V rámci možnosti iné 12 respondenti uvádzali najčastejšie webová stránka pridružená k stránke spolupracujúcej organizácie či partnerovi (4 respondenti), ale tiež po jednej odpovedi boli uvedené napr.: máme Facebook a blog, máme dve vlastné webové stránky aj Facebook, máme všetko, aj web, aj sociálne siete. Viacerí respondenti uviedli pod iné možnosti, ktoré zrejme prehliadli v ponuke, išlo o odpovede typu máme len Facebook či údaje zverejňujeme na stránke zriaďovateľa.

Na základe odpovedí respondentov sme analyzovali nasledovné vzťahy, či súvisí on-line prezentácia s právnou formou, s cieľovou skupinou organizácie, s oblasťou pôsobenia organizácie, s pôsobnosťou organizácie, so sídlom organizácie, s ďalšími oblasťami, ktoré postupne uvádzame.

Medzi tým, akú formu on-line prezentácie majú neziskové organizácie a právnou formou nie je štatisticky významná závislosť ($p = 0,171$), tzn. právna forma nemá vplyv na to, či a ako sa neziskové organizácie prezentujú on-line (web, sociálne siete a pod.). Taktiež oblasť pôsobenia, zamerania organizácie z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti nemá vplyv na to, či

a ako sa neziskové organizácie prezentujú v on-line prostredí, p-hodnota bola pre všetky oblasti vyššia ako 0,05.

11.1. Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a cieľové skupiny organizácií

Pri cieľovej skupine organizácie podľa veku vyšla štatisticky významná závislosť pre dve skupiny, a to deti 0 – 6 rokov (p-hodnota = 0,003, Cramerovo V = 0,247) a seniori nad 50 rokov (p-hodnota = 0,038, Cramerovo V = 0,199), pričom na základe hodnôt Cramerovho V je táto závislosť slabá. Pri cieľovej skupine detí 0 – 6 rokov neziskové organizácie majú významne viac webovú stránku aj Facebook, prípadne iné sociálne siete (AR = 2,2), resp. majú webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa (AR = 2,9). Naopak, významnej menej majú tieto neziskové organizácie len vlastnú webovú stránku (AR = - 2,1). V prípade cieľovej skupiny seniorov 50 a viac rokov majú významne častejšie neziskové organizácie zriadenú len vlastnú webovú stránku (AR = 2,0), naopak významne menej často majú organizácie venujúce sa tejto cieľovej skupine len vlastný Facebook (AR = - 2,4).

Pri analýze podľa špecifik cieľových skupín vyšli len jedna štatisticky významná závislosť. To, akou formou sa neziskové organizácie prezentujú on-line, závisí od toho, či cieľová skupina organizácií sú zvieratá (p-hodnota = 0,047), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo V = 0,202) a významnej častejšie majú tieto organizácie len vlastný Facebook (AR = 3,0).

Početnosť (veľkosť) cieľovej skupiny nemá vplyv na to, či a ako sa neziskové organizácie prezentujú on-line (p-hodnota = 0,474).

11.2. Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a pôsobnosť organizácie

Podľa veľkosti územia, na ktorom neziskové organizácie pôsobia, sa potvrdila štatisticky významná závislosť (p = 0,003), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo V = 0,173). Konkrétne, neziskové organizácie pôsobiace na komunitnej úrovni (vybraná časť obce) významne častejšie nemajú webovú stránku ani Facebook či iný on-line profil (AR = 3,0). U organizácií, ktoré pôsobia na miestnej úrovni (obec, resp. okres) sa prejavilo, že skôr majú len webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa (AR = 2,7) alebo majú len vlastný Facebook (AR = 3,7). Naopak, významne menej často majú tieto organizácie vlastnú webovú stránku aj Facebook či iné sociálne siete (AR = -2,2). Organizácie, ktoré majú celoslovenskú pôsobnosť, významne menej často majú len vlastný Facebook (AR = -2,6). Organizácie pôsobiace globálne zase významne častejšie majú webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa, alebo vlastný Facebook resp. iné sociálne siete (AR = 2,0). Pri ostatných organizáciách vo vzťahu k ich pôsobnosti podľa veľkosti územia sme nezaznamenali štatisticky významné rozdiely.

11.3. Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a sídlo organizácie

Analýzou vzťahu medzi sídlom organizácie a tým, či a ako sa neziskové organizácie prezentujú v on-line priestore, sa potvrdila štatisticky významná závislosť, tzn. to, či organizácie majú sídlo

v meste alebo na vidieku má vplyv na prezentáciu organizácií on-line ($p = 0,001$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,201$). Významne častejšie majú organizácie webovú stránku a zároveň aj Facebook či iné sociálne siete so sídlom v meste ($AR = 3,2$), naopak, organizácie so sídlom na vidieku majú súčasne tieto druhy prezentácie výrazne menej ($AR = - 4,5$), no významne častejšie majú len vlastný Facebook ($AR = 2,8$). Organizácie so sídlom v meste majú zase významne menej často webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa ($AR = - 2,0$).

11.4. Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a dĺžka pôsobenia organizácií

Z hľadiska dĺžky pôsobenia organizácií sme skúmali dve charakteristiky, prvou bol „vek“ organizácie, tzn. kedy organizácia reálne vznikla registráciou. Druhá charakteristika bol počet rokov, ktoré organizácia vykonáva svoje aktivity. Obe charakteristiky majú vplyv na to, či a ako sa MNO prezentujú on-line. Pre vek organizácie sa potvrdila štatisticky významná závislosť (p -hodnota = $0,021$), pričom ide o stredne silnú závislosť (Cramerovo $V = 0,411$). To, koľko rokov reálne organizácia vykonáva aktivity, má taktiež stredne silnú závislosť (Cramerovo $V = 0,449$), pričom p -hodnota bola $0,020$. Môžeme tak konštatovať, že „staršie“ organizácie majú skôr vytvorené rôzne formy prezentácie on-line.

Diskusia

Odhliadnuc od štúdie Velšica a Pinterove z roku 2008, oblasti informatizácie neziskových organizácií nie je venovaná veľká pozornosť. Porovnávať výsledky nášho výskumu s uvedenou štúdiou je pri dnešnom rýchlom technologickom pokroku irelevantné.

V roku 2016 bola spracovaná diplomová práca s názvom „Využívanie informačných technológií v mimovládnych organizáciách na Slovensku“, ktorej výstupy však nie sú reprezentatívne, práca skúmala len MNO so sídlom v Bratislavskom (48 respondentov) a Banskobystrickom kraji (41 respondentov). Sumár výsledkov je v nasledujúcej tabuľke, zahrňuje aj oblasť webových stránok.

12. Reprezentanti občianskej spoločnosti z pohľadu neziskových organizácií

Aj keď kvalitatívne zisťovanie vo vzťahu k aktérom občianskej spoločnosti je súčasťou druhej časti výskumu, v tejto časti výskumu sme sa zamerali na pohľad neziskových organizácií na zástupcov reprezentujúcich občiansku spoločnosť a na hodnotenie prínosu konkrétnych aktérov pre rozvoj občianskej spoločnosti. V tejto časti výskumu sme si kládli výskumné otázky:

- **Ktoré inštitúcie a osoby pokladajú neziskové organizácie za zástupcov reprezentujúcich občiansku spoločnosť?**
- **Ako neziskové organizácie hodnotia prínos jednotlivých subjektov pre rozvoj občianskej spoločnosti.**

Na otázku ohľadne zástupcov reprezentujúcich občiansku spoločnosť z pohľadu neziskových organizácií nám formou voľnej odpovede odpovedalo 773 zapojených neziskových organizácií. Po vytriedení odpovedí vzišlo spolu 137 rôznych návrhov reprezentantov občianskej spoločnosti. Návrhov sme ďalej rozdelili do piatich kategórií. Prehľad najčastejších odpovedí v jednotlivých kategóriách sa nachádza v tabuľke 12.1.

Tabuľka 12.1 Reprezentanti občianskej spoločnosti z pohľadu neziskových organizácií

Kategória reprezentantov	Reprezentanti občianskej spoločnosti	Počet návrhov
Mimovládne organizácie	<i>Via Iuris</i>	11
	<i>PDCS</i>	11
	Pontis	6
	Za slušné Slovensko	5
	OSF (Nadácia otvorenej spoločnosti)	5
	Transparency International	4
	Komisia mimovládnych neziskových organizácií pri Rade vlády	3
	Rada mládeže	4
	Platforma dobrovoľníckych centier	3
	Dobrý anjel	2
	Ekopolis	2
Jednotlivci z prostredia mimovládnych organizácií	<i>Marcel David Zajac</i>	5
	Martin Bútora	4
	Anna Ghannamová	2
	Boris Strečanský	2
	Pavol Demeš	2
	Zorka Bútorová	2
	Zuzana Wienk	2
Štátne inštitúcie a ich predstavitelia	<i>Splnomocnenec vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti (M. Giertl)</i>	33
	<i>Prezident / prezidentka SR</i>	10
	Ministerstvo vnútra	5
	Ministerstvo školstva	3
	Mesto, mestský úrad, obecný úrad	3
	Ministerstvo práce	2
Iné subjekty	Škola	2
Nikto (žiadna odpoveď, neviem a pod)		565

N = 773

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Prví traja najčastejšie spomenutí reprezentanti občianskej spoločnosti v našom výskumnom súbore neziskových organizácií sú splnomocnenec vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti (Martin Giertl), ktorý získal najviac - 33 hlasov, ďalej Via Iuris a PDCS zhodne po 11 hlasov. Dvojcifernú hodnotu dosiahol aj prezident / prezidentka SR (10 hlasov). Spomedzi jednotlivcov z prostredia neziskových organizácií bol najčastejšie spomínaný s počtom hlasov 5 Marcel David Zajac. 565 zástupcov neziskových organizácií neuviedlo nikoho, prípadne napísali nikto, žiaden predstaviteľ na Slovensku nie je a pod.

Najpočetnejšou kategóriou reprezentantov občianskej spoločnosti bola kategória Mimovládne kategórie (spolu išlo o 76 reprezentantov – medzi najznámejších patria napr. Transparency International, Komisia mimovládnych neziskových organizácií pri RV, Rada mládeže, Platforma DC, Dobrý anjel, Ekopolis, Amnesty International, Greenpeace, Centrum komunitného organizovania, Karpatská nadácia a.i.) Druhou najpočetnejšou kategóriou boli jednotlivci z prostredia MNO (spomenutí boli napr. Martin Bútora, Anna Ghannamová, Boris Strečanský, Pavol Demeš, Zorka Bútorová, Zuzana Wienk, Anton Srholec a i.).

Druhá otázka bola zameraná na zistenie vnímaného prínosu jednotlivých subjektov pre rozvoj občianskej spoločnosti. Súhrnné informácie o posúdení prínosu týchto subjektov z pohľadu neziskových organizácií sú v tabuľke 12.2. Respondenti posudzovali prínos na štvorstupňovej škále, kde 1 znamenalo veľmi významný a 4 žiadny prínos. Odpoveď 5 znamenala neviem posúdiť a 6 nepoznám túto inštitúciu.

Tabuľka 12. 2 Vnímaný prínos vybraných inštitúcií pre rozvoj občianskej spoločnosti

	Počet hodnotiacich		Neviem posúdiť prínos, nepoznám inštitúciu		Posúdenie prínosu		
	N	%	N	%	priemer	SD	Medián
Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti	186	24,0	587	75,97	2,37	1,06	2
Komora mimovládnych organizácií	126	16,3	647	83,72	2,49	1,05	2
Prezident SR	241	31,1	532	68,86	2,49	1,06	2
Rada vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie	181	23,4	592	76,61	2,51	1,04	2
Vláda SR	239	30,9	534	69,12	2,83	1,08	3
Národná rada SR	230	29,7	543	70,28	2,90	1,08	3

N = 773

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Neziskové organizácie zapojené do nášho výskumu posúdili ako najprínosnejšiu inštitúciu v rámci rozvoja občianskej spoločnosti Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, čo sa zhoduje aj s celkovými výsledkami výberu zástupcov reprezentujúcich občiansku spoločnosť. Na druhom mieste ako najprínosnejšie posúdili tri inštitúcie - Radu vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie, Komoru mimovládnych organizácií a prezidenta/prezidentku Slovenskej republiky. Najmenší prínos neziskové organizácie prisúdili Národnej rade SR a vláde Slovenskej republiky.

13. Ekonomická hodnota neziskového sektora

Neziskový sektor vytvára množstvo príležitostí pre realizáciu verejnoprospešných a vzájomne prospešných aktivít, projektov a programov. Na väčšinu z nich nepostačuje práca dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ale vyžadujú si aj ďalšie finančné a materiálne zabezpečenie. Keďže neziskové organizácie nie sú zriadené za účelom dosahovania zisku, resp. podnikania, ale za účelom dosahovania svojich verejnoprospešných alebo vzájomne prospešných cieľov vyplývajúcich z ich poslania, majú špecifické možnosti financovania.

Pri analýze mimovládneho neziskového sektora je potrebné si uvedomiť, že tento sektor zahŕňa veľké množstvo ekonomických subjektov, ktoré vytvárajú výkony, ale aj spotrebúvajú, čo so sebou prináša zaujímavé makroekonomické súvislosti. Tie môžu zvyšovať význam neziskových organizácií ako prispievateľov a tvorcov HDP (hrubý domáci produkt). Za pomoci údajov zisťovaných ŠU SR je možné uviesť základné charakteristiky neziskového sektora na Slovensku. Patria sem napr. výdavky, výnosy, počet zamestnancov, počet hodín dobrovoľníckej práce. ŠU SR väčšinou poskytuje údaje vždy až s odstupom dvoch rokov, kedy vychádzajú štatistické ročenky, z ktorých sa dajú čerpať potrebné informácie. Vo výnimočných prípadoch sú k dispozícii aktuálnejšie dáta, ktoré sú však označované ako predbežné. Údaje ŠU SR nemožno považovať za 100% výpovedné, vzhľadom na to, že ŠU SR uvádza dáta pre neziskové inštitúcie slúžiace domácnostiam (NISD), ktorých definícia nie je totožná s tým, ako sme definovali MNO pre potreby tohto výskumu (viď tabuľka 2).

Ďalšie ukazovatele v ekonomickej oblasti, ktoré je zaujímavé sledovať, sú celková výška príjmov a nákladov neziskového sektora, prípadne celková výška majetku. Tieto ukazovatele je možné zistiť len z výročných správ MNO, pričom narážame na problém, že nie všetky právne formy sú povinné zverejňovať výročné správy, resp. niektoré právne formy ani nie sú povinné výročné správy zostavovať (napríklad OZ tak robia buď na žiadosť donora, alebo v záujme zvyšovania svojej transparentnosti a dôveryhodnosti, legislatívne im však takáto povinnosť neplynie).

V oblasti ekonomickej hodnoty neziskového sektora si kladieme tieto výskumné otázky:

- **Aké sú príjmy neziskových organizácií a ich výška a štruktúra?**
- **Aké sú výdavky neziskových organizácií a ich výška a štruktúra?**
- **Aký je rozdiel medzi výnosmi a nákladmi neziskových organizácií?**
- **Aký je celkový majetok neziskových organizácií a jeho štruktúra?**
- **Aké sú skúsenosti neziskových organizácií so získavaním finančných zdrojov?**

13.1. Príjmy neziskových organizácií - ich výška a štruktúra

Ústrednou podmienkou dlhodobu udržateľnej práce mimovládnych neziskových organizácií je dostatočné a trvalé, resp. predvídateľné, finančné zabezpečenie. Nestabilné a nedostatočne vyvinuté finančné prostredie bez dostatku nezávislých zdrojov implikuje neistú existenciu mimovládnych neziskových organizácií do budúcnosti, resp. ich narastajúcu finančnú závislosť od

verejných zdrojov, ktorá zas môže ohroziť ich obsahovú a expertnú nezávislosť (Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2015).

V literatúre aj praxi sa môžeme stretnúť s viacerými klasifikáciami zdrojov financovania neziskových organizácií. Hlavné kritériá rozdelenia zdrojov financovania sú:

- *spôsob nadobudnutia*
 - z vlastnej činnosti (interné zdroje)
 - z iného zdroja (externé zdroje)
- *pôvod zdrojov*
 - zo Slovenska (domáce, miestne zdroje)
 - z iných krajín (zahraničné zdroje)
- *financujúci subjekt*
 - štátna správa a samospráva (verejné zdroje)
 - spoločnosť, jednotlivci (individuálne zdroje)
 - nadácia, podnikateľský subjekt (súkromné zdroje)
- *forma príjmu*
 - dar, zbierka, grant, dotácia, objednávka, kontrakt...
- *charakter zdrojov*
 - finančné prostriedky
 - nefinančné zdroje (vecné dary, čas, informácie, dobrovoľnícka práca).

Medzi domáce verejné zdroje financovania zaraďujeme:

- Štátne dotácie
- Regionálne zdroje
- Miestne zdroje
- EU spolufinancovanie
- Daňová asignácia
- Lotérie
- Verejné fondy

Domáce zahraničné zdroje sú najmä tieto zdroje:

- EU fondy
- Nórske fondy
- Švajčiarske fondy
- Zdroje z ambasad

Súkromné zdroje zahŕňajú:

- Dary od jednotlivcov
- Dary od firiem
- Závety
- Granty od nadácií
- Verejné zbierky
- Členské

Vlastné zdroje resp. tzv. samofinancujúce aktivity:

- Predaj tvarov a služieb
- Predaj a prenájom majetku

- Príjem z úrokov
- Komerčná činnosť (podnikanie)

Vlastné (interné) zdroje financovania sú tie zdroje, ktoré si organizácia dokáže vytvoriť svojou vlastnou činnosťou či vnútornými kapacitami. Ide napríklad o získavanie zdrojov z poplatkov od členov (členské) či predaja výrobkov (remeselníckych výrobkov, umeleckých výrobkov a pod.) a predaja služieb (predaj stravy pre klientov, predaj vzdelávacích kurzov a pod.). Okrem spomenutých zdrojov môže organizácia získať interné zdroje financovania aj využívaním hmotných statkov v podobe prenájmu vlastných priestorov, prenájmom zariadení, resp. využívaním nehmotných statkov v podobe patentov, autorských práv, prenájmom vlastnej značky pre partnerov a pod. Ďalším zo spôsobov ako získať interné zdroje financovania je zhodnocovanie existujúceho kapitálu a realizácia investícií (napr. zhodnocovaním základiny a rezervných fondov, alokácia úspor, poskytnutie pôžičky, nákup cenných papierov) (Marček, 2010). Samofinancujúce aktivity prinášajú finančný príjem alebo aj prípadný zisk, stále však platí princíp neziskovosti a je na rozdiel od podniku vopred dané, ako nezisková organizácia s finančným príjmom naloží. Príjmy z činností, ktorými NO dosahujú zisk, ako príjmy z predaja majetku, z nájomného, z reklám, z členských príspevkov sú predmetom dane z príjmov a sú podriadené zákonu o dani z príjmov č. 595/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov. Pri zdaňovaní týchto príjmov treba zohľadniť dva faktory: 1) či je činnosť vykonávaná v rámci poslania organizácie, o ktorej je zo stanov zrejmé, že je činnosťou, za účelom ktorej organizácia vznikla. Ide o tzv. hlavnú činnosť a nie je podnikaním. To, či sa pritom dosahujú príjmy vyššie ako výdavky, nie je podstatné. Cieľom NO nie je dosiahnutie zisku, ale propagácia a podpora poslania, za účelom ktorého bola založená. Ak aj organizácia v rámci plnenia všeobecne prospešných cieľov dosiahne zisk, nepôjde o zisk, ako ho definuje zákon o dani z príjmov a nepodlieha zdaneniu. 2) či skutočne ide o „podnikanie“ – podľa Obchodného zákonníka (zákon č. 513/1991 Zb.) sa podnikaním rozumie sústavná činnosť vykonávaná samostatne vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť za účelom dosiahnutia zisku. V prípade splnenia tejto definície je NO povinná registrovať si živnosť a vybaviť si potrebné oprávnenia. Ak činnosť nie je sústavná, ale ide o jednorazovú aktivitu, ktorá nie je zahrnutá v stanovách organizácie, nemusí sa NO registrovať na príslušných úradoch, ale výdavky a príjmy z danej aktivity vykáže ako vedľajšiu činnosť a prípadný zisk zdaní. V prípade, že ide o podnikanie podľa danej definície, hovoríme o ďalšej forme samofinancovania, ktorú (Majduchová, 2004) označuje ako komerčnú činnosť (na odlišenie – za samofinancujúce aktivity považujeme v práci také, ktoré sú spojené so vstupom NO na trh a vyžadujú zmýšľanie podnikateľského sektora, ale nejde o podnikanie v pravom zmysle slova – nespĺňajú dve vyššie uvedené podmienky, či ide o hlavnú alebo vedľajšiu činnosť organizácie a či je to podnikanie definované podľa Obchodného zákonníka). Čo sa komerčnej činnosti týka, okrem registrácie živnosti je možná aj forma spolupráce s firmami – účasť na podnikaní iných právnických osôb alebo založenie vlastnej ziskovej právnej formy, napr. spoločnosti s ručením obmedzeným.

Externé zdroje financovania pochádzajú v prípade súkromného sektora z firiem (firemných nadácií) alebo súkromných nadácií či iných neverejných fondov. Tieto subjekty môžu poskytovať prostriedky buď zo zahraničia alebo na národnej úrovni vo forme darov, grantov, či príjmov zo sponzoringu alebo partnerstva.

K externým zdrojom financovania mimovládnych neziskových organizácií patrí aj podpora verejného sektora. Medzi domáce verejné zdroje financovania zaraďujeme štátne dotácie, regionálne zdroje, miestne zdroje, EÚ spolufinancovanie, daňovú asignáciu, lotérie a verejné fondy. Ak zdroje prichádzajú od zahraničných vlád, medzivládnych, či medzinárodných inštitúcií, alebo iných inštitúcií hovoríme buď o bilaterálnej alebo multilaterálnej grantovej pomoci (napr. medzinárodná humanitná pomoc). Na domácej (miestnej) úrovni sú k dispozícii verejné zdroje buď od štátu, štátnych inštitúcií alebo od regionálnych a miestnych samospráv a ich organizácií vo forme grantov, podporných schém a programov či rôznych úľav a zvýhodnení). Rozlišujeme priamu a nepriamu formu podpory z verejných zdrojov na národnej úrovni. V prípade priamej podpory mimovládnych neziskových organizácií máme na mysli poskytovanie dotácií a grantov z verejných prostriedkov, realizáciu kontraktov a zmlúv, v rámci ktorých mimovládna organizácia poskytuje služby na objednávku orgánu verejnej správy, ďalej to je prerozdeľovanie výnosov z lotérií, verejných zbierok a iných podobných (hazardných) hier. Pri financovaní mimovládnych neziskových organizácií z verejných zdrojov na rezortnej úrovni ide najčastejšie o spôsob finančnej podpory sektora, pričom ide o priame vyčlenenie prostriedkov z rozpočtov jednotlivých ministerstiev. Sekundárnou formou podpory je tiež poskytovanie nefinančných prostriedkov a služieb, terciárne ide o dobrovoľnícku prácu samotných zamestnancov (Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2015). Na úrovni samospráv miest a obcí dochádza k finančnej podpore mimovládnych neziskových organizácií rovnako ako na štátnej úrovni, vyčlenením finančných prostriedkov z rozpočtu, prípadne odpustením niektorých miestnych poplatkov alebo miestnych dani (Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2015). Významnú úlohu zohráva aj podpora mimovládnych organizácií prostriedkami zo štátneho rozpočtu SR ako súčasť spolufinancovania pre zdroje, ktoré pochádzajú zo štrukturálnych fondov Európskej únie, Finančného mechanizmu Európskeho hospodárskeho priestoru a Európskeho združenia voľného obchodu, Nórskeho finančného mechanizmu či Švajčiarskeho finančného mechanizmu (Marček, 2010). Verejné financie zo zahraničných fondov, najmä z nórskeho a švajčiarskeho fondov tvorili podstatnú a veľmi dôležitú časť pri tvorbe základnej infraštruktúry neziskového sektora. V súčasnosti, kedy je Slovensko vnímané ako plnohodnotný člen Európskej únie je z pohľadu zahraničných donorov čoraz častejšie vnímané ako dostatočne vyspelé a demokratické na to, aby tieto zdroje netvorili najpodstatnejšiu časť príjmov, a preto tento spôsob financovania mimovládnych neziskových organizácií postupne zaniká (Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2015). Kľúčové postavenie z pohľadu neziskového sektora momentálne zastávajú verejné finančné prostriedky z európskych štrukturálnych fondov. Dôležité pri nich je zapojiť mimovládnu neziskovú organizáciu do celého procesu od programovania, cez stanovenie pravidiel uchádzania sa, až po samotné čerpanie, aby sa zabránilo vylúčeniu mimovládnej neziskovej organizácie zo zoznamu oprávnených žiadateľov, ako sa to deje v práve končiacom programovom období. Dôležitou podmienkou čerpania finančných prostriedkov z európskych fondov je tiež zjednodušenie ich administrácie a zavedenie mechanizmu globálnych grantov. Súkromné zdroje zahŕňajú dary od jednotlivcov, dary od firiem, závery, granty od nadácií, verejné zbierky a členské. Firmy častokrát zriaďujú nadačný fond pri nadácii, na ktorý podnikateľský subjekt prispieva buď vlastnými prostriedkami alebo poukazuje nadácii percentuálny podielu z dane z príjmu. Častým zdrojom podpory mimovládneho neziskového sektora je aj podpora jednotlivcov a verejnosti. Dary môžu pochádzať od domácich individuálnych podporovateľov (darcov), alebo aj zo zahraničia (napr. zahraničné zbierky a dary

na vopred určený účel). Podpora súkromného sektora mimovládnych neziskových organizáciám môže byť vo forme finančnej aj nefinančnej pomoci (Marček, 2010).

Pod nepriamou formou podpory mimovládnych neziskových organizácií rozumieme odpustenie niektorých daní a ciel, v minulosti (do konca roku 2003) fungujúci odpočet poskytnutých darov zo základu dane, možnosť asignácie podielu zaplatenej dane z príjmu jednotlivcov a firiem v prospech niektorej mimovládnej neziskovej organizácie a zapojenie do verejných schém poskytovania slovenskej rozvojovej pomoci do zahraničia (Marček, 2010).

Pre uľahčenie vyplnenia dotazníka sme pri sledovaní zdrojov neziskových organizácií vychádzali zo štruktúry účtovnej závierky, ktorá je odlišná, ak organizácia účtuje v jednoduchom a ak účtuje v podvojnóm účtovníctve.

Princíp jednoduchého účtovníctva spočíva v tom, že organizácia porovnáva svoje (zdaniteľné) príjmy a (daňové) výdavky pre účely zistenia základu dane (nie náklady a výnosy, ako je to v podvojnóm účtovníctve), pričom je dôležitý práve dátum príjmu alebo výdavku. Pri účtovaní v sústave jednoduchého účtovníctva je veľmi dôležitá znalosť zákona o dani z príjmov, predovšetkým, ktoré príjmy sa považujú za zdaniteľné (t. j. vstupujú do základu dane), a to, ktoré preukázateľné výdavky sa považujú za daňové. U daňových subjektov, ktoré nie sú zriadené alebo založené na podnikanie sú predmetom dane príjmy z činností, ktorými dosahujú zisk, alebo ktorými sa dá zisk dosiahnuť, a to vrátane príjmov z predaja majetku, príjmov z nájomného, príjmov z reklám, príjmov z členských príspevkov, príjmov, z ktorých sa daň vyberá zrážkou podľa § 43 a príjmov na základe zmluvy o sponzorstve v športe (§12 ods. 2 zákona o dani z príjmov). Zákon o dani z príjmov v § 12 ods. 7 taxatívne definuje príjmy, ktoré nie sú u právnických osôb predmetom dane. U daňovníkov nezaložených alebo nezriadených na podnikanie sú to napr. príjmy získané darovaním okrem darov, ktoré boli poskytnuté poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti od držiteľa, alebo príjmy získané dedením, príjmy z podielu zaplatenej dane na osobitné účely.

Na rozdiel od jednoduchého účtovníctva je v podvojnóm účtovníctve možné pozorovať rozdiel medzi pojmami príjem a výnos a pojmami výdavok a náklad. Keď organizácia predá odberateľovi tovar na faktúru, vznikol jej výnos (zvýšenie ekonomických úžitkov), ale nevznikol jej príjem. Príjem vzniká až vtedy, keď odberateľ organizácii faktúru zaplatí. V prípade priznania mzdy zamestnancovi, vzniká organizácii náklad (zníženie ekonomických úžitkov), ale nevznikol jej výdavok. Výdavok vzniká hneď ako organizácia svojmu zamestnancovi vyplatí mzdu. Inou situáciou môže byť tržba za predaj tovaru v hotovosti. V tomto prípade dochádza súčasne k vzniku výnosu a príjmu.

V sústave jednoduchého účtovníctva z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, účtuje 159 organizácií, čo predstavuje 20,5 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu. V sústave podvojného účtovníctva účtuje 48 organizácií, čo predstavuje 6,21 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu. Spôsob účtovania neuviedlo 566 organizácií, čo predstavuje 73,22 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu. Inak povedané, údaje o príjmoch/výnosoch a výdavkoch/nákladoch máme dokopy len od 207 organizácií. Môže to byť spôsobené tým, že dotazník bol príliš dlhý a otázky na ekonomickú časť

boli zaradené až v jeho závere. Tiež sa prejavila nízka ochota subjektov vyplniť tieto údaje, stretávame sa aj s tým, že sa organizácie boja zverejňovať informácie o zdrojoch financovania. V neposlednom rade to môže byť aj tým, že organizácie častokrát nemajú tieto údaje k dispozícii, keď využívajú služby externého účtovníka.

V tejto časti prezentujeme príjmy, resp. výnosy a výdavky, resp. náklady oddelene, podľa toho, či organizácie účtujú v sústave jednoduchého alebo podvojného účtovníctva. V časti Diskusia sumarizujeme príjmy a výdavky do prehľadných grafov pre všetky organizácie (previedli sme dáta z jednoduchého a podvojného účtovníctva do jednotnej terminológie).

Organizácie účtujúce v sústave jednoduchého účtovníctva mali v priemere najvyšší *príjem z nezdaňovanej (hlavnej) činnosti* (Tabuľka 13.1) **z dotácií** - 3 955,56 €, z čoho najväčší podiel predstavovali dotácie od štátu (v priemere 2 369,48 €). Maximálna výška príjmu z dotácií u organizácií účtujúcich v sústave jednoduchého účtovníctva bola 103 000 € a z dotácií od štátu 24 000 €. Celkovo príjmy z dotácií z nezdaňovanej (hlavnej) činnosti u vybraných organizácií v roku 2018 predstavovali príjem vo výške 628 934,34 €. To naznačuje, že MNO sa vo veľkej miere spoliehajú na štát z hľadiska zabezpečenia zdrojov. Na jednej strane vysoký objem dotácií indikuje, že neziskové organizácie majú nezastupiteľné miesto v poskytovaní verejných služieb (štát si dotáciami „kupuje“ realizáciu programov a poskytovanie služieb prostredníctvom MNO). Na druhej strane je financovanie dotáciami pre organizácie zväzujúce, financie musia využiť na účel, na ktorý dotácia bola poskytnutá.

Ďalšou významnou príjmovou položkou sú príjmy **z darov a príspevkov**. Organizácie v priemere v roku 2018 dosiahli príjem z darov a príspevkov vo výške 1 889 €, pričom najvýznamnejšiu položku tvoria granty od nadácií, kedy organizácie v priemere získali príjmy na úrovni 1 779,89 €. Podobne významnou je aj položka **členské príspevky a príjem z podielu zaplatenej dane** (daňová asignácia). V priemere bol v roku 2018 príjem u vybraných organizácií z členských príspevkov na úrovni 1276,04 € a z podielu zaplatenej dane na úrovni 920,83 €.

V priemere najväčší zdroj príjmu zo *zdaňovanej (vedľajšej, podnikateľskej) činnosti* u organizácií účtujúcich v sústave jednoduchého účtovníctva tvoril v roku 2018 **príjem z predaja a prenájmu majetku** (v priemere 306,23 €) a **príjem z poskytovania služieb a predaja vlastných výrobkov** (83,17 €).

Organizácie účtujúce v sústave podvojného účtovníctva mali v roku 2018 najvyššie priemerné výnosy (Tabuľka 13.2) z *nezdaňovanej (podnikateľskej) činnosti* z položiek Účtovná skupina 69 - **Dotácie na prevádzku** (44 341,94 €), účet 662 - **prijaté príspevky od iných organizácií**, domácich (31 8413,44 €), účet 602 - **tržby z predaja služieb** (26 171,13 €) a z položky Účet 663 - **prijaté príspevky od fyzických osôb** (24 131,63 €). Zo *zdaňovanej (vedľajšej, podnikateľskej) činnosti* dosiahli organizácie účtujúce v sústave podvojného účtovníctva v priemere najvyšší výnos z položiek Účet 602 - **Tržby predaja služieb** (1 312,23 €) a účet 691 – **Dotácie od štátu** (236,31 €). Aj v tomto prípade vidíme prevažujúce financovanie z verejných zdrojov vo forme dotácií.

Následne v tabuľke 13.3 je zobrazené porovnanie príjmov a výnosov medzi organizáciami účtujúcimi v sústave jednoduchého a podvojného účtovníctva. V tomto prípade sme do úvahy brali len tie organizácie, ktoré uviedli, že majú tento zdroj príjmu, resp. výnos.

U organizácií účtujúcich v sústave jednoduchého účtovníctva, boli najčastejšie uvádzanou nenulovou hodnotou dary a príspevky (100% organizácií) a členské príspevky (59,12 %).

U organizácií účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva predstavuje najčastejšie uvádzaný výnos účet 665 – príspevky z podielu zaplatenej dane. Tento typ príspevku uviedlo, že má 62,50 % organizácií, pričom 37,50 % organizácií uviedlo, že tento výnos nevyužíva, resp. ich výnos je na úrovni 0 €. Druhým najčastejšie využívaním zdrojom financovanie sú prijaté príspevky od fyzických osôb, domáce na účte 663 (52,08 %).

Tabuľka 13.1 Deskriptívna štatistika pre príjmy organizácií účtujúce v sústave jednoduché účtovníctva (N=159)

Príjmy (jednoduché účtovníctvo)	Zdaňovanie	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	MIN	MAX	Spolu
Z vkladu zriaďovateľa alebo zakladateľa	1	729,10	0,00	2866,62	0,00	22000,00	115927,01
	2	12,58	0,00	158,61	0,00	2000,00	2000,00
Z majetku	1	504,40	0,00	4662,70	0,00	55000,00	80200,00
	2	125,27	0,00	1247,09	0,00	15000,00	19918,00
– Z toho predaj a prenájom majetku	1	2,64	0,00	31,75	0,00	400,00	420,00
	2	306,23	0,00	3820,87	0,00	48180,00	48690,00
– Z toho investovanie	1	1,51	0,00	15,56	0,00	190,00	240,00
	2	1,76	0,00	22,21	0,00	280,00	280,00
– Z toho dividendy, podiel na zisku	1	106,98	0,00	1348,18	0,00	17000,00	17010,00
	2	0,01	0,00	0,16	0,00	2,00	2,00
Z darov a príspevkov	1	1889,76	0,00	6562,30	0,00	50000,00	300472,31
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
– Z toho dary od firiem – domáce	1	405,33	0,00	1969,91	0,00	23080,00	64447,85
– Z toho dary od firiem – zahraničné	1	6,35	0,00	79,30	0,00	1000,00	1010,00
– Z toho granty od nadácií – domáce	1	1779,89	0,00	8540,41	0,00	90920,00	283003,00
– Z toho granty od nadácií – zahraničné	1	26,42	0,00	210,92	0,00	2000,00	4201,00
– Z toho dary od jednotlivcov – domáce	1	222,29	0,00	915,91	0,00	8600,00	35344,60
– Z toho dary od jednotlivcov – zahraničné	1	0,38	0,00	4,04	0,00	50,00	60,00
– Z toho sponzorské	1	260,75	0,00	1425,56	0,00	16000,00	41460,00
	2	31,64	0,00	396,52	0,00	5000,00	5030,00
Z členských príspevkov	1	1276,04	95,00	5979,55	0,00	65628,00	202890,70
	2	0,06	0,00	0,79	0,00	10,00	10,00
Z podielu zaplatenej dane z príjmov (daňová asignácia)	1	920,83	0,00	2199,31	0,00	15000,00	146412,19
Z verejných zbierok	1	5,72	0,00	71,37	0,00	900,00	910,00
	2	0,06	0,00	0,79	0,00	10,00	10,00
Z úverov a pôžičiek	1	144,86	0,00	1017,84	0,00	9600,00	23032,00
Z dedičstva	1	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
Z organizovania podujatí	1	646,00	0,00	2276,37	0,00	20911,00	102713,21
	2	8,84	0,00	110,63	0,00	1395,00	1405,00
– Z toho sociálne podnikanie podľa zákona č. 112/2018 Z. z.	1	0,06	0,00	0,79	0,00	10,00	10,00
	2	0,06	0,00	0,79	0,00	10,00	10,00
Z dotácií	1	3955,56	0,00	14503,17	0,00	110000,00	628934,34
	2	18,99	0,00	237,91	0,00	3000,00	3020,00
	1	1575,37	0,00	3760,49	0,00	24000,00	250483,80

Príjmy (jednoduché účtovníctvo)	Zdaňovanie	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	MIN	MAX	Spolu
– Z toho dotácie od samosprávy (obec, VÚC)	2	20,69	0,00	238,88	0,00	3000,00	3290,00
– Z toho dotácie od štátu	1	2369,48	0,00	13065,27	0,00	103000,00	376747,90
	2	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
– Z toho dotácie z Európskej únie	1	1010,19	0,00	7822,69	0,00	70000,00	160621,00
	2	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
– Z toho domáce verejnoprávne fondy (napr. fond na podporu umenia, fond na podporu kultúry národnostných menšín a pod.)	1	1198,40	0,00	7191,71	0,00	80400,00	190546,00
	2	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
– Z toho iné zahraničné fondy ako EU (napr. nórske, švajčiarske, zdroje ambasad a pod.)	1	548,85	0,00	5670,23	0,00	70000,00	87267,64
	2	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
Z predaja majetku	1	22,37	0,00	282,01	0,00	3556,00	3557,00
	2	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
Z poskytovania služieb a predaja vlastných výrobkov	1	480,81	0,00	2870,70	0,00	28840,00	76449,50
	2	83,17	0,00	631,99	0,00	5978,00	13224,00
– Z toho poskytovanie služieb	1	368,02	0,00	2518,45	0,00	28840,00	58515,00
	2	14,28	0,00	126,37	0,00	1160,00	2270,00
– Z toho predaj vlastných výrobkov	1	29,69	0,00	319,71	0,00	4000,00	4720,00
	2	36,73	0,00	389,77	0,00	4818,00	5840,00
– Z toho sociálne podnikanie	1	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
	2	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
– Z toho charitatívna reklama	1	7,55	0,00	95,17	0,00	1200,00	1201,00
	2	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
Ostatné (prosím, doplňte)	1	276,45	0,00	1627,65	0,00	17000,00	43955,70
	2	0,06	0,00	0,79	0,00	10,00	10,00
– Z toho prijaté úroky	1	0,16	0,00	1,61	0,00	20,00	26,07
	2	0,01	0,00	0,16	0,00	2,00	2,00
Sem zahrňte všetky ostatné výnosy za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	1	221,27	0,00	1649,29	0,00	20000,00	35182,33
	2	34,11	0,00	414,58	0,00	5227,00	5424,16

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Legenda

1 - V € nezdaňovaná (hlavná) činnosť

2 - V € zdaňovaná (vedľajšia, podnikateľská) činnosť

Tabuľka 13.2 Deskriptívna štatistika pre výnosy organizácií účtujúce v sústave podvojného účtovníctva (N=48)

Výnosy (podvojný účtovníctvo)	Zdaňovanie	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	MIN	MAX	Spolu
Účet 661 - Prijaté príspevky od organizačných zložiek	1	529,17	0,00	3607,50	0,00	25000,00	25400,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účtovná skupina 65 - Tržby z predaja a prenájmu majetku	1	1003,75	0,00	5926,12	0,00	40868,00	48180,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
– Z toho účet 651 a 658 predaj a prenájom majetku	1	949,10	0,00	5923,13	0,00	40868,00	45557,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účtovná skupina 66 - Prijaté príspevky	1	8862,10	0,00	41092,78	0,00	250506,00	425380,61
– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií, domáce	1	31813,44	0,00	67642,57	0,00	243022,00	1527044,99
– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií, zahraničné	1	1017,77	0,00	6227,36	0,00	42853,00	48853,00
– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií, domáce	1	3357,46	0,00	22577,39	0,00	156492,00	161158,00
– Z toho Účet 662 - Prijaté príspevky od iných organizácií, zahraničné	1	47,92	0,00	331,98	0,00	2300,00	2300,00
– Z toho Účet 663- Prijaté príspevky od fyzických osôb, domáce	1	21431,63	25,50	66832,64	0,00	346839,00	1028718,12
– Z toho Účet 663- Prijaté príspevky od fyzických osôb, zahraničné	1	37,23	0,00	257,93	0,00	1787,00	1787,00
– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií	1	8400,84	0,00	41301,25	0,00	243022,00	403240,40
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účet 664 - Prijaté členské príspevky	1	1695,40	0,00	5826,56	0,00	37186,00	81379,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účet 665 - Príspevky z podielu zaplatenej dane	1	7295,93	1309,50	21167,32	0,00	126000,00	350204,59
Účet 667 - Prijaté príspevky z verejných zbierok	1	6120,85	0,00	32102,10	0,00	207304,00	293801,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účtovná skupina 69 - Dotácie na prevádzku	1	44341,94	0,00	109654,37	0,00	561947,00	2128413,20
	2	13518,44	0,00	39573,72	0,00	207722,00	648885,00
– Z toho Účet 691 - Dotácie od samosprávy	1	4372,98	0,00	21174,91	0,00	142943,00	209903,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
– Z toho Účet 691 - Dotácie od štátu	1	8384,31	0,00	30429,66	0,00	180000,00	402446,78
	2	236,31	0,00	1637,22	0,00	11343,00	11343,00
– Z toho Účet 691 - Dotácie z Európskej únie	1	3066,31	0,00	17000,84	0,00	113618,00	147183,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
– Z toho Účet 691 - Dotácie z verejnoprávnych fondov	1	544,00	0,00	3608,59	0,00	25000,00	26112,04
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Výnosy (podvojný účtovníctvo)	Zdaňovanie	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	MIN	MAX	Spolu
– Z toho Účet 691 - Dotácie z iných zahraničných fondov ako EU	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účtovná skupina 60- Tržby za vlastné výkony a tovar	1	4208,98	0,00	17263,13	0,00	108141,00	202031,00
	2	331,98	0,00	2018,52	0,00	13940,00	15935,00
– Z toho Účet 602 - Tržby predaja služieb	1	26171,23	0,00	96000,75	0,00	622615,00	1256219,00
	2	1312,23	0,00	5580,42	0,00	37195,00	62987,00
– Z toho Účet 601 - Tržby za vlastné výrobky	1	347,88	0,00	2407,94	0,00	16683,00	16698,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
– Z toho Účet 602 - Tržby predaja služieb - sociálne podnikanie	1	9,02	0,00	62,50	0,00	433,00	433,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
– Z toho Účet 602 - Tržby predaja služieb - charitatívna reklama	1	272,92	0,00	1340,33	0,00	7600,00	13100,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účtovná skupina 64 - Ostatné výnosy	1	530,81	0,00	2308,53	0,00	14443,00	25479,00
	2	5,79	0,00	40,13	0,00	278,00	278,00
– Z toho Účet 644 - Úroky	1	1037,63	0,00	7188,58	0,00	49804,00	49806,00
	2	23,88	0,00	165,41	0,00	1146,00	1146,00
Sem zahrňte všetky ostatné výnosy za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	1	11460,98	0,00	44415,50	0,00	277836,00	550126,80
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Legenda

1 - V € nezdaňovaná (hlavná) činnosť

2 - V € zdaňovaná (vedľajšia, podnikateľská) činnosť

Tabuľka 13.3 Porovnanie štruktúry príjmov a výnosov organizácií účtujúcich v sústave jednoduchého (JÚ) a podvojného (PÚ) účtovníctva

Príjmy (JÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 € u tohto typu príjmu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 € u tohto typu príjmu	Výnosy (PÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 € u tohto typu výnosu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 € u tohto typu výnosu
Z vkladu zriaďovateľa alebo zakladateľa	1	81,13	18,87	Účet 661 - Prijaté príspevky od organizačných zložiek	1	93,75	6,25
	2	99,37	0,63		2	100,00	0,00
Z majetku	1	96,23	3,77	Účtovná skupina 65 - Tržby z predaja a prenájmu majetku	1	91,67	8,33
	2	98,11	1,89		2	100,00	0,00
– Z toho predaj a prenájom majetku	1	98,74	1,26	– Z toho účet 651 a 658 predaj a prenájom majetku	1	93,75	6,25
	2	98,11	1,89		2	100,00	0,00
– Z toho investovanie	1	98,74	1,26	Účtovná skupina 66 - Prijaté príspevky	1	75,00	25,00
	2	99,37	0,63	– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií, domáce	1	52,08	47,92
– Z toho dividendy, podiel na zisku	1	98,74	1,26	– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií, zahraničné	1	95,83	4,17
	2	99,37	0,63	– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií, domáce	1	87,50	12,50
Z darov a príspevkov	1	65,41	34,59	– Z toho Účet 662 - Prijaté príspevky od iných organizácií, zahraničné	1	97,92	2,08
	2	0,00	100,00	– Z toho Účet 663- Prijaté príspevky od fyzických osôb, domáce	1	47,92	52,08

Príjmy (JÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 € u tohto typu príjmu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 € u tohto typu príjmu	Výnosy (PÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 € u tohto typu výnosu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 € u tohto typu výnosu
– Z toho dary od firiem – domáce	1	77,36	22,64	– Z toho Účet 663- Prijaté príspevky od fyzických osôb, zahraničné	1	97,92	2,08
– Z toho dary od firiem – zahraničné	1	98,74	1,26	– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií	1	91,67	8,33
– Z toho granty od nadácií – domáce	1	80,50	19,50		2	100,00	0,00
– Z toho granty od nadácií – zahraničné	1	97,48	2,52	Účet 664 - Prijaté členské príspevky	1	64,58	35,42
– Z toho dary od jednotlivcov – domáce	1	79,87	20,13		2	100,00	0,00
– Z toho dary od jednotlivcov – zahraničné	1	98,74	1,26	Účet 665 - Príspevky z podielu zaplatenej dane	1	37,50	62,50
– Z toho sponzorské	1	86,79	13,21	Účet 667 - Prijaté príspevky z verejných zbierok	1	89,58	10,42
	2	98,74	1,26		2	100,00	0,00
Z členských príspevkov	1	40,88	59,12	Účtovná skupina 69 - Dotácie na prevádzku	1	64,58	35,42
	2	99,37	0,63		2	85,42	14,58
Z podielu zaplatenej dane z príjmov (daňová asignácia)	1	59,12	40,88	– Z toho Účet 691 - Dotácie od samosprávy	1	83,33	16,67
Z verejných zbierok	1	98,74	1,26		2	100,00	0,00
	2	99,37	0,63	– Z toho Účet 691 - Dotácie od štátu	1	83,33	16,67
Z úverov a pôžičiek	1	96,23	3,77		2	97,92	2,08
Z dedičstva	1	99,37	0,63	– Z toho Účet 691 - Dotácie z Európskej únie	1	95,83	4,17
Z organizovania podujatí	1	72,96	27,04	– Z toho Účet 691 - Dotácie z verejnoprávnych fondov	2	100,00	0,00
	2	98,74	1,26		1	95,83	4,17
– Z toho sociálne podnikanie podľa zákona č. 112/2018 Z. z.	1	99,37	0,63	– Z toho Účet 691 - Dotácie z iných	2	100,00	0,00
Z dotácií	2	99,37	0,63		1	100,00	0,00
	1	65,41	34,59		2	100,00	0,00

Príjmy (JÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 € u tohto typu príjmu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 € u tohto typu príjmu	Výnosy (PÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 € u tohto typu výnosu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 € u tohto typu výnosu
				zahraničných fondov ako EU			
	2	98,74	1,26	Účtovná skupina 60-	1	87,50	12,50
– Z toho dotácie od samosprávy (obec, VÚC)	1	55,97	44,03	Tržby za vlastné výkony a tovar	2	91,67	8,33
	2	98,74	1,26	– Z toho Účet 602 -	1	70,83	29,17
– Z toho dotácie od štátu	1	85,53	14,47	Tržby predaja služieb	2	83,33	16,67
	2	99,37	0,63	– Z toho Účet 601 -	1	95,83	4,17
– Z toho dotácie z Európskej únie	1	97,48	2,52	Tržby za vlastné výrobky	2	100,00	0,00
	2	99,37	0,63	– Z toho Účet 602 -	1	97,92	2,08
– Z toho domáce verejnoprávne fondy (napr. fond na podporu umenia, fond na podporu kultúry národnostných menšín a pod.)	1	91,19	8,81	Tržby predaja služieb - sociálne podnikanie	2	100,00	0,00
	2	99,37	0,63	– Z toho Účet 602 -	1	95,83	4,17
– Z toho iné zahraničné fondy ako EU (napr. nórske, švajčiarske, zdroje ambasád a pod.)	1	96,86	3,14	Tržby predaja služieb - charitatívna reklama	2	100,00	0,00
	2	99,37	0,63	Účtovná skupina 64 -	1	89,58	10,42
Z predaja majetku	1	98,74	1,26	Ostatné výnosy	2	97,92	2,08
	2	99,37	0,63	– Z toho Účet 644 -	1	95,83	4,17
Z poskytovania služieb a predaja vlastných výrobkov	1	91,19	8,81	Úroky	2	97,92	2,08
	2	96,86	3,14	Sem zahrňte všetky ostatné výnosy za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	1	81,25	18,75
– Z toho poskytovanie služieb	1	91,82	8,18		2	100,00	0,00
	2	98,11	1,89				
– Z toho predaj vlastných výrobkov	1	97,48	2,52				
	2	98,11	1,89				
	1	99,37	0,63				

Príjmy (JÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 € u tohto typu príjmu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 € u tohto typu príjmu	Výnosy (PÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 € u tohto typu výnosu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 € u tohto typu výnosu
– Z toho sociálne podnikanie	2	99,37	0,63				
– Z toho charitatívna reklama	1	98,74	1,26				
	2	99,37	0,63				
Ostatné (prosím, doplňte)	1	89,94	10,06				
	2	99,37	0,63				
– Z toho prijaté úroky	1	97,48	2,52				
	2	99,37	0,63				
Sem zahrňte všetky ostatné výnosy za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	1	91,82	8,18				
	2	98,11	1,89				

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Legenda

1 - V € nezdaňovaná (hlavná) činnosť

2 - V € zdaňovaná (vedľajšia, podnikateľská) činnosť

13.2. Výdavky neziskových organizácií - ich výška a štruktúra

Základnú štruktúru výdavkov neziskových organizácií tvoria:

- Zásoby
- Služby
- Mzdy, poistné a príspevky
- Dary a príspevky iným subjektom
- Prevádzková réžia
- Splátky úverov a pôžičiek
- Sociálny fond

Táto štruktúra vymedzuje hlavné indikátory, ktoré je z hľadiska výdavkov potrebné sledovať. Opäť sme otázky na štruktúru prispôbili účtovnej závierke.

Z pohľadu výdavkov (Tabuľka 13.4) mali v roku 2018 organizácie účtujúce v sústave jednoduchého účtovníctva v priemere najvyššie výdavky z *nezdaňovanej (hlavnej) činnosti* na **služby** (6 240,93 €), kde najvyššie výdavky boli vo výške 109 624 €, výdavky na **prevádzkovú réžiu** (v priemere 2 734,34 €), kde maximálna výška výdavkov bola 34 165 € a výdavky na **mzdy**, ktoré boli v priemere vo výške 1 882,35 € a maximálna výška mzdových výdavkov bola 44 281,00€. Naopak najnižšie priemerné výdavky mali v roku 2018 organizácie účtujúce v sústave jednoduchého účtovníctva na splátky úverov (18,41) a daň z príjmov (13,21 €). V *prípade zdaňovanej (vedľajšej, podnikateľskej) činnosti* boli v priemere najvyššie výdavky na **služby** (476,92) a **zásoby** (45,26 €).

V priemere najvyššie náklady (Tabuľka 13.5) mali v roku 2018 organizácie účtujúce v sústave podvojného účtovníctva z *nezdaňovanej (hlavnej) činnosti* na položky účet 518 – **ostatné služby** (68 283,69 €), účet 521 - **mzdové náklady** (67 250,54) a účty 501, 502, 504, 511, 512, 513 **spotreba materiálu, energie, predaný tovar, opravy, cestovné, náklady na reprezentáciu** (35 257,47 €). Zo *zdaňovanej (vedľajšej, hlavnej) činnosti* mali v roku 2018 organizácie v priemere najvyššie náklady na položky účet 521 - **mzdové náklady** (3 092,73 €), účty 501, 502, 504, 511, 512, 513 **spotreba materiálu, energie, predaný tovar, opravy, cestovné, náklady na reprezentáciu** (1 312,09 €) a účet 524 - **Zákonné sociálne poistenie a zdravotné poistenie** (1 000,32 €).

V oboch prípadoch, tzn. či organizácie účtujú v jednoduchom alebo podvojnom účtovníctve, sú medzi najvyššími výdavkami/nákladmi služby, mzdy a zásoby. Medzi služby pri tom tiež častokrát patria vlastne mzdové výdavky, pretože je bežná prax u MNO zamestnávať na živnosť, tzn. odvedená práca je fakturovaná ako služby. Do takejto hĺbky sme však otázky v dotazníku nekládli a nemôžeme preto toto tvrdenie kvantifikovať, že aká časť služieb sa v podstate týka mzdových nákladov.

Tabuľka 13.4 Deskriptívna štatistika pre výdavky organizácií účtujúce v sústave jednoduché účtovníctva (N=128)

Výdavky (jednoduché účtovníctvo)	Zdaňovanie	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	MIN	MAX	Spolu
Zásoby	1	769,78	0,00	2996,76	0,00	30357,00	98532,22
	2	45,26	0,00	448,59	0,00	5061,00	5793,87
Služby	1	6240,93	5,00	19571,11	0,00	109624,00	798839,08
	2	476,92	0,00	4527,89	0,00	51000,00	61046,03
Mzdy, poistné a príspevky	1	1882,35	0,00	6127,41	0,00	44281,00	240940,46
	2	16,79	0,00	189,77	0,00	2147,00	2149,00
z toho mzdy	1	570,77	0,00	2335,50	0,00	15000,00	73058,22
	2	11,05	0,00	124,98	0,00	1414,00	1415,00
– Z toho zákonné sociálne, zdravotné poistenie a ostatné sociálne poistenie podľa zákona č. 650//2004 Z. z.	1	95,38	0,00	517,98	0,00	4121,00	12208,52
	2	5,74	0,00	64,79	0,00	733,00	735,00
– Z toho zákonné a ostatné sociálne náklady	1	55,55	0,00	390,16	0,00	3132,00	7109,97
	2	0,16	0,00	1,77	0,00	20,00	20,00
Dary a príspevky iným subjektom	1	565,62	0,00	2726,75	0,00	25000,00	72399,70
	2	0,16	0,00	1,77	0,00	20,00	20,00
Prevádzková réžia	1	2734,34	300,00	5334,40	0,00	34165,00	349995,14
	2	2,82	0,00	30,19	0,00	341,17	361,17
Splátky úverov a pôžičiek	1	18,41	0,00	179,00	0,00	2000,00	2357,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Sociálny fond	1	0,05	0,00	0,53	0,00	5,94	6,94
	2	0,02	0,00	0,18	0,00	2,00	2,00
Sem zahrňte všetky ostatné náklady za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	1	1377,46	0,00	4278,36	0,00	26058,00	176315,45
	2	19,67	0,00	222,47	0,00	2517,00	2518,00
– Z toho daň z príjmov	1	13,29	0,00	105,43	0,00	900,00	1701,00
	2	0,50	0,00	5,57	0,00	63,00	64,00

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Legenda

1 - V € nezdaňovaná (hlavná) činnosť

2 - V € zdaňovaná (vedľajšia, podnikateľská) činnosť

Podvojný účtovníctvo

Tabuľka 13.5 Deskriptívna štatistika pre náklady organizácií účtujúce v sústave podvojného účtovníctva (N=44)

Náklady (podvojný účtovníctvo)	Zdaňovanie	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	MIN	MAX	Spolu
Účet 518 ostatné služby	1	68283,69	23994,05	92908,76	0,00	434752,00	3004482,28
	2	982,07	0,00	3433,66	0,00	19843,00	43211,00
Účtovná skupina 52	1	6358,55	0,00	26274,74	0,00	131889,00	279776,30
	2	1768,95	0,00	11733,92	0,00	77834,00	77834,00
Účet 521 Mzdové náklady	1	67250,54	16288,01	141265,20	0,00	809364,00	2959023,93
	2	3092,73	0,00	12407,91	0,00	59091,00	136080,00
– z toho Účet 524 Zákonné sociálne poistenie a zdravotné poistenie	1	21689,36	4671,00	47460,89	0,00	276462,00	954331,63
	2	1000,32	0,00	4045,71	0,00	20495,00	44014,00
– z toho Účet 525, 527 a 528 Ostatné sociálne poistenie, Zákonné sociálne náklady a Ostatné sociálne výdavky	1	2383,95	0,00	7606,84	0,00	44425,35	104893,68
	2	80,23	0,00	532,17	0,00	3530,00	3530,00
Účtovná skupina 56 poskytnuté príspevky organizačným zložkám, iným účtovným jednotkám, fyzickým osobám, z podielu zaplatenej dane, z verejnej zbierky	1	9404,81	0,00	33663,95	0,00	166500,00	413811,46
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účet 501, 502, 504, 511, 512, 513 spotreba materiálu, energie, predaný tovar, opravy, cestovné, náklady na reprezentáciu	1	35257,47	8893,50	65884,59	0,00	286915,94	1551328,76
	2	1312,09	0,00	3888,08	0,00	17621,00	57732,00
Účet 556 Tvorba fondov	1	6097,66	0,00	32298,37	0,00	206626,00	268297,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Sem zahrňte všetky ostatné výnosy za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	1	3374,03	0,00	13189,45	0,00	63648,00	148457,13
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
– z toho Účet 591 Daň z príjmov	1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	2	0,31	0,00	1,58	0,00	10,00	13,47

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Legenda

1 - V € nezdaňovaná (hlavná) činnosť

2 - V € zdaňovaná (vedľajšia, podnikateľská) činnosť

Tabuľka 13.6 Porovnanie štruktúry výdavkov a nákladov organizácií účtujúcich v sústave jednoduchého (JÚ) a podvojného (PÚ) účtovníctva

Výdavky (JÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 € u tohto typu výdavku	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 € u tohto typu výdavku	Náklady (PÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 € u tohto typu nákladu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 € u tohto typu nákladu
Zásoby	1	71,09	28,91	Účet 518 ostatné služby	1	9,09	90,91
	2	96,09	3,91		2	84,09	15,91
Služby	1	50,00	50,00	Účtovná skupina 52	1	88,64	11,36
	2	94,53	5,47		2	97,73	2,27
Mzdy, poistné a príspevky	1	80,47	19,53	Účet 521 Mzdové náklady	1	34,09	65,91
	2	98,44	1,56		2	86,36	13,64
z toho mzdy	1	90,63	9,38	– z toho Účet 524 Zákonné sociálne poistenie a zdravotné poistenie	1	38,64	61,36
	2	98,44	1,56		2	88,64	11,36
– Z toho zákonné sociálne, zdravotné poistenie a ostatné sociálne poistenie podľa zákona č. 650//2004 Z. z.	1	93,75	6,25	– z toho Účet 525, 527 a 528 Ostatné sociálne poistenie, Zákonné sociálne náklady a Ostatné sociálne výdavky	1	59,09	40,91
	2	98,44	1,56		2	97,73	2,27
– Z toho zákonné a ostatné sociálne náklady	1	96,88	3,13	Účtovná skupina 56 poskytnuté príspevky organizačným zložkám, iným účtovným jednotkám, fyzickým osobám, z podielu zaplatenej dane, z verejnej zbierky	1	75,00	25,00
	2	99,22	0,78		2	100,00	0,00
Dary a príspevky iným subjektom	1	84,38	15,63	Účet 501, 502, 504, 511, 512, 513 spotreba materiálu, energie, predaný tovar, opravy, cestovné, náklady na reprezentáciu	1	11,36	88,64
	2	99,22	0,78		2	84,09	15,91
Prevádzková réžia	1	32,03	67,97	Účet 556 Tvorba fondov	1	93,18	6,82
	2	98,44	1,56		2	100,00	0,00
Splátky úverov a pôžičiek	1	97,66	2,34	Sem zahrňte všetky ostatné výnosy za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	1	81,82	18,18
	2	100,00	0,00		2	100,00	0,00
Sociálny fond	1	98,44	1,56	– z toho Účet 591 Daň z príjmov	1	100,00	0,00
	2	99,22	0,78		2	95,50	4,50
Sem zahrňte všetky ostatné náklady za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	1	66,41	33,59				
	2	98,44	1,56				

Výdavky (JÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 € u tohto typu výdavku	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 € u tohto typu výdavku	Náklady (PÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 € u tohto typu nákladu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 € u tohto typu nákladu
– Z toho daň z príjmov	1	97,66	2,34				
	2	98,44	1,56				

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Legenda

1 - V € nezdaňovaná (hlavná) činnosť

2 - V € zdaňovaná (vedľajšia, podnikateľská) činnosť

V tabuľke 13.6 je zobrazené porovnanie príjmov a výnosov a porovnanie výdavkov a nákladov medzi organizáciami účtujúcimi v sústave jednoduchého a podvojného účtovníctva. V tomto prípade sme do úvahy brali len tie organizácie, ktoré uviedli, že majú tento výdavok, resp. náklad.

K najčastejším výdavkom u organizácií účtujúcich v sústave jednoduchého účtovníctva patria výdavky na prevádzkovú réžiu, ktorú uviedlo 67,97 % organizácií. Pri organizáciách účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva ide najmä o náklady na ostatné služby (účet 518), kde 91 % organizácií uviedlo, že má väčšie náklady ako 0 €.

13.3. Príjmy a výdavky neziskových organizácií – relačné vzťahy

Vzhľadom na charakter otázok v dotazníku ohľadom príjmov/výnosov a výdavkov/nákladov, vyhodnocujeme jednotlivé súvislosti sumárne, tzn. neoddeľujeme príjmovú a výdavkovú časť. Na základe odpovedí respondentov sme analyzovali nasledovné vzťahy, či súvisia príjmy alebo výnosy, resp. výdavky alebo náklady organizácie s cieľovou skupinou organizácie, s oblasťou pôsobenia organizácie, s pôsobnosťou organizácie, so sídlom organizácie, s veľkosťou organizácie vyjadrenou počtom zamestnancov a ďalšími oblasťami, ktoré postupne uvádzame. Vzájomný vzťah medzi jednotlivými premennými je zobrazený v tabuľke 13.7.

Medzi **oblasťou pôsobenia** organizácie a výškou príjmov/výnosov či výdavkov/nákladov nebola potvrdená štatisticky významná závislosť. Podobne ani pre **právnu formu** nebol zistený štatisticky významný vplyv na úroveň príjmov/výnosov či výdavkov/nákladov. Ostatné súvislosti, ktoré vyšli štatisticky významné, interpretujeme pod tabuľkou 13.7.

Tabuľka 13.7 Vplyv premenných na celkové príjmy, resp. výnosy, celkové výdavky, resp. náklady a výsledok hospodárenia u organizácií v roku 2018

Otázka	Odpoveď	Jednoduché účtovníctvo				Podvojné účtovníctvo				VH	
		Celkové príjmy		Celkové výdavky		Celkové výnosy		Celkové náklady		Sig. (2-tailed)	r _s
		Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s		
Cieľová skupina	Deti (7 - 15 rokov)	-	-	-	-	0,045	-0,337	-	-	-	-
	Počet ľudí, resp. zvierat/organizácií, pre ktoré organizácia vykonáva činnosť/poskytuje služby	0,001	0,268	-	-	-	-	-	-	-	-
Pôsobnosť organizácie	Za posledné tri roky (2016 - 218)	0,021	0,183	-	-	-	-	-	-	-	-
	Banskobystrický kraj	-	-	0,022	0,365	-	-	-	-	-	-
Vek organizácie		-	-	-	-	0,010	0,367	0,016	0,363	0,045	- 0,149
Koľko rokov vykonávate aktivity?		-	-	-	-	0,019	0,339	0,012	0,375	-	-
Aktivity, ktoré realizujú pracovníci v organizácii	Organizácia podujatí (kultúrnych, športových, iných)	0,015	-0,193	0,007	-0,239	0,003	-0,420	0,000	-0,561	-	
	Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít	0,012	-0,200	0,011	-0,223	-	-	-	-	-	
	Riadenie platených pracovníkov	-	-	-	-	0,006	0,388	0,001	0,480	0,008	0,197
	Aktivity pre členov organizácie	-	-	0,019	-0,207	-	-	0,008	-0,396	-	-
	Lobovanie	-	-	-	-	-	-	0,017	0,359	-	-
Dôvod vzniku organizácie	Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré	0,019	-0,187	-	-	-	-	-	-	-	-

Otázka	Odpoveď	Jednoduché účtovníctvo				Podvojné účtovníctvo				VH	
		Celkové príjmy		Celkové výdavky		Celkové výnosy		Celkové náklady		Sig. (2-tailed)	r _s
		Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s		
	poskytuje vzájomné výhody svojim členom										
	Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli	0,049	0,157	-	-	0,035	0,305	0,009	0,388	-	-
	Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...) alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, preto sme vznikli	-	-	-	-	-	-	0,041	0,309	-	-
	Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku.	-	-	-	-	0,049	0,286	-	-	-	-
	Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva,	-	-	-	-	-	-	-	-	0,041	0,152

Otázka	Odpoveď	Jednoduché účtovníctvo				Podvojné účtovníctvo				VH	
		Celkové príjmy		Celkové výdavky		Celkové výnosy		Celkové náklady		Sig. (2-tailed)	r _s
		Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s		
	tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok										
	Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ	-	-	-	-	-	-	-	-	0,019	0,174
Líder	Aké je najvyššie dosiahnuté vzdelanie lídra Vašej organizácie	-	-	-	-	0,020	0,435	-	-	-	-
Prínos dobrovoľníkov	Bez dobrovoľníkov by sme nemohli fungovať	0,040	0,196	0,048	0,206	-	-	-	-	-	-

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

13.3.1. Príjmy, výdavky a cieľová skupina

Zistili sme, že na celkové príjmy organizácie priamo vplýva veľkosť cieľovej skupiny, tzn. počet ľudí, resp. zvierat/organizácií, pre ktoré organizácia vykonáva služby, t. j. čím vyšší počet klientov má organizácia, tým je možné predpokladať vyššie príjmy ($p = 0,001$, Spearmanov koeficient = 0,268). Tento vzťah je logický, pretože čím väčšia je cieľová skupina, tým je v podstate väčšia skupina odberateľov služieb (i keď klienti za služby neplatia, môžu prispievať dobrovoľne na chod organizácie alebo platia len symbolickú cenu) a podporovateľov organizácie (väčšia cieľová skupina indikuje väčšiu organizáciu, tzn. je známejšia a môže byť pre ňu jednoduchšie získať financie).

13.3.2. Príjmy, výdavky a pôsobnosť organizácie

Z hľadiska pôsobnosti organizácií má na celkové príjmy MNO vplyv charakter ich pôsobnosti ($p = 0,021$, Spearmanov koeficient = 0,183), tzn. to, na akej úrovni organizácii pôsobia (miestna, komunitná, regionálna, národná atď.), má slabý priamy vplyv na celkové príjmy. Inak povedané, čím väčšiu pôsobnosť má organizácia, tým vyššie príjmy. Tento vzťah je opäť logický, na miestnej úrovni pôsobia väčšinou malé organizácie, ktoré majú menšie rozpočty a teda menšie celkové príjmy. S rastúcou pôsobnosťou rastie aj rozpočet organizácie, keďže pôsobí na väčšom území, tzn. potrebuje si zabezpečiť vyššie celkové príjmy na svoje aktivity.

13.3.2. Príjmy, výdavky a dĺžka pôsobenia organizácie

Z hľadiska dĺžky pôsobenia organizácií sme skúmali dve charakteristiky, prvou bol „vek“ organizácie, tzn. kedy organizácia reálne vznikla registráciou. Druhá charakteristika bol počet rokov, ktoré organizácia vykonáva svoje aktivity. V tejto oblasti sa potvrdili nasledovné vzťahy:

- Organizácie účtujúce v sústave podvojného účtovníctva majú z hľadiska veku vyššie celkové výnosy a náklady, t. j. čím je organizácia staršia, tým vyššie má celkové výnosy ($p = 0,010$, Spearmanov koeficient = 0,367) a náklady ($p = 0,016$, Spearmanov koeficient = 0,363).
- Pre organizácie je zároveň podstatné, ako dlho vykonávajú svoje aktivity. Pri organizáciách účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva sa potvrdila stredná priama závislosť, t. j. čím dlhšie organizácia vykonáva svoje aktivity, tým vyššie má celkové výnosy ($p = 0,019$, Spearmanov koeficient = 0,339) a celkové náklady ($p = 0,012$, Spearmanov koeficient = 0,375).

Identifikované súvislosti indikujú, že čím organizácia dlhšie existuje, tým viac je etablovaná, je viac v povedomí verejnosti a je pre ňu zrejme jednoduchšie získať zdroje na svoju činnosť.

13.3.3. Príjmy, výdavky a aktivity realizované pracovníkmi

Nepriama závislosť medzi celkovými príjmami ($p = 0,015$, Spearmanov koeficient = $-0,193$), resp. výnosmi ($p = 0,003$, Spearmanov koeficient = $-0,420$) sa potvrdila v prípade, ak organizácia realizuje podujatia (kultúrne a športové). Pre túto oblasť aktivít realizovaných pracovníkmi v organizácii to platí aj v prípade celkových výdavkov ($p = 0,007$, Spearmanov koeficient = $-0,239$), resp. nákladov ($p = 0,000$, Spearmanov koeficient = $-0,561$). Môžeme povedať, že organizácia, ktoré realizuje kultúrne alebo športové podujatia má nižšie príjmy, resp. výnosy a tiež nižšie výdavky, resp. náklady. Táto skutočnosť môže súvisieť s tým, že v oblastiach kultúry a športu pôsobí veľa dobrovoľníkov, mnoho podujatí je organizovaných z nadšenie organizátorov a teda ako výdavky, tak aj príjmy sú na tieto aktivity nižšie.

Pre ďalšie aktivity realizované pracovníkmi MNO sme zistili tieto vzťahy:

- Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít – celkové príjmy ($p = 0,012$, Spearmanov koeficient = $-0,200$), celkové výdavky ($p = 0,011$, Spearmanov koeficient = $-0,223$), tzn. pre celkové príjmy aj výdavky konštatujeme stredný nepriamy vplyv vykonávania týchto aktivít. Platí teda to, čo pri organizovaní športových a kultúrnych podujatí, ak sa pracovníci organizácie venujú týmto aktivitám, sú príjmy, ale aj výdavky nižšie.
- Riadenie platených pracovníkov – celkové výnosy ($p = 0,006$, Spearmanov koeficient = $0,388$), celkové náklady ($p = 0,001$, Spearmanov koeficient = $0,480$), t. j. pre celkové výnosy aj náklady konštatujeme priamy vplyv vykonávania týchto aktivít. Vyššie výnosy ako aj náklady môžu byť prepojené s vyššou profesionalizáciou organizácie, keďže ide o aktivitu riadenia platených pracovníkov.
- Aktivity pre členov organizácie – celkové výdavky ($p = 0,019$, Spearmanov koeficient = $-0,207$) celkové náklady ($p = 0,008$, Spearmanov koeficient = $-0,396$). Organizácie vykonávajúce aktivity pre svojich členov majú nižšie celkové výdavky, resp. náklady, čo naznačuje, že na výkon vzájomne prospešných aktivít je potrebný menší objem zdrojov, stačia nižšie náklady.
- Lobovanie – celkové náklady ($p = 0,017$, Spearmanov koeficient = $0,359$), tzn. pre celkové náklady konštatujeme stredný priamy vplyv na vykonávanie tejto aktivity. Lobovanie si tiež vyžaduje vyššiu profesionalizáciu organizácie, tzn. náklady sú vyššie.

13.3.4. Príjmy, výdavky a dôvod vzniku organizácie

U organizácie, ktoré uviedli ako dôvod vzniku „Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojím členom“ sa potvrdil slabý nepriamy vplyv na celkové príjmy ($p = 0,019$, Spearmanov koeficient = $-0,187$), t. j. ak organizácia účtujúca v sústave jednoduchého účtovníctva uviedla ako motív vzniku tento dôvod, je možné u nej predpokladať nižšie celkové príjmy. Tento výsledok tak nepriamo potvrdzuje vyššie uvedenú súvislosť, že na výkon vzájomne prospešných aktivít je potrebný menší objem zdrojov, stačia nižšie príjmy na pokrytie výdavkov.

Dôvod „Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli“ má slabý, resp. stredný priamy vplyv na celkové príjmy ($p = 0,049$,

Spearmanov koeficient = 0,157), celkové výnosy ($p = 0,035$, Spearmanov koeficient = 0,305) a celkové náklady ($p = 0,009$, Spearmanov koeficient = 0,388), t. j. organizácie, ktoré uviedli ako dôvod vzniku chýbajúceho dôveryhodného partnera pre poskytovania služieb dosahujú vyššie celkové príjmy, resp. výnosy a celkové náklady. To môže súvisieť práve so skutočnosťou, že ak sa týmto organizáciám darí byť dôveryhodným partnerom a efektívne uspokojujú dopyt po službách, je pre nich pomerne jednoduchšie získať zdroje na svoju činnosť.

U organizácií účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva, ktoré vznikli z dôvodu „Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku“ sa potvrdil stredný priamy vplyv na celkové výnosy ($p = 0,035$, Spearmanov koeficient = 0,305). Znamená to, že organizácie, ktoré vznikli podľa teórie rurality, dosahujú vyššie výnosy, čo môže byť spôsobené napríklad tým, že do vidieckych oblastí smeruje relatívne veľa podpory a tieto organizácie môžu byť úspešnejšie v jej získavaní, napr. v podobe grantov či fondov. Tiež to však ale môže znamenať, že takto vzniknuté organizácie „vyplňajú dieru na trhu“, pôsobia vo vidieckych oblastiach, o ktoré nikto nemal záujem a preto poskytovaním svojich služieb jednoduchšie dosahujú príjem, keďže v danej oblasti nemajú konkurenciu.

Dôvod vzniku „Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...) alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, preto sme vznikli“ má stredný priamy vplyv na celkové náklady organizácie účtujúcej v sústave podvojného účtovníctva ($p = 0,041$, Spearmanov koeficient = 0,309). Tzn. organizácie, ktoré vznikli podľa teórie vládnych a trhových zlyhaní majú vyššie náklady. Je to logické, vzhľadom na to, že podľa tejto teórie súkromné firmy nemajú záujem poskytovať dané služby, lebo sú málo ziskové, resp. neziskové (zlyhanie trhu) a verejný sektor nemá dostatočné kapacity na ich poskytovanie (zlyhanie vlády), zabezpečenie takýchto služieb je preto nákladnejšie.

13.3.5. Príjmy, výdavky a líder

Pri analýze charakteristiky lídra z hľadiska vplyvu na celkové príjmy/výnosy a celkové výdavky/náklady, sme zistili, že stredne silný priamy vplyv na celkové výnosy organizácií účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva má aj vzdelanie lídra. Čím vzdelanejší líder, tým skôr mali organizácie vyššie celkové výnosy ($p = 0,020$, Spearmanov koeficient = 0,435). Tento výsledok môže byť ovplyvnený tým, že vzdelanejší líder predstavuje lepšieho manažéra, vrátane finančnej oblasti, ktorý vie plánovať a realizovať fundraising a získať tak viac zdrojov pre organizáciu.

13.3.6. Príjmy, výdavky a prínos dobrovoľníkov

Pri organizáciách účtujúcich v sústave jednoduchého účtovníctva, ktoré si uvedomujú, že bez dobrovoľníkov by nemohli fungovať, sa potvrdil slabý, resp. stredný priamy vplyv na celkové príjmy ($p = 0,040$, Spearmanov koeficient = 0,196) a celkové výdavky ($p = 0,048$, Spearmanov koeficient = 0,206), t. j. pokiaľ si organizácie uvedomujú prínos dobrovoľníkov pre ich fungovanie, má to pozitívny vplyv na celkové príjmy organizácie. Zároveň, to ale pre

organizáciu predstavuje aj zvýšenie celkových výdavkov. Na jednej strane tak organizácie využívajúce dobrovoľníkov dosahujú vyššie príjmy (napr. zapojením dobrovoľníkov do fundraisingových kampaní, zvýšením okruhu potenciálnych darcov cez kontakty dobrovoľníkov), na druhú stranu sú tu však vyššie náklady spojené s manažmentom dobrovoľníkov. Bolo by potrebné hlbšie skúmať túto oblasť, aby bolo možné povedať, či nárast príjmov prevyšuje nárast nákladov. Predpokladáme však, že áno, inak by organizácie nezapájali dobrovoľníkov do svojich aktivít.

13.3.7. Príjmy, výdavky a samofinancovanie

Pre potreby vyhodnotenia tejto oblasti sme upravili premenné v otázke 54 o príjmoch/výnosoch MNO. Ak organizácia mala pre akúkoľvek položku príjmov, resp. výnosov z činností, ktoré patria pod samofinancovanie, hodnotu väčšiu ako 0€, použili sme kód 1, ktorý znamená áno, organizácia využíva samofinancovanie. Ak mala organizácia vo všetkých stĺpcoch hodnotu 0€, potom sme použili kód 0 - organizácia nemá samofinancujúcu činnosť. Ak boli bunky prázdne, potom organizácia nevyplnila údaje, ostali missing values.

V nasledujúcej časti interpretujeme zistené vzťahy medzi jednotlivými oblasťami a samofinancovaním. Ak vyhodnotenie danej oblasti neuvádzame, znamená to, že pre túto oblasť nebola zistená štatisticky významná závislosť (p-hodnota je väčšia ako 0,05).

Cieľová skupina

Zistili sme, že na samofinancovanie organizácie priamo vplýva cieľová skupina, konkrétne ak sa organizácia zameriava na cieľovú skupinu seniori (viac ako 50 rokov) má to stredný priamy vplyv na samofinancovanie organizácie ($p = 0,001$, Spearmanov koeficient = 0,244). Inak povedané, organizácie, ktoré sa zameriavajú na túto cieľovú skupinu, skôr využívajú samofinancovanie. Dôvody môžu byť rôzne, napr. ak organizácie pracujú s touto cieľovou skupinou formou, že seniori vyrábajú darčkové predmety, ktoré sú určené na príležitostný predaj, je potom príjem cez samofinancovanie z predaja vlastných výrobkov vyšší. Alebo ide jednoducho o poskytovanie sociálnych služieb, kedy seniori spolufinancujú, resp. úplne financujú ich využívanie a tak je samofinancovanie vyššie vďaka predaju vlastných služieb.

Aktivity realizované pracovníkmi

Nepriama závislosť medzi samofinancovaním ($p = 0,032$, Spearmanov koeficient = - 0,149), sa potvrdila v prípade, ak pracovníci organizácie realizujú kultúrne a športové podujatia. Tzn. organizácie, ktoré realizujú kultúrne alebo športové podujatia, skôr nevyužívajú zdroje zo samofinancovania. Môže to súvisieť s tým, že tieto podujatia sú často organizované ako benefičné, za dobrovoľné vstupné, ktoré je potom považované za dar a nie ako príjem za predaj služby.

Nepriama závislosť sa potvrdila aj medzi samofinancovaním a ďalšími aktivitami, ktoré realizujú pracovníci v organizáciách ako sú riadenie platených a neplatených pracovníkov ($p = 0,014$, Spearmanov koeficient = $-0,171$). Samofinancovanie sa skôr nevyužíva ani v prípade, ak organizácia aktivitami, ktoré realizujú pracovníci organizácie, obhajujú práva a záujmy, či obhajujú práva určitej skupiny ľudí ($p = 0,024$, Spearmanov koeficient = $-0,157$).

Medzi samofinancovaním a poskytovaním grantov, regratingu sme zistili slabú nepriamu závislosť, t. j. ak pracovníci organizácie poskytujú granty, resp. sa venujú regratingu, organizácia skôr nevyužíva samofinancovanie (p -hodnota = $0,034$, Spearmanov koeficient = $-0,147$). Tento výsledok môže vyplývať zo skutočnosti, že poskytovaniu grantov a regratingu sa skôr venujú nadácie, ktoré majú zo zákona obmedzené podnikanie a samofinancujúce aktivity.

Líder

Samofinancovanie organizácie závisí od najvyššieho dosiahnutého vzdelania lídra ($p = 0,005$, Spearmanov koeficient = $0,196$), t. j. čím vyššie má líder vzdelanie, tým skôr organizácia využíva samofinancovanie. Podobne vzdelanie lídra ovplyvnilo aj celkové príjmy, ako sme uviedli vyššie. Potvrdzuje sa tak fakt, že vzdelanejší líder predstavuje lepšieho manažéra, ktorý vie plánovať a realizovať fundraising a získať tak viac zdrojov pre organizáciu, a to aj prostredníctvom samofinancovania.

13.4. Rozdiel medzi výnosmi a nákladmi neziskových organizácií

Neziskové organizácie nie sú obmedzené tým, aký veľký zisk môžu dosiahnuť, ale tým, ako s prípadným ziskom naložia, ako ho prerozdedia – princíp neziskovosti (tzv. non-distribution constraint). Podstata princípu neziskovosti spočíva v tom, že akákoľvek doplnková činnosť organizácie vykonávaná za účelom dosiahnutia zisku, nesmie priamo či nepriamo viesť k materiálnemu prospechu jej zakladateľov, členov ani zamestnancov. Zdroje vytvorené takouto činnosťou musia byť investované späť do hlavnej neziskovej činnosti organizácie súvisiacej s napĺňaním jej poslania. Za takúto reinvestíciu je možné považovať napr. skvalitnenie materiálneho vybavenia organizácie, prijatie nového pracovníka, skvalitnenie poskytovanej služby a pod. Tu môžeme pozorovať hlavný rozdiel v porovnaní so ziskovým sektorom, kde zisk po zdanení možno rozdeliť medzi majiteľov komerčných firiem (ktoré dokonca v istých prípadoch môžu poskytovať podobné služby ako MNO). Nezisková organizácia sa zameriava na iný cieľ, ako je obohatenie vlastníkov, manažérov či investorov. Iný primárny cieľ, alebo inak povedané, základná motivácia je ďalší rozdiel medzi podnikateľským a neziskovým sektorom a poukazuje na princíp neziskovosti z druhej strany – že neziskové organizácie nie sú zakladané za účelom dosiahnutia zisku, ale priameho úžitku.

Fukas a Gušťařík (2005) uvádzajú, že firmy vznikajú kvôli finančnému zisku a zanikajú v dôsledku finančnej straty, resp. ak dlhodobo nedosahujú zisk, trh má záujem na ukončení ich činnosti, aby ďalej nezvyšovali svoje dlhy voči veriteľom a spoločnosti. Firmy svoju činnosť nemôžu financovať z dobročinných príspevkov zákazníkov. Na druhej strane, projekty neziskovej organizácie sú opodstatnené, aj keď ich treba dotovať. Motivácia pokračovať sa

nestratí, aj keď nie sú k dispozícii financie – organizácia jednoducho pokračuje v „dobrovoľníckom režime“ s minimálnymi nákladmi. Dôvodom je, že neziskovú organizáciu oprávňuje na existenciu aj iný zisk ako len finančný – priamy úžitok, tzn. vytvára hodnoty, ktoré niekedy nemožno vyjadriť finančne. Weisbrod (1988) uvádza, že za obmedzenie, ako MNO môžu so ziskom zaobchádzať, je tu istá kompenzácia vo forme daňových úľav.

Pri skúmaní rozdielov a výnosov preto treba brať opäť do úvahy, či ide o zisk/stratu z hlavnej činnosti organizácie, tzn. z aktivít, ktoré organizácia vykonáva pri napĺňaní účelu, na ktorý bola zriadená. Z hlavnej činnosti organizácií je daň z príjmu oslobodená, tento ukazovateľ by sa dal prakticky získať z finančných výkazov MNO, kde daň z hlavnej činnosti je vyčíslená, ale v rámci daňového priznania je už uvedená ako nulová položka. Opäť narazíme na problém, že nie všetky právne formy sú povinné podávať daňové priznanie (napr. občianske združenia).

Druhou možnosťou je, či ide o zisk/stratu z vedľajšej činnosti (komerčnej, podnikateľskej), ktorú organizácia vykonáva, aby získala dodatočné zdroje financovania, čiže na doplnenie tých prostriedkov, ktoré dostávajú od súkromných darcov a štátnych inštitúcií.

Tabuľka 13.8 približuje deskriptívnu štatistiku pre dosiahnutý výsledok hospodárenia sledovaných mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu za rok 2018.

Tabuľka 13.7 Deskriptívna štatistika pre dosiahnutý výsledok hospodárenia za rok 2018

Výsledok hospodárenia	Valid	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	Minimum	Maximum
Z hlavnej činnosti	181	5922,6996	0,0000	37921,68937	-41323,00	450000,00
Z vedľajšej/ podnikateľskej činnosti	181	-23,3327	0,0000	2830,38635	-34358,00	14039,68

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V roku 2018 predstavoval u sledovaných mimovládnych organizácií priemerný výsledok hospodárenia z *hlavnej činnosti* 5 922,70 €. Minimálny výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti v roku 2018, inak povedané, najväčšia strata, bol na úrovni - 41 323 €. Maximálny výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti u sledovaných mimovládnych organizácií za rok 2018 bol na úrovni 450 000 €. Vzhľadom na to, že v roku 2018 maximálny výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti prevyšuje u sledovaných mimovládnych organizácií v signifikantnej miere priemerný výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti, môžeme konštatovať, že hlavná činnosť mala v roku 2018 pre sledované mimovládne organizácie výrazne pozitívny vplyv na ich celkové hospodárenie.

U sledovaných mimovládnych organizácií bol priemerný výsledok hospodárenia z *vedľajšej/podnikateľskej činnosti* v roku 2018 na úrovni - 23,33 €, pričom minimálny výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti (strata) bol na úrovni - 34 358 €. Maximálny výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti za rok 2018 predstavoval 14 039,68 €. Z uvedených výsledkov môžeme konštatovať, že aktivity v rámci vedľajšej/podnikateľskej činnosti nepredstavovali pre sledované mimovládne organizácie v roku 2018 pozitívny vplyv na ich celkové hospodárenie. Inak povedané, podnikateľskou činnosťou organizácie

dosahovali viac stratu ako zisk. Dáta však na veľkú smerodajnú odchýlku nie sú veľmi validné, no podobné výsledky sme získali aj frekvenčnou analýzou.

Tabuľka 13.9 približuje frekvenčnú analýzu pre dosiahnutý výsledok hospodárenia sledovaných mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu za rok 2018.

Tabuľka 13.8 Frekvenčná analýza pre dosiahnutý výsledok hospodárenia za rok 2018

Výsledok hospodárenia	% organizácií so záporným VH	% organizácií s kladným VH	% organizácií s nulovým VH
Z hlavnej činnosti	10,8	52,1	41,4
Z vedľajšej/ podnikateľskej činnosti	3	8,3	89,5

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Kladný výsledok hospodárenia z *hlavnej činnosti* dosiahlo 52,1 % mimovládnych organizácií z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, pričom až 41,4 % mimovládnych organizácií uviedlo dosiahnutie nulového výsledku hospodárenia z hlavnej činnosti. Záporný výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti uviedlo 10,8 % mimovládnych organizácií. Z uvedených výsledkov vyplýva, že prevažnú časť ziskov sledovaných mimovládnych organizácií za rok 2018 tvoril zisk z hlavnej činnosti. Môžeme teda konštatovať, že sledované mimovládne organizácie vykonávanými aktivitami v rámci hlavnej činnosti dokázali v roku 2018 dosiahnuť zisk. To predstavuje pozitívny signál pre charakter zamerania aktivít sledovaných mimovládnych organizácií v rámci ich hlavnej činnosti.

V rámci výsledku hospodárenia z *vedľajšej/podnikateľskej činnosti* vo významnej miere prevažuje nulový výsledok hospodárenia, ktorý dosiahlo až 89,5 % mimovládnych organizácií z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu. Kladný výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti dosiahlo len 8,3 % mimovládnych organizácií a záporný výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti dosiahli 3 % mimovládnych organizácií. Z uvedených výsledkov vyplýva, že vedľajšia/podnikateľská činnosť nepredstavovala pre sledované mimovládne organizácie v roku 2018 výrazný zisk, pričom výsledky vedú ku konštatovaniu, že aktivity vykonávané sledovanými mimovládnymi organizáciami v rámci ich vedľajšej/podnikateľskej činnosti v roku 2018 nemali takmer žiadny vplyv na ich celkové hospodárenie, vzhľadom na to, že výsledok bol nulový.

Na základe získaných odpovedí od respondentov sme analyzovali nasledovné vzťahy, týkajúce sa súvisu dosiahnutého výsledku hospodárenia za rok 2018:

- s právnou formou sledovaných neziskových organizácií,
- s oblasťou pôsobenia sledovaných neziskových organizácií,
- s oblasťou pôsobenia sledovaných neziskových organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií,
- s vekovou štruktúrou cieľovej skupiny, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie,
- so štruktúrou špecifik cieľovej skupiny, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie,
- s počtom ľudí, resp. zvierat/organizácií, pre ktorý sledované neziskové organizácie vykonávajú činnosť/poskytujú služby, priamo na základe zmluvných vzťahov, bez

zmluvných vzťahov, priamo využívajú voľne dostupné služby alebo aktivity sledovaných neziskových organizácií,

- s umiestneným sídlom sledovaných neziskových organizácií,
- s pôsobnosťou sledovaných neziskových organizácií za posledné 3 roky (miestna, regionálna, národná, medzinárodná a pod.),
- s dĺžkou pôsobenia sledovaných neziskových organizácií (od registrovania a od reálneho začatia vykonávania aktivít),
- s percentuálnym podielom všetkého pracovného času odpracovaného platenými a neplatenými pracovníkmi, ktorý je venovaný jednotlivým činnostiam a úlohám sledovaných neziskových organizácií,
- so zameraním sledovaných neziskových organizácií v rámci vzájomnej alebo verejnej prospešnosti, resp. pre koho sú realizované aktivity sledovaných neziskových organizácií,
- s dôvodom vzniku sledovaných neziskových organizácií,
- s prínosom dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre sledované neziskové organizácie.

Ak vyhodnotenie danej oblasti neuvádzame, znamená to, že pre túto oblasť nebola zistená štatisticky významná závislosť (p-hodnota je väčšia ako 0,05).

13.4.1. Oblasť pôsobenia sledovaných neziskových organizácií a výsledok hospodárenia

Medzi výsledkom hospodárenia z **vedľajšej/podnikateľskej činnosti** a oblasťou pôsobenia neziskových organizácií podľa registra o mimovládnych neziskových organizáciách je štatisticky významná závislosť ($p = 0,001$). Táto závislosť je stredne silná (Cramer's $V = 0,429$), tzn. oblasť pôsobenia sledovaných neziskových organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií stredne silne pôsobí na výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti.

13.4.2. Veková štruktúra cieľovej skupiny, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie a výsledok hospodárenia

Medzi výsledkom hospodárenia z **hlavnej činnosti** a vekovou štruktúrou cieľovej skupiny detí od 7 - 15 rokov, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie je štatisticky významná závislosť ($p = 0,036$, Spearmanov koeficient = $- 0,156$). Môžeme teda konštatovať, že vyšší výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti majú tie sledované neziskové organizácie, ktoré sa nezameriavajú na vekovú štruktúru cieľovej skupiny detí od 7 - 15 rokov. Je možné, že práve pre túto cieľovú skupinu je veľa aktivít realizovaných dobrovoľnícky a teda to neovplyvňuje celkový výsledok hospodárenia.

13.4.3. Štruktúra špecifík cieľovej skupiny, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie a výsledok hospodárenia

Medzi výsledkom hospodárenia **z hlavnej činnosti** a štruktúrou špecifík cieľovej skupiny týkajúcej sa ľudí so sociálnym znevýhodnením, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie je štatisticky významná závislosť ($p = 0,031$). Táto závislosť je slabá priama (Spearmanov koeficient = 0,161). Na základe uvedeného môžeme zhodnotiť, že vyšší výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti majú tie sledované neziskové organizácie, ktoré sa zameriavajú na ľudí so sociálnym znevýhodnením. To môže súvisieť s už vyššie uvedeným faktom, že pri poskytovaní sociálnych služieb, tieto sú často spoplatnené a teda organizácie majú vyššie príjmy z predaja služieb, čo sa následne premieňa do vyššieho výsledku hospodárenia.

Medzi výsledkom hospodárenia **z vedľajšej/podnikateľskej činnosti** a štruktúrou špecifík cieľových skupín týkajúcich sa ľudí bez domova a užívateľov drog a drogovu závislých osôb, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie je štatisticky významná závislosť (u oboch skupín $p = 0,027$), t. j. štruktúra špecifík cieľovej skupiny týkajúca sa ľudí bez domova a cieľovej skupiny užívateľov drog a drogovu závislých osôb, na ktoré sa zameriavajú sledované neziskové organizácie má vplyv na výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti. Táto závislosť je slabá priama (pre obe skupiny Spearmanov koeficient = 0,165). Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že vyšší výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti majú tie sledované neziskové organizácie, ktoré sa zameriavajú na cieľové skupiny ľudí bez domova a užívateľov drog a drogovu závislých osôb. Je možné, že tieto organizácie využívajú rôzne modely financovania ako sú predaj časopisu (napr. Nota Bene) či iných publikácií v rámci osvetu a prevencie a tým majú vyššie príjmy z podnikateľskej činnosti, ktoré ovplyvňujú výsledok hospodárenia z podnikateľskej činnosti.

13.4.4. Aktivity realizované pracovníkmi organizácie a výsledok hospodárenia

Medzi výsledkom hospodárenia **z hlavnej činnosti** a aktivitami, ktoré realizujú pracovníci v sledovaných neziskových organizáciách zamerané na riadenie platených pracovníkov je štatisticky významná závislosť ($p = 0,030$, Spearmanov koeficient = 0,162), pričom táto závislosť je slabá priama. Z uvedeného vyplýva, že vyšší výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti majú tie sledované neziskové organizácie, ktorých pracovníci realizujú aktivity zamerané na riadenie platených pracovníkov. Vyššia profesionalizácia organizácie v podobe platených pracovníkov tak predstavuje dosahovanie vyššieho výsledku hospodárenia.

Rovnako medzi výsledkom hospodárenia **z vedľajšej/podnikateľskej činnosti** a aktivitami, ktoré realizujú pracovníci v sledovaných neziskových organizáciách zamerané na obhajobu práv a záujmov a obhajobu práv určitej skupiny ľudí je štatisticky významná priama závislosť ($p = 0,040$, Spearmanov koeficient = 0,152). Vyšší výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti majú teda tie neziskové organizácie, ktorých pracovníci realizujú aktivity zamerané na obhajobu práv a záujmov a obhajobu práv určitej skupiny ľudí.

Ďalej medzi výsledkom hospodárenia **z vedľajšej/podnikateľskej činnosti** a aktivitami, ktoré realizujú pracovníci v sledovaných neziskových organizáciách zamerané na aktivity pre členov

organizácie je štatisticky významná závislosť ($p = 0,045$). Táto závislosť je slabá nepriama (Spearmanov koeficient = $-0,149$). Na základe tohto môžeme konštatovať, že vyšší výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti majú tie neziskové organizácie, ktorých pracovníci nerealizujú aktivity zamerané na aktivity pre členov organizácie. Inak povedané, vzájomne prospešné organizácie dosahujú nižší výsledok hospodárenia, čo potvrdzuje už vyššie uvádzané súvislosti, ktoré naznačujú, že vzájomne prospešné organizácie majú nižšie výdavky a nižšie príjmy, čo sa premieta do konečného výsledku hospodárenia.

13.4.5. Dôvod vzniku sledovaných neziskových organizácií a výsledok hospodárenia

Medzi výsledkom hospodárenia z **vedľajšej/podnikateľskej činnosti** a dôvodom vzniku sledovaných neziskových organizácií týkajúci sa založenia v partnerstve so štátnou správou/samosprávou (resp. štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ), je štatisticky významná závislosť ($p = 0,029$). Táto závislosť je slabá priama (Spearmanov koeficient = $0,162$). Vyšší výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti tak majú tie neziskové organizácie, ktorých dôvod vzniku je postavený na teórii vzájomnej závislosti. Samospráva možno na takéto organizácie nazerá podobne ako na príspevkové organizácie, tzn. nedovolí, aby organizácie boli v strate.

13.5. Majetok neziskových organizácií a jeho štruktúra

Okrem výdavkov a príjmov je ukazovateľom ekonomickej hodnoty neziskového sektora aj majetok neziskových organizácií. Ten je opäť možné členiť do niekoľkých kategórií. V našom výskume ho členíme tak, ako je členený vo výkazníctve neziskových organizácií t.j. na:

- Dlhodobý nehmotný majetok
- Dlhodobý hmotný majetok
- Dlhodobý finančný majetok
- Zásoby
- Pohľadávky
- Peniaze/pokladnica
- Ceniny
- Priebežné položky (+/-)
- Bankové účty
- Krátkodobé cenné papiere a ostatný krátkodobý finančný majetok
- Záväzky
- Úvery a pôžičky

Tabuľka 13.10 uvádza deskriptívnu štatistiku pre štruktúru majetku a záväzkov sledovaných mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu za rok 2018.

Tabuľka 13.9 Deskriptívna štatistika pre štruktúru majetku a záväzkov organizácií za rok 2018

Majetok	Valid	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	Minimum	Maximum
Dlhodobý nehmotný majetok	185	1312,0581	0,0000	9139,19283	0,00	100000
Dlhodobý hmotný majetok	189	40126,2758	0,0000	239451,247	0,00	2083492
Dlhodobý finančný majetok	184	11052,1304	0,0000	96748,07673	0,00	1206183
Zásoby	189	1159,6572	0,0000	6771,61689	0,00	72260
Pohľadávky	197	9395,3605	0,0000	58190,79605	0,00	693884
Peniaze/pokladnica	203	909,0446	61,54	2870,38662	0,00	30878
Ceniny	180	4,5144	0,0000	40,73865	0,00	500
Priebežné položky (+/-)	180	153,3944	0,0000	1538,13666	-200	20000
Bankové účty	203	14231,3937	306,3	72345,51474	-8	777435
Krátkodobé cenné papiere a ostatný krátkodobý finančný majetok	180	56,9698	0,0000	436,20425	0,00	5322
Iné, prosím, doplňte:	180	3090,8571	0,0000	28624,98285	0,00	338019,8
Záväzky	195	3392,2533	0,0000	18834,38979	0,00	212375
- Z toho sociálny fond	185	81,5133	0,0000	656,89513	0,00	8578
Úvery a pôžičky	188	4555,3883	0,0000	39104,17284	0,00	460073

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Priemerné hodnoty z tabuľky 13.10 treba brať s rezervou vzhľadom na vysoké hodnoty smerodajnej odchýlky pri väčšine položiek. Najväčší podiel na štruktúre majetku sledovaných mimovládnych organizácií za rok 2018 predstavuje dlhodobý hmotný majetok, a to v priemernej výške 40 126,28 €, pričom maximálna hodnota pre dlhodobý hmotný majetok v roku 2018 predstavovala 2 083 492 €. Z uvedeného vyplýva, že u niektorých sledovaných mimovládnych organizácií (26,9 %, Tabuľka 13.11) predstavujú najväčšiu časť štruktúry majetku prevažne budovy a iné priestory, ktoré organizácie využívajú na svoju činnosť. Druhý najväčší podiel na štruktúre majetku sledovaných mimovládnych organizácií za rok 2018 majú finančné prostriedky na bankových účtoch v priemernej výške 14 231,39 €. Maximálna hodnota pre finančné prostriedky na bankových účtoch za rok 2018 predstavuje sumu 777 435 €. Ďalej nasleduje dlhodobý finančný majetok v priemernej výške 11 052,13 €, pričom zaujímavým faktom je, že maximálna hodnota dlhodobého finančného majetku sledovaných mimovládnych organizácií za rok 2018 je až vo výške 1 206 183 €. Z uvedeného môžeme konštatovať, že niektoré sledované mimovládne organizácie (9,2 %, Tabuľka 13.11) mali v roku 2018 finančné prostriedky uložené v dlhodobom finančnom majetku vo vyššej miere než na bankových účtoch.

Najmenší podiel na štruktúre majetku sledovaných mimovládnych organizácií za rok 2018 predstavujú ceniny v priemernej výške 4,51 € a s maximálnou hodnotou vo výške 500 €. Druhý najmenší podiel predstavujú krátkodobé cenné papiere a ostatný krátkodobý finančný majetok, a to v priemernej výške 56,97 € a s maximálnou hodnotou vo výške 5 322 €. Na základe výsledkov môžeme konštatovať, že aj keď v nízkej miere, niektoré sledované mimovládne organizácie (4,1 %, Tabuľka 13.11) využívali v roku 2018 určitú formu krátkodobých cenných papierov.

V rámci štruktúry záväzkov sledovaných mimovládnych organizácií za rok 2018 predstavujú najväčší podiel úvery a pôžičky, a to v priemernej výške 4 555,39 €. Maximálna hodnota úverov a pôžičiek bola vo výške 460 073 €, pričom maximálna hodnota záväzkov bola vo výške 212 375 €. Z uvedených výsledkov vyplýva, že maximálna hodnota úverov a pôžičiek v roku 2018 je skoro o polovicu vyššia ako maximálna hodnota záväzkov, i keď v rámci štruktúry záväzkov uviedlo položku úvery a pôžičky len 7 % sledovaných mimovládnych organizácií.

Tabuľka 13.11 uvádza frekvenčnú analýzu pre štruktúru majetku a záväzkov sledovaných mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu za rok 2018.

Tabuľka 13.10 Frekvenčná analýza pre štruktúru majetku a záväzkov organizácií za rok 2018

Majetok	% organizácií, ktoré neuviedli tento typ majetku	% organizácií, ktoré uviedli tento typ majetku	Najpočetnejšia veľkosť majetku v €
Dlhodobý nehmotný majetok	86,5	12,8	0
Dlhodobý hmotný majetok	72	26,9	0
Dlhodobý finančný majetok	90,2	9,2	0
Zásoby	83,1	16,3	0
Pohľadávky	81,2	18,5	0
Peniaze/pokladnica	40,4	60,4	0
Ceniny	97,2	3	0
Priebežné položky (+/-)	93,9	5,4	0
Bankové účty	36	64,5	0
Krátkodobé cenné papiere a ostatný krátkodobý finančný majetok	96,1	4,1	0
Iné, prosím, doplňte:	96,1	4,1	0
Záväzky	81	18,5	0
- Z toho sociálny fond	93,5	6	0
Úvery a pôžičky	92,6	7	0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Podľa prezentovaných výsledkov môžeme konštatovať, že v rámci štruktúry majetku prevažujú u sledovaných mimovládnych organizácií v roku 2018 bankové účty, ktoré uviedlo až 64,5 % sledovaných mimovládnych organizácií z celkového počtu organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu. Ďalej nasledujú peniaze v hotovosti, ktoré uviedlo až 60,4 % sledovaných mimovládnych organizácií.

Naopak, až 72 % sledovaných mimovládnych organizácií neuviedlo v rámci svojej štruktúry majetku za rok 2018 dlhodobý hmotný majetok. Daná skutočnosť môže naznačovať, že väčšina sledovaných mimovládnych organizácií nedisponuje vlastnými priestormi na vykonávanie svojich aktivít. Až 90,2 % sledovaných mimovládnych organizácií neuviedlo v rámci svojej štruktúry majetku dlhodobý finančný majetok.

V rámci štruktúry záväzkov za rok 2018 neuviedlo až 92,6 % mimovládnych organizácií položku úvery a pôžičky a až 93,5 % sledovaných mimovládnych organizácií neuviedlo položku sociálny fond.

13.6. Skúsenosti neziskových organizácií so získavaním finančných zdrojov

V oblasti ekonomickej hodnoty neziskového sektora nás zaujíma nielen reálny stav, ale aj samotné skúsenosti neziskových organizácií so získavaním finančných zdrojov. Hodnotiť mohli na stupnici 1 - 5, pričom 1 znamenalo „úplne negatívne“ a 5 „úplne pozitívne“. Táto otázka nadväzuje na otázku dotazníka č. 54, kde sme zisťovali, čo tvorí príjmy a výnosy neziskových organizácií. V tejto otázke sme sa zamerali na to, aké sú skúsenosti MNO pri získavaní daných zdrojov, pričom sme sledovali tieto druhy zdrojov:

- Verejné zdroje – domáce
- Verejné zdroje – zahraničné
- Súkromné zdroje – domáce
- Súkromné zdroje – zahraničné
- Príjmy z vlastnej činnosti

Základná popisná štatistika je v tabuľke 13.12, následne vyhodnotíme každú oblasť zvlášť.

Tabuľka 13.11 Skúsenosti so získavaním finančných zdrojov

		Verejné zdroje - zo Slovenska	Verejné zdroje - zahraničné	Súkromné zdroje - zo Slovenska	Súkromné zdroje - zahraničné	Príjmy z vlastnej činnosti
N	odpovedali	337	292	325	284	322
	neodpovedali	437	482	449	490	452
Priemer		2,77	2,40	2,98	2,31	3,20
Medián		3,00	3,00	3,00	3,00	3,00
Modus		3	3	4	3	3
Smerodajná odchýlka		1,072	1,106	1,107	1,074	1,061

Z údajov v tabuľke 13.12 môžeme hodnotiť, že skúsenosti so získavaním finančných zdrojov hodnotia organizácie v priemere skôr negatívne (hodnoty 2,31 – 2,77), resp. neutrálne (hodnoty 2,98 a 3,20), medián všade 3. Najlepšie hodnotenie bolo práve 3,2 a to pre získavanie financií vlastnou činnosťou, najviac negatívne hodnotili organizácie získavanie zahraničných súkromných zdrojov.

Tabuľky 13.13 – 13.17 sumarizujú skúsenosti so získavaním zdrojov z jednotlivých druhov, pričom ak respondenti vyjadrili svoje skúsenosti aj slovne, uvádzame ich vždy pod tabuľkou k danému druhu zdroja.

Tabuľka 13.12 Skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 - Úplne negatívne	46	5,9	13,6	13,6
	2 - Skôr negatívne	93	12,0	27,6	41,2
	3 - Ani negatívne, ani pozitívne	101	13,0	30,0	71,2
	4 - Skôr pozitívne	87	11,2	25,8	97,0
	5 - Veľmi pozitívne	10	1,3	3,0	100,0
	Odpovedali	337	43,5	100,0	
Nedopovedali		435	56,5		
Spolu		773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z organizácií, ktoré na túto otázku odpovedali, až 41 % hodnotili svoje skúsenosti so získavaním domácich verejných zdrojov negatívne, 30 % malo neutrálny názor a 28,8% malo pozitívne skúsenosti. V rámci slovného hodnotenia uvádzali, že najčastejšie z domácich verejných zdrojov získavajú dotácie a tzv. 2% z dane. Daňovú asignáciu pritom možno považovať za veľmi špecifický verejný zdroj, lebo o jeho použití sa rozhoduje súkromnou voľbou (ak sa fyzická alebo právnická osoba nerozhodne asignovať časť jej dane z príjmu, ostávajú tieto peniaze v štátnom rozpočte, ak sa rozhodne asignovať, vyberá si, komu danú sumu poukáže).

Za komplikácie pri získavaní domácich verejných zdrojov označovali respondenti:

- *komplikovaný, byrokratický náročný systém s veľmi plytkými výsledkami,*
- *malý objem peňazí pre veľa uchádzačov - obmedzené zdroje,*
- *nie sú stabilné, okruhy podpory kolíšu, neprospieva to kontinuite práce v organizácii,*
- *obmedzená výška, oneskorené poskytovanie ku koncu roka,*
- *vysoká miera byrokracie, predpisy a príručky zmenené viackrát počas realizácie projektov a hlavne nekompetentnosť aj neochota úradov poskytnúť konštruktívnu a v reálnom čase užitočnú podporu príjemcom,*
- *skoro žiadne zdroje pre vybrané témy - skoro nič špecificky pre LGBT+ ľudí,*
- *štátne sú nedostupné a samosprávne malé,*
- *veľká byrokracia, často netransparentné procesy,*
- *výzvy sú málo medializované, príspevky do športu sa ťažko zháňajú.*

Tabuľka 13.13 Skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo zahraničia

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 - Úplne negatívne	94	12,1	32,2	32,2
	2 - Skôr negatívne	31	4,0	10,6	42,8
	3 - Ani negatívne, ani pozitívne	130	16,8	44,5	87,3
	4 - Skôr pozitívne	31	4,0	10,6	97,9
	5 - Veľmi pozitívne	6	0,8	2,1	100,0
	Odpovedali	292	37,7	100,0	
Nedopovedali		481	62,3		
Spolu		773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Tento zdroj, resp. skúsenosti so získavaním financií zo zahraničných verejných zdrojov, hodnotili respondenti nasledovne: 42,8 % má prevažne negatívne skúsenosti a takmer rovnako, 44,5% nemá negatívne ani pozitívne skúsenosti. Len 12,7 % organizácií, ktoré odpovedali na túto otázku, hodnotili získavanie financií z daného zdroja prevažne pozitívne. K získavaniu verejných zdrojov zo zahraničia je oveľa menej slovných odpovedí, prevažuje, že s týmto druhom zdroja organizácie nemajú skúsenosti. Niektorí respondenti sa však domnievajú, že verejné zdroje zo zahraničia sa ľahšie získavajú, je s nimi spojené menej byrokracie pokiaľ nejde o zdroje z EÚ, ktoré prichádzajú cez naše ústredné orgány. Viacerí pozitívne hodnotili projekty ERASMUS+, najmä pre mládež („podpora práce s mládežou je dobre podporovaná ERASMUS+“).

Tabuľka 13.14 Skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo Slovenska

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 - Úplne negatívne	32	4,1	9,8	9,8
	2 - Skôr negatívne	85	11,0	26,2	36,0
	3 - Ani negatívne, ani pozitívne	87	11,2	26,8	62,8
	4 - Skôr pozitívne	100	12,9	30,8	93,5
	5 - Veľmi pozitívne	21	2,7	6,5	100,0
	Odpovedali	325	42,0	100,0	
Nedopovedali			58,0		
Spolu			100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Získavanie domácich súkromných zdrojov bolo hodnotené 36 % organizácií prevažne negatívne, neutrálne hodnotenie tomuto zdroju pridelo 26,8 % zapojených respondentov a 37,3 % malo prevažne pozitívne skúsenosti s týmto zdrojom. Slovné zdôvodnenia ohľadom skúseností so získavaním súkromných zdrojov zo Slovenska sa značne líšia. Niektorí respondenti uviedli, že sú to najmä členské príspevky, iný zas explicitne pomenováva, že

členské príspevky nestačia ani na pokrytie poplatkov za bankový účet (pozn. autori štúdie by členské príspevky radili medzi príjmy z vlastnej činnosti, ale viacerí respondenti ich spomenuli práve v tejto časti). Viacerí respondenti tiež tvrdia, že ich podporujú najmä právnické osoby (Darí sa presviedčať podnikateľské subjekty; Hovoríme hlavne o podnikateľských subjektoch, v individuálnom fundraisingu máme zatiaľ skôr ťažkosti; Ochota firiem, klubov ROTARY KLUB MARTIN , s.r.o, a pod.), iný však zase uvádza, že ich súkromné zdroje sú od individuálnych darcov (podporujú nás len súkromné osoby, nie podniky alebo podnikatelia). Niektorí využívajú aj sponzoring, u iných sú to hlavne zdroje v materiálnej, tzn. nie finančnej podobe. Za problematické pri tomto druhu zdroja označujú:

- nemáme dostatok času a energie sa viac venovať fundraisingu
- nemáme kapacitu ich zháňať
- nezáujem o finančné sponzorstvo, nízka aktivita organizácie v získavaní sponzorov
- neochota, podozrievavosť

Tabuľka 13.15 Skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo zahraničia

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 - Úplne negatívne	98	12,7	34,5	34,5
	2 - Skôr negatívne	30	3,9	10,6	45,1
	3 - Ani negatívne, ani pozitívne	133	17,2	46,8	91,9
	4 - Skôr pozitívne	17	2,2	6,0	97,9
	5 - Veľmi pozitívne	6	0,8	2,1	100,0
	Odpovedali	284	36,7	100,0	
Nedopovedali			63,3		
Spolu			100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Takmer zhodne je získavanie súkromných zdrojov zo zahraničia hodnotené prevažne negatívne (45,1 %) a neutrálne (ani pozitívne, ani negatívne – 46,8%). Len 8,1% organizácií má s týmto zdrojom pozitívnu skúsenosť. Podobne ako pri verejných zdrojoch zo zahraničia, aj tu väčšina respondentov uviedla, že súkromnými zahraničnými zdrojmi nemajú veľa skúseností. Viacerí tiež uviedli, že im chýba kapacita zháňať tento druh zdroja. Respondenti sú toho názoru, že pri súkromných zahraničných zdrojoch ide o zdroje od zahraničných súkromných nadácií. Iní respondenti zase uviedli, že tento druh zdroja majú buď ako občasný dar od známych ich členov, ktorí žijú v zahraničí alebo využívajú túto možnosť len v partnerstve s inými organizáciami. Ako najväčší problém vnímajú to, že zahraničné súkromné zdroje sú dostupné len v minimálnej miere.

Tabuľka 13.16 Skúsenosti so získavaním zdrojov z vlastnej činnosti

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 - Úplne negatívne	32	4,1	9,9	9,9
	2 - Skôr negatívne	30	3,9	9,3	19,3
	3 - Ani negatívne, ani pozitívne	131	16,9	40,7	59,9
	4 - Skôr pozitívne	100	12,9	31,1	91,0
	5 - Veľmi pozitívne	29	3,7	9,0	100,0
	Odpovedali	322	41,6	100,0	
Nedopovedali			58,4		
Spolu			100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

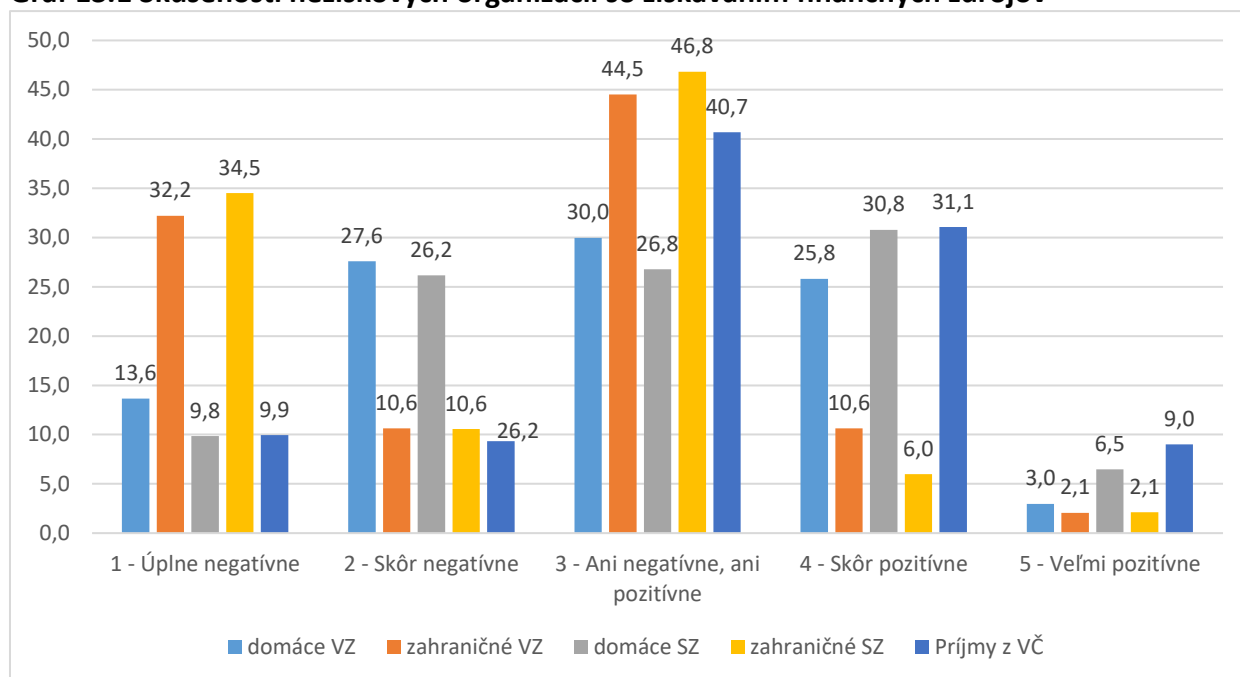
Skúsenosti so získavaním zdrojov z vlastnej činnosti boli oproti iným zdrojom len v 19,3 % prípadov hodnotené negatívne, 40,7 % organizácií tento zdroj hodnotilo neutrálne a takmer rovnako, 40,1 % prevažne pozitívne. Pri získavaní zdrojov ako príjmov z vlastnej činnosti respondenti uvádzali, že ide o členské, predávanie výrobkov na trhoch, účastnícke poplatky, predaj časopisu a kníh. Ako problematické označili:

- *investície do kníh sa nevracajú, najviac ak vo výške 40 %;*
- *nedarí sa nám to v takom rozsahu, aby sme zabezpečili stabilitu organizácie;*
- *nemáme kapacitu rozvíjať tento druh príjmov;*
- *podľa zákona máme možnosť získavať zdroje len z prenájmu vlastnej nehnuteľnosti a to nemáme;*
- *Z vlastných zdrojov (členské, predaj časopisu a kníh) si financujeme fungovanie organizácie. Máme aj povinný odber časopisov, ktorý je potrebné naplniť, no nie je to jednoduché. V prípade nenaplnenia odberu je potrebné toto vyplatiť;*
- *zvládame režijné náklady, no nemáme na mzdy pre potenciálnych zamestnancov;*
- *žiadnej ziskovej činnosti nie sme schopní;*
- *príjmy z vlastnej činnosti sú zanedbateľné.*

Pozitívna však bola odpoveď: v roku 2018 sme si založili živnosť - poskytujeme platené služby, ktoré nám pomaly ale isto prinášajú zdroje pre zabezpečovanie činnosti občianskeho združenia.

Sumár hodnotenie jednotlivých zdrojov prehľadne zachytáva graf 13.1.

Graf 13.1 Skúsenosti neziskových organizácií so získavaním finančných zdrojov

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z grafu je zrejmé, že najviac negatívne je hodnotené získavanie zahraničných zdrojov, ako verejných, tak aj súkromných, čo ale môže byť spôsobené nedostatkom skúseností v ich získavaní. Domáce verejné zdroje sa nachádzajú na oboch stranách spektra – 27,6% opýtaných ich získavanie hodnotí skôr negatívne a 25,8% naopak, skôr pozitívne. Podobne je to aj pri súkromných domácich zdrojoch, kde 26,2% ich získavanie hodnotí negatívne a na druhú stranu, 30,8% pozitívne. Príjmy z vlastnej činnosti vychádzajú z hodnotenia respondentmi ako zdroj, s ktorého získavaním je viac pozitívnych skúseností.

Na základe odpovedí respondentov sme analyzovali vzťahy, ako súvisia skúsenosti neziskových organizácií so získavaním zdrojov s právnou formou, s oblasťou pôsobenia, s cieľovou skupinou organizácie, s veľkosťou cieľovej skupiny, so sídlom organizácie, s geografickou pôsobnosťou organizácie a s aktivitami, ktorým sa organizácie venujú.

Medzi tým, akú skúsenosť majú MNO so získavaním finančných zdrojov a sídlom organizácie ani geografickou pôsobnosťou či vekom organizácie neexistuje štatisticky významná závislosť, p-hodnota bola pre tieto premenné vyššia ako 0,05.

13.6.1. Právna forma organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov

Pri analýze vplyvu právnej formy na skúsenosti neziskových organizácií so získavaním finančných zdrojov, sa potvrdila štatisticky významná závislosť len v prípade súkromných zdrojov zo zahraničia (p-hodnota = 0,003), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo V = 0,296) a významne častejšie hodnotia získavanie financií z tohto zdroja pozitívne nadácie (AR = 7,6) a neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby (AR = 4,0). Pozitívne hodnotenie môže súvisieť s faktom, že najmä nadácie získavajú zahraničné zdroje, ktoré následne regratujú pre slovenské neziskové organizácie. Naopak, významne menej často

hodnotia získavanie súkromných zdrojov zo zahraničia ako veľmi pozitívne občianske združenia (AR = -3,6).

13.6.2. Oblasť pôsobenia organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov

Pri analýze vplyvu oblasti pôsobenia podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií na skúsenosti neziskových organizácií so získavaním finančných zdrojov, sa potvrdila štatisticky významná závislosť v prípade verejných zdrojov zo Slovenska aj zo zahraničia. U **domácich verejných zdrojov** je p-hodnota = 0,048, pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo V = 0,211) a významne častejšie hodnotia získavanie financií z tohto zdroja veľmi negatívne organizácie, ktoré pôsobia v oblasti zdravia (AR = 4,3). Ako veľmi pozitívne hodnotia získavanie verejných zdrojov zo Slovenska skôr organizácie pôsobiace v oblasti Iné (AR = 2,7). Pri ostatných organizáciách vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia sme nezaznamenali štatisticky významné rozdiely. V prípade **verejných zdrojov zo zahraničia** vyšla $p < 0,001$, pričom táto závislosť je stredne silná (Cramerovo V = 0,343) a významne častejšie hodnotia získavanie financií z tohto zdroja veľmi pozitívne organizácie, ktoré pôsobia v oblasti ľudské práva a advokačné aktivity (AR = 6,7). Pozitívne tento zdroj hodnotili významne častejšie organizácie z oblastí životné prostredie (AR = 3,1) a vzdelávanie (AR = 2,7). Ako neutrálne hodnotili skúsenosti s týmto zdrojom významne častejšie organizácie pôsobiace v oblastiach dobrovoľníctva (AR = 2,4) a sociálnych služieb (AR = 2,1). Významne častejšie hodnotia získavanie verejných zdrojov zo zahraničia ako negatívne organizácie z oblasti rozvojová pomoc a humanitárna pomoc (AR = 4,2) a ako veľmi negatívne organizácie z oblasti športu (AR = 5,2).

Taktiež, pri získavaní súkromných zdrojov domácich aj zahraničných, sa potvrdila štatisticky významná závislosť od oblasti pôsobenia podľa Zákona o registri MNO: $p < 0,001$, Cramerovo V = 0,246 (domáce súkromné zdroje) a p-hodnota = 0,001, Cramerovo V = 0,270 (zahraničné súkromné zdroje), teda pre oba prípady ide o slabú závislosť. Významne častejšie hodnotia skúsenosti so získavaním financií z **domácich súkromných zdrojov** pozitívne organizácie, ktoré pôsobia v oblastiach: životné prostredie (AR = 2,5), vzdelávanie (AR = 2,4), zdravie (AR = 2,0) a v oblasti „iné“ (AR = 3,6). Ako negatívne významne častejšie hodnotia získavanie súkromných zdrojov zo Slovenska organizácie z oblasti kultúra a duchovné hodnoty (AR = 2,4). Pri **zahraničných súkromných zdrojoch** významne častejšie hodnotia skúsenosti so získavaním financií pozitívne organizácie, ktoré pôsobia v oblastiach: ľudské práva a advokačné aktivity (AR = 3,0) a životné prostredie (AR = 4,0). Ako neutrálne hodnotili skúsenosti s týmto zdrojom významne častejšie organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania (AR = 2,6). Významne častejšie hodnotia získavanie financií z tohto zdroja ako negatívne organizácie z oblastí: veda, výskum a vývoj (AR = 3,2) šport (AR = 3,7) a rozvojová pomoc a humanitárna pomoc (AR = 3,2).

Oblasť pôsobenia podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií nemá štatisticky významný vplyv na skúsenosti neziskových organizácií so získavaním **príjmov z vlastnej činnosti**.

13.6.3. Cieľové skupiny organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov

Pri analýze vzťahu medzi tým, aké sú cieľové skupiny, na ktoré sa organizácie prioritne zameriavajú a tým, aké skúsenosti majú MNO so získavaním finančných zdrojov, sa potvrdila štatisticky významná závislosť pre nasledovné prípady:

- Cieľová skupina deti 0 – 6 rokov má štatisticky významný vplyv na skúsenosti so získavaním **domácich súkromných zdrojov** (p-hodnota = 0,029), závislosť je slabá priama (Spearman = 0,126). Tzn. organizácie, ktoré sa zameriavajú na túto cieľovú skupinu, majú skôr pozitívne skúsenosti so získavaním domácich súkromných zdrojov.
- Cieľová skupina deti 7 – 15 rokov má štatisticky významný vplyv na skúsenosti so získavaním zahraničných zdrojov, a to ako verejných (p-hodnota = 0,013), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,149), tak aj súkromných (p-hodnota = 0,020), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,141). Tzn. organizácie, ktoré sa zameriavajú na túto cieľovú skupinu, majú skôr negatívne skúsenosti so získavaním **zahraničných verejných aj súkromných zdrojov**.
- Cieľová skupina seniori nad 50 rokov má štatisticky významný vplyv na skúsenosti so získavaním **príjmov z vlastnej činnosti** (p-hodnota = 0,038), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,119). Tzn. organizácie, ktoré sa zameriavajú na túto cieľovú skupinu, majú skôr negatívne skúsenosti so získavaním tohto druhu zdroja.

Ostatné vekové kategórie nemajú štatisticky významný vplyv na skúsenosti MNO so získavaním zdrojov.

Z hľadiska špecifik cieľových skupín sa potvrdila štatisticky významná závislosť nasledovne:

- To, aké majú neziskové organizácie skúsenosti so získavaním **verejných zdrojov zo Slovenska**, závisí od toho, či poskytujú služby pre ohrozené rodiny (p = 0,015), závislosť je slabá priama (Spearman = 0,138) a pre zvieratá (p = 0,032), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,122).
- Na skúsenosti so získavaním **verejných zahraničných zdrojov** má vplyv, ak sa zameriavajú na cieľovú skupinu etnické minority (p = 0,004), závislosť je slabá priama (Spearman = 0,177). Tzn. ak organizácie poskytujú svoje služby tejto cieľovej skupine, majú skôr pozitívne skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo zahraničia.
- Ak sa MNO venujú cieľovej skupine ľudia so sociálnym znevýhodnením, majú skôr negatívnu skúsenosť so získavaním **príjmov z vlastnej činnosti** (p = 0,022), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,132).

Pre ostatné druhy zdrojov a špecifiká cieľových skupín neevidujeme štatisticky významnú závislosť.

Z hľadiska veľkosti cieľovej skupiny sa potvrdila štatisticky významná závislosť len pre skúsenosti so získavaním **súkromných zahraničných zdrojov** (p = 0,027), závislosť je slabá priama (Spearman = 0,131). Tzn. čím väčšia je cieľová skupina, tým skôr majú MNO pozitívne skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo zahraničia.

13.6.4. Aktivity organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov

Na skúsenosť so získavaním **domácich verejných zdrojov** má štatisticky významný vplyv len to, ak organizácia poskytuje aktivity týkajúce sa účasti na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni ($p = 0,005$), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,151). Tzn. ak pracovníci organizácie poskytujú tento typ aktivity, organizácia má skôr negatívnu skúsenosť so získavaním domácich verejných zdrojov. Pri realizácii ostatných aktivít sa nepotvrdil štatisticky významný vplyv na skúsenosti so získavaním financií z tohto druhu zdroja.

Na skúsenosť so získavaním **zahraničných verejných zdrojov** má štatisticky významný vplyv, ak organizácia poskytuje:

- Sociálne služby (p -hodnota = 0,022), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,132).
- Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít ($p < 0,001$), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,212).
- Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť (p -hodnota = 0,001), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,190).
- Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat (p -hodnota = 0,003), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,174).
- Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok (p -hodnota = 0,004), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,168).
- Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností, či kultúrnych pamiatok (p -hodnota = 0,001), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,194).
- Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov ($p < 0,001$), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,215).
- Poskytovanie grantov, regrating (p -hodnota = 0,044), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,118).
- Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu ($p < 0,001$), závislosť je stredne silná nepriama (Spearman = - 0,360).
- Tlmočenie a prekladanie (p -hodnota = 0,018), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,138).
- Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa (p -hodnota = 0,002), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,181).

Na skúsenosť so získavaním **domácich súkromných zdrojov** má štatisticky významný vplyv, ak organizácia poskytuje tieto aktivity:

- Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť ($p < 0,001$), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,212).
- Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov (p -hodnota = 0,009), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,145).

- Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni (p-hodnota = 0,006), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,152).
- Poskytovanie grantov, regranting (p-hodnota = 0,025), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,124).
- Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu (p-hodnota = 0,004), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,159).
- Tlmočenie a prekladanie (p-hodnota = 0,024), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,125).
- Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa (p-hodnota = 0,003), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,164).

Na skúsenosť so získavaním **zahraničných súkromných zdrojov** má štatisticky významný vplyv, ak organizácia poskytuje tieto aktivity:

- Výskum a vývoj (p-hodnota = 0,005), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,166).
- Publikačná činnosť (p-hodnota = 0,027), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,131).
- Lobovanie (p-hodnota = 0,021), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,137).
- Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít (p-hodnota = 0,021), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,137).
- Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť (p-hodnota = 0,001), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,192).
- Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat (p-hodnota = 0,004), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,169).
- Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok (p-hodnota = 0,005), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,166).
- Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností, či kultúrnych pamiatok (p-hodnota = 0,005), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,168).
- Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov (p-hodnota = 0,001), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,198).
- Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu ($p < 0,001$), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,285).
- Tlmočenie a prekladanie (p-hodnota = 0,006), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,162).
- Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa ($p < 0,001$), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,209).

Na skúsenosť so získavaním **zdrojov z príjmov z vlastnej činnosti** má štatisticky významný vplyv, ak organizácia poskytuje tieto aktivity:

- Sociálne služby (p-hodnota = 0,009), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,146).
- Lobovanie (p-hodnota = 0,021), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,137).

- Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí (p-hodnota = 0,034), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,118).
- Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov (p-hodnota = 0,033), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,119).

U všetkých vyššie menovaných aktivít ide o nepriamu závislosť, tzn. ak organizácie vykonávajú tieto aktivity, sú ich skúsenosti so získavaním jednotlivých finančných zdrojov skôr negatívne.

13.7. Neziskové organizácia a vykonávanie auditu

Nezisková organizácia má povinnosť auditu, ak:

- dotácie zo štátneho rozpočtu, z rozpočtu štátneho fondu a z rozpočtu obce prekročia v roku, za ktorý je ročná účtovná závierka zostavená, 33.193 eur,
- všetky príjmy neziskovej organizácie prekročia 165.969 eur;
- prijala podiel zaplatenej dane v sume vyššej ako 35.000 eur – audit je povinný za to účtovné obdobie, v ktorom tieto finančné prostriedky aj použila.

Okrem toho, môže vykonávať audit dobrovoľne, napr. ak chce zvýšiť svoju kredibilitu v očiach donorov, či partnerov (najmä zahraničných pri spolupráci na projektoch).

Tabuľka 13.17 Audit v neziskových organizáciách

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Robíme zo zákona povinný audit	43	5,6	12,7
	Robíme audit dobrovoľne	50	6,5	14,8
	Nerobíme audit	245	31,7	72,5
	Odpovedali	338	43,7	100,0
Neodpovedali		435	56,3	
Spolu		773	100,0	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z 338 organizácií, ktoré odpovedali na otázku o audite, až 72,5% organizácií audit nevykonáva, 12,7% audit robí, keď dosiahne zákonom stanovenú podmienku a 14,8% vykonáva audit dobrovoľne.

Vo výskume sme sledovali, či existujú rozdiely medzi MNO, ktoré vykonávajú audit z hľadiska ich právnej formy, primárnej oblasti ich pôsobenia, ich sídla a geografického pôsobenia, ako aj cieľových skupín, pre ktoré organizujú svoje aktivity, od dĺžky existencie organizácií, s veľkosťou organizácie vyjadrenou počtom zamestnancov a ďalšími oblasťami, ktoré postupne uvádzame.

Geografické pôsobenie podľa krajov, ani zameranie aktivít z hľadiska verejnej a vzájomnej prospešnosti nemali vplyv na to, či MNO vykonávajú audit.

13.7.1. Právna forma organizácií a vykonávanie auditu

Pri analýze toho, či MNO vykonávajú audit vo vzťahu k ich právnej forme sme zistili štatisticky významnú závislosť ($p < 0,001$). Môžeme povedať, že právna forma organizácie len slabo (Cramer's $V = 0,272$) pôsobí na to, či organizácie vykonávajú audit alebo nie. Audit povinný zo zákona vykonávajú skôr nadácie ($AR = 4,3$) a neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby ($AR = 4,4$), naopak, významne menej vykonávajú povinný audit občianske združenia ($AR = -6,2$). Týmto sa potvrdzuje fakt, že nadácie a neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby majú prísnejšie nastavenú legislatívu, ale tiež sú väčšie z hľadiska príjmov (majú vyššie príjmy) a majú tak povinnosť auditu zo zákona. Pre dobrovoľne vykonávaný audit bol AR väčší ako 2 len pre právnu formu organizácia s medzinárodným prvkom, šlo však len o jednu takúto organizáciu, ktorá uviedla, že vykonáva audit dobrovoľne.

13.7.2. Oblasť pôsobenia organizácií a vykonávanie auditu

Pri analýze vykonávania auditu MNO vo vzťahu k primárnej oblasti pôsobenia neziskových organizácií podľa Zákona č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií sme zistili štatisticky významnú závislosť ($p < 0,001$, Cramer's $V = 0,331$). Na základe hodnôt AR konštatujeme, že významne skôr vykonávajú zo zákona povinný audit organizácie pôsobiace v oblastiach rozvojová a humanitárna pomoc (3,8) a sociálne služby (6,0). Naopak, organizácie venujúce sa oblasti športu skôr audit nevykonávajú ($AR = -3,4$). Dobrovoľný audit významne skôr vykonávajú organizácie v oblastiach ľudské práva a advokačné aktivity ($AR = 2,4$). Organizácie pôsobiace v oblasti kultúra a duchovné hodnoty skôr dobrovoľný audit nevykonávajú ($AR = 2,4$).

Pri ostatných organizáciách vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia sme nezaznamenali štatisticky významné rozdiely.

13.7.3. Sídlo organizácií a vykonávanie auditu

Sídlo organizácie bolo sledované v dvoch premenných: kraj (príslušnosť ku kraju) a mesto verzus vidiek. Medzi vykonávaním auditu a tým, či MNO sídli na vidieku alebo v meste neexistuje štatisticky významná závislosť ($p = 0,460$), ale pri analýze príslušnosti ku kraju vo vzťahu k tomu, či MNO vykonávajú audit, bol zistený štatisticky významný rozdiel ($p = 0,021$, Cramerovo $V = 0,202$). Môžeme povedať, že príslušnosť ku kraju, v ktorom organizácia sídli len slabo pôsobí na to, či organizácie vykonávajú audit alebo nie. Len pre Bratislavský kraj možno povedať, že MNO významne častejšie vykonávajú povinný audit ($AR = 3,3$), čo môže byť spôsobené tým, že práve v Bratislavskom kraji sídlia neziskové organizácie, ktoré spĺňajú zákonom stanovené podmienky pre výkon auditu.

13.7.4. Cieľové skupiny organizácií a vykonávanie auditu

Pri analýze cieľových skupín podľa veku vo vzťahu k tomu, či MNO vykonávajú audit, bol zistený štatisticky významný rozdiel len pri cieľovej skupine dospelí od 31 do 50 rokov ($p = 0,005$, Spearman = - 0,156). Miera tesnosti závislosti je v tomto prípade slabá nepriama, tzn. organizácie venujúce sa tejto cieľovej skupine skôr vykonávajú audit, pričom významne častejšie ide o povinný audit ($AR = 2,5$).

13.7.5. Špecifiká cieľových skupín organizácií a vykonávanie auditu

Analýzou cieľových skupín organizácií podľa rôznych špecifík vo vzťahu k tomu, či MNO vykonávajú audit, bol zistený štatisticky významný rozdiel takmer pre všetky cieľové skupiny, konkrétne hodnoty sú:

- Pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím ($p = 0,000$; Spearman = 0,252)
- Ľudia bez domova ($p < 0,001$; Spearman = -0,248)
- Užívatelia drog a drogozo závislé osoby ($p < 0,001$; Spearman = -0,225)
- Etnické minority ($p = 0,008$; Spearman = -0,150)
- Ľudia so sociálnym znevýhodnením ($p < 0,001$; Spearman = -0,244)
- Ohrozené rodiny ($p = 0,001$; Spearman = -0,179)
- Cudzcinci, azylanti, žiadatelia o azyl ($p = 0,003$; Spearman = -0,170)
- Týrané osoby ($p < 0,001$; Spearman = -0,215)
- Nezamestnaní ($p = 0,002$; Spearman = -0,171)
- Verejnosť bez špecifického znevýhodnenia ($p = 0,044$; Spearman = 0,112)

Až na poslednú menovanú skupinu ide o slabú nepriamu závislosť, len v prípade verejnosti bez špecifického znevýhodnenia je závislosť slabá priama.

Veľkosť cieľových skupín podľa špecifík má tiež vplyv na to, či MNO vykonávajú audit ($p = 0,020$; Spearman = -0,126).

13.7.6. Dĺžka pôsobenia organizácií a vykonávanie auditu

Z hľadiska dĺžky pôsobenia organizácií sme skúmali dve charakteristiky, prvou bol „vek“ organizácie, tzn. kedy organizácia reálne vznikla registráciou. Druhá charakteristika bol počet rokov, ktoré organizácia vykonáva svoje aktivity.

Obe sledované charakteristiky majú vplyv na to, či MNO vykonávajú audit, u oboch bola zistená štatisticky významná závislosť s $p < 0,001$. Aj hodnoty Spearmanovho korelačného koeficientu sú veľmi podobné, pre vek organizácie to bola hodnota - 0,156 a pre to, koľko rokov reálne organizácia vykonáva aktivity - 0,158. Ide teda o slabú nepriamu závislosť, tzn. čím sú organizácie dlhšie registrované, resp. dlhšie vykonávajú aktivity, tým skôr vykonávajú audit.

13.7.7. Poskytované služby a vykonávanie auditu

To, aké služby neziskové organizácie poskytujú v zásade nemalo vplyv na to, či MNO vykonávajú audit. Len v niektorých oblastiach poskytovaných služieb aktivity, ktoré realizujú pracovníci v organizácii, mali vplyv na vykonávanie auditu u MNO, pričom miera vplyvu je prevažne slabá nepriama, tzn. organizácie venujúce sa týmto aktivitám skôr vykonávajú audit. Iba u organizácií, ktoré sa venujú aktivitám pre členov organizácie, je tento vplyv slabý priamy, tzn. tieto organizácie skôr nevykonávajú audit.

- Poskytovanie sociálnych služieb ($p = 0,031$, Spearman = - 0,117)
- Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov ($p = 0,003$, Spearman = - 0,163)
- Aktivity pre členov organizácie ($p = 0,003$, Spearman = - 0,159)
- Riadenie platených pracovníkov ($p = 0,004$, Spearman = - 0,273)
- Poskytovanie grantov, regranting ($p = 0,002$, Spearman = - 0,171)
- Iné aktivity ($p = 0,019$, Spearman = - 0,128)

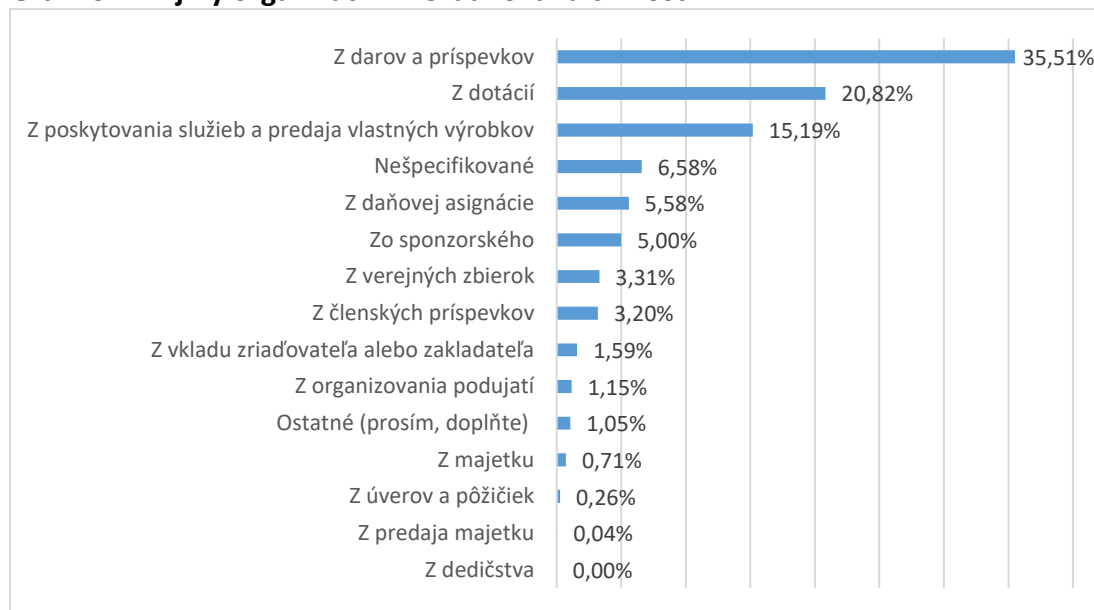
13.7.8. Dôvod vzniku a vykonávanie auditu

V dotazníku sme skúmali 9 možných motívov, ktoré mali zakladatelia pre vznik MNO (desiata možnosť bola „iné“, ktorú však nikto z respondentov neoznačil). Z týchto deviatich motívov sa v troch prípadoch preukázal vplyv na to, či MNO vykonávajú audit, pričom miera vplyvu je u prvého motívu slabá priama, tzn. organizácie založené s týmto motívom skôr nevykonávajú audit. A u dvoch motívov bola potvrdená závislosť slabá nepriama, tzn. organizácie založené s týmto motívom skôr vykonávajú audit. Konkrétne ide o tieto motívy:

- Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojím členom. ($p = 0,048$, Spearman = 0,108).
- Vníмали sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli ($p = 0,042$, Spearman = - 0,111)
- Vníмали sme, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli ($p = 0,025$, Spearman = - 0,122)

Diskusia

Pre uľahčenie vyplnenia dotazníka sme pri sledovaní zdrojov neziskových organizácií vychádzali zo štruktúry účtovnej závierky, ktorá je odlišná, ak organizácia účtuje v jednoduchom a ak účtuje v podvojnóm účtovníctve. Následne sme dáta spracovali v tabuľke, ktorá zjednotila poskytnuté dáta, inak povedané, previedli sme dáta z jednoduchého a podvojného účtovníctva do jednotnej terminológie. Výstupy sú zachytené na nasledovných grafoch.

Graf 13.2 Príjmy organizácií – nezdaňovaná činnosť*

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

* poznámka: súčet jednotlivých výdavkov je 100%, ale koláčový typ grafu bol neprehľadný

Najväčším zdrojom príjmu sú dary príspevky (35,51%), nasledujú dotácie s 20,82% a tretím najviac zastúpeným zdrojom financovania sú príjmy za vlastné služby a výrobky (15,19%). Ostatné zdroje nedosahujú ani 10% hranicu, u väčšiny je to práveže menej ako 5%. Príjmy z dedičstva organizácie nevykázali vôbec, tento zdroj príjmu u nás ešte nie je bežný, aby niekto odkázal svoj majetok alebo jeho časť nadácii či inej právnej forme neziskovej organizácie. Zastúpenie jednotlivých zdrojov príjmu môžeme porovnať s výsledkami výskumu v dizertačnej práci Svidroňovej (2012), kde na bolo v roku 2011 oslovených 670 organizácií a celkovo odpovedalo 182 respondentov. Výber bol zámerný – boli oslovené aktívne MNO. Aktivnosť neziskových organizácií bola posudzovaná podľa toho, či organizácie žiadajú o daňovú asignáciu (predpokladá sa, že keď organizácia vyvinie námahu na registráciu u notára a propagovania svojich činností, aby podiel zo zaplatenej dane z príjmu získala, je aktívna). Pre potvrdenie aktivity bola kontrolovaná aj funkčnosť a aktuálnosť webovej stránky, na ktorej bol vyhľadávaný kontakt pre zaslanie dotazníka. V tabuľke 13.19 uvádzame prehľad porovnania len pre zdroje, ktoré boli zastúpené v oboch výskumoch.

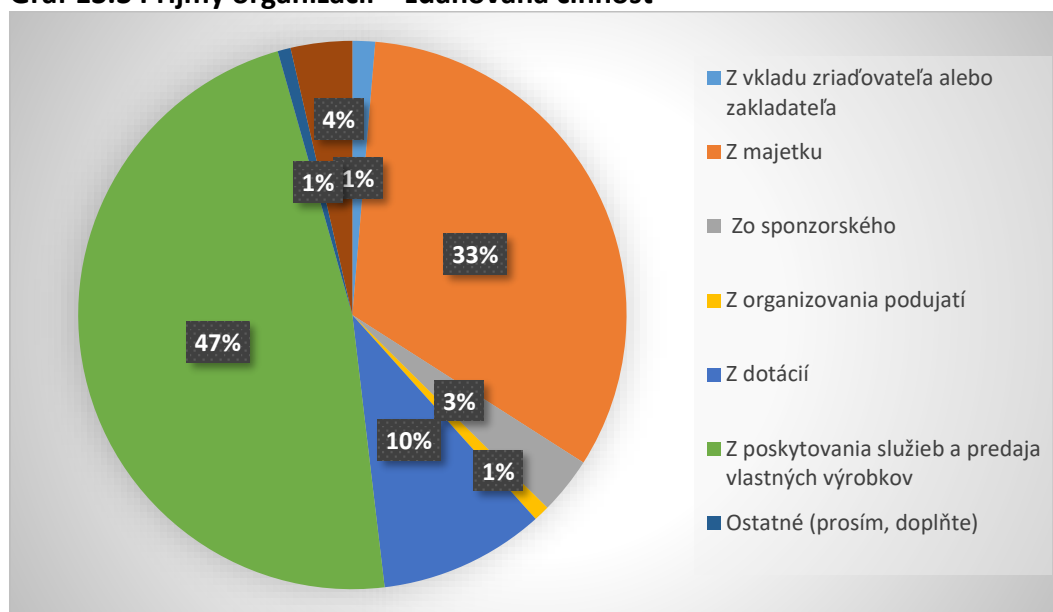
Tabuľka 13.18 Zdroje príjmu v roku 2018 a v roku 2011

Zdroj príjmu	2018	2011
Z darov a príspevkov	35,01%	70%
Z dotácií	35,01%	42%
Z poskytovania služieb a predaja vlastných výrobkov	8,57%	výrobky 16%
		služby 39%
Z daňovej asignácie	51,69%	92%
Z členských príspevkov	47,27%	61%
Ostatné (prosím, doplňte)	13,47%	2%
Z majetku	6,05%	5%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019 a Svidroňová, 2012

Respondenti v roku 2011 mohli vyberať z možností, preto je súčet vyšší ako 100% a porovnávame len zastúpenie daného zdroja, nie aký podiel na celkových zdrojoch daný typ predstavuje. Tzn. uvádzame percento organizácií, ktoré uviedli nenulovú hodnotu pri danom type zdroja. Najväčší rozdiel je v prípade daňovej asignácie, ale ako bolo uvedené, výberový súbor bol tvorený organizáciami, ktoré boli zapísané v registri prijímateľov na podiel zo zaplatenej dane z príjmu. Očakávaná bola hodnota 100%, to, že to bolo 92% môže byť spôsobené časovým nesúlalom. Databáza registrovaných organizácií bola za rok 2010, výskum bol realizovaný v roku 2011. Organizácie, ktoré sa registrovali na daňovú asignáciu za rok 2010, už nemuseli túto možnosť využiť v roku 2011. Nesúlad nie je možné odstrániť, databáza je k dispozícii vždy za uplynulý kalendárny rok. Každopádne, aj v našom výskume v roku 2019 boli v druhom kole vyberaní respondenti z registra prijímateľov zaplateného podielu dane z príjmu, no celkovo ide o výrazne nižšiu hodnotu (51,69%). O polovicu nižšie zastúpenie daného zdroja v roku 2018 oproti roku 2011 sledujeme aj pre dary a príspevky (35,01% oproti 70%). Členské príspevky sú tiež zastúpené menej, a to takmer o 14%. Naopak, organizácie vo výskume z roku 2019 uvádzali, že v roku 2018 mali viac príjmov zo zdroja Ostatné.

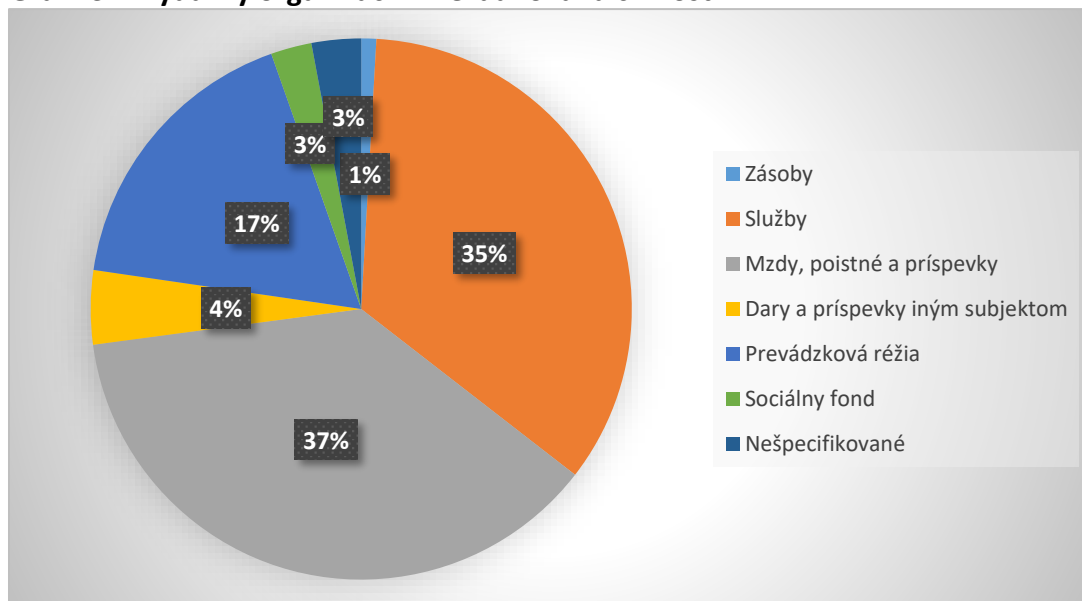
Graf 13.3 Príjmy organizácií – zdaňovaná činnosť

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

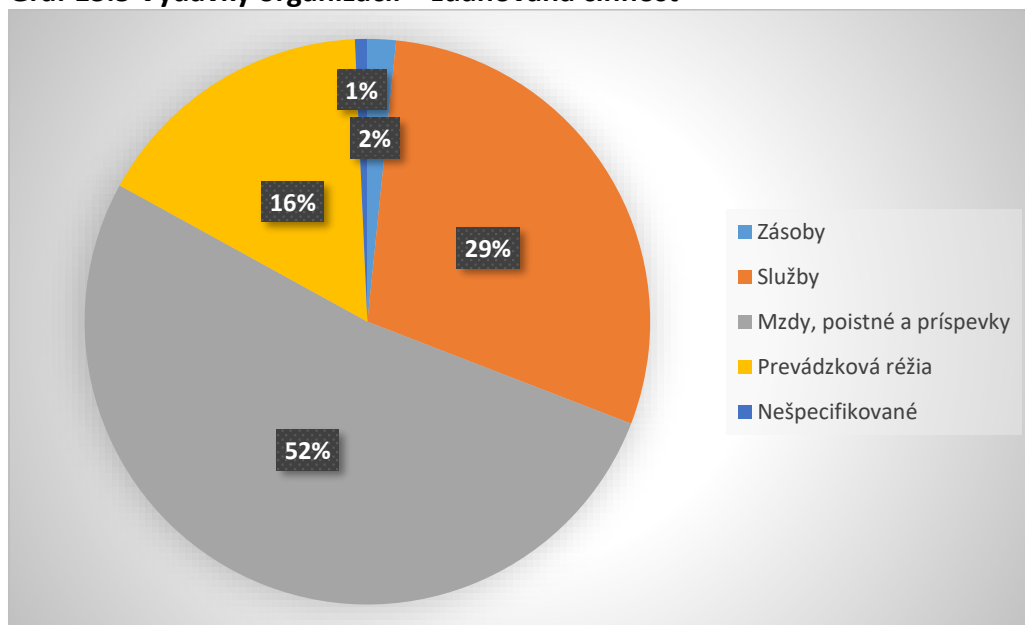
V slovenských podmienkach nebol realizovaný výskum, ktorý by sa zameriaval na príjmy zo zdaňovanej činnosti neziskových organizácií z hľadiska ich štruktúry. Strečanský et al. (2017) poukazujú na to, že v roku 2013 len 3,37% neziskových organizácií podalo daňové priznanie, v ktorom bola uvedená aj vedľajšia/podnikateľská činnosť. Vo výskume z roku 2019 zastúpenie organizácií, ktoré uviedli vedľajšiu/podnikateľskú činnosť bolo v priemere 4,89%. Môžeme tak konštatovať mierny posun k zdaňovanej činnosti, tzn. organizácie o niečo viac dopĺňajú svoje zdroje príjmov aj podnikateľskou činnosťou.

Graf 13.4 Výdavky organizácií – nezdaňovaná činnosť

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Graf 13.5 Výdavky organizácií – zdaňovaná činnosť

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Výdavky organizácií či už zo zdaňovanej alebo nezdaňovanej činnosti ešte neboli medzi slovenskými neziskovými organizáciami skúmané a naše výstupy tak nemáme s čím porovnať.

Z hľadiska skúmaných relačných vzťahov medzi výškou príjmov/výnosov, resp. výdavkov/nákladov a právnou formou nebola potvrdená štatisticky významná závislosť. Rovnako, oblasť pôsobenia organizácie nemá štatisticky významný vplyv na celkové príjmy/výnosy, celkové výdavky/náklady.

Na celkové príjmy organizácie priamo vplýva veľkosť cieľovej skupiny, tzn. počet ľudí, resp. zvierat/organizácií, pre ktoré organizácia vykonáva služby, t. j. čím vyšší počet klientov má

organizácia, tým je možné predpokladať vyššie príjmy ($p = 0,001$, Spearmanov koeficient = 0,268).

Z hľadiska pôsobnosti organizácií má na celkové príjmy MNO vplyv charakter ich pôsobnosti ($p=0,021$, Spearmanov koeficient = 0,183), tzn. to, na akej úrovni organizácii pôsobia (miestna, regionálna, atď.).

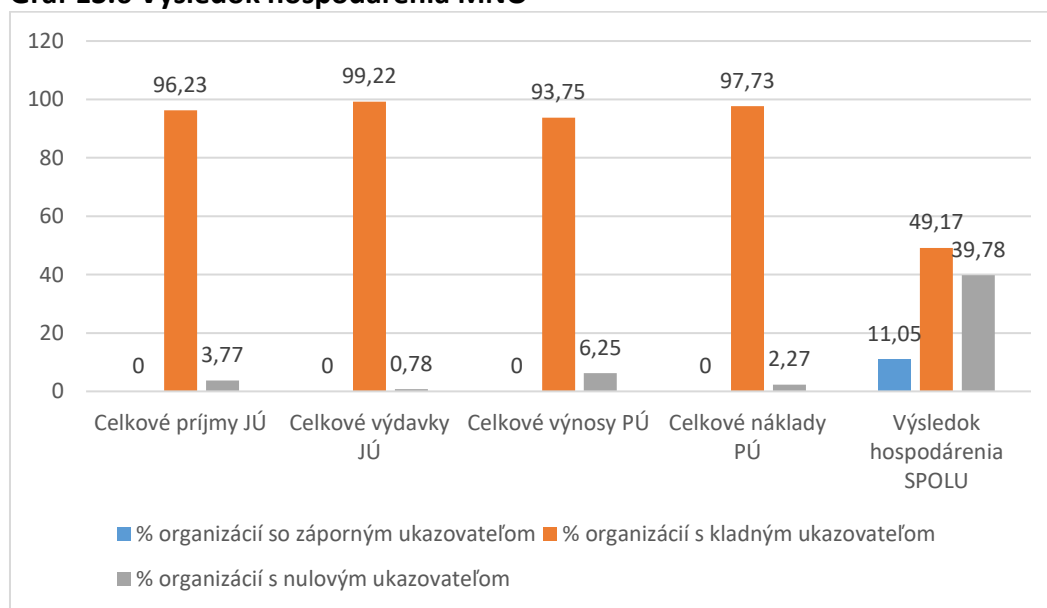
Organizácie účtujúce v sústave podvojného účtovníctva majú z hľadiska veku vyššie celkové výnosy a náklady, t. j. čím staršia je organizácia tým vyššie dosahuje celkové výnosy ($p=0,010$, Spearmanov koeficient = 0,367) a náklady ($p=0,016$, Spearmanov koeficient = 0,363).

Pre organizácie je zároveň podstatné, ako dlho vykonávajú svoje aktivity. Pri organizáciách účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva sa potvrdila stredná priama závislosť, t. j. čím dlhšie organizácia vykonáva svoje aktivity, tým vyššie má celkové výnosy ($p=0,19$, Spearmanov koeficient = 0,339) a celkové náklady ($p=0,012$, Spearmanov koeficient = 0,375).

Taktiež sa viaceré vzťahy preukázali ako štatisticky významné pri premenných: aktivity realizované pracovníkmi organizácie, dôvod vzniku organizácie, líder organizácie a prínos dobrovoľníkov pre organizáciu. Vytvorili sme tiež samostatnú premennú samofinancovanie, kde sa potvrdila štatisticky významná závislosť od premenných: cieľová skupina, aktivity realizované pracovníkmi organizácie a líder organizácie.

Graf 13.6 dokumentuje, že takmer polovica organizácií (49,17%) dosahuje kladný výsledok hospodárenia a 39,78% vykazuje nulový výsledok hospodárenia. Len 11,05% organizácií zapojených do výskumu malo v roku 2018 stratu.

Graf 13.6 Výsledok hospodárenia MNO

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Medzi výsledkom hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti a oblasťou pôsobenia neziskových organizácií podľa registra o mimovládnych neziskových organizáciách je štatisticky významná závislosť ($p = 0,001$). Táto závislosť je stredne silná (Cramer's $V = 0,429$), tzn. oblasť pôsobenia sledovaných neziskových organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií stredne silne pôsobí na výsledok hospodárenia

z vedľajšej/podnikateľskej činnosti. Pre výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti nebola potvrdená štatisticky významná závislosť. Ďalšie premenné, kde sa však štatistická závislosť potvrdila boli: veková štruktúra ako špecifiká cieľovej skupiny, aktivity realizované pracovníkmi organizácie a dôvod vzniku organizácie.

V rámci štruktúry majetku prevažujú u sledovaných mimovládnych organizácií v roku 2018 bankové účty, ktoré uviedlo až 64,5 % sledovaných mimovládnych organizácií z celkového počtu organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu. Ďalej nasledujú peniaze v hotovosti, ktoré uviedlo až 60,4 % sledovaných mimovládnych organizácií. Naopak, až 72 % sledovaných mimovládnych organizácií neuviedlo v rámci svojej štruktúry majetku za rok 2018 dlhodobý hmotný majetok. Daná skutočnosť môže naznačovať, že väčšina sledovaných mimovládnych organizácií nedisponuje vlastnými priestormi na vykonávanie svojich aktivít. Až 90,2% sledovaných mimovládnych organizácií neuviedlo v rámci svojej štruktúry majetku dlhodobý finančný majetok. V rámci štruktúry záväzkov za rok 2018 neuviedlo až 92,6 % mimovládnych organizácií položku úvery a pôžičky a až 93,5 % sledovaných mimovládnych organizácií neuviedlo položku sociálny fond.

Skúsenosti so získavaním finančných zdrojov hodnotia organizácie v priemere skôr negatívne (hodnoty 2,31 – 2,77), resp. neutrálne (hodnoty 2,98 a 3,20), medián všade 3. Najlepšie hodnotenie bolo práve 3,2 a to pre získavanie financií vlastnou činnosťou, najviac negatívne hodnotili organizácie získavanie zahraničných súkromných zdrojov. Štatisticky významná závislosť sa potvrdila medzi tým, aké skúsenosti majú organizácie so získavaním zdrojov a právnou formou, oblasťou pôsobenia, cieľovými skupinami a aktivitami realizovanými pracovníkmi organizácie.

Z 338 organizácií, ktoré odpovedali na otázku o audite, až 72,5% organizácií audit nevykonáva, 12,7% audit robí, keď dosiahne zákonom stanovenú podmienku a 14,8% vykonáva audit dobrovoľne. Štatisticky významná závislosť sa potvrdila medzi vykonávaním auditu a právnou formou, oblasťou pôsobenia, sídlom organizácie, cieľovými skupinami ako aj špecifikami cieľových skupín, dĺžkou pôsobenia organizácie, poskytovanými službami a dôvodmi vzniku.